

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”

М.В. Півавар

**МУЗЕІ ВІЦЕБСКА
НА ПАЧАТКУ ХХІ СТ.**

Манаграфія

*Віцебск
УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”
2012*

УДК 069(1-21)(476.5)
ББК 79.14(4Бей-4Вит)
П11

Друкуецца па рашэнні навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.
Праатакол № 2 ад 28.05.2012 г.

Адобрана навукова тэхнічным саветам УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”.
Праатакол № 1 ад 17.01.2012 г.

Аўтар: дацэнт кафедры гісторыі Беларусі УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, кандыдат гістарычных навук **М.В. Півавар**

Рэцэнзенты:

доктар гістарычных навук, прафесар *А.У. Русецкі*;
кандыдат гістарычных навук, дацэнт *А.М. Дулаў*;
вядучы спецыяліст Упраўлення культуры Віцебскага абласнога
выканаўчага камітэта *П.М. Падгурскі*

Півавар, М.В.

П11 Музеі Віцебска на пачатку ХХІ ст. : манаграфія /
М.В. Півавар. – Віцебск : УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”,
2012. – с.

ISBN 978-985-517-365-5.

Манаграфія прысвечана музеям Віцебска пачатку ХХІ ст. У першай частцы змешчаны нарыс музейнага будаўніцтва ў Віцебску з ХVІІІ да пачатку ХХІ ст. У другой частцы пададзена інфармацыя пра больш як за сотню музеяў, экспазіцый, галерэй горада рознага ўзроўню і рознай падначаленасці.

Можа быць цікавай для жыхароў горада і яго гасцей, якія жадаюць больш ведацца пра гісторыю і культуру Віцебска, рэгіёна.

УДК 069(1-21)(476.5)
ББК 79.14(4Бей-4Вит)

ISBN 978-985-517-356-5

© Півавар М.В., 2012
© УА “ВДУ імя П.М. Машэрава, 2012

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ	4
1. ГІСТОРЫЯ МУЗЕЯЎ ВІЦЕБСКА	
1.1. <i>Музеі Віцебска XVI –1917 г.</i>	
1.2. <i>Музейнае будаўніцтва горада ў 1917–1944 гг.</i>	
1.3. <i>Музеі Віцебска ў 1944–1985 гг.</i>	
1.4. <i>Музеі горада ў 1985 – пачатак XXI ст.</i>	
2. МУЗЕІ ВІЦЕБСКА	
2.1. <i>Дзяржаўныя музеі (Музеі і выставачныя залы, якія знаходзяцца ў падпарадкаванні Упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама і аддзела культуры Віцебскага гарвыканкама)</i>	
2.2. <i>Музеі ўстаноў</i>	
2.3. <i>Музеі прадпрыемстваў</i>	
2.4. <i>Музеі ВНУ</i>	
2.5. <i>Музеі і выставачныя залы ўстаноў адукацыі (СШ, цэнтры пазашкольнай адукацыі, ліцэі, каледжы, школы мастацтва)</i>	
2.6. <i>Прыватныя музеі</i>	
2.7. <i>Музеі, якія знаходзяцца непадалёк ад Віцебска</i>	
ЗАКЛЮЧЭННЕ	
СПІС “МУЗЕІ ВІЦЕБСКА ПАЧАТКУ XXI СТ.”	
ЛІТАРАТУРА	
ДАДАТКІ	

УВОДЗІНЫ

Музеі займаюць асаблівае месца ў гісторыі і культуры нашага горада і краіны ўвогуле. Яны – скарбніцы, у якіх захоўваюцца прадметы матэрыяльнай і духоўнай спадчыны айчынай і сусветнай культуры. Разам з функцыяй захавання рэчаў і калекцыяй для будучых пакаленняў музеі выконваюць важнейшую ролю ў асвеце гараджан і гасцей горада, спрыяюць выхаванню пачуцця прыгожага, далучаюць людзей да гісторыі і культуры рэгіёна. Наведванне музея пры добрай экскурсіі акрамя атрымання асалоды ад пазнання новага заўжды развівае чалавека, спрыяе фарміраванню густу, выхаванню грамадзянскіх і патрыятычных пачуццяў. Многія музеі месцяцца ў выдатных даўніх будынках, якія прыцягваюць увагу экскурсантаў як сваімі архітэктурнымі асаблівасцямі, так і “біяграфіямі”.

З’яўляючыся на пачатку XX ст. другім па колькасці насельніцтва горадам на беларускіх землях, Віцебск быў найбуйнейшым культурным цэнтрам, практычна культурнай сталіцай. У 1863 г. тут быў арганізаваны першы на беларускіх землях дзяржаўны гістарычны архіў. Тут працавалі выдатныя даследчыкі даўніны А.П. Сапуноў, Р. Раманаў, П. Шэйн, І. Насовіч, М. Нікіфароўскі. Тут былі створаны адны з першых у краіне – Віцебскае аддзяленне Маскоўскага археалагічнага інстытута, Настаўніцкі інстытут. У 1898 г. у Віцебску адбыўся першы ў Беларусі кінсеанс. У першыя паслярэвалюцыйныя гады тут утварылася сусветна вядомая “віцебская мастацкая школа”, з якой звязаны імёны М. Шагала, К. Малевіча. Даследчая і выдавецкая дзейнасць Віцебскага акруговага таварыства краязнаўства на чале з М. Каспяровічам адыграла значную ролю ў працэсе беларусізацыі, фарміраванні нацыянальнай культуры ў 1920-я гг. Працягвае Віцебск з’яўляцца важным культурным цэнтрам і ў нашы дні.

Традыцыйна лічыцца, што лепш за іншыя ўстановы гісторыю адлюстроўваюць музеі. Яны ў значнай ступені ўплываюць на фарміраванне гістарычнай свядомасці грамадзян, з’яўляюцца важным інструментам ідэалагічнай працы. Такім чынам, можна вывесці пэўную залежнасць узроўню культурнага жыцця горада ад колькасці і якасці музеяў у ім. А колькі музеяў у Віцебску? Як поўна яны адлюстроўваюць асаблівасці і характэрныя рысы гістарычных і культурных працэсаў, што адбываліся ў горадзе? Што лепей паказаць гасцям горада? Дзе лепей адпачыць, а разам і чаму-небудзь павучыцца? Спадзяемся, што у кнізе вы знойдуцца адказы на гэтыя і шэраг іншых пытанняў.

У дадзеным выданні мы ставім дзве мэты: 1) даць кароткі агляд музейнага будаўніцтва ў Віцебску на працягу XVIII – пач. XXI ст.

2) прадставіць як мага больш поўную карціну сёняшняга стану музеяў горада.

Для вырашэння пастаўленай мэты ставіліся наступныя задачы:

– прааналізаваць гісторыю музейнага будаўніцтва ў Віцебску ад з’яўлення першых збораў і калекцый да дзейнасці прыватных і сістэмы дзяржаўных музеяў рознай падпарадкаванасці на пачатку XXI ст.;

– выявіць колькасць музеяў на сучасны момант, сабраць інфармацыю пра іх (склад фондаў, апісанне экспазіцыі, ініцыятараў і стваральнікаў, перспектывы, кантактная інфармацыя і інш.), правесці сістэматызацыю матэрыялаў;

– вызначыць характэрныя рысы і асаблівасці, тэндэнцыі ў развіцці музеяў Віцебска, зрабіць вывады адносна праблем і перспектывы далейшага развіцця музейнай сеткі горада

Літаратура і крыніцы

У 1925 г. вядомы віцебскі краязнаўца У. Краснянскі у артыкуле “Кароткі нарыс музейнага будаўніцтва ў Віцебску” у агульных рысах абмаляваў кароткую гісторыю з’яўлення музеяў у горадзе¹. Я. Васілевіч, які з’яўляўся на той час дырэктарам віцебскага аддзялення Белдзяржмузея, у другім томе зборніка “Віцебшчына” прааналізаваў гісторыю яго стварэння². Адзіным выданнем, якое было прысвечана гісторыі музеяў горада з’яўлялася кніга Б. Брэжга “Музеі Віцебска”³. У ёй давалася кароткая гісторыя станаўлення гэтых устаноў у горадзе і іх характарыстыка да Кастрычніцкай рэвалюцыі. Кніга невялікага фармату (“надалоннік”) была выдадзена ў Варшаве ў 1926 г., мела ўсяго 31 старонку. Што і адлюстроўвала сітуацыю – у горадзе да 1917 г. практычна не было дзяржаўных музеяў, а прыватныя калекцыі не заўсёды адпавядалі канцэпцыі музея і былі абмежаваны для наведвання.

За мінулы час у Віцебску шмат што змянілася. Але, з 1920-х гг., музеі горада так і не сталі тэмай асобнага даследавання мясцовых ці сталічных навукоўцаў. Асобную кнігу прысвяціў Віцебскаму музею сучаснага мастацтва, які існаваў у горадзе ў пачатку 1920-х гг. В. Шышанаў⁴. А. Гужалоўскі ў сваіх манаграфіях, прысвечаных станаўленню і развіццю музеяў Беларусі⁵, закранаў пытанні музейнага будаўніцтва Віцебска ў 1918–1991 гг. Гісторыя Віцебскага абласнога

¹ Краснянскі, В. Краткий очерк музейного строительства в Витебске / В. Краснянскі // Віцебскі сшытак. – 2004. – № 4. – С. 206–211.

² Васілевіч, Я. Віцебскі Дзяржаўны культурна-гістарычны музей / Я. Васілевіч // Віцебшчына. – Віцебск, 1928. – Т.2. – С. 197–203.

³ Brezgo B. Muzea Witebskie. Warszawa: Druk. Jan Świątoński I S-ka, Kopernika 34, 1926. – 31 s.

⁴ Шишанов В.А. Витебский музей современного искусства: история создания и коллекция (1918–1941) / В.А. Шишанов. – Минск: Медисонт, 2007. – 144 с.

⁵ Гужалоўскі, А.А. Музеі Беларусі (1918–1941 гг.) / А.А. Гужалоўскі. – Минск: НАРБ, 2002. – 176 с.; Гужалоўскі, А.А. Музеі Беларусі (1941–1991 гг.) / А.А. Гужалоўскі. – Минск: НАРБ, 2004. – 218 с.

кразнаўчага ад 1918 да 1982 г. музея была тэмай дыпломнай работы С.М. Шчырынскай⁶. Праца засноўваецца на інфармацыі апублікаванай у навуковым друку, матэрыялах ДАВВ і архіву ВАКМ. Некаторыя звесткі пра найбольш вядомыя ведамасныя музеі савецкага перыяду гісторыі горада можна адшукаць у энцыклапедычным даведніку “Віцебск”⁷, пра сучасны стан дзяржаўных музеяў – у даведніку “Музеі Беларусі”⁸.

Карціну развіцця музеяў сярэдніх навучальных устаноў на сярэдзіну 1990-х гг. дае даведнік, складзены супрацоўнікамі віцебскага абласнога цэнтра пазашкольнай працы⁹. Ён уключае спіс музеяў устаноў адукацыі, іх кароткую характарыстыку, кантактную інфармацыю. Але звесткі гэтыя за мінулы час састарэлі, значная колькасць музеяў ужо не існуе. Важнае месца ў працы музея ва ўстанове адукацыі мае даведнік “Справочник музейной деятельности школьных музеев”, выдадзены ўстановай адукацыі “Віцебскі абласны дзяржаўны інстытут развіцця адукацыі” ў 2008 г.¹⁰. У ім сабраны нарматыўныя матэрыялы, неабходныя для арганізацыі і існавання музея ва ўстанове адукацыі: “Аб музеях і Музейным фондзе Рэспублікі Беларусь”), Пастанова Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь 4 снежня 2002 г. № 52) і Палажэнне аб музеі ўстановы адукацыі. Тут жа змешчаны рэкамендацыі па выкарыстанню музеяў устаноў адукацыі ў выхаванні. Прыведзены прыклады асновапалагаючых дакументаў, якія неабходны для адкрыцця музея, яго працы. Разгледжаны алгарытм стварэння кразнаўчага музея ў школе. У даведніку прыводзяцца некалькі праграм гурткаў.

Гісторыю стварэння, дзейнасці, развіцця некаторых музеяў, калекцый горада ў XIX–XX ст. разглядалі ў навуковых артыкулах І. Абрамава¹¹, І. Бамбешка¹², А. Букіна¹³, С. Маслоўскі¹⁴,

⁶ Щеринская, С.М. История Витебского областного краеведческого музея [Дыпломная работа]. – Віцебск, 2004. – 57 с.

⁷ Витебск: энцикл. справ. – Минск: БелСЭ, 1988. – 408 с.

⁸ Музеі Беларусі. Музеи Беларуси: Энцыклапедычны даведнік. – Минск: БелЭн імя П. Броўкі, 2008. – 559 с.

⁹ Музеі школ і ПТВ Віцебскай вобласці: даведнік / склад. А.В. Куржалаў. – Віцебск: друкарня ім. Камінтэрна, 1995. – 95 с.

¹⁰ Справочник музейной деятельности школьных музеев / сост. Т.П. Марчик. – Витебск: Витебский областной государственный институт повышения квалификации и переподготовки руководящих работников и специалистов образования, 2008. – 48 с.

¹¹ Абрамава, И. Судьба коллекции В.П. Федоровича / И. Абрамава // 90 год Віцебскаму абласному кразнаўчачаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысон, 2009. – С. 57–58.

¹² Бамбешка, И.И. Фарміраванне сеткі музейных устаноў Віцебска ў XIX – пачатку XX ст. / И.И. Бамбешка // 90 год Віцебскаму абласному кразнаўчачаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысон, 2009. – С. 169–176.

¹³ Букіна, А. Музей Антона Брадоўскага ў Віцебску / А. Букіна // Віцебскі Сшытак. – 2000. – № 4. – С. 202–205; Букіна, А. Музейная спадчына Віцебска / А. Букіна // Тамсама. – С. 206.

А. Падліпскі¹⁵, А. Русецкі¹⁶, Г. Савіцкі¹⁷, Л. Хмяльніцкая¹⁸, В. Шышанаў¹⁹, Н. Шаркоўская²⁰ і іншыя даследчыкі. Аднак практычна ўсе артыкулы прысвечаны паўстанню музеяў і фарміраванню калекцый ў XIX – першай палове XX ст. Гісторыя другой паловы XX ст., а тым больш сучасны стан музеяў горада не сталі прадметам зацікаўленасці навукоўцаў. Некаторыя звесткі можна адшукаць толькі ў публікацыях у мясцовым перыядычным друку.

Для параўнання, вызначэння структуры кнігі выкарыстоўваліся выданні, прысвечаныя музеям сусветных культурных цэнтраў, у тым ліку Масквы²¹, Санкт-Пецярбургу²², Полацка²³, гарадоў Еўропы. У час працы над выданнем, былі выкарыстаны дадзеныя, змешчаныя на сайтах у Інтэрнэце, напрыклад сайты музеяў, прадпрыемстваў і ўстаноў і іншыя.

Крыніцамі для напісання кнігі сталі дакументы дзяржаўных, ведамасных і прыватных архіваў, нарматыўна-прававыя акты, манаграфіі, артыкулы ў навуковым, перыядычным друку, інфармацыя,

¹⁴ Маслоўскі, С. Музеі Віцебскай вобласці / С. Маслоўскі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2000. – № 2.

¹⁵ Падліпскі, А. Заснавальнік Віцебскага музея / А. Падліпскі // ПГіКБ. – 1980. – № 2. – С. 19; Падліпскі, А. З любоўю да роднага краю // ПГіКБ. – 1981. – № 2. – С. 29–30; Падліпскі, А. Краязнаўца і вынаходнік // ПГіКБ. – 1985. – № 1. – С. 28–29; Падліпскі, А. Буйнейшы калекцыянер // ПГіКБ. – 1986. – № 4. – С. 14–15.

¹⁶ Русецкий, А.В. Художественная культура Витебска с древности до 1917 года / А.В. Русецкий. – Минск: БелЭн., 2001. – 288 с

¹⁷ Савицкий, Г.В. Частный музей В.П. Федоровича в г. Витебске / Г.В. Савицкий // I Машеровские чтения: материалы региональной научной конференции студентов, магистрантов и молодых ученых, 5 мая 2005 г., г. Витебск / ВГУ им. П.М. Машерова. – Ч. 2. Гуманитарные науки. – С. 181–182; Савицкий, Г.В. Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею – 90 гадоў // Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – № 10. – С. 21–26.

¹⁸ Хмяльніцкая, Л. З гісторыі Віцебскага царкоўна-археалагічнага музея / Л. Хмяльніцкая // Віцебскі сшытак. – 1995. – № 1. – С. 65–71; Хмяльніцкая, Л. Віцебскі царкоўна-археалагічны музей // З глыбі вякоў. Наш край. Гістарычна-культуралагічны зборнік. – Минск, 1997. – Вып.2. – С. 4–15; Хмяльніцкая, Л. Віцебскі царкоўна-археалагічны музей // Архіўная спадчына Віцебшчыны як крыніца вывучэння гісторыі краю: Матэрыялы архіўных чытанняў, прысвечаныя 150-годдзю з дня нараджэння А.П. Сапунова. 6-7 чэрвеня 2001 г. – Віцебск. – Минск: БелНДІДАС, 2002. – С. 4–14; Хмельницкая Л. От одной идеи Марка Шагала: от городского художественного музея к музею современного искусства в Витебске // Бюлетень музея Марка Шагала. – Вып. 16–17. – С. 102–114.

¹⁹ Шишанов, В.А. Музей и нумизматическая коллекция А.Р. Бродовского / В.А. Шишанов // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 184–199; Шишанов, В.А. Штрихи к биографии А.Р. Бродовского // Віцебскія старажытнасці : матэрыялы навук. Канф., прысвеч. 50-годдзю знаходкі берасцяной граматы ў Віцебску і 150-годдзю з дня нараджэння А.Р. Брадоўскага, 22 – 23 кастрыч. 2009 г., Віцебск / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.]. – Мінск: “Медысонт”, 2010. – С. 236–240.

²⁰ Шарковская, Н.Ю. Археологическая коллекция ВУАК в фондах Витебского областного краеведческого музея / Н.Ю. Шарковская // 90 гадоў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі... – С. 58–61.

²¹ Московские музеи для всей семьи. – М: ООО «Радис-РРЛ», б.г. – 34 с.

²² Все музеи Санкт-Петербурга. – СПб, 2005. – 446 с

²³ Полацк музейны: фотаальбом / аўт.-склад. Т.А. Джумантаева, М.М. Ільніцкі. – Минск: «Беларусь», 2006. – 283 с.

сабраная ў выніку праведзенага аўтарам на працягу 2006–2012 гг. даследавання стану музеяў.

Дакументальнай базай даследавання сталі матэрыялы Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь (фонды Беларускага аддзялення Савецкага фонда культуры, Беларускага фонда культуры, Беларускага краязнаўчага таварыства), Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці (фонд Віцебскага Дома калгасніка (1012), Віцебскага абласнога камітэта КПБ, ЛКСМБ, упраўлення адукацыі і ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама, аддзела культуры і аддзела адукацыі Віцебскага гарвыканкама, Віцебскага абласнога аб'яднання па арганізацыі пазашкольнай працы з дзецьмі і падлеткамі (2187), Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, Віцебскай абласной арганізацыі Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, асабістыя фонды некаторых краязнаўцаў), бягучыя архівы Віцебскага аддзялення Беларускага краязнаўчага таварыства, гісторыка-культурнага таварыства “Узгор’е”, Віцебскага гарадскога аддзела адукацыі, упраўлення аддзела культуры Віцебскага гарвыканкама, упраўлення культуры аблвыканкама, некаторых музеяў горада. Крыніцамі для напісання кнігі сталі таксама матэрыялы сабраныя ў час наведвання дзяржаўных, ведамасных, школьных музеяў Віцебска, анкеты музеяў. Пад час працы над выданнем выкарыстоўваліся буклеты, плакаты, брашуры, выдадзеныя музеямі г. Віцебска²⁴.

Нарматыўна-прававую базу сённяшняга дня музеяў адлюстроўваюць закон Рэспублікі Беларусь²⁵, Пастанова Міністэрства адукацыі і палажэнне аб музеі ўстановы адукацыі²⁶.

Пад час падрыхтоўкі выдання былі праведзены інтэрв’ю з работнікамі большасці музеяў, асобамі, якія выконваюць абавязкі кіраўнікоў, людзьмі, якія ў той ці іншай меры прычыніліся да стварэння музеяў горада. Гэта В.І. Акуневіч, Л.Н. Бруева, А.В. Куржалаў, І.А. Навумчык, Т.П. Марчык, А.У. Русецкі, Н.А. Сулецкая, Ю.С. Чарняк і некаторыя іншыя.

²⁴ Памятка посетителю музея. – 2-е изд. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1969. – 27 с.; Витебский областной музей Героя Советского Союза М.Ф. Шмырева : краткий путеводитель. – Минск: Польша, 1970. – 27 с.; Музей боевой славы 953-го Витебского штурмового авиаполка [буклет] / сост. Л. Бруева. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1987; Трудовой славы, народный музей Витебского ордена трудового Красного знамени станкостроительный завод им. Коминтерна [плакат]. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1988; Мемориальный музей П.М. Машерова. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1989. – 15 с.

²⁵ Закон “Аб музеях і Музейным фондзе Рэспублікі Беларусь” (12 снежня 2005 г. № 70-3) [Электронны рэсурс] // [Рэжым карыстання] Національний правовий інтернет-портал Республікі Беларусь // <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H10500070&p2={NRPA}>.

²⁶ Пастанова Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь “Аб зацвярджэнні Палажэння аб музеі навучальна-выхаваўчай установы” (4 снежня 2002 г. № 52) і Палажэнне аб музеі ўстановы адукацыі [Электронны рэсурс] // [Рэжым карыстання] Банк заканаў. Інфармацыйны портал Беларусі http://www.bankzakonov.com/republic_pravo_by_2010/blocku8/rtf-y1k8j0.htm.

Выданне не прэтэндуе на ўсеахопнасць. Не атрымалася пазбегнуць пэўных недахопаў. У кнігу не трапілі некаторыя музеі. Пра адны з іх складана даведацца, бо яны з'яўляюцца ведамаснымі, у другія складана трапіць. Некаторыя музеі перасталі існаваць. За час, калі кніга рыхтавалася да друку ўтварыліся новыя. Не прасочаны лёс калекцый страчаных музеяў (большасці музеяў прадпрыемстваў, некаторых школьных). З прычыны практычнай адсутнасці архіўных крыніц, блізасці да нашага часу, складанасці, неадназначнасці падзей канца XX – пач. XXI ст. складана даць аб'ектыўную ацэнку гэтым перыяду. Асобнай кнігі варты стваральнікі музеяў – краязнаўцы, настаўнікі, мастакі-афарміцелі, грамадскія актывісты, чыноўнікі, якія прычыніліся да музейнага будаўніцтва ў Віцебску. Думаем, што выданне будзе мець працяг. Вельмі спадзяемся на тое, што кніга будзе спрыяць актывізацыі грамадскай думкі, дыялогу ўладных структур, спецыялістаў-музейшчыкаў, творчай інтэлегенцыі горада, можа садзейнічаць пачатку дыскусіі аб месцы і ролі музеяў у жыцці горада, праблемах і перспектывах іх развіцця.

Выданне складаецца з 2-х частак. Першая частка даследавання прадстаўляе сабой нарыс па гісторыі з'яўлення і развіцця музеяў ў г. Віцебску ад XVIII ст. да 2012 г. Другая частка ўтрымлівае звесткі пра музеі горада і з'яўляецца своеасаблівым даведнікам па музеях Віцебска пач. XXI ст. і ўключае апісанне экспазіцый, якія маюцца ў іх на цяперашні момант (2012 г.). Апісанне ўключае ў сябе па магчымасці наступныя дадзеныя: час стварэння музея, у якім памяшканні знаходзіцца, ініцыятары і стваральнікі, мэты стварэння, апісанне экспазіцыі. У канцы змяшчаецца кантактная інфармацыя: адрас музея, тэлефоны, адрас у Інтэрнэце: e-mail, сайт, часы наведвання, выходныя, як дабрацца да музею. Разам з інфармацыяй падаюцца фотаздымкі музея, некаторых куткоў яго экспазіцыі, фота некаторых найбольш цікавых экспанатаў.

Калі першая частка верагодна, будзе больш цікавай спецыялістам, то другая частка мае чыста практычны характар і, спадзяемся, будзе цікавай жахам і гасцям горада, якія жадаюць далучыцца гісторыі нашага краю, атрымаць карысныя веды і пры гэтым адпачыць.

*Што такое музей, экспазіцыя, крытэрыі адбору
і змяшчэння ўстаноў у кнігу*

У адпаведнасці з Законам “Аб музеях і Музейным фондзе Рэспублікі Беларусь” (12 снежня 2005 г. № 70-3), музей, гэта юрыдычная асоба або структурнае падраздзяленне юрыдычнай асобы, якія рэалізуюць большасць відаў музейнай дзейнасці. Па форме ўласнасці падзяляюцца на дзяржаўныя і прыватныя.

Абавязковымі ўмовамі для стварэння музея з'яўляюцца: наяўнасць культурных каштоўнасцей, навуковага праекта музея; будынак (памяшканне), які адпавядае профілю музея і патрабаванням па захоўванню музейных прадметаў і музейных калекцый, неабходныя фінансавыя сродкі для арганізацыі і ажыццяўлення музейнай дзейнасці.

У савецкі час у краіне паўстала шмат школьных музеяў. Значная колькасць з іх былі створаны фармальна, на нізкім навуковым і эстэтычным узроўні. Але пэўная колькасць школьных музеяў з'яўляліся сапраўднымі скарбніцамі, у якіх захоўваліся каштоўныя экспанаты матэрыяльнай і духоўнай культуры нашага народа. Варта прыгадаць літаратурны музей у в. Гудзевічы Мастоўскага раёна Гродзенскай вобласці, падрыхтаваны А. Белакозам, музей у СШ № 3 г. Мёры, створаны В.А. Ермалёнкам, гісторыка-краязнаўчы музей Радунскай СШ Воранаўскага раёна Гродзенскай вобласці (кіраўнік – Іван Фесенка), музей імя Пятра Машэрава ў СШ № 137 г. Мінска (кіраўнік – Анатоль Майныч), літаратурна-краязнаўчы музей Браніслава Эпімаха-Шыпілы ў Ветрынскай СШ Полацкага раёна (кіраўнік – Алена Краснова), літаратурны музей Міхася Васілька ў ПТВ № 199 г. Свідзеля Гродзенскага раёна (кіраўнік – Алена Салей), краязнаўчыя музеі ў СШ № 2 г.п. Краснаполле Магілёўскай вобласці і шэраг іншых. На аснове школьных музеяў паўсталі раённыя музеі ў г. Крычаве, Оршы, рыхтаваўся ў Верхнядзвінску.

У новым законе аб музеях няма паняцця “школьны музей”. Існаванне іх рэгулюецца Пастановай Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь 4 снежня 2002 г. № 52 і “Палажэннем аб музеі ўстанова адукацыі”. У адпаведнасці з ім музей установы адукацыі з'яўляецца тэматычнай сістэматызаванай калекцыяй арыгінальных помнікаў нацыянальнай гісторыі, культуры і прыроды, работа якога цесна звязана з вучэбна-выхаваўчым працэсам установы адукацыі. Сутнасць і арганізацыя дзейнасці практычна адпавядае дзейнасці дзяржаўнага музея.

Стварэнне музея магчыма пры наяўнасці актыўнага навуковага; асобнага памяшкання і абсталявання, якія забяспечваюць захаванасць музейных экспанатаў і ўмовы для іх паказу; экспазіцыі, якая адпавядае па змесце і афармленні сучасным патрабаванням і налічвае не меней за 100 арыгінальных экспанатаў; сабранай і зарэгістраванай у інвентарнай кнізе калекцыі музейных прадметаў. Кантроль за дзейнасцю музея ажыццяўляюць органы адукацыі.

Усім нормам і патрабаванням закона “Аб музеях і Музейным фондзе Рэспублікі Беларусь” (наяўнасць культурных каштоўнасцей; навуковага праекта музея; будынка (памяшкання), які адпавядае профілю музея; магчымасць забяспечыць патрабаванні па захоўванню музейных прадметаў; наяўнасць неабходных фінансавых сродкаў) у

Віцебску адпавядае не больш за дзесятак музеяў. Але ў горадзе больш за сотню розных па ўзроўні ўстаноў, якія адпавядаюць асноўным задачам музеяў: выяўленню, камплектаванню, уліку, захаванню, вывучэнню і папулярызацыі культурных каштоўнасцей. Па звычцы, традыцыі, мы іх называем музеямі, хаця большасць з іх варты толькі статусу экспазіцыі, мемарыяльнага кутка.

Але ў выданні мы прытрымліваліся не фармальным рысам, якія вызначаюцца ў законе (наяўнасць памяшкання, наяўнасць унікальных культурных каштоўнасцяў і інш.), а сыходзім з задач дзейнасці ўстановы, якія вызначаюцца ў законе: выяўленне, камплектаванне, улік, захаванне, вывучэнне і папулярызацыя культурных каштоўнасцей. Для гэтага мы свядома пашыраем межы тэрміна “музей” і разумеем пад ім месца, у якім экспануюцца рэчы матэрыяльнай ці духоўнай культуры, іншыя матэрыялы, інфармацыя, а таксама ёсць магчымасць доступу наведвальнікаў. Такім чынам сюды ўвайшлі і некаторыя прыватныя мастацкія галерэі, якія не маюць сталых экспазіцыяў, але наведванне і знаёмства з экспанатамі ўзбагачае чалавека, спрыяе эстэтычнаму выхаванню. У кнігу ўключаны і выставачная зала Віцебскага абласнога інстытута развіцця адукацыі, прыстасаваная для дэманстрацыі часовых выстаў экспазіцыя ў чытальнай зале Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці, хол Віцебскай абласной бібліятэкі і іншыя ўстановы, дзе могуць экспанавацца часовыя выставы. Для прастаты ўспрыняцця назвы музеяў падаюцца без уліку статусу ўстановы (Установа адукацыі, Дзяржаўная ўстанова і г.д.).

Класіфікацыя

Па “Законе аб музеях” у нашай краіне існуюць толькі дзве катэгорыі музеяў – дзяржаўныя і прыватныя. Жыццё не заўжды можна ўкласці ў жорсткія рамкі. Новая рэчаіснасць у нашай краіне сутыкаецца з рэшткамі былога савецкага мінулага. Прыватных музеяў у Віцебску практычна няма. Для дзяржаўных музеяў, якія маюцца ў горадзе на пачатак XXI ст. можна прапанаваць наступную сістэматызацыю: музеі, якія знаходзяцца:

- у падпарадкаванні аддзела культуры Віцебскага гарвыканкама;
- у падпарадкаванні упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама;
- у падпарадкаванні арганізацый і ведамстваў (прадпрыемстваў, устаноў);
- у падпарадкаванні ўстаноў адукацыі (ВНУ, АблАНА, сярэдніх навучальных устаноў, сярэдніх спецыяльных і сярэдніх тэхнічных навучальных устаноў).

Такой сістэматызацыі мы будзем прытрымлівацца ў другой частцы нашага выдання, якая, як мы думаем, больш зручная для чытача і тых, што захава наведваць музеі Віцебска.

1. ГІСТОРЫЯ МУЗЕЯЎ ВІЦЕБСКА

Зборы і калекцыі на Віцебшчыне ў XVII–XIX ст.

Першы музей на Віцебшчыне быў арганізаваны ў 1780 г. У Полацкім езуіцкім калегіуме (пазней акадэмія) дэманстраваліся асобныя калекцыі каштоўных камянёў, зброі, манет. Каталог музея склаў кіраўнік калегіума, будучы генерал ордэна езуітаў – Габрыель Грубер. У 1820 г. пасля забароны дзейнасці езуітаў у Расіі маёмасць акадэміі разам з музеямі была перададзена ордэну піяраў, які быў пераведзены з Віцебска ў Полацк. У 1830 г. дзейнасць і гэтай установы была таксама прыпынена, а маёмасць перададзена кадэцкаму корпусу. Частка карцін з музея была ў 1831 г. распрададзена публічна ў Полацку, частку пакінулі кадэцкаму корпусу, але асноўная, найбольш каштоўная частка экспанатаў вагой 253 пуды 35 фунтаў, была выслана ў Санкт-Пецярбург, дзе яе далучылі да маёмасці Ваенна-марской школы²⁷.

З XVIII ст. у шляхты з'яўляецца цікавасць да збірання старажытнасцяў. Буйныя калекцыі ствараюцца ў радавых маёнтках магнатаў – Агінскіх, Валадковічаў, Лапацінскіх, Сапегаў, Тызенгаўзаў, Храптовічаў і іншых. Галоўным чынам у іх зборах захоўваліся творы еўрапейскіх майстроў. З цягам часу цікавасць да даўніны пабуджала некаторых праводзіць археалагічныя раскопкі. Напрыклад, у сваім маёнтку Мосар Лепельскага павета (цяпер Ушацкі раён) шляхціц Р. Бжаздоўскі праводзіў раскопкі кургана. Частку выкапаных рэчаў даслаў каралю Рэчы Паспалітай Станіславу Аўгусту Панятоўскаму, у калекцыі якога яны захоўваліся. Даследчык В. Мянціцкі адшукаў і апублікаваў ліст караля да Бжаздоўскага ад 24.02.1790 г., у якім С. Панятоўскі дзякуе шляхціцу за дасланыя матэрыялы. На думку Г. Каханоўскага, гэта была першая спроба весці археалагічныя раскопкі на тэрыторыі Беларусі.

Практычна ў кожнага шляхціца сярэдняй рукі захоўваліся калекцыі, якія ўключалі матэрыялы па гісторыі і культуры Віцебшчыны. Да нашых часоў дайшлі толькі некаторыя імёны. Напрыклад, на пачатку XIX ст. у памешчыкаў Ігнатовіча, Румяноўскага, Лісоўскага, Клімовіча, Шаўмана²⁸ пабывалі мясцовыя карэспандэнты рускага калекцыянера графа М. Румянцава, якія азнакоміўшыся са зборамі набылі сотні татарскіх, шведскіх, грэчаскіх, польскіх манет, а таксама 12 экзэмпляраў кувачных манет. Невялікая колькасць сярэб-

²⁷ Абрамова И. История Витебских музеев // Витебский курьер. – 1998. – № 39. – С. 3.

²⁸ Півавар, М.В. Даследчыкі Полацка-Віцебскай даўніны XVI ст. – 1944 г.: даведнік / М.В. Півавар. – Віцебск: Віцебск. абл. друк., 2006. – С. 170.

раных манет са скарбу, знойдзенага ў раёне Оршы, была набытая М. Румянцавым у купца Надуева²⁹.

З прычыны недахопу інфармацыі аб калекцыях і зборах, якія знаходзіліся ў шляхецкіх маёнтках у Віцебскім і Полацкім ваяводствах у часы Рэчы Паспалітай, аб іх колькасці і якасці можна толькі меркаваць. У XIX ст. у межах Віцебскай губерні з'явіўся шэраг даследчыкаў-аматараў, якія вывучалі Прыдзвінне і мелі ўласныя калекцыі: Зіноўеў, М. Кусцінскі, М. Плятэр, барон Транзее, Л. Фохт, К. Шміт і іншыя. Некаторыя з іх, праводзілі самастойныя археалагічныя раскопкі. Так, Алаізі Юзаф Ян Абрампальскі (1814–?) у сваім маёнтку Нача Лепельскага павета стварыў калекцыю, у якой утрымліваліся прадметы па мясцовай гісторыі і культуры. Разам з К.А. Гаворскім ён праводзіў раскопкі некалькіх кругападобных курганоў уздоўж Альгердавай дарогі з Полацка ў Вільню. У адным з іх быў знойдзены шкілет чалавека і прасліца (“кружочак”).

У маёнтку Крашуты пад Полацкам (па дарозе на Невель) жыў памешчык, вядомы пад крыптонімам А.І.К. (ініцыялы пакуль што не расшыфраваны), які меў калекцыю, у склад якой ўваходзілі выдатная бібліятэка, карцінная галерэя, шмат арыгінальных рэчаў, вывезеных гаспадаром у 1814 г. з Парыжа³⁰.

Міхаіл Борх у сваім маёнтку Прэлі (пол. Prele, лат. Preljlu) Дынабургскага павета, стварыў хатнюю музейную калекцыю, экспанаты якой яму дасталіся ад продкаў, але шмат чаго збіраў сам. Напрыклад, рукапісы, старадрукі, любыя матэрыялы, звязаныя з гісторыяй Прыдзвіння.

У сваім маёнтку ў Краславе Віцебскай губерні (цяпер Латвія) Адам Плятэр (Plater) меў калекцыю, у якой акрамя асабістых збораў аматара захоўваліся матэрыялы знаходак археолагаў Ф. Крузе і М.І. Борха, якія таксама вывучалі Падзвінне. У музеі было шмат гістарычных дакументаў пераважна XVII–XVIII ст. Частку матэрыялаў, сабраных на Падзвінні, А. Плятэр перадаў у Віленскі музей старажытнасцей. Многае згарэла ў час пажару ў 1863 г. Некаторыя рукапісы прац А. Плятэра захоўваюцца ў бібліятэцы Вільнюскага ўніверсітэта.

У маёнтку Селігоры на Лепельшчыне, які належаў роду Мянціцкіх герба “Леў з муру” (“Праўдзіч”), была сабрана вялікая бібліятэка і калекцыя старадрукаў, рукапісаў, грамат, карт, гравюр. Большая частка каштоўнай бібліятэкі В. Мянціцкага апынулася ў Вільні і загінула пры пажары ў Другую сусветную вайну. Асаблівую каштоўнасць калекцыі В. Мянціцкага мелі рукапісныя творы беларускай літаратуры XIX ст. У яго бібліятэцы быў экзэмпляр драматычнай

²⁹ Козлов В.П. Колумбы российских древностей. М.: Наука, 1981. – С. 90–92.

³⁰ Грыцкевіч В., Мальдзіс А. Шляхі вялі праз Беларусь. Мінск, 1980. – С. 145.

паэмы Гераніма Марцінкевіча “Адвяхорак: аказія ў карчме пад Фальковічамі”, тэксты многіх беларускіх вершаў. Менавіта ў В. Мянiцкага ў Селігорах пачаў запiсваць з 1889 г. творы ў сваю славу вутую рукапісную “Беларускую хрэстаматыю” Б.І. Эпімах-Шыпіла – хросны бацька беларускай лiтаратуры.

Непадалёк ад Віцебска, у сваім маёнтку “Мiлае” (цяпер в. Мазава Віцебскага раёна) калекцыю меў публіцыст, асветнік, удзельнік лiтаратурнага жыцця на Віцебшчыне першай трэці ХІХ ст. Ігнаціў Манькоўскі³¹.

На Лепельшчыне ў маёнтку Завiдзiчы стварыў музей, які прыцягваў увагу многіх археолагаў, Міхаіл Францавіч Кусцінскі (1829–1905). Аснову калекцыі склалі матэрыялы археалагічных даследаванняў Віцебшчыны і Смаленшчыны (Першы ў 1874 г. даследаваў Гнёздаўскія курганныя могiльнікі), якія Кусцінскі праводзіў 1850–1890 гг. Сабраныя матэрыялы пазней перадаў зяцю, які перавёз калекцыю ў в. Мікалаёва Дзiсненскага павета.

Такім чынам, у ХVІІІ – першай палове ХІХ ст. на тэрыторыі Віцебшчыны мелася пэўная колькасць калекцый, збораў, якія належалі шляхце і складаліся з прадметаў, як знойдзеных на тэрыторыі рэгіёну, так і прывезеных з-за мяжы. Вывучэннем мясцовых старажытнасцяў займаліся галоўным чынам дваране.

Віцебск

Да з’яўлення публічных музеяў у горадзе асноўным месцам захавання рэчаў музейнага значэння былі рызніцы цэркваў і манастыроў, княжацкія палаты у Верхнім і Ніжнім замках. К ХVІІІ ст. у Віцебску з’яўляюцца прыватныя калекцыі. Невялікія зборы былі таксама ў езуіцкім калегіуме. У Віцебску як губернскім горадзе сітуацыя са зборамі была неадназначнай. Шляхецкіх калекцый, якія часцей захоўваліся ў радавых маёнтках, было мала, затое меліся зборы ў багатых купцоў. Так, багаты купец, старавер Іаан Сабольнікаў (1763–1836) заклаў малітоўны дом у Віцебску, у якім знаходзілася шмат старажытных рэчаў: рукапісаў, друкаваных кніг, абразоў у каштоўных акладах. Аднак са смерцю І. Сабольнікава калекцыя была страчана.

У Віцебскай мужчынскай гімназіі захоўвалася мінералагічная калекцыя, якая належала ад’юнкту Віленскага ўніверсітэта Раману Шымановічу. Яна складалася з 1466 мінералаў³². Гэты збор, пасля смерці калекцыянера быў падараваны ў 1814 г. братам нябожчыка – віцебскім купцом Якавам Сімановіч. У яе склад уваходзіла значная колькасць каменных сякер, сабраных на тэрыторыі Віцебскай губерні.

³¹ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 19. – Арк. 96. Анкеты по изучению усадеб

³² Абрамова И. История Витебских музеев // Витебский курьер. – 1998. – № 39. – С. 3.

Экспанаты размяшчаліся ў вітрынах, які стаялі ў калідорах гімназіі. Па сведчанні А.П. Сапунова, калекцыя захоўвалася неахайна і з-за нядбайнасці адміністрацыі была страчана³³. Асобная калекцыя мелася ў фізічным кабінцеце.

На 1895 г. у фізічным кабінцеце было 279 апаратаў і прыбораў для эксперыментальных заняткаў. У прыродазнаўчым кабінцеце захоўваліся заалагічная (41 прадмет) і мінералагічная (986 прадметаў) калекцыі. Асобна захоўваліся калекцыі нумізматыкі і фалерыстыкі, а таксама вучэбныя дапаможнікі: атласы, глобусы, геаграфічныя і гістарычныя карты, мадэлі для малявання, нотныя сшыткі і музычныя інструменты³⁴.

Значныя прыватныя калекцыі мелі натарыус Віцебскага суда, археолаг-аматар Караль Бергнер, святар, член Віцебскага губернскага статыстычнага камітэта, мясцовы карэспандэнт “Витебских губернских ведомостей” Васіль Валковіч, сакратар Віцебскага Губернскага статыстычнага камітэта, этнограф, археолаг, фалькларыст А.М. Семянтоўскі, калекцыянер Зіноўеў. Большасць прадметаў з гэтых калекцый перайшла ў збор В.П. Федаровіча. Віцебскі памешчык Л. Фохт (канец XIX – пачатак XX ст.) займаўся раскопкамі і меў калекцыю старажытных рэчаў, якую ў 1890 г. набыў Е. Раманаў. Значныя прыватныя зборы былі ў выдатных даследчыкаў Прыдзвіння і Падняпроўя, чые навуковыя даследаванні былі вядомы па ўсёй Еўрапейскай Расіі – Е.Р. Раманава і А.П. Сапунова. Некаторыя матэрыялы былі ў праф. Шапялёвіча, які праводзіў раскопкі на Віцебшчыне на мяжы XIX – XX ст. Аднак найбольшымі калекцыямі ў горадзе валодалі В.П. Федаровіч, Г.А. Тэадаровіч і А.Р. Брадоўскі.

У 1880-я гг. у горадзе быў створаны першы прыватны музей. Ён належаў адвакату, вядомаму калекцыянеру, члену-карэспандэнту Кракаўскай Акадэміі навук Вацлаву Пятровічу Федаровічу³⁵. Спачатку музей змяшчаўся на вул. Замкавай, потым Дварцовай (цяпер вул. Савецкая, 19).

³³ Хмяльніцкая Л. Гісторык з Віцебска (жыццяпіс Аляксея Сапунова). – Мінск: Энцыклапедыкс, 2001. – С. 18

³⁴ Сімакова, І.М. Вучэбныя калекцыі Віцебскай гімназіі / І.М. Сімакова // Адукацыя на Віцебшчыне: гісторыя і сучаснасць: матэрыялы рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 сакавіка 2010 г. / Віц. дзярж. уні-т; рэдкал. В.У. Акуневіч (адк. рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2010. – С. 32.

³⁵ Федаровіч В.П. (25.09.1848 – 12(25).01.1911), нарадзіўся ў Магілёве, скончыў Маскоўскі ўніверсітэт, працаваў адвакатам у Саратаве, Балашове, Царыцыне, Ерване. З 1884 г. жыў і працаваў у Віцебску. Браў актыўны ўдзел у грамадскім і навуковым жыцці горада і губерні. З’яўляўся ініцыятарам і заснавальнікам дабрачыннага Каталіцкага таварыства ў Віцебску. Яго намаганнямі была выдадзена кніга “Тэрбоўнік шляхты літоўскай”. Ён жа з’яўляўся ініцыятарам і складальнікам літаратурна-краязнаўчага зборніка “З ваколіц Дзвіны” (Віцебск, 1912), дзе акрамя ягоных асабістых артыкулаў публікаваліся артыкулы Я. Коласа, Я. Лучыны. Меў рукапісную “Энцыклапедыю Віцебшчыны”, у якой змясціў прозвішчы і кароткія звесткі пра людзей, звязаных з Віцебшчынай.

У зборы вылучалася 7 раздзелаў: 1) рэчы старажытнасці (каменныя сякеры, скрабкі, нажы, грыўны, бранзалеты, каралі, фібулы, пярсцёнкі), 2) ваенны адзел (халодная, агняпальная зброя, засцерагальная амуніцыя), 3) побытавыя рэчы (посуд, адзенне, абутак, упрыгожванні, трубка), 4) помнікі навукі і мастацтва (кнігі, дакументы, карціны, фотаздымкі), 5) масонскі адзел (масонскія знакі, вышыўкі, пячаткі і інш.), 6) помнікі грамадзянскага побыту (пячаткі, медалі, манеты, кафля), 7) нататкі і паперы Федаровіча.

Па ацэнцы Г. Каханоўскага археалагічная частка збору была адной з самых багатых на тэрыторыі Беларусі ў канцы XIX ст.³⁶ У калекцыі В.П. Федаровіча было больш за 5 тыс. рэчаў³⁷, па іншых звестках – 7 тыс. рэчаў³⁸. Аснову збору даследчыка склалі калекцыі Караля К. Бергнера, графа Плятэра, М. Кусцінскага, В. Валковіча, Валадковіча³⁹. Рэчы Федаровіч набываў не толькі ў калекцыянераў, але і ў знаёмых у горадзе і паведах, памешчыкаў, ксяндзоў. Тут захоўваліся рэчы, знойдзеныя пры археалагічных раскопках у Віцебскай, Магілёўскай, Мінскай, Віленскай, Гродзенскай, Ковенскай губернях. Дапамагаў у раскопках археолагам, у тым ліку М.Ф. Кусцінскому. Вялізную колькасць экспанатаў В.П. Федаровіч сабраў сам, беручы ўдзел у земляных работах у Віцебску: пры зрыцці Замкавай гары, будаўніцтве электрастанцыі, правядзенні вадаправода, будаўнічых работах на вул. Замкавай. Значная колькасць прадметаў была сабрана ім пры правядзенні пошукаў на берагах Віцьбы і Дзвіны пасля веснавых паводак. У музеі захоўваліся рэчы не толькі па гісторыі, таму можна казаць пра тое, што ён быў сапраўднаму краязнаўчым і даваў комплексную характарыстыку краю.

Другой станоўчай рысай збору В.П. Федаровіча было яго сістэмнасць. Па меркаванні У.Г. Краснянскага, “музей уяўляў сабой каштоўны збор музейных рэчаў і дастаткова поўна характарызуе гісторыю мясцовага краю, асабліва ў адносінах яго польскага насельніцтва”⁴⁰. Найбольш значнымі з’яўляліся калекцыі курыльных трубак, масонская калекцыя (адна з найбольш буйных у тагачаснай Расіі). У яго бібліятэцы (больш за 1 тыс. тамоў) былі кнігі па гісторыі Беларусі і Літвы, беларускія і літоўскія выданні XVIII–XX ст.

Пасля смерці В.П. Федаровіча, яго калекцыя перайшла па спадчыне ягоным сынам. Для агляду калекцыі ў Віцебск прыезджаў загад-

³⁶ Каханоўскі Г.А. Вандраванні // Маладосць. – 1984. – № 10. – С. 56.

³⁷ Подлипский А. Коллекция Федоровича // Народнае слова. – 1995. – 2 лютага. – С. 5.

³⁸ Шпаковская Г. Раритеты из коллекции Вацлава Федоровича // Народнае слова. – 2008. – 4 ліст. – С. 8.

³⁹ Васілевіч Я. Віцебскі Дзяржаўны Культурна-Гістарычны Музей // Віцебшчына. – Том. 2. – Віцебск, 1927. – С. 198.

⁴⁰ Краснянский В. Краткий очерк музейного строительства в Витебске // Віцебскі сшытак. – № 4. – С. 207.

чык этнаграфічнага аддзела Музея імператара Аляксандра III Магіленскі (Н.М.)⁴¹.

Збору В.П. Федаровіча складала канкурэнцыю калекцыя Генрыха Адольфавіча Тэадаровіча⁴². Меў унікальную бібліятэку, якая агулам налічвала больш за 20 тысяч тамоў. У калекцыі твораў мастацтва былі прадстаўлены працы розных часоў і майстроў – І. Шышкіна, Ю. Пэна, Ю. Клевера і інш⁴³.

У 1915 г. у горад у сувязі з Першай сусветнай вайной разам са штабам Віленскай ваеннай акругі пераехаў чарцёжнік інжынернага ўпраўлення Віленскай ваеннай акругі Антон Рафаілавіч Брадоўскі⁴⁴. Займацца калекцыяніраваннем прадметаў старажытнасці ён пачаў з дзяцінства. У 1906 г. у Вільне на аснове сваёй калекцыі стварыў “Музей древностей и художественной промышленности”⁴⁵. Спачатку ён знаходзіўся на вуліцы Завальнай, потым на вуліцы Сямёнаўскай, 10, у тым жа доме, дзе пражываў сам. У трох пакоях змяшчалася больш за 20 тыс. рэчаў, у тым ліку акамянеласці, мінералы, зброя, гадзіннікі карціны, абразы, скульптуры, мастацкія вырабы, званочки, вееры, парцаляна, кафля, вышыўкі, пячаткі, манеты, узнагароды, знакі і іншыя. У калекцыі былі рэдкія экспанаты, сярод якіх грамата Пятра I, аўтографы Кацярыны II, А.В. Суворова, Т. Касцюшкі, Д. Давыдава, генерала Міларадавіча.

З прыездам у Віцебск А. Брадоўскі прапанаваў перадаць гораду сваю калекцыю з мэтай стварэння гарадскога музея, але ва ўмовах Першай сусветнай вайны гэта ідэя не ажыццявілася. На аснове часткі калекцыі (каля 4,5 тыс. манет і медалёў, прадметаў археалагічных раскопак, мастацкіх твораў), якую Антон Рафаілавіч усё ж такі перадаў Віцебску ў 1918 г. быў заснаваны Віцебскі губернскі музей, у якім калекцыянер працаваў загадчыкам⁴⁶.

Музеі ў іх сучасным разуменні з’яўляюцца ў Віцебску толькі ў парэфарменны перыяд, пасля і ў выніку Вялікіх рэформ 1861–1874 гг.

⁴¹ Абрамава, И. 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 57.

⁴² Тэадаровіч, Г.А. (1864, г. Пінск – верасень 1917, г. Віцебск), скончыў Смаленскую гімназію, юрыдычны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта (1886). Пасля заканчэння ўніверсітэта жыве і працаваў у Віцебску. Прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці горада. Браў удзел у працы Віцебскай вучонай архіўнай камісіі.

⁴³ Подлипский, А. “Гражданственность лиры...” // Неман. 1982. № 5. – С. 175–176; Каханоўскі Г.А. Вандраванні // Маладосць. – 1984. – № 10.

⁴⁴ Брадоўскі, А.Р. (8(20).10.1859, Новаалександраўск Ковенскай губ., цяпер г. Зарасай, Літва – 17.03.1928), скончыў Новаалександраўскае павятовае вучылішча (1875), працаваў пісьмаводам, даваў прыватныя ўрокі па агульнаадукацыйных дысцыплінах, дзесятнікам на будаўніцтве крэпасці ў Коўне (цяпер Каўнас) і ваеннага порта ў Лібаве (цяпер Ліепая) (1882–1892), у інжынерным упраўленні Віленскай ваеннай акругі (1893–1918).

⁴⁵ Вся Вильна. – Вильно, 1911. – С. 42.

⁴⁶ Падліпскі, А.М. Заснавальнік віцебскага музея // ПГіКБ. 1980. № 2. Падліпскі А.М., Брадоўскі А.Р. // ЭГБ. Т.2. – С. 64–65.

Аднак спробы прадпрымаліся ў раней. У 1836 г. Міністэрствам унутраных спраў Расійскай імперыі быў разасланы цыркуляр аб правядзенні ў губернскіх гарадах выставак вырабаў мясцовай прамысловасці, якія да гэтага ўжо праводзіліся ў імперыі. Выставы павінны былі складацца з 2-х раздзелаў: пастаяннага і часовага. У першым захоўваліся рэчы, якія набываліся для пастаяннага знаходжання для стварэння ў будучым т. зв. “Губернскага кабінета, ці Музеўма”. У другім экспанаваліся рэчы, якія па заканчэнні выставы вярталіся ўладальнікам⁴⁷. У жніўні 1837 г. выстава была праведзена ў Віцебску. Аднак нягледзячы на патрабаванне дасланай інструкцыі музей на яе аснове не паўстаў.

У 1868 г. адчыніўся першы ў Віцебску музей – пры Віцебскім губернскім статыстычным камітэце. Асновай яго стала экспазіцыя, падрыхтаваная для Усерасійскай этнаграфічнай выставы 1867 г., якая нават была адзначана ганаровай граматай. Яшчэ ў 1867 г. віцебскі губернатар Уладзімір Токараў, які намінальна з’яўляўся старшынёй губстаткамітэта, прапанаваў арганізаваць музей пры камітэце. Ствараўся ён галоўным чынам, дзякуючы намаганням сакратара камітэта – А.М. Семянтоўскага, які перадаў у музей 25 старажытных манет, у тым ліку 10 куфічных. Галоўная частка калекцыі была таксама нумізматычная, яна складалася з 225 польскіх манет. У 1870 г. былы настаўнік полацкай народнай школы Ян Цібрын перадаў у музей узоры нацыянальнага адзення, рамесныя вырабы, археалагічныя знаходкі. У музей перадаваліся старажытныя і рэдкія рэчы, знойдзеныя ў Віцебскай губерні, дублетныя рэчы з калекцыяй членаў Віленскай археалагічнай камісіі, знойдзеныя пры раскопках віцебскіх курганоў. Некаторыя ахвяраванні зрабілі К. Бергнер і М. Кусцінскі. Сістэмнасці ў экспазіцыі не было. На 1893 г. у фондах музея было 49 рэчаў царкоўнай даўніны, 305 рэчаў археалагічнага характару, 184 прадметы этнаграфічнага характару, 65 рэчаў, якія адносіліся да натуральных навук. Самай вялікай была нумізматычная частка – 3170 рэчаў. У 1901 г. частка музейнага збору была перададзена царкоўна-археалагічнаму музею⁴⁸). У 1910 г. большая частка калекцыі музея была перададзена музею Віцебскай вучонай архіўнай камісіі.

2 верасня 1893 г. у Віцебску было створана царкоўна-археалагічнае старажытнасховішча (епархіяльны музей старажытнасцяў). Музей ствараўся з мэтай захавання рэчаў царкоўнай даўніны, якія выйшлі з ужытку, а таксама адлюстравання гісторыі царкоўнага жыцця ў краі. Ініцыятарамі яго з’яўлення былі віцебскія краязнаўцы – А.П. Сапуноў, Е.Р. Раманаў, В. Гаворскі. У аснову

⁴⁷ Бамбешка І.І. Фарміраванне сеткі музейных устаноў Віцебска ў XIX – пачатку XX ст. // 90 год Віцебскаму абласнаму краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 169

⁴⁸ Краснянский В. Краткий очерк музейного строительства в Витебске // Віцебскі сшытак. – № 4. – С. 207

калекцыі былі пакладзены рэчы з віцебскіх цэркваў, у тым ліку з Дабравешчанскай, Ілінскай, Петрапаўлаўскай, а таксама з Маркава манастыра. У зборы захоўваліся абразы, розныя выявы святых, партрэты ўніяцкіх і рымска-каталіцкіх біскупаў XVIII ст., напастольныя крыжы, святарскія аблачэнні з шоўку, аксаміту, шэрсці. Разам з рэчамі была прадстаўлена і дакументальная спадчына – рукапісныя кнігі, дакументы цэркваў і манастыроў Полацкай епархіі, апісаныя А. Сапуновым у кнізе “Архіў Полацкай духоўнай кансісторыі” (1898)⁴⁹. Калекцыя папаўнялася і ад падарункаў мясцовых калекцыянераў, а таксама губстаткамітэта.

Першапачаткова музей знаходзіўся ў памяшканнях архірэйскага дома на Саборнай плошчы (цяпер плошча Свабоды)⁵⁰. У 1895–1903 гг. кіраўніком старажытнасховішча з’яўляўся Д.І. Даўгяла. За час яго кіраўніцтва калекцыя значна папоўнілася і была пераведзена ў новае памяшканне – над дамавой царквой архірэйскага дома. Інвентарнага вопісу калекцыі не мелася. На лістапад 1897 г. было надрукавана “Описание предметов”. Пазней некаторыя звесткі пра паступленні ў музей друкаваліся у “Известиях”.

Калекцыя музея ўяўляла сабой багаты і сістэмны збор па гісторыі праваслаўнай і ўніяцкай канфесій на Віцебшчыне. Епархіяльны музей дапаўняў музей Федаровіча, у якім канцэнтраваліся рэчы, што мелі дачыненне да гісторыі каталіцкай канфесіі і прапольскай часткі насельніцтва Віцебшчыны. Такім чынам, музей меў важнае значэнне для комплекснага адлюстравання гісторыі і культуры Віцебшчыны.

На 1905 г. калекцыя налічвала 1247 рэчаў. У 1916 г. Сінод зацвердзіў статут, у адпаведнасці з якім царкоўна-археалагічнае старажытнасховішча была перайменавана ў Віцебскае царкоўна-археалагічнае таварыства. Для музея планавалася пабудаваць асобнае памяшканне, але планы былі перакрэслены рэвалюцыйнымі падзеямі 1917 г. 2 красавіка таго ж года ўсе экспанаты музея былі перададзены Віцебскаму аддзяленню Маскоўскага археалагічнага інстытута. Калекцыі перавезены ў будынак губернскага архіва. Тут яны двойчы былі абрабаваны. Шмат рэчаў было пашкоджана. Што было скрадзена, выявіць немагчыма, бо ў музеі не было інвентарнага вопісу. Дакладна вядома, што знікла багатая калекцыя антымінсаў і царкоўны посуд. Нават пасля рабавання калекцыі ў музеі змяшчаліся сотні абразоў розных школ іканапісу, як візантыйскага, італьянскага, беларускага, так і мясцовага накірункаў. Захоўваліся ўзоры сцяннога роспісу храмаў па халсце клеявай фарбай, па-мастацку распісаныя харугвы і плашчаніцы. Добра прадстаўлена было мастацтва разьбы па дрэве.

⁴⁹ Віцебскі царкоўна-археалагічны музей // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Т. 2. – Мн., 1994. – С. 338

⁵⁰ Хмяльніцкая Л. Віцебскі царкоўна-археалагічны музей // 3 глыбі вясюў. Наш край. Гістарычна-культуралагічны зборнік. – Мн., 1997. – Вып. 2. – С. 4–15

У яе ўваходзілі ўзоры розных іканастасаў, ківотаў у стылях Рэнэсансу і барока. Асаблівую цікавасць уяўляла калекцыя розных драўляных скульптур, якая налічвала каля 50 экспанатаў. Сярод іх, напрыклад, па-мастацку выкананыя статуі Хрыста, апосталаў, святых, анёлаў, а таксама 6 плоскіх фігур дабрадзецяў, якія ставіліся пры ўніяцкім абрадзе адпявання каля труны. У склад збору царкоўных сасудаў уваходзіла 70 рэчаў XVII–XVIII ст. Мелася вялікая калекцыя складняў, абразкоў, крыжыкаў, малюнкаў і фотаздымкаў мясцовай царкоўнай даўніны.

У 1909 г. у Віцебску была створана Віцебская вучоная архіўная камісія, якая адыграла важнейшую ролю у культурным, навуковым і грамадскім жыцці горада. У 1910 г. пры ёй быў створаны музей. У яго аснову быў пакладзены збор віцебскага губстаткамітэта. Калекцыя хутка папаўнялася шляхам ахвяраванняў членаў камісіі. Некаторую частку экспанатаў са свайго збору перадаў і загадчык музея К.А. Зміродскі. Ён зрабіў важную справу па сістэматызацыі калекцыі, падрыхтаваў каталог музея (1912)⁵¹. Каталог меў не зусім навуковы характар, змяшчаў пералік рэчаў без іх апісання і вызначэння.

Музей меў 6 аддзелаў: царкоўная даўніна, археалагічныя рэчы (знаходкі з курганоў жалезнага і бронзавага вякоў), ваенны аддзел, пячаткі (толькі XVIII ст.), мінералогія і “рознае”, нумізматычны кабінет (каля 3000 манет і медалёў). Пасля ліквідацыі ВВАК музей быў перададзены Віцебскаму аддзяленню Маскоўскага археалагічнага інстытута, а пасля яго ліквідацыі – Віцебскаму педагагічнаму інстытуту. На яго аснове разам з экспанатамі царкоўна-археалагічнага музея было прынята рашэнне стварыць гістарычны музей пры інстытуце. Аднак, па шэрагу прычын, гістарычны музей тут так і не быў створаны.

На пачатку XX ст. хутка расце насельніцтва горада, актыўна ўтвараюцца прамысловыя прадпрыемствы, адміністрацыйныя і грамадскія ўстановы і арганізацыі. Гэта стала прычынай стварэння ведамасных музеяў. У 1913 г. на пасяджэнні Віцебскага губернскага земства было прынята рашэнне аб ўтварэнні пры санітарным аддзяленні перасоўнага санітарна-гігіенічнага музея-выставы⁵². Вясной-летам 1914 г. былі наладжаны першыя выставы, якія знаёмілі наведвальнікаў з асновамі медыцынскіх ведаў, гігіены, барацьбы з інфекцыямі, прапагандавалі здаровы лад жыцця. У далейшым на аснове матэрыялаў быў утвораны музей санітарнай асветы.

На працягу другой паловы XIX – пачатку XX ст. развіццё музеяў у Віцебску адбывалася ў адпаведнасці з агульнаеўрапейскімі тэндэнцыямі: ростам цікавасці да гісторыі, станаўлення музеяў як на-

⁵¹ Каталог монет и медалей музея Витебской ученой архивной комиссии. Витебск, 1911; Каталог музея Витебской ученой архивной комиссии. Витебск, 1912

⁵² Доклады второму очередному губернскому Земскому Собранию январской сессии 1913 г. – Витебск, 1913. – Ч. 1. – С. 24.

вукова-асветных цэнтраў, развіццём новых галін навукі (археалогіі, архівазнаўства, этнаграфіі, мастацтвазнаўства і іншых). Музеі займалі значнае месца ў культурнай прасторы горада, адыгрывалі важную ролю ў культурным будаўніцтве Віцебска і яго наваколляў. У іх акмуляваўся комплекс рэчаў матэрыяльнай культуры. Музеі з’яўляліся важным сродкам рэтрансляцыі ідэй і культурных пачынанняў мясцовай інтэлігенцыі. Асветніцкая і папулярызатарская дзейнасць музеяў спрыяла фарміраванню гістарычнай свядомасці, грамадзянскіх якасцяў, любові да роднага краю.

Сярод беларускіх гарадоў Віцебск выглядаў найбольш прывабна. На працягу другой паловы XIX – пачатку XX у горадзе былі створаны музей пры губернскім статыстычным камітэце, царкоўна-археалагічнае старажытнасховішча, музей пры Віцебскай вучонай архіўнай камісіі. Шырокую вядомасць атрымалі калекцыі мясцовых аматараў даўніны – А.Р. Брадоўскага, В.П. Федаровіча, Г. Тэадаровіча, В. Валковіча, К. Бергнера і іншых.

Сярод негатыўных тэндэнцый ў развіцці музеяў падкрэслім неадназначнае стаўленне ўладаў, адсутнасць вышэйшых навучальных устаноў, слабая сістэматызаванасць, маладаступнасць віцебскіх музеяў. Значнай праблемай з’яўлялася складаная сітуацыя захавання рэчаў, якія былі знойдзены на Віцебшчыне. Большасць з іх перадаваліся ў Эрмітаж, Віленскі музей, Археалагічную камісію (Вільня), Гістарычны музей (Масква), музеі Кракава.

Негатыўны ўплыў на станаўленне музеяў горада аказвала складаная канфесійная сітуацыя, ідэалагічная барацьба рускага і польскага ўплываў. Напрыклад, дзейнасць створанага з мэтай пашырэння ўплыву праваслаўнай царквы і доказу “спрадвечнай рускасці краю” царкоўна-археалагічны музея праз некаторы час амаль прыпынілася. Адной з прычын быў той факт, што большасць экспанатаў мелі ўніяцкае паходжанне, што не адпавядала мэтам, якія закладаліся пры стварэнні музея.

Такім чынам, менавіта ў другой палове XIX – пачатку XX ст. намаганнямі адміністрацыі горада і мясцовай інтэлігенцыі ў культурным асяроддзі Віцебску былі створаны ўмовы для заснавання і развіцця музеяў. Пазней, у 1920-я гг., на закладзеным падмурку былі рэалізаваны ідэй нацыянальна-культурнага будаўніцтва, калі ў горадзе існавала больш за 10 разнапланавых музеяў.

1.1. Музеі Віцебска ў 1917–1991 гг.

1917–1924 гг.

Першая сусветная вайна, рэвалюцыі 1917 г., грамадзянская вайна ў Расіі нанеслі каласальную шкоду інтэлектуальнаму патэнцыялу

Віцебска. Тысячы прадстаўнікоў інтэлігенцыі ці загінулі, ці эмігрыравалі, ці згубілі магчымасць займацца актыўнай палітычнай, грамадскай, навуковай і выкладчыцкай працай.

З наступленнем нямецкіх войскаў, а потым з савецка-польскай вайной Віцебск аказаўся прыфрантавым горадам. Частка музейных калекцый была вывезена ў цэнтральную Расію. Некаторыя трапілі за мяжу. Пасля Лютаўскай, а потым Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. пачаліся масавыя пагромы і падпалы шляхецкіх сядзіб. Натуральна, што музейныя зборы пры іх рабаваліся мясцовымі сялянамі ў першую чаргу. Практычна не захавалася ніводнай сядзібы, якая б не пацярпела ў выніку рабаўніцтваў і крывавай анархіі. Значна пацярпелі і прыватныя калекцыі віцебскіх збіральных. Частка была распрададзена ў галодныя гады. Асноўная частка іх была потым нацыяналізавана. Праца тых музеяў, якія паўсталі ў горадзе напярэдадні вайны, ускладнялася нястачай ваенных часоў і пасляваенных разбурэнняў, з прычыны адсутнасці сродкаў ці фінансавання па рэшткавым прынцыпе.

*Асаблівасці гісторыка-культурнай сітуацыі на Віцебшчыне
ў 1917 – першай палове 1920-х гг.*

Нагадаем некалькі акалічнасцяў 1920-х гг., якія трэба ўлічваць, бо яны былі характэрны толькі ўсходняй Беларусі, а таксама не адпавядаюць сучаснаму стану рэчаў. Па-першае, да 1924 г. Віцебск знаходзіўся ў складзе РСФСР. Па-другое, музейнае будаўніцтва палягала ў сферы дзейнасці губернскага аддзела народнай адукацыі (*Віцебскай губернскай камісіі па ахове помнікаў даўніны і мастацтва*). Па-трэцяе, у створанай у выніку перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі дзяржаве працоўных і сялян (РСФСР, потым БССР), дзяржаве новага тыпу, стваралася і новая, пралетарская па змесце і інтэрнацыянальная па сутнасці савецкая культура. Новым па сэнсе і па змесце павінны быў стаць і музей. Чацвёртае. У 1924 г. горад быў вернуты ў склад БССР і тут пачалося правядзенне беларусізацыі – палітыкі нацыянальна-дзяржаўнага і нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў Беларусі. Яна мела шмат цяжкасцяў – ад недахопу грошай і кваліфікаваных кадраў да барацьбы поглядаў і метадаў яе правядзення і супраціўлення часткі партыйна-савецкай наменклатуры. Усе пералічаныя, а таксама шэраг іншых фактараў уплывалі на музейнае будаўніцтва ў Віцебску ў міжваенны перыяд.

*Дзейнасць Віцебскай губернскай камісіі па ахове помнікаў
даўніны і мастацтва*

Пра музейную палітыку Часовага ўрада вядома мала. А пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў РСФСР пачынаюць ажыццяўляцца захады па арганізацыі дзяржаўных музеяў. Адміністрацыйна, неакупава-

ныя нямецкімі войскамі тэрыторыі Віцебскай, Магілёўскай (пазней Гомельскай), Смаленскай губерній уваходзілі ў склад Заходняй камуны з цэнтрам у Петраградзе.

9.12.1917 г. у Петраградзе быў утвораны Народны камісарыят гістарычных маёмасцяў (“исторических имуществ”). У яго складзе была ўтворана Калегія па ахове помнікаў (са жніўня 1918 г. яна была перададзена ў наркамат асветы). Пасля пераводу сталіцы і пераезду ўрада ў Маскву, наркамат асветы заставаўся ў Петраградзе і на працягу двух гадоў петраградская калегія дзейнічала паралельна з утвораным у Маскве ўсерасійскім аддзелам музеяў.

У Віцебску пры губернскім адзеле адукацыі была створана Камісія па ахове помнікаў даўніны і мастацтва. У навукова-мастацкіх адносінах яна знаходзілася пад кіраўніцтвам Усерасійскай калегіі па справах музеяў і аховы помнікаў мастацтва і даўніны⁵³. У яе складзе вылучаліся две камісіі: музейная і па ахове помнікаў гісторыі і даўніны⁵⁴.

Разам з упаўнаважанымі петраградскага аддзела па справах музеяў і аховы помнікаў (С. Наседкін, С.М. Юрэнъеў) яна пачынае справу аб арганізацыі ў губерні музея. Разам з губернскім музеем пачалася праца па стварэнні Музея Рэвалюцыі, музея сучаснага мастацтва, музея на аснове калекцыі В.П. Федаровіча.

Лёс буйнейшых калекцый

На 1917 г. у горадзе было 3 музеі: прыватны музей В.П. Федаровіча, калекцыя ВВАК, царкоўна-археалагічнае старажытнасховішча. Якім быў іх лёс?

Пасля 1917 г. **калекцыя В. Федаровіча** была нацыяналізавана. У 1918 г. большая частка калекцыі была перададзена сваякамі В. Федаровіча Віцебскаму аддзяленню Маскоўскага археалагічнага інстытута. Але адна частка працягвала заставацца на кватэры жонкі, другая – на кватэры сына па вул. Ніжне-Пятроўскай. У 1920 г. Камітэт саюза працоўных воднага транспарту патрабаваў вызваліць памяшканне на Ніжне-Пятроўскай пад арганізаваны там клуб саюза. Калекцыя была перавезена ў Архірэйскае дома на плошчы Свабоды (был. Пл Саборная). Пад патрэбы музея было выдаткаваны тры пакоі. Частка калекцыі знаходзілася ў памяшканні, якое займаў 7-м стралковы батальён⁵⁵.

⁵³ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 1. – Арк. 48–49.

⁵⁴ У кастрычніку 1921 г. Камісія рэарганізавана ў Віцебскі губернскі адзел Галоўнага камітэта па справах музеяў і аховы помнікаў мастацтва, даўніны, народнага побыту і прыроды. У яго складзе былі два паддзелы – 1) уліка і аховы помнікаў мастацтва, даўніны і народнага побыту; 2) музейны).

⁵⁵ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 5 (адв.). Пратаколы пасяджэнняў Віцебскай губкамісіі ад 17.02. 1920 г.

У 1920 г. на пасяджэнні губкамісіі па ахове помнікаў даўніны і мастацтва было прынята рашэнне аб стварэнні асобнага музея на аснове калекцыі. У 1921 г. музей перайшоў у падпарадкаванне губернскага аддзела народнай адукацыі. 17 мая 1921 г. адказнай асобай па падрыхтоўцы да адкрыцця музея быў прызначаны У.Г. Краснянскі. Ён была праведзена каласальная праца па інвентарызацыі калекцыі. Яна паказала, што шмат рэчаў прапала, але і тое, што захавалася мела значную каштоўнасць. З улікам асаблівасцяў калекцыі планавалася адкрыць “Музей беларуска-польскай даўніны”, на што, аднак, не хапіла сродкаў. К 1923 г. была апісана большая частка калекцыі. У тым жа годзе музей быў адчынены для наведвальнікаў, праз пэўны час перайменаваны ў музей мясцовых старажытнасцяў. У 1924 г. ён стаў часткай Віцебскага гісторыка-археалагічнага музея⁵⁶.

Калекцыя ВВАК. З утварэннем РСФСР у краіне была арганізавана цэнтралізаваная архіўная служба. У Віцебску быў утвораны губархіў. Ён пачаў захады па арганізацыі сістэмы дзяржаўнай архіўнай службы ў губерні, якой пасля ліквідацыі ЦАСАК не існавала. Так, як ВВАК па сваіх статутных палажэннях з’яўлялася грамадскай арганізацыяй, новай уладай яна ліквідавалася. “Архивная комиссия 30 мая 1919 г. слилась с Витебским отделением Московского общества исследователей памятников древности при археологическом институте, передав все сохранившееся имущество МАИ, в том числе и остатки коллекции ВУАК”⁵⁷. Туды жа былі перададзены архіў, бібліятэка ВВАК, а таксама частка бібліятэкі былога Віцебскага езуіцкага калегіума.

Як і калекцыя ВВАК, у 1919 г. калекцыя **царкоўна-археалагічнага старажытнасховішча** была перададзена ў склад Віцебскага аддзялення МАИ. Дакладней, у маёмасць гісторыка-этнаграфічнага кабінета. Такім чынам, практычна ўсе найбольш буйныя зборы, часткова разрабаваныя, без інвентарных вопісаў трапілі ў маёмасць Віцебскага аддзялення Маскоўскага археалагічнага інстытута. Аднак у складаных умовах грамадзянскай вайны, эканамічнага і палітычнага крызісу ні сістэматызацыі, ні атрыбутацыі калекцыі зрабіць не ўдалося. У сувязі з закрыццём у Савецкай Расіі ў 1922 г. археалагічных інстытутаў, быў зачынены і віцебскі філіял МАИ.

Калекцыі, якія павінны былі ўваходзіць у склад музея, перадаваліся ў рознае падначаленне, у тым ліку настаўніцкаму інстытуту (пазней Вышэйшаму педагагічнаму інстытуту). На аснове

⁵⁶ Абрамова И.А. Судьба коллекции В.П. Федоровича // 90 гадоў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі. – С. 56–57.

⁵⁷ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 9. Пратаколы пасяджэнняў Віцебскай губкамісіі ад 17.04. 1920 г.

гэтых калекцый у 1923 г. Віцебскі педагагічны інстытут пачаў арганізацыю гістарычнага музея пры гэтай установе. Калекцыя ВВАК амаль не пацярпела. Яе мінералагічная частка была цалкам перададзена ў мінералагічны кабінет інстытута. Рукапісы і старадрукаваныя кнігі, якія захоўваліся ў зборы царкоўна-археалагічнага старажытнасховішча, паступілі ў бібліятэку навучальнай установы. У музей педінстытута былі перададзены ў адпаведнасці з пастановай СНК БССР архіў і калекцыя А.П. Сапунова. Аднак праз пэўны час педінстытут быў пераведзены ў Мінск і справа з рэарганізацыяй музея прыпынілася.

Віцебскі губернскі музей

Нягледзячы на тое, што да рэвалюцыі ў Віцебску было некалькі музейных збораў, дзяржаўнага музея ў горадзе не было. Савецкая ўлада, якая ўсталявалася ў Віцебску ў канцы 1917 г. пачала ставіць пытанне аб стварэнні такога музея. У красавіку 1918 г. у мясцовым друку быў змешчаны зварот да насельніцтва. Вядомы калекцыянер А.Р. Брадоўскі, які пражываў з 1915 г. у Віцебску, адгукнуўся на заклік і прапанаваў прыняць у распараджэнне Віцебскага губернскага аддзела народнай адукацыі ягоны прыватны музей, каб пакласці аснову стварэння ў Віцебску губернскага музея. На колькі шчырым быў А.Р. Брадоўскі ў сваім жаданні перадаць збор, які ён збіраў амаль 40 гадоў, сказаць складана. Свядома стаў займацца крэатыўнасцю з 1882 г.⁵⁸. У горад ён пераехаў з Вільні, дзе працаваў у інжынерным упраўленні Віленскай ваеннай акругі. У той жа Вільне ён стварыў на аснове сваёй вялізнай калекцыі музей старажытнасцяў і мастацка-прамысловы” (“древностей и Художественно-Промышленный”)⁵⁹. Цалкам верагодна, разумеючы, што праз некаторы час новая ўлада можа проста нацыяналізаваць збор, А. Брадоўскі прапанаваў для стварэння музея сваю ўласную калекцыю. Губернскі аддзел народнай адукацыі даў згоду на прыняцце калекцыі.

19 лістапада 1918 г. быў выдадзены загад аб стварэнні віцебскага губернскага музея і назначэнні яго загадчыкам А. Брадоўскага. Для музея быў вылучаны будынак былой Духоўнай семінарыі (яшчэ раней – базыліянскі кляштар). Музей знаходзіўся ў адной зале памераў 12 на 6 сажняў у двухпавярховым корпусе, які прымыкаў да галоўнага трохпавярховага корпуса. У будучым прадугледжвалася далучыць прымыкаючыя памяшканні бібліятэкі былой духоўнай семінарыі (6 на 6 сажняў). Пры музеі былі 2 пакоі: склад для захоўвання экспанатаў, якія яшчэ не былі разабраны і малы пакой

⁵⁸ ВАКМ. Н/А. – Ф. 37. – Спр. 2. – Арк. 7. Анкета А.Р. Брадоўскага.

⁵⁹ *Саматужныя музеі, ці музеі мастацкіх промыслаў* як тып музеяў стаў вельмі папулярным і атрымаў развіццё пасля правядзення Сусветнай выставы ў Лондане (1851), так, як такія музеі садзейнічалі захаванню і развіццю кустарных, у тым ліку і мастацкіх промыслаў.

(1,5 на 2 сажні), у якім пражываў А.Р. Брадоўскі. Працы па падрыхтоўцы занялі каля 6 месяцаў. Якой была экспазіцыя дазваляе ўявіць здымак, змешчаны Б. Брэжга ў кнізе “Музеі Віцебска”. Для патрэбаў экспазіцыі выкарыстоўваліся шафы і лаўкі. Матэрыялы былі размешчаны па 15 раздзелах⁶⁰. Пасля рамонту, які быў скончаны да канца сакавіка 1919 г., у музей, які атрымаў назву Губернскага, ці гісторыка-археалагічнага, пачаўся доступ наведвальнікаў.

Збор А. Брадоўскага налічваў больш за 10 тыс. адзінак захоўвання і быў падзелены ўладальнікам на 40 калекцый, сярод якіх: археалогія, нумізматыка, прыродазнаўства, фалерыстыка, пячаткі, гадзіннікі, абразы, крыжы, рэлігійныя медалі, тканіны, вышыўкі, мазаікі, інкрустацыі, біжутэрыя, жывапіс, французскія і рускія эмалі, мастацкія вобразы з фарфору, мастацкія вырабы з бронзы, рукапісы, яўрэйская калекцыя і інш. Найбольш каштоўнай часткай лічылася нумізматычная.

Губмузей працаваў у нядзелю і суботу з 11.00 па 16.00, сераду з 1 па 6 гадзін дня⁶¹. Каштарыс на 1921 г. запытваў 8.645.640 рублёў⁶². Атрымана было менш. Зарплата старшыні камісіі па ахове помнікаў даўніны і мастацтва складала 8400 рублёў у месяц, інструктара 7700, вартуўніка 5060 рублёў. На абсталяванне вітрын – 200.000, на набыццё карцін старых майстроў – 200.000, набыццё карцін сучасных майстроў – 175.000, на асвятленне музея (10 лямп па 500 руб. на месяц) у год ішло 60.000, на ацяпленне 48.000 руб⁶³.

Лёс гэтай калекцыі мог бы скласціся і па-іншаму. Улічваючы, што ў выніку эвакуацыі музеяў, як і калекцыя Віленскага вайсковага збору, трапілі ў горад з Вільні, на іх прад’явіла прэтэнзіі Літоўская Рэспубліка. Аднак, перапіска адносна рэстытуцыі⁶⁴ нічога не дала, па шэрагу прычын, у тым ліку і таму, што Вільня ўваходзіла ў склад Польшчы як цэнтр т.зв. “Сярэдзіннай Літвы”.

Акрамя наяўных калекцый, у музей пачалі змяшчаць рэчы, якія браліся на ўлік Віцебскай губернскай камісіяй па ахове помнікаў даўніны і мастацтва. Праз некаторы час у фонды губмузея былі ўключаны калекцыі Віленскага афіцэрскага таварыства, якія апынуліся ў Віцебску ў выніку эвакуацыі ў гады Першай сусветнай вайны і знаходзіліся ў Пралетарскім клубе. Ад Віцебскага жыладдзела паступіла некалькі партрэтаў, шафы з яўрэйскімі кнігамі, з Савецкага

⁶⁰ ВАКМ. Н/А. – Ф. 42. Спр. – 1. – Арк. 15 // цыт. па: Щеринская С.М. История ВОКМ. [Дыпломная работа]. – Віцебск, 2004. – С. 21.

⁶¹ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 3. – Арк. 122. Отчет о деятельности Витебской губкомиссии по охране памятников.

⁶² ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 3. – Арк. 258.

⁶³ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 3. – Арк. 126–127. Тлумачальная запіска.

⁶⁴ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 6. – Арк. 81, 88, 96, 97-99. Тэлеграмы і дакументы адносна перадачы архіва і калекцыі Віленскага вайсковага збору і музея Федаровіча ў Коўна.

дома даставілі тры плоскія шафы і іншыя рэчы. У музей трапіла значная частка рэчаў з былых памешчыцкіх сядзіб наваколляў Віцебска. З маёнтка “з-пад Лёзна” (ці Высачаны, ці Крынкі – П.М.) у музей паступіла “каменная баба”⁶⁵.

Аднак сітуацыя са станам музею была вельмі складаная. З другой паловы 1923 г. у музея адабралі падсобныя памяшканні, а ў лістападзе 1923 г. памяшканне, у якім знаходзіўся музей было перададзена педінстытуту для стварэння там клуба. Экспанаты тэрмінова пераведзены ў будынак былога Успенскага сабора. На працягу трох дзён пры дапамозе курсантаў педінстытута (каля 60 чалавек) экспанаты музея былі перанесены. Памяшканне было абсалютна не прыстасавана для захоўвання прадметаў: сырое, не ацяплялася, вокны разбітыя, дах працякаў. Экспанаты, якія знаходзіліся ва ўпакаваным выглядзе, як і музейнае абсталяванне, моцна цярпелі ад грызуноў, птушак. Некалькі разоў у музей пранікалі злачынцы, якія скралі шмат каштоўных рэчаў. Хаця, дакументы сведчаць, што належнай працы ў музеі не вялося і раней. У лісце Аддзела па ахове і рэгістрацыі помнікаў мастацтва і даўніны ў Петраград канстатавалася: “Городской музей и фонд находятся в помещении быв. Витебской духовной семинарии. Находятся без инвентаризации более 3-х лет! (на лістапад 1921 г.)”⁶⁶.

Сітуацыя змянілася толькі ў лістападзе 1924 г., калі было прынятае рашэнне аб ўтварэнні Віцебскага філіяла Беларускага дзяржаўнага музея.

Дзейнасць губернскай камісіі па арганізацыі музеяў

Найпершай з задач Віцебскай губкамісіі з’яўлялася стварэнне пры губмузеі *аддзела*, прысвечанага *Вялікай Рускай Рэвалюцыі*. У справаздачы губкамісіі ў прыватнасці казалася: “Мы не в силах оценить всего, что происходит в стране, ... наши записи и сообщения в печати проедряют неоценимый материал для будущих историков. На нас лежит обязанность сохранить как можно больше фактов, документов и предметов, характеризующих события Великой Русской Революции”⁶⁷.

Па планах натхняльнікаў адзел павінны быў паўстаць на аснове, галоўным чынам, друкаваных матэрыялаў. Была распрацавана інструкцыя для іх збору, у якой удакладнялася, якая інфармацыя павінна збірацца ў першую чаргу: газеты, часопісы, карыкатуры, лісты, запіскі і дзённікі, матэрыялы для біяграфій удзельнікаў

⁶⁵ Букіна А. Музей Антона Брадоўскага ў Віцебску // Віцебскі Сшытак. – 2000. – № 4. – С. 204.

⁶⁶ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 6. – Арк. 59.

⁶⁷ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 3. – Арк. 14. Отчеты, доклады, сведения Витебской губкомиссии по охране памятников.

рэвалюцыі, вершы, байкі, сатыры, прыпеўкі, прысвечаныя рэвалюцыйным падзеям, плакаты, пракламацыі і іншыя матэрыялы⁶⁸.

Аднак паміж тэарэтычнымі выкладкамі і практычным увасабленнем распрацаванай музейнай экспазіцыі існуе, як правіла пэўная розніца. Вядома, што Музей Рэвалюцыі паўстаў у бібліятэцы 29-й школы 2-й ступені. Арганізацыйную працу ўзначальваў упаўнаважаны Петраградскага музея рэвалюцыі Хайкін. Асновай экспазіцыі сталі матэрыялы, дастаўленыя з падвала пры клубе 1-га мая і бібліятэка Віцебскага ваеннага сходу⁶⁹, але якім быў музей, што ўяўляла сабой яго экспазіцыя, казаць цяжка.

Асобную ролю ў культурнай прасторы горада на пачатку 1920-х гг. адыгрываў *Музей сучаснага мастацтва* пры Мастацка-практычным інстытуце⁷⁰. Лічыць музеймі большасць створаных у рэвалюцыйныя часы ўстановы ў сучасным разуменні практычна не выпадае, але ўлічваючы час і сітуацыю, будзем прытрымлівацца такога тэрміна.

Нагадаем, што ў 1918 г. па рэкамендацыі А.В. Луначарскага М. Шагал стаў камісарам Віцебскага губернскага аддзела народнай адукацыі і арганізаваў Народную мастацкую школу. Праз газету “Искусство коммуны” (22.12.1918) запрасіў мастакоў Расіі прыехаць ствараць рэвалюцыйнае мастацтва. З Масквы, Петраграда, Кіева ў Віцебск прыехалі К. Малевіч, В. Ермалаева, І. Пуні, Эль Лісіцкі, Х. Суцін, Р. Фальк, А. Купрын. Пазней далучыліся Н. Альтман, М. Татлін. З часам школа была рэарганізавана ў 1-е вышэйшае народнае мастацкае вучылішча. У 1919 г. была праведзена выстава лепшых прац вучняў і выкладчыкаў. Акрамя вышэйзгаданых мастакоў у ёй прынялі ўдзел Д. Бурлюк, М. Ларыёнаў, І. Машкоў, П. Канчалоўскі. Узнікла ідэя зрабіць на аснове выставы музей сучаснага мастацтва. У яго стварэнні актыўны ўдзел бралі выкладчыкі вучылішча і члены губернскай камісіі па ахове помнікаў даўніны і прадметаў мастацтва: М. Шагал, К. Малевіч, М. Дабужынскі, А. Ром, В. Ермалаева. Музей быў адчынены ў будынку вучылішча ў 1920-м годзе падчас святкавання 3-х угодкаў Кастрычніцкай рэвалюцыі. У ім экспанаваліся карціны М. Шагала, К. Малевіча, Ю. Пэна, Сомава, А. Бразера, П. Канчалоўскага, Р. Фалька, І. Машкова, А. Ленгулава, В. Розанавай, А. Асмеркіна, Н. Ганчаровай, М.В. Ле-Данцю, А. Экстэр, А. Шаўчэнкі, С. Юдовіна, Д. Якерсона, А. Рома, Н. Альтмана, М. Когана, І. Пуні, П. Кузняцова, М. Ларыёнава, Я. Мініна, С. Гершова, З. Азгура, Л. Лейтмана.

⁶⁸ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 3. – Арк. 14. Отчеты, доклады, сведения Витебской губкомиссии по охране памятников.

⁶⁹ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 17.

⁷⁰ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 25 (адв.) Аб стварэнні музея новых мастакоў (новых художніков).

Аднак дзейнасць вучылішча ўскладнялася пастаяннымі спрэчкамі паміж яго стваральнікамі адносна канцэпцыі, метадаў прэзентацыі і зместу экспазіцыі. Стылістыка супрэматызму К. Малевіча была непрымальнай для М. Шагала. З ад'ездам М. Шагала, К. Малевіча і іх паплечнікаў музей практычна перастаў існаваць. На працягу 1922 г. большасць карцін была перададзена ў Рускі музей і Траццякоўскую галерэю. 16.09. 1925 г. 31 карціна была перададзена ў Віцебскі гісторыка-археалагічны музей. 3.11. 1925 г. у музей быў перададзены твор В. Кандзінскага “Уваход”, але на пачатку 1930-х гг. усе карціны “левага накірунку” былі вывезены ў Маскву. На цяперашні момант у Віцебску няма ніводнага твора мастакоў-авангардыстаў 1920-х гг.

Ведамасныя музеі

Адным з найлепшых музеяў у горадзе, краіне і Савецкай Расіі з'яўляўся ўтвораны па ініцыятыве Губпрофобраза (Губернскага прафсаюза адукацыі) у 1919 г. **губернскі натуральна-гістарычны (прыродазнаўчы)**. Ён складаўся з заалагічнага і мінералагічнага кабінетаў. Асновай музея сталі матэрыялы, сабраныя пры правядзенні гарадскіх агранамічных вячэрніх курсаў па сельскай гаспадарцы. У склад музея ўвайшлі таксама матэрыялы з маёнтка Фатынь Лепельскага раёна, з маёнтка Аляксандрава Невельскага павета (цяпер Пскоўская вобласць РФ, але на той час ўваходзіў у Віцебскую губерню)⁷¹. У 1923 г. мінералагічныя матэрыялы былі перададзены ў кабінет глебазнаўства сельскагаспадарчага тэхнікума.

У тым жа годзе ў музей паступілі матэрыялы Заалагічнага музея ліквідаванага ваеннага сельскагаспадарчага тэхнікума, а таксама маёмасць ліквідаванага ў 1923 г. Губернскага энтамагічнага бюро, у склад якога ўваходзіла калекцыя выдатнага натураліста, энтамолага У.А. Плюшчэўскага-Плюшчыка (1849–1929). Па меркаваннях экспертаў, калекцыя была адной з найлепшых у Расіі і Усходняй Еўропе. Разуменячы яе каштоўнасць даследчык перадаў сваю калекцыю за 30 тыс. рублёў⁷² Губернскаму аддзелу адукацыі, а ў 1921 г. сельскагаспадарчаму тэхнікуму. Аднак з прычыны адсутнасці памяшкання, калекцыя захоўвалася на кватэры У.А. Плюшчэўскага-Плюшчыка. У 1923 г., калі тэхнікуму быў перададзены будынак былога пазямельнага сялянскага банка, пад захаванне і экспанаванне калекцыі быў выдадзаны першы паверх. Тут яна знаходзілася як энтамалагічны кабінет пры ветэрынарным інстытуце (з 1924 г.). Музей падзяляўся на два кабінеты – энтамалагічны імя У.А. Плюшчэўскага-Плюшчыка і заалагічны. У фондах захоўвалася

⁷¹ ДАВВ. – Ф. 170. – Воп. 1. – Спр. 215. – Арк. 133–134. Естество-исторический музей.

⁷² ДАВВ. – Ф. 170. – Воп. 1. – Спр. 215. – Арк. 134. Естество-исторический музей.

больш 60 тыс. экспанатаў – узораў флоры і фауны, пераважна Віцебшчыны, а таксама з розных куткоў Еўропы, Азіі, Амерыкі.

Аснову энтамалагічнага кабінета складала калекцыя У.А. Плюшчэўскага-Плюшчыка. Яна складалася з калекцыі жукоў (53 тыс. экзэмпляраў, у тым ліку 3 565 жукоў Віцебшчыны, калекцыі бабачак (1312 бабачак Віцебшчыны), вітрыны, 102 скрыні с прадстаўнікамі шкодных і карысных насякомых). У заалагічным кабінэце па розных звестках захоўваліся 544 (620) экзэмпляра чучал птушак, 85 (76) чучал млекакормячых, у тым ліку ўнікальны экспанат – галава зубра. Сярод іншых цікавых прадметаў – 9 чучал рыб, 49 чарапоў, 8 экзэмпляраў костак маманта, знойдзеных на Віцебшчыне, калекцыя рагоў. Пры музе мелася майстэрня⁷³, у якой захоўваліся 6 скрынь з тушкамі птушак з Далёкага Ёсходу⁷⁴. Загадчыкам музея з'яўляўся У.А. Плюшчэўскі-Плюшчык, намеснікам І.А. Радкевіч.

Ветэрынарна-заалагічны музей паўстаў у ветэрынарным адзеле віцебскага губернскага земства яшчэ да рэвалюцыі дзякуючы энергіі і няўрымслівай працы загадчыка губернскага ветэрынарнага аддзела ўрача, у далейшым рэктара Беларускага Дзяржаўнага Ветэрынарнага Інстытута Яўгенія Піліпавіча Алонава (1875–1929). Выпускнік Варшаўскага ўніверсітэта, ён у 1913 г. стварыў у Віцебску першую на Беларусі ветэрынарную лабараторыю. У 1914 г. узначаліў работы па экспедыцыйнаму абследаванню жывёлагадоўлі ў Віцебскай губерні. У такой сельскагаспадарчай губерні, як Віцебская, ветэрынарная справа мела надзвычай важнае значэнне. Яшчэ ў 1915 г. для выкладання на курсах ветэрынарных фельчараў пры губернскім земстве Я. Алонавым і яго супрацоўнікамі быў падрыхтаваны шэраг вільгасных і сухіх прэпаратаў, муляжоў, мадэляў, іншых дэманстрацыйных матэрыялаў – усяго 265 прадметаў. Яны і паклалі аснову ветэрынарнага музея. У ім было шэсць аддзелаў: адзел муляжоў па розных захворваннях і анатоміі жывёл, адзел паталагаанатамічных прэпаратаў і ўродаў, адзел рацыянальнай коўкі (калекцыя падкоў, капыт і інш.), адзел прышчэпачных матэрыялаў, адзел, у якім адлюстроўвалася становішча ветэрынарнай справы ў губерні, адзел па канавальстве.

Са студзеня 1918 г. музей быў рэарганізаваны ў ветэрынарна-заалагічны пры губернскім ветэрынарным адзеле (вул. Леніна, 39). Нягледзячы на разруху, адсутнасць асігнаванняў, у большасці дзякуючы энергіі Я.Ф. Алонава і адданасці ягоных супрацоўнікаў, музей хутка пашырыўся. За 1924 г. яго наведала 17 938 чалавек. Наведванні

⁷³ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 12. – Арк. 29, 29 аб. Анкета музея.

⁷⁴ Вядома, што першапачаткова 13 скрыняў з экспанатамі з Сібіры (натуральна-гістарычным матэрыялам: тушкі і скуркі птушак), захоўваліся ў падвале Полацкіх педагагічных курсаў. [Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 6. – Арк. 91–93. Ліст у Прэзідыум Губвыканкама ад 20.09. 1921 г.]

праводзіліся задарма, з 10.00 да 16 гадзін, панядзелак быў выходным днём. Загадчыкам музея быў Аляксандр Мікалаевіч Загрэцкі. Бюджет на 1924–1925 гг. складаў 1738 руб.⁷⁵.

На 1925 г. у ім мелася каля 1,5 тыс. экспанатаў, якія экспанаваліся ў трынаццаці аддзелах: інфекцыйных хвароб, незаразных хвароб, глісных хвароб, бактэрыялогіі, акушэрства, уродстваў у жывёл і чалавека, рацыянальнага кавання, бойнай справы, анатоміі, жывёлаводства, заалогіі, батанікі, арніталогіі. На 1927 г. у музеі было 1,5 тыс. экспанатаў, сярод іх каштоўныя і рэдкія прэпараты, муляжы, мадэлі, малюнкi па заразных хваробах, даглядзе за жывёламі, заалогіі і інш. напрыклад, экспазіцыя размяшчалася ў 18 пакоях, 9 з якіх змешчаны ў форме амфілады⁷⁶. У музеі экспанавалася ягня, якое мела восем ног, адно вока на ілбе і тры вухі⁷⁷.

Пры музеі працавала стацыянарная выстава, прысвечаная барацьбе з сухотамі жывёл і чалавека, майстэрня па падрыхтоўцы экспанатаў, вырабе муляжоў, дыярам, бібліятэка з кнігамі ветэрынарнай і сельскагаспадарчай накіраванасці, аўдыторыя для заняткаў. На 1929 г. у музеі было 4,5 тыс прэпаратаў.

Праз некаторы час, у Беларускай ветэрынарнай тэхнікуме, які быў створаны ў Віцебску ў выніку аб'яднання розных навучальных устаноў аказаліся і прыродазнаўчы музей (асновай якога з'яўлялася калекцыя У.А. Плюшчэўскага-Плюшчыка).

У 1930-я гг. у ветэрынарным інстытуце, на кафедры мясазнаўства, якую ўзначальваў вядомы вучоны, акадэмік Х.С. Гарагляд, пачалося стварэнне *музея паталогіі мяса і мясапрадуктаў*, рыбы, малочных вырабаў, тлушчаў, прадуктаў расліннага паходжання.

У віцебскім медінстытуце меўся *анатамічны музей*.

Вядома, што ў Віцебску дзейнічаў *музей сельскай гаспадаркі* пры ДOME селяніна. На жаль, дакладных звестак аб яго працы вельмі мала. Аб дзейнасці музея можна меркаваць па аналогіі з тым, як была арганізавана праца музея сельскай гаспадаркі пры Цэнтральным ДOME селяніна Беларусі ў Мінску⁷⁸. Музей быў створаны для таго, каб паказаць гісторыю развіцця сялянскай гаспадаркі, выявіць дасягненні навукі і тэхнікі ў сельскай гаспадарцы і паказаць, як пазбегнуць недахопаў у працы, зрабіць вядзенне гаспадаркі як мага больш прыбытковым. У музеі планавалася стварыць наступныя раздзелы: паляводства, жывёлагадоўлі, малочнай гаспадаркі, ветэрынарыі, лугаводства, пчалаводства, садаводства, аддзел сельскагаспадарчых машын, прылад меліярацыі і здабычы торфу, аддзел сельскагаспадарчай

⁷⁵ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 19. – Арк. 152. Анкета зоо-вет музея.

⁷⁶ Віцебскі Ветэрынарна-Зоолёгічны Музей // Віцебшчына. – Том. 1. – Віцебск, 1925. – С. 174–175.

⁷⁷ Подлипский А. Был и такой музей // Народнае слова. – 2007. – 11 снежн. – С. 6.

⁷⁸ ДАВВ. – Ф. 1012. – Воп. 1. – Спр. 5. – Арк. 121–124. Справаздача.

тэхналогіі і адукацыі. Сярод экспанатаў былі ўзоры сельскагаспадарчых машын і прылад працы, гербарыі (лугавых, меданосных раслін, раслін, якія засмечваюць пасевы); сям'янаў агародных раслін, калекцыя ўгнаенняў, кармоў, мадэль дацкага кармавога стала, мадэль загона для цялят і інш.⁷⁹. Пры музеі меўся кіраўнік (аграном), які даваў тлумачэнні па ўзнікаючых пытаннях. Да Дня Ураджаю (1 кастрычніка) праводзілася выстава, у якую ўваходзілі экспанаты ўраджаю сёлетняга года

Разам з пералічанымі музеямі ў горадзе існавалі: *эканамічна-прамысловы* пры эканамічным тэхнікуме, *санітарнай асветы і гігіены* пры губернскім аддзеле аховы здароўя, *педагагічны* ў Віцебскім Вышэйшым педагагічным інстытуце і іншыя. Маюцца звесткі пра тое, што існаваў *музей Губхарчкама*. Аб гэтым сведчыў А.Р. Брадоўскі, які прапаноўваў увесці яго дырэктара ў склад членаў губкамісіі па ахове помнікаў⁸⁰.

Планавалася стварэнне яшчэ некалькіх музеяў. Так, напрыклад, член губкамісіі па ахове помнікаў даўніны Храпкоўскі прапаноўваў арганізаваць *музеі дапаможнікаў (пособий) і музея мастацкіх промыслаў*⁸¹. Мелася прапанова стварыць *музей друку*, дзеля чаго М.М. Багародскі⁸² прапаноўваў звярнуцца ў губдрукарню, каб агледзець рэчы, што знаходзяцца на гарышчы⁸³. Планавалася таксама стварэнне *краёвага музея побыту, самацужнай прамысловасці і рэчаў, якія характарызуюць рэвалюцыйны перыяд*⁸⁴.

Такім чынам, большасць існуючых у 1920-я гг. музеяў былі створаны на аснове існаваўшых яшчэ да рэвалюцыі калекцый, намаганнямі старых спецыялістаў (за выключэннем Музея сучаснага мастацтва). Музейнае будаўніцтва ў горадзе ажыццяўлялася на аснове склаўшыхся традыцый з улікам рэалій новага часу на аснове савецкай ідэалогіі.

⁷⁹ ДАВВ. – Ф. 1012. – Воп. 1. – Спр. 5. – Арк. 93. Музей наглядных дапаможнікаў па с/г адукацыі

⁸⁰ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 21; ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 6. – Арк. 61, 61 аб.

⁸¹ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 3. Пратаколы пасяджэнняў Віцебскай губкамісіі ад 19.01. 1920 г.

⁸² Багародскі Мікалай Мікалаевіч (1877–1937) беларускі гісторык, краязнаўца, архівіст, член-карэспандэнт Інбелкульту (1927). Адзін з ініцыятараў, стваральнікаў і членаў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі. Менавіта ім было складзена прашэнне аб адкрыцці камісіі, а арганізацыя атрымала сваю назву. Падрыхтаваў праект аховы помніка вайне 1812 г. на Віцебшчыне, займаўся разборам архіва губернскага праўлення, прадстаўляў ВВАК на XV археалагічным з'ездзе ў Ноўгарадзе (1911). З 1919 па 1924 г. з'яўляўся членам камісіі па ахове помнікаў гісторыі і мастацтва. У савецкі час працягваў займацца краязнаўствам. У 1928–1937 гг. у Віцебскім культурна-гістарычным музеі, адначасова ў 1930–1937 гг. у Віцебскім гістарычным архіве. Актыўны ўдзельнік працы Віцебскага акруговага таварыства краязнаўства (1924–1928). Уваходзіў у склад праўлення, узначальваў гісторыка-культурную секцыю. Член-карэспандэнт Інстытута беларускай культуры (з 1927 г.). У 1937 г. арыштаваны, незаконна асуджаны. Рэабілітаваны пасмяротна ў 1956 г.

⁸³ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 13 (адв.).

⁸⁴ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 23. Пратакол ад 29.06. 1920.

1924–1929 гг.

У 1924 г. Віцебск у выніку першага ўзбуйнення быў далучаны да БССР. У гэты час у краіне распачалася палітыка “беларусізацыі”, галоўнымі мэтамі якой з’яўляліся нацыянальна-дзяржаўнае і нацыянальна-культурнае будаўніцтва.

Далучэнне да БССР надало моцны імпульс у развіцці музеяў у горадзе і акрузе ў цэлым. У адпаведнасці з рашэннем СНК БССР ад 4 лістапада 1924 г. Віцебскаму гісторыка-археалагічнаму музею, які атрымаў статус аддзялення Беларускага дзяржаўнага музея, надавалася фінансаванне з рэспубліканскага бюджэту. Афіцыйнае адкрыццё яго адбылося 27 красавіка 1925 г., у дзень правядзення I-га акруговага з’езду Саветаў Віцебшчыны. Фактычна музей пачаў працаваць з 27 красавіка 1927 г.⁸⁵

Са студзеня 1925 г. новым дырэктарам быў прызначаны вядомы археолаг, грамадскі дзеяч Я.І. Васілевіч. Філіялу рашэннем гарадскога савета нададзена імя Ф. Скарыны. Музею быў перададзены будынак гарадской ратушы, у якім музей знаходзіцца і па сённяшні дзень. Музей паўстаў аб’яднаўшы пад сваім дахам калекцыі 4-х музеяў, якія існавалі раней асобна: музея ВВАК, царкоўна-археалагічнага старажытнасховіча, калекцыю В.П. Федаровіча, якая на пачатку 1920-х гг. існавала як “Музей Беларуска-польскай даўніны” і збор А.Р. Брадоўскага, які існаваў пад назвай Віцебскага губернскага музея. У губмузей быў перададзены архіў і 1845 прадметаў⁸⁶ з прыватнай калекцыі А.П. Сапунова, які памёр у 1924 г. У фонды музея трапілі прадметы выставы фабрычна-заводскай прамысловасці, якая была падрыхтавана да I-га акруговага з’езду Саветаў Віцебшчыны. У яе склад уваходзілі 605 экспанатаў і 162 дыяграмы.

У 1927 г. кіраўніком Беларускага дзяржаўнага музея стаў славеты беларускі грамадска-палітычны дзеяч акадэмік АН БССР В. Ластоўскі. Ён распрацаў новы статут беларускіх дзяржаўных музеяў, які быў зацверджаны ў 1928 г. Згодна з ім, Віцебскае аддзяленне БДМ стала самастойным “Беларускім Дзяржаўным Культурна-Гістарычным музеям”. Яго экспазіцыя складалася з шасці аддзелаў: археалагічнага, гістарычнага (8 тыс. адзінак), мастацкага, этнаграфічнага (250 адзінак), сучаснай прамысловасці (700 адзінак), царкоўнага (800 адзінак).

У археалагічны адзел уваходзілі наступныя калекцыі: мінералаў, палеанталогіі, каменных прылад працы, галоўным чынам неаліту, курганных раскопак (рэшткі керамікі, касцяныя прылады,

⁸⁵ Васілевіч Я. Віцебскі Дзяржаўны Культурна-Гістарычны Музей // Віцебшчына. – Том. 2. – Віцебск, 1927. – С. 197–203.

⁸⁶ Васілевіч Я. Віцебскі Дзяржаўны Культурна-Гістарычны Музей // Віцебшчына. – Том. 2. – Віцебск, 1927. – С. 199.

металічныя прадметы, шарсцяныя тканіны (галоўным чынам XI ст.), прадметы, знойдзеныя ў выніку раскопак Віцебскіх замкаў (баявыя сякеры, падковы, будаўнічыя прылады, кераміка XVI–XVIII ст.). Агульная колькасць экспанатаў складала 8100 паасобнікаў. Гістарычны адзел быў падзелены на 4 часткі. У палеаграфічным раздзеле былі прадстаўлены дакументы XVI–XIX ст., межавыя кнігі, рукапісы, лісты, сшытак рукапісаў Я. Баршчэўскага, пракламацыі, маніфесты, абвесткі XVIII–XIX ст., фотаздымкі, рэпрадукцыі. Нумізматычная частка раздзела прадстаўлена манетамі старажытнага свету, сярэднявечнымі, Рэчы Паспалітай, ВКЛ. Захоўваліся цэлыя скарбы, напрыклад, славыты віцебскі скарб, знойдзены ў 1927 г., які склаўся з 792 штук пражскіх грошаў пачатку XIV ст. Тут жа захоўваліся медалі (823 штукі) і калекцыя масонскіх знакаў (164 штукі). У трэцяй частцы былі прадстаўлены прадметы рамесніцкіх і іншых арганізацый першай паловы XIX ст. чацвёртая частка ўяўляла сабой ваенны куток, дзе экспанавалася халодная, агняпальная, парадная зброя. Усяго ў гістарычным раздзеле захоўвалася 8,3 тыс. рэчаў. Этнаграфічны раздзел утрымліваў ўзоры вырабаў гарадской, месцячковай і сялянскай тканіны, вышывак, паясоў, вопраткі. Заслугоўвалі ўвагі багатыя калекцыі набоечных клішэ (для набіўкі ўзораў на палатне), рэдкі тып батлейкі. Тут захоўвалася 250 рэчаў. У раздзеле жывапісу мастацкага раздзела захоўваліся карціны, малюнкі, гравюры, сярод якіх найбольш каштоўнымі былі работы італьянскага майстра XVII ст. Кс. Розы, малюнкі мастакоў У. Баравікоўскага, Ю. Клевера, К. Богуш-Сестранцэвіча, Л. Слядзінскага, фамільныя партрэты польскіх мастакоў. У другой частцы мастацкага раздзела захоўваліся рэчы з фарфору, бронзы, шкла, слановай косці, мастацкія вышыўкі, ювелірныя вырабы колькасцю 12 тыс. адзінак. У адзеле царкоўнай даўніны захоўваліся больш 800 рэчаў рэлігійнага культу XVI–XVIII ст. У адзеле сучаснай прамысловасці былі прадстаўлены ўзоры мясцовых фабрык: акулярнай, панчошна-трыкатажнай, кардоннай, папяровай, ільнопрадзільняй, ігольнай, махорачнай і заводаў: фанернага, толевага, скуранага, мэблевага, маслабойнага. На 1925 г. у музеі было больш за 30 тыс. прадметаў.

Атмасферу часу і ідэалагічныя ўстаноўкі савецкага перыяду 1920-х гг. дазваляе ўявіць запыт у музей Рэвалюцыі БССР, які змяшчае просьбу зрабіць копіі здымкаў для арганізацыі выставы і экспазіцыі прысвечанай савецка-польскай вайне і вызваленню Беларусі⁸⁷. Быў дасланы спіс, які складаўся з 51 здымка. Іх назвы даюць магчымасць зразумець асноўную накіраванасць і ідэю ствараемай экспазіцыі: “Замах на У.І. Леніна”, “Першы атрад беларускіх камуністаў, накіраваных на

⁸⁷ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 53. Арк. 44. Приказы директора музея.

фронт”, “Падпольны камітэт КП(б) Беларусі часоў нямецкай акупацыі”, “Рада БНР”, “Тэкст тэлеграмы БНР імператару Вільгельму”, “Кіраўнікі ЛітБела”, “Колькасць французскіх інструктараў ў Польскай арміі ў пач. 1920 г.”, “Мільеран – пастаўшчык зброі Польшчы”, “Пілсудскі і духавенства”, “Дэкларацыя Дзянікіна па рабочым пытанні”, “Мяшочніцтва часу грамадзянскай вайны на БССР”, “Польская камісія на падпісанні міра ў Рызе 1921”, “Штаб Першай коннай на Польскім фронце”, “Наступленне Чырвонай арміі на белапольскім фронце 17.08. 1920 г.”, “Контррэвалюцыйныя адозвы беларускіх нацдэмаў”, “Пропуск у палон да белапалякаў”, “Антысеміты перад пралетарскім судом”, “Кулацкі тэрор”.

Да пачатку 1930-х гг. музей вельмі плённа працаваў на ніве зберажэння, вывучэння і прапаганды гісторыка-культурнай спадчыны рэгіёна. Важную ролю ў гэтым адыгралі тыя вядомыя спецыялісты, якія працавалі ў ім. У першую чаргу, гэта выдатныя знаўцы ў галіне гісторыі і матэрыяльнай культуры, якія мелі багаты досвед і бліскучую адукацыю – У.Г. Краснянскі, М.М. Багародскі, Я.І. Васілевіч. К канцу 1920-х гг. фонды музея налічвалі ужо больш за 30 тыс. адзінак захоўвання⁸⁸.

1930–1941 гг.

У канцы 1920-х гг. з усталяваннем у кіраўніцтве ВКП(б) улады І. Сталіна, адбываецца ўсталяванне таталітарнага рэжыму і культуры асобы. Шырокі краязнаўчы рух быў разгромлены. Масавыя рэпрэсіі закранулі ўсе слаі грамадства. Але найбольш жорстка яны прайшліся па гуманітарнай інтэлігенцыі.

У 1930-я гг. перад краязнаўчым рухам былі пастаўлены мэты выключна эканамічнага і ідэалагічнага характару. Краязнаўцы павінны былі працаваць над вырашэннем задач сацыялістычнага будаўніцтва – вывучэнне фабрык, заводаў, калгасаў і саўгасаў, прыродных рэсурсаў, пошук карысных выкапняў, кампаніі па падвышэнні ўраджайнасці, абароназдольнасці, выконванне агітацыйных функцый і інш. Ранейшая дзейнасць краязнаўчых арганізацый па вывучэнні нацыянальнай гісторыі, этнаграфіі і фальклору была прызнана шкоднай і “нацыянал-дэмакратычнай” па сваёй сутнасці. Сярод асноўных задач музея на II пяцігодку была, напрыклад: “не толькі агітацыйны, но і навучна-прапагандыстскі охват масс”⁸⁹. Сярод асноўных задач – рыторыка франтавая: “овладение марксистско-ленинской методологией музейной экспозиции, ... работа музеев на фронте национального просвещения, на фронте политехнирующей школы”⁹⁰.

Закранулі рэпрэсіі і музеі горада. У лютым 1930 г. была праведзена праверка Віцебскага культурна-гістарычнага музея спецыяльнай

⁸⁸ Гужалоўскі А.А. Музеі Беларусі (1918–1941 гг.). – Мн.: НАРБ, 2002. – С. 38.

⁸⁹ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 53. Арк. 111.

⁹⁰ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 53. Арк. 112.

камісіяй, у якую ўваходзілі прадстаўнікі рабочай інспекцыі, гарсавета, а таксама дырэктар Магілёўскага краязнаўчага музея Ванькоў. Па выніках правядзення праверкі дзейнасць абласнога музея была прызнана шкодніцкай, увесь навуковы персанал музея быў звольнены⁹¹. Пазней практычна ўсе краязнаўцы былі высланы з БССР, а ў наступныя гады расстраляны⁹².

У 1932 г. віцебскі культурна-гістарычны музей быў перайменаваны ў сацыяльна-гістарычны музей. З мэтай паляпшэння ідэалагічнай работы старая экспазіцыя была разабрана і пачалося стварэнне новай. Яна была адчынена толькі ў 1938 г. і ўключала ў сябе тры аддзела: старажытнай гісторыі, сярэднявечнай гісторыі, аддзела сацыялістычнага будаўніцтва і сталінскай Канстытуцыі. Пры чым апошні аддзел займаў найбольшую плошчу.

Але і пасля перабудовы спакою не стала. У справаздачы па факту абследавання працы Віцебскага абласнога музея метадыст па музеях БССР Дземка рабіў наступныя вывады: “До 1938 г. орудовали враги народа”, “В 1937 г. музей был закрыт 9 месяцев. Музей был засорен классово-враждебными элементами вредительски оформлявшими отделы. В 1937 г. много ценностей было разбазарено ... Утверждает, что оставшиеся фонды не упорядочены и не описаны. Библиотека не укомплектована классиками марксизма-ленинизма. Укомплектованность научными работниками не достаточна, они не имеют специального музейного образования”⁹³.

З вывадамі не пагаджаўся дырэктар Сопат⁹⁴. Ён запэўніваў, што ўся экспазіцыя пабудавана на мясцовым матэрыяле. На што метадыст па музеях НКА БССР Дземка запытваўся: “Укажите мне конкретно в экспозиции Вашего музея место, где показаны издевательства, эксплуатация, продажа и обмен крестьян на собак. Как характерный пример можно привести и показать в музее помещицу Салтычиху”.

Нягледзячы на арганізацыйныя праблемы, працягвалася праца па папаўненні фондаў музея. У 1930-я гг. фарміраваліся новыя калекцыі: фотаздымкаў на новым будаўніцтве ў Віцебску і рэвалюцыйным руху; экспанаты па бандытызму (зброя, фотаздымкі, дакументы); усіх шматтыражных газет, якія выдаваліся ў Віцебску і раёне⁹⁵. Тэматыка экскурсій на 1939 г.: “Сталінская канстытуцыя”, “Кастрычніцкая рэвалюцыя, грамадзянская вайна, аднаўленчы перыяд і вынікі сталінскіх пяцігодак”, “20 гадоў ВЛКСМ”, “Мастак Пэн, яго творчасць і створаная ім мастацкая школа”⁹⁶.

⁹¹ 11 лютага 1930 г. Віцебскі акруговы камітэт КП(б)Б прыняў спецыяльную пастанову.

⁹² Гужалоўскі. – С. 52.

⁹³ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 98. Арк. 33–35. Выводы па абследованню работы Витебского областного музея 14.04.–18.04. 1939 г. методистом по музеям БССР.

⁹⁴ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 98. Арк. 39.

⁹⁵ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 53. Арк. 92.

⁹⁶ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 98. Арк. 17.

Працягваўся працэс перадачы матэрыялаў з віцебскага музея ў сталіцу. Так, у Дзяржаўную карцінную галерэю, якая была арганізавана ў Мінску былі перададзены 39 карцін з Віцебскага музея. У тым ліку І.Я. Рэпіна: “Бандурыст”, “Пажарнік”, “Матрос”, “Искушение”, “Хрыстос з чашай”, “Мадонна з немаўля”, карціна І. Айвазоўскага, 5 пейзажаў Ю. Клевера. Былі і мясцовыя працы: “Саўгас Вымна” Хрусталёва, “Віцьбенскі мост” Л. Лейтмана⁹⁷.

Пры музеі былі створаны макетна-мастацкая майстэрня, кіналекторый. Была ўведзена ўніформа для работнікаў. У жанчын гэта была белая блузка, чорная спадніца, пінжак з зялёнымі пятліцамі з літарамі В.О.И.М. (Витебский областной исторический музей) адпаведнай па стылі была і мужчынская ўніформа.

Іншыя музеі

За 2 тыдні да сваёй трагічнай смерці Ю. Пэн перадаў гораду 772 карціны. 28 лютага 1937 г., ужо пасля смерці мастака СНК БССР ухваліла пастанову, якой прадугледжвалася стварэнне *мастацкай галерэі імя Ю. Пэна*. Аднак адчынілася яна толькі ў 1939 г. у былой кватэры мастака⁹⁸.

У маі 1940 г. у будынку былога касцёла Св. Антонія быў адчынены *Антырэлігійны музей* (як філіял віцебскага сацыяльна-гістарычнага музея). Стварэнне яго доўжылася з 1938 г. Для наведвання быў адкрыты толькі аддзел “Рэлігія і навука аб светаўтварэнні і чалавеку”. У цэнтры будынку быў умацаваны маятнік Фуко, які, па разуменні стваральнікаў музея павінны быў сведчыць аб абарачэнні Зямлі і спрыяць антырэлігійнай прапагандзе. У музеі дэманстраваліся мошчы Св. Еўфрасінні Полацкай. У будучым планавалася стварэнне яшчэ трох залаў, у якіх бы раскрывалася рэакцыйная сутнасць і контррэвалюцыйная роля рэлігіі ў грамадстве. Але планам перашкодзіла вайна, якая пачалася 22 чэрвеня 1941 г.

Музеі 1941–1944 гг.

Горад быў захоплены фашыстамі 10–11 ліпеня 1941 г., а гэта значыць, што за некалькі больш чым за тры тыдні правесці эвакуацыю ўсіх фондаў не атрымалася. Некаторая частка калекцыі ВАКМ (37 скрыняў⁹⁹) разам з фондамі Мастацкай галерэі Ю.М. Пэна была вывезена ў Куйбышаў, а потым – у Саратаў. У горадзе засталася каля 15 тыс. прадметаў ВАКМ. Зсталіся ў горадзе і фонды іншых музеяў – Антырэлігійнага¹⁰⁰, заалагічнага, некаторых ведамасных і вучэбных.

У першыя дні акупацыі, карыстаючыся блытанінай, частка фондаў музеяў, якія засталіся ў Віцебску былі часткова разрабаваны

⁹⁷ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 1. – Спр. 98. Арк. 58–59. Акт от 16.04. 1939 г.

⁹⁸ Витебск: Энциклопедический справочник. Мн.: БелСЭ, 1988. – С. 253.

⁹⁹ Подлипский А. Как спасали музей // Народное слова. – 1994. – 28 красавіка. – С. 3

¹⁰⁰ Гужалоўскі, А.А. Музеі Беларусі (1941–1991 гг.) / А.А. Гужалоўскі. – Мн.: НАРБ, 2004. – С. 8.

марадзёрамі з ліку мясцовых жыхароў, нямецкімі войскамі, частка загінула ў выніку пажараў і бамбёжак.

22 ліпеня 1941 г. нямецкімі войскамі з мэтай стварэння мясцовай дапаможнай адміністрацыі і ўзмацнення ўплыву на мясцовае насельніцтва была створана Віцебская гарадская управа. У яе структуру разам з іншым ўваходзіў навуковы аддзел. Ён “прымаў меры да таго, каб навуковая распрацоўка гісторыі Віцебска і яго краю аднавілася”¹⁰¹. Управай было прынята рашэнне аб аднаўленні дзейнасці краязнаўчага музея і бібліятэкі пры ім. На аснове ветэрынарна-заалагічнага музея, які амаль не пацярпеў ад ваенных дзеянняў і марадзёраў, планавалася адкрыць вясной 1942 года біялагічны музей (Смаленская, 21). На лістапад 1941 г. у краязнаўчым музеі працавала 4, у біялагічным 2 чалавека.

Як выглядаў краязнаўчы музей, на колькі дзейнаснай была ягоная праца – сказаць цяжка. Некаторая частка фондаў музея, якая не была эвакуіравана, была разрабавана мясцовым насельніцтвам у першыя дні акупацыі. Цалкам захаваліся экспанаты палеанталагічнага і археалагічнага аддзелаў, рэчы з курганных раскопак, а таксама частка зброі і сярэднявечных мастацкіх рэчаў. Працаваў краязнаўчы музей у адпаведнасці з патрабаваннямі фашысцкай ідэалогіі не доўга. У акупаваным горадзе было не да наведвання музеяў, да таго ж жыхароў з падыходам фронту вывезлі ў Заходнюю Беларусь. Фонды музеяў былі вывезены таксама, дзе ў большасці згубіліся ў вихуры вайны. Частка будзе вернутая, але страчана ўнікальная калекцыя заалагічнага музея, якая з’яўлялася працай усяго жыцця У. Плюшчэўскага-Плюшчыка. Па меркаваннях выдатнага знаўцы А.М. Дарафеева, яе яшчэ можна спрабаваць адшукаць ў Аўстрыі, дзе былі знойдзены сляды іншых энтамалагічных калекцый, нарабаваных у СССР.

2. Музеі Віцебска ў 1944–1985 гг.

Віцебскі абласны краязнаўчы музей (ВАКМ)

Работы па аднаўленні краязнаўчага музея пачаліся адразу пасля вызвалення Віцебска. 4 верасня 1944 СНК БССР зацвердзіў пастанову Віцебскага абласнога савета дэпутатаў аб аднаўленні дзейнасці музея. У ліпені 1945 г., яшчэ да вяртання фондаў музея з Саратава, была адчынена выстава “Віцебская вобласць у гады Вялікай Айчыннай вайны”. У 1945 г. галоўным захавальнікам фондаў ВАКМ стала Г.Ф. Паўленка, якая працавала на гэтай пасадзе 35 гадоў. У жніўні таго ж года намесніца дырэктара музея М.І. Папова даставіла з Саратава

¹⁰¹ Исторические древности Витебска // Витебские ведомости. – 1941. – 30 ноября. – С. 2 // ДАВВ. Ф. 2290. Воп. 1. Спр. 6. Арк. 50.

ў Віцебск 27 889 музейных прадметаў. Амаль 11 тыс. прадметаў уда-лося адшукаць і вярнуць з Рыгі (напрыклад, прылады працы перша-бытнага чалавека¹⁰²), 1559 адзінак былі знойдзены ў Віцебску¹⁰³. Нягледзячы на цяжкасці пасляваеннага жыцця, пачалося стварэнне ста-цыянарнай выставы. Яна была створана ў пачатку 1950-х гг. і мела раздзелы “Віцебск і вобласць да рэвалюцыі 1917 г.”, “Віцебск савецкі – росквіт горада і вобласці пасля Кастрычніка”, “Віцебск у гады Ай-чыннай вайны”. Пазней да пастаяннай экспазіцыі дадаўся раздзел прыроды, а таксама раздзел пасляваеннага сацыялістычнага будаўніцтва.

У 1951 г. музей быў зачынены на капітальны рамонт, які доўжыўся з 1 красавіка па 15 кастрычніка. У выніку тэма рыбалоўства, напрыклад, папоўнілася акварыумам, які быў уманціраваны ў пол, і фантанам з праточнай вадой. У тэме “Лясы” быў размешчаны зрэз ствала 180-і сантыметровай хвоі¹⁰⁴. У 1953 г. была праведзена генеральная інвентарызацыя фондаў¹⁰⁵.

З пачаткам палітыкі “адлігі” адбываліся пэўныя змены ў дзейнасці і стаўленні грамадства да музеяў. Сярод прычын, якія паўплывалі на гэтыя змены, адзначым жаданне шырокіх слаёў насельніцтва актыўна ўдзельнічаць у грамадскім жыцці, выкліканае лібералізацыяй грамадскага жыцця і адносін у сферы культуры; імкненне кіруючых колаў партыі і савецкага ўрада выкарыстаць патэнцыял грамадскага руху для развіцця актыўнасці людзей і накіроўваць яе ў патрэбным накірунку. Сваю ролю адыгралі змены ў грамадскай свядомасці людзей, выкліканыя пераменамі ў грамадска-культурных адносінах у свеце. Напрыклад, у 1960-я гг. аднаўляецца архітэктурны ансамбль Будапешта, пачынаецца рэстаўрацыя гістарычнага цэнтра Варшавы, Прагі, гарадоў Германіі. Грамадства прыцягвае ўвагу ўрадаў і само актыўна ўключаецца ў дзейнасць па захаванню культурнай спадчыны. У Беларусі гэтая тэндэнцыя вызначылася ў актывізацыі дзейнасці па ахове помнікаў гісторыі і культуры: арганізацыі рэспубліканскага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, стварэнні “Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі”, шырокай дзейнасці па ўпарадкаванні месцаў пахаванняў часоў Вялікай Айчыннай вайны і ўзвядзення помнікаў у гонар загінуўшых на ёй салдат. У БССР пачынае ствараецца і развівацца сістэма дзяржаўных краязнаўчых музеяў. У Віцебску, у якім на гэты час быў толькі адзін музей, гэта праявілася ў зменах у экспазіцыі ВАКМа, з’яўленні новых музеяў. Хаця, трэба прызнаць, што ў

¹⁰² ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 3. – Спр. 3. – Арк. 2 Перспектыўны план развіцця разв’ёртвання работы Віцебскага гістарычнага музея.

¹⁰³ Гужалоўскі, А.А. Музеі Беларусі (1941–1991 гг.) / А.А. Гужалоўскі. – Мн.: НАРБ, 2004. – С. 16.

¹⁰⁴ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 3. – Спр. 30. – Арк. 2.

¹⁰⁵ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 3. – Спр. 42. – Арк. 1. Справаздача.

Віцебску, як і ў БССР у цэлым змены гэтыя адбываліся павольней, чым у іншых рэгіёнах СССР.

З другой паловы 1950-х гг. у фарміраванні экспазіцыі больш выразна пачынае выкарыстоўвацца краязнаўчы прынецп. Гэта яскрава бачна па яе тэматыцы: “Віцебшчына ў складзе ВКЛ”, “Віцебшчына ў складзе Рэчы Паспалітай”, “Віцебск у складзе Расійскай імперыі”. Але ідэалагічная накіраванасць заставалася. Абавязкова прыводзіліся цытаты з прац У. Леніна, рабіўся ўпор на класавую барацьбу і прыгняценне. Так, разарэнне Віцебска казакамі атамана Дубіны і пакаранне іх у пач. XVIII ст. інтэрпрэтаваліся як паўстанне супраць прыгнятальнікаў і праява класавай барацьбы¹⁰⁶. Большасць тэм выстаў, экспазіцый усё так жа адпавядалі асноўным мэтам сацыялістычнага выхавання і ідэалогіі: “Великий русский полководец Суворов” (са схемай асноўных месцаў жыцця і дзейнасці). “Крестьянская война под руководством Болотникова”, “Россия во второй пол. XVIII в.”, “Крестьянская война под руководством Пугачева”, “Революционное движение в России в первой пол. XX в.”¹⁰⁷. Такім чынам, сітуацыя заставалася неадназначнай.

У гэты перыяд ВАКМ праводзіў досыць актыўную працу. Напрыклад, за 1956 г. было арганізавана 8 выстаў у межах ВАКМ, 16 выстаў па-за яго межамі. Праведзена 166 экскурсій. Наведала музей 21 689 чалавек. Супрацоўнікамі было падрыхтавана 4 гутаркі на радыё, напісана 13 артыкулаў¹⁰⁸. На 1960 г. на захоўванні ў ВАКМ знаходзілася 51 242 прадмета¹⁰⁹.

У 1960 г. былі адкрыты адзел сацыялістычнага будаўніцтва і асобны мастацкі адзел. У аснове мастацкага аддзела ляжалі калекцыя твораў рускіх і беларускіх мастакоў XIX – пач. XX ст. – І. Хруцкага, І. Крамскага, У. Макоўскага, В. Паленава, К. Каровіна і іншых, перададзеныя ў дар Дзяржаўным мастацкім музеем БССР. У 1970 г. была праведзена рээкспазіцыя аддзела.

У сцяпах будынка (цяпер Віцебская духоўная семінарыя) была створана экспазіцыя “Памяці патрыётаў Віцебшчыны. 1941–1944 гг.). У часы акупацыі ў будынку знаходзілася аператыўная служба службы бяспекі (СД-9). У сцяпах ўтрымлівалі схопленых і запозраных у барацьбе з фашыстамі. У былых камерах прадстаўлены фотамагэтрыялы пра закатаваных удзельнікаў віцебскага падполля: Л. Бярозкіну, Э. Грабянькову, А. Ермаковіч, С. Панкову, В. Харужую, Р. Шаракову і іншых.

У 1970-я гг. актыўна працягвалася праца па папаўненні фондаў музея. У выніку комплексных экспедыцый, працы з мясцовымі

¹⁰⁶ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 3. – Спр. 86. – Арк. 10.

¹⁰⁷ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 3. – Спр. 42. – Арк. 7–9.

¹⁰⁸ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 3. – Спр. 60. – Арк. 24

¹⁰⁹ ДАВВ. – Ф. 1947. – Воп. 3. – Спр. 86. – Арк. 20 адв

калекцыянерамі, грамадзянамі, калекцыі ВАКМ папоўніліся на некалькі тысяч адзінак захоўвання. У асноўным гэта былі матэрыялы археалагічных даследаванняў, прылады працы і побыту сялян, узоры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, матэрыялы па гісторыі партызанскага руху, сацыялістычных пераўтварэнняў на Віцебшчыне.

На жаль, у канцы 1970- г. пачалася рэстаўрацыя Віцебскай ра-тушы. З пачатку 1980-х гг., да 1994 г. музей быў зачынены для наведвання. Аднак працавалі перасоўныя выставы. Музейныя супрацоўнікі вялі даследчую, збіральніцкую працу. На пачатку 1980 г. агульная колькасць прадметаў калекцыі дасягнула 88 тысяч.

Выконваючы свае абавязкі, супрацоўнікі музея выкарыстоўвалі розныя формы працы: праводзілі археалагічныя разведкі ў розных раёнах вобласці, бралі ўдзел у археалагічных раскопках, ажыццяўлялі нагляд за будаўніцтвам. З мэтай выяўлення матэрыялаў прысвечаных Віцебску, праводзілі аналіз літаратуры (дарэвалюцыйных аўтараў), рабілі разборку дакументаў; праводзілі збор дакументальных і літаратурных крыніц, экспанатаў; ажыццяўлялі запіс успамінаў; праводзілі напісанне экскурсаў, лекцый, артыкулаў, распрацоўку тэматычна-экспазіцыйных планаў; апісвалі творы, праводзілі атрыбутацыю рэчаў; распрацоўвалі навуковыя тэмы; рыхтавалі экспазіцыі, выставы; ездзілі ў камандзіроўкі ў бібліятэкі, архівы краіны.

Дзейнасць іншых музеяў

Другім дзяржаўным музеям у горадзе стаў абласны музей, **Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова** (1969). Стварэнне музея, прысвечанага вядомаму партызанскаму камандзіру, цалкам адпавядала ідэалагічным запатрабаванням партыі і ўпісвалася ў карціну прапагандысцкай і агітацыйнай працы, якая праводзілася ў СССР і на Віцебшчыне ў прыватнасці. Вобраз Беларусі, акупаванай фашыстамі на працягу трох гадоў вайны, фарміраваўся як “рэспублікі-партызанкі”. Таму, музей быў прысвечаны не толькі жыццю і дзейнасці выдатнага ўраджэнца Віцебшчыны, аднаго з арганізатараў партызанскага руху на Беларусі – Мінаю Піліпавічу Шмырову, але і разгортванню партызанскай барацьбы на Віцебшчыне. Музей быў адчынены ў асобным будынку на вул. Чэхава, 4. Прастора ўнутранага двара выкарыстана як пляцоўка пад адкрытым небам. Тут быў усталяваны помнік М.П. Шмырову (скульптар З. Азгур), дэманстраваліся ўзоры ваеннай тэхнікі. Побач з будынкам музея былымі партызанамі высаджаны мемарыяльны парк з дубовай аляей.

На жаль, больш у Віцебску да другой паловы 1980-х гг. музеяў не паўстала. Хаця праекты і ідэі стварэння некалькіх музеяў у горадзе і яго бліжэйшых наваколлях былі. Так, у 1960 г. віцебскім абласным камітэтам КПБ было прынята рашэнне аб аднаўленні **сядзібы**

І.Я. Рэніна і стварэнні на яе базе філіяла ВАКМ. Яно было вынікам намаганняў дзеячаў культуры (Я. Коласа, В. Бялыніцкага-Бірулі, І. Грабара), якія ў 1956 г. паставілі пытанне аб ўсталяванні на месцы былой сядзібы мемарыяльнага знака. Праект рэканструкцыі лецішча быў выкананы ў спецыялізаванай майстэрні Саюза архітэктараў БССР пад кіраўніцтвам П. Каркалёва. Асноўныя работы па рэканструкцыі будынка і ўпарадкаванні сядзібы былі праведзены Віцебскай рэстаўрацыйнай майстэрняй аб'яднання “Белрэстаўрацыя”. Дзякуючы значнай пошукавай працы загадчыцы аддзела выяўленчага мастацтва ВАКМ Я. Кічынай, быў сабраны багаты матэрыял, які лёг у аснову экспазіцыі будучага музея. Але праца расцягнулася да 1988 г., калі быў выдадзены загад Міністэрствам культуры БССР аб стварэнні музея і пачаліся працы па аднаўленні былой сядзібы “Здраўнёва” каля в. Койтава Віцебскага раёна.

Археалагічны музей. У выніку маштабных археалагічных раскопак у горадзе ў 1970-я гг., якія праводзіліся Г. Штыхавым, М. Ткачовым, Л. Калядзінскім, Т. Бубенькай, В. Ляўко і іншымі археолагамі, былі выяўлены драўляныя канструкцыі XII–XVIII ст. у стане добрай захаванасці. Міністэрствам культуры было прынята рашэнне аб стварэнні ў Віцебску археалагічнага музея. Адпаведная пастанова была прынята Саветам Міністраў у 1980 г.¹¹⁰ Над катлаванам быў утвораны драўляны навес. Плошча раскопу складала 1000 м². Прадугледжвалася стварэнне трох залаў. У першай павінны былі быць прадстаўлены ўчасткі гарадской забудовы XII стагоддзя, у другім – забудовы XIV–XVI ст. У экспазіцыі прадугледжвалася паказаць вулічныя маставыя, жылыя і гаспадарчыя пабудовы, прадметы побыту, прылады працы, зброю, упрыгожванні. У трэцім зале планавалася прадставіць абарончы вал Верхняга замка¹¹¹. На жаль, сродкаў, якія выдзяляў горад на існаванне закансерваванага экспазіцыі і захаванне драўляных канструкцый, было недастаткова. У выніку некалькіх абвалаў у раскопе ў яго пачала пранікаць вада, што прыводзіла да знішчэння яшчэ не гатовай экспазіцыі. Па распараджэнні кіраўніцтва горада драўляны саркафаг, узведзены над раскопам, быў разабраны, а катлаван засыпаны. Так Віцебск страціў магчымасць мець унікальны музей, аналагам якому выступае толькі “Старажытнае Бярэсце” ў Бярэсце.

Ведамасныя музеі

¹¹⁰ Постановление Совета министров БССР № 111 от 11 марта 1980 г. “О создании в г. Витебске археологического музея – филиала Витебского областного краеведческого музея” // [Электронны рэсурс]. Віцебская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна. – 2004. Рэжым доступу: Электронная база дадзеных “Эталон”.

¹¹¹ Шакірка, С. Якім будзе археалагічны музей? // Віцебскі рабочы. – 1982. – 28 жніўн. – С. 4.

Стварэнне музея ці экспазіцыі на прадпрыемстве ёсць важная і патрэбная справа. Стварэнне іх абумоўлена некалькімі мэтамі: адлюстраванне гісторыі завода, спрыянне злучэнню калектыву, пераемнасці пакаленняў працаўнікоў, захаванню традыцый. Вельмі важнай выступае і задача прэзентацыі і дэманстрацыі прадукцыі, якая вырабляецца на прадпрыемстве. Музеі ва ўстановах ствараюцца практычна з тымі ж мэтамі. Дададзім да іх і яшчэ адну вельмі важную – вучэбную. Таму стварэнне музея на прадпрыемстве ці ва ўстанове, якія дзейнічаюць некалькі дзесяткаў гадоў, ёсць натуральная з’ява. Можна вызначыць некалькі важных чыннікаў з’яўлення ведамасных музеяў: пэўны тэрмін існавання прадпрыемства ці ўстановы, наяўнасць волі і жадання адміністрацыі, ці апантанага краянаўцы-працаўніка, а лепей спалучэнне гэтых дзвюх апошніх фактараў.

Першыя ведамасныя музеі ўтварыліся ў Віцебску яшчэ на пачатку XX ст. У 1920-я гг. у горадзе існавалі музей санітарнай асветы і гігіены пры губернскім аддзеле аховы здароўя, ветэрынарна-заалагічны музей пры губернскім ветэрынарным аддзеле, эканамічна-прамысловы пры эканамічным тэхнікуме, прыродазнаўчы пры сельскагаспадарчым тэхнікуме, педагагічны ў Віцебскім Вышэйшым педагагічным інстытуце і іншыя.

У выніку вайны практычна ўсе яны былі знішчаны. Пасля вайны стварэнне музеяў на прадпрыемствах, ва ўстановах было складанай справай: не хапала сродкаў, памяшканняў. Увогуле, стаяла задача аднаўлення разбуранага і страчанага ў выніку вайны. Аднак, з часам сітуацыя мяняецца.

У 1966 г. у горадзе былі адкрыты адразу два ведамасныя музея – Віцебскага аддзялення Беларускай чыгункі і віцебскага трамвая. Апошні з’яўляўся ўнікальным для СССР. Праца па яго стварэнні пачалася яшчэ ў канцы 1950-х гг. Дзякуючы падзвіжніцкай рабоце Л.А. Забэлы, які на аснове матэрыялаў, выяўленых у Цэнтральным дзяржаўным архіве Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Мінску, Цэнтральным дзяржаўным архіве кінафотадакументаў, Дзяржаўным архіве Віцебскай вобласці, успамінаў работнікаў дарэвалюцыйных часоў, падрыхтаваў тры экспазіцыі (1966, 1974, 1985 гг.)¹¹². А ў цэлым, разам з музеямі трамвая на 1.07. 1971 г. у Віцебску было 4 народных: на заводзе імя Кірава, ДК чыгуначнікаў, у Віцебскім абласным Палацы піянераў¹¹³.

1970-я – першая палова 1980-х гг. сталі часам актыўнага стварэння музеяў на прадпрыемствах горада. Гэтаму спрыялі вялікія сродкі, якія выдаткоўваліся адміністрацыяй. Так, былі створаны музеі

¹¹² Забэла Л.А. // Півавар М. Краязнаўцы Віцебшчыны 2-й пал. XX – пач. XXI ст. / М. Півавар. – Мінск: Кнігазбор, 2010. – С. 118.

¹¹³ ДАВВ. – Ф. 2852. – Воп. 2. – Спр. 483. – Арк. 25. Списки, паспорта народных (школьных) музеев за 1971 г. Управление культуры Витебского облисполкома.

на фабрыцы “Чырвоны Кастрычнік”, станкабудаўнічым заводзе імя Камінтэрна, Віцебскім маторарамонтным заводзе, віцебскім заводзе заточных станкоў імя XXI з’езда КПСС, заводзе “Эвістар”, заводзе радыёдэталей “Маналіт”, аўтапарку, аўтабазе № 1, домабудаўнічым камбінаце, фабрыцы “Віцябчанка” і іншых прадпрыемствах і ўстановах горада.

У 1970-я гг. былі створаны музеі ў ВНУ горада: гісторыі ВДМУ (1974), музей гісторыі ветэрынарнага інстытута (1977), музей гісторыі ВДП імя С.М. Кірава (1979). У 1975 г. пры кафедры заалогіі біялагічнага факультэта педінстытута быў адчынены Біялагічны музей, пры кафедры беларускай літаратуры Літаратурны музей (1980), Мемарыяльны пакой-музей П.М. Машэрава (1983), Музей дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва пры кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва мастацка-графічнага факультэта (1986). Ствараліся вучэбныя музеі і ў іншых установах. Так, экспазіцыя беларускай народнай творчасці была створана ў 1975 г. пры кафедры дызайну ў тэхналагічным інстытуце. Музей тапанімічнай анатоміі быў заснаваны ў 1983 г. пры кафедры агульнай прыватнай і апэратыўнай хірургіі ў ветэрынарным інстытуце.

Музеі школ, ПТВ і тэхнікумаў

Музеі навучальных устаноў, як і іншыя музеі, ажыццяўляюць камплектаванне, улік, захаванне, вывучэнне і папулярызацыю помнікаў гісторыі і культуры. Правядзенне заняткаў на аснове матэрыяльных і дакументальных крыніц музейных экспазіцый значна павышае іх эфектыўнасць, развівае імкненне да ўдзелу ў пазакласных мерапрыемствах. Незалежна ад профілю школьнага музея, у кожным з іх вялася выхаваўчая работа: дзейнічалі клубы і гурткі, наладжваліся народныя святы і абрады, праводзіліся ўрокі па школьных прадметах і экскурсіі для наведвальнікаў.

У 1960–1970-я гг. актыўна ствараліся музеі ў школах краіны і, адпаведна, горада. Значную ролю адыграў загад Міністэрства асветы БССР, у адпаведнасці з якім ў кожнай навучальнай установе павінны былі быць створаны ленінскі пакой, або музей рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы. Калі ў 1958 г. у Беларусі было каля 400 школьных музеяў, то ў 1982 г. іх налічвалася ўжо каля 10 тысяч. Асноўны пік іх стварэння па вобласці прыходзіцца другую палову 1960 гг. У Віцебску справа ішла марудней. На 20.07. 1971 г. у школах Віцебска было 12 Ленінскіх куткоў, пакояў крязнаўства, працоўнай, баявой і рэвалюцыйнай славы¹¹⁴. Адзіным музеям, які па большасці крытэрыяў адпавядаў агульнапрынятым патрабаванням, з’яўляўся Народны му-

¹¹⁴ ДАВВ. – Ф. 2852. – Воп. 2. – Спр. 483. – Арк. 22. Даведка ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама

зей у Віцебскім абласным Палацы піянераў (вул. Шчарбакова-Наберажная, 8).

Большасць школьных музеяў і экспазіцый у горадзе былі створаны ў 1970-я – першай палове 1980-х гг.

Аднак значная частка музеяў была створана фармальна. Часта да музейных экспазіцый адносілі невялікія школьныя калекцыі краязнаўчых матэрыялаў, што захоўваліся ў рэкрэацыйных школьных будынкаў і вучэбных кабінетах без адпаведнага дагляду і ўмоў захавання. Статус музея мелі і ленінскія куткі, пакоі, пастаянна дзеючыя выстаўкі ідэалагічнай тэматыкі. У многіх з іх не было належнай навукова-даследчай асновы, частая змена кіраўніцтва музеяў пазбаўляла магчымасці ўсялякага кантролю за экспанатамі, якія проста губляліся. Вельмі востра стаяла праблема захаванасці экспанатаў, недахопу экспазіцыйных плошчаў, сродкаў на іх афармленне, нізкага ўзроўню падрыхтаванасці кіраўнікоў музеяў. Аднатыпныя і малазмястоўныя экспазіцыі былі ў большасці з такіх музеяў. Хаця, былі і выключэнні. Да ліку лепшых аднясем Музей віцебскай гарадской камсамольскай арганізацыі (СШ № 25), музей Ленінскага камсамола ў ПТВ № 19, Музей баявой славы 39-й арміі (СШ № 32), Музей баявой славы 43-й арміі (СШ № 36), Музей 335-й штурмавой авіядывізіі (СШ № 17).

Падсумоўваючы сказанае адзначым, што ў пасляваенны час (1944–1985 гг.) адбылося аднаўленне дзейнасці абласнога краязнаўчага музея, стварэнне другога дзяржаўнага музею – Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова. Калі дзяржаўных музеяў у горадзе за гэты перыяд дзейнічала толькі два, грамадскіх музеяў было створана некалькі дзесяткаў. У гэты перыяд пачалі дзейнасць музеі па прадпрыемствах, установах, ВНУ, сярэдніх школах, ПТВ і тэхнікумах Віцебска. Масавасць мела свае хібы, сярод якіх фармальны характар стварэння экспазіцый у некаторых музеях.

Музеі горада ў 1985 – пачатак XXI ст.

На хвалі нацыянальнага адраджэння другой паловы 1980-х – 1990-х гг. сітуацыя з музейным будаўніцтвам змянілася ў карані. Адбылося павышэнне цікавасці і ўвагі да нацыянальнай культуры. Вялікую ролю ў ажыццяўленні гэтых працэсаў адыгралі музеі. У сваю чаргу, актывізацыя грамадскага жыцця і працэсы нацыянальнага адраджэння пазітыўна адбіліся на музейным будаўніцтве ў горадзе. У Віцебску значную ролю адыграў абласны краязнаўчы музей. На яго базе былі праведзены першыя краязнаўчыя канферэнцыі, створана Віцебскае аддзяленне Беларускага краязнаўчага таварыства (БКТ). Кіраўніцтва музея і супрацоўнікі бралі актыўны ўдзел у арганізацыі і правядзенні даследаванняў Віцебшчыны. У выніку дыскусіі з удзелам зацікаўленых колаў грамадскасці была выпрацавана доўгатэрміновая

праграма па стварэнні новых музеяў у горадзе і вобласці¹¹⁵. Сам музей з 1982 па 1994 г. быў зачынены на рэстаўрацыю, а багатыя фонды не даступны для даследчыкаў. Узнікла ідэя падзяліць буйныя калекцыі, і на іх аснове стварыць некалькі музеяў. Іх прапаноўвалася размесціць на першых паверхах ў дамах па вуліцы Суворова. У горадзе маглі б паўстаць Музей тэатральнага мастацтва, “Віцебская кафля”, “Кераміка і шкло”, “Старадаўняя зброя”, “Жалезных спраў майстры”, “Віцебская модніца” і іншыя [глядзіце Дадаткі: Прапановы па развіцці музеяў у гарадах і раёнах Віцебскай вобласці на перыяд да 2000 г.; План развіцця сеткі музеяў у г. Віцебску да 2000 г.].

У “Прапановах па развіцці музеяў у гарадах і раёнах Віцебскай вобласці на перыяд да 2000 г.”, прынятых Віцебскім аблвыканкамам у 1990 г., планавалася адкрыць 18 музеяў у Віцебску і 2-х у Віцебскім раёне. Такім чынам, калі на 1985 г. у горадзе было 2 дзяржаўныя музеі, то да 1997 г. іх павінна было стаць 20! План быў змешчаны ў газеце “Віцебскі рабочы” за 7 красавіка і выклікаў грамадскую дыскусію адносна колькасці, месца размяшчэння, зместу экспазіцый будучых музеяў. Так, напрыклад, С. Навумчык прапаноўваў размесціць музей літаратуры ў будынку № 3 на вул. Талстога¹¹⁶. Актыўны ўдзельнік гісторыка-культурнага клуба “Узгор’е” М. Паўлаў лічыў, што для Віцебска, які ганарыцца адным з найлепшых медінстытутаў у СССР варта стварыць музей гісторыі медыцыны¹¹⁷. Мастак А. Мемус меркаваў, што змяшчэнне музея архітэктуры і горадабудаўніцтва ў адноўленым будынку Дабравешчанскай царквы XII ст. абясцэніць ідэю і прапаноўваў для гэтага плошчу 1000-годдзя. Сумняваюся аўтар у вартасці стварэння музея ў будынку па адрасе Даватара, 20 (па прычыне таго, што будынак драўляны), і прапаноўваў яго размясціць у доме на вул. Калініна, 20. Прычым, прапаноўваў аздобіць яго дэкор кафляй (чаго не зробіш з драўляным будынкам). Цікавай выглядала ідэя аўтара артыкула стварыць “Квартал майстроў” на вул. Грыбаедава, а таксама Музея старажытных рамёстваў у адным з будынкаў ансамбля былых даходных дамоў на рагу вуліц Чэхава і Суворова¹¹⁸. Дыскусія працягвалася, з’яўляліся іншыя публікацыі. А.І. Юр’еў змясціў свае прапановы па арганізацыі музея гарадской архітэктуры¹¹⁹. Розгалас і прапановы сягалі далёка за межы горада і вобласці і выклікалі дыскусію нават ў беларусаў Польшчы¹²⁰.

Цікава ініцыятыва, з якой выступіў віцебскі мастак Ю.С. Чарняк. Ён прапанаваў стварыць на аснове СШ № 2 комплексны музей,

¹¹⁵ Для нас і нашчадкаў (аб праекце плана развіцця музеяў у Віцебску) // Віцебскі рабочы. – 1988. – 10 жніўня. – С. 3

¹¹⁶ Навумчык С. Не адкладываць на будучыню // Віцебскі рабочы. – 1988. – 10 жніўня. – С. 3.

¹¹⁷ Паўлаў М. Не губляю надзеі // Віцебскі рабочы. – 1988. – 10 жніўня.

¹¹⁸ Мемус А. Каб форма адпавядала месцу // Віцебскі рабочы. – 1988. – 10 жніўня. – С. 3.

¹¹⁹ Старые, старые идеи // Віцебскі рабочы. – 2001. – 23 жніўня. – С. 7.

¹²⁰ Буддык Н. Пачатак “музейнага буму”? // Голас Радзімы. – 1988. – 22 снежня. – С. 3.

прысвечаны Вялікай Айчыннай вайне. Разам з адлюстраваннем асноўных падзей вайны, у ім меркавалася паказаць удзел віцяблян у абароне горада ў 1941 г., разгортванне падпольнай барацьбы, дзейнасць савецкіх патрыётаў у няроўнай барацьбе з акупантамі, доўгія баі (доўжыліся 9 месяцаў, з восені 1943 г па чэрвень 1944 г.) за вызваленне Віцебска, увекавечыць памяць ахвяр фашысцкага генацыду, падпольшчыкаў, партызан, салдат і афіцэраў савецкага войска, якія вызвалялі Віцебшчыну. План атрымаў падтрымку ў кіраўніцтве вобласці, у прыватнасці намесніка першага сакратара абласнога камітэта КПБ па ідэалогіі І.А. Навумчыка. На 1991 г. было запланавана спыніць набор вучняў у СШ № 2, і паступова, з вызваленнем памяшканняў пачынаць працу над маштабным праектам. Аднак 1991 г., з распадам СССР, паглыбіўшыся эканамічным крызісам паставіў іншыя задачы перад адміністрацыяй і жыхарамі горада і некалькі змяніў акцэнт у музейным будаўніцтве.

Гэтыя акцэнты добра бачны, пры параўнанні рашэнняў Віцебскага гарвыканкама № 446 ад 26 кастрычніка 1988 г. і № 163 ад 29 красавіка 1993 г. [Глядзі дадатак: План развіцця сеткі музеяў у г. Віцебску да 2000 г.]. Калі ў рашэнні ад 26.12. 1988 г. у Віцебску планавалася стварыць новых 16 музеяў, то ў рашэнні ад 29.04. 1993 г. толькі 12 музеяў. Адназначна планавалася стварэнне ў Віцебску мастацкага і літаратурнага музеяў, музея-сядзібы І.Я. Рэпіна, музея заснавальнікаў Віцебскай мастацкай школы, музея тэатральнага мастацтва, музея патрыятычнага руху на Віцебшчыне ў гады Вялікай Айчыннай вайны, музея старадаўняй зброі ў “Духаўскім кругліку”, музея фальклору і народнай творчасці. Ад ідэі стварэння некаторых музеяў па шэрагу прычын прыйшлося адмовіцца: археалагічнага музея, музея “Віцебская кафля”, “Віцебская модніца”, гісторыі горадабудаўніцтва, музея савецка-польскага сяброўства. За тое, у 1993 г. былі запланаваны музеі, якія адлюстроўвалі характэрныя асаблівасці гісторыі горада і сталі сапраўдным яго ўпрыгожаннем: музейны комплекс мастака М. Шагала, музей воінаў-інтэрнацыяналістаў, музей прыватных калекцый.

У канцы 1980-х – пачатку 1990-х гг. былі заснаваны новыя філіялы ВАКМ – Музей-сядзіба І.Я. Рэпіна “Здраўнёва”, літаратурны музей, мастацкі, прыватных калекцый. У 1990 г. адбылося абмеркаванне архітэктурнага вырашэння і мастацкага ўвасаблення будучай экспазіцыі літаратурнага музея. Расла колькасць экспанатаў. Так, у 1993 г. у асноўным фондзе ВАКМ было 120 тыс. адзінак захоўвання, у навукова-дапаможным – 30 тысяч.

У 1994 г., пасля 12 гадовага рамонту, быў адчынены абласны краязнаўчы музей. Тэрмін вельмі значны. Чаму рамонт і рээкспазіцыя занялі такі значны прамежак часу? Прывядзем некаторыя нашы

меркаванні. Па-першае, сказалася недастатковая колькасць прафесійных кадрў, здольных хуткім чынам правесці рамонт, рэстаўрацыю, стварыць экспазіцыю, адпавядаючую часу і новым тэндэнцыям у музейнай навуцы. Некаторыя будынкi Ратушы, якія патрабавалі капітальнага рамонту былі знесены, а потым узведзены нанова. Па-другое працэс рэканструкцыі прыйшоўся на час палітыкі “Перабудовы” і атрымання суверэнiтэту Рэспублікі Беларусь. У гэты час адбываюцца значныя змены ў грамадскай свядомасці, у культурнай і iдэалагічнай парадыгмах. На 1980-я гг. прыходзяцца змены ў музейнаму, якія у першую чаргу тычыліся зменаў у падыходах да камплектавання калекцый. Усё ўскладнялася фінансавымі цяжкасцямі, якія абвастраліся з эканамічным і палітычным крызісам канца 1980-х пачатку 1990-х гг.

Працавала, праўда толькі адна стацыянарная выстава, прысвечаная Вялікай Айчыннай вайне. З пэўнымі зменамі яна дзейнічае і зараз. Толькі праз 4 гады, у 1998 г. была адкрыта другая стацыянарная выстава “Старажытны Віцебск”, якая распавядае пра заснаванне горада і жыццё на Віцебшчыне ў часы сярэднявечча. У 2003 г. адкрыта трэцяя пастаянная экспазіцыя, прысвечаная прыродзе Беларускага Паазер’я. У 2004 г. адноўлена дзейнасць Музея памяці патрыётаў Віцебшчыны (былая турма СД). На жаль, гэтымі тэмамі да сённяшняга дня абмяжоўваецца краязнаўчая тэматыка, прадстаўленая ў музеі. Для комплекснай характарыстыкі краю не хапае шэрагу раздзелаў, у тым ліку і тых, якія б адлюстроўвалі гісторыю XIV–XX ст. На цяперашні момант музей мае 14 экспазіцыйных залаў, плошча якіх складае 1 754 м². У асноўным фондзе каля 200 тыс. экспанатаў, у навукова-дапаможным 56 тыс. адзінак захоўвання¹²¹.

У 1998 г. у Віцебску па ініцыятыве групы творчай iнтэлігенцыі быў створаны Цэнтр сучаснага мастацтва. Асноўнымі мэтамі з’яўляюцца захаванне, вывучэнне і папулярызацыя культурнай спадчыны г. Віцебска, традыцый Віцебскай мастацкай школы. У 2007 г. Цэнтр рэарганізаваны ва Установу культуры “Музей “Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва”. У склад музея, уваходзяць выставачная зала на вуліцы Белабародава, 5, а таксама выставачная зала “Музычная гасціная” (вул. Фрунзе, 11). Як філіялы ВЦСМ існуюць майстэрня мастака А. Магучага і майстэрня мастака Салаўёва.

У 2007 г. у горадзе пачала працу выставачная зала Цэнтра культуры “Віцебск” “Духаўскі круглік”. Галоўнай мэтай будаўніцтва вежы з’яўлялася кансервацыя і мемарыялізацыя рэшткаў Нарожнай (Вуглавой) вежы віцебскага каменнага замка 1-й паловы XIV ст. На жаль, ад iдэі стварэння ў вежы музея старажытнай зброі адмовіліся. Цяпер на пяці па-

¹²¹ Савіцкі Г. Віцебскі абласны краязнаўчы музей // Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – № 4. – С. 21–26.

верхах выставачнай залы размешчаны экспазіцыі прысвечаныя сярэднявечнаму Віцебску і гісторыі фестывалю “Славянскі базар у Віцебску”.

Па шэрагу прычын да канца не даведзены план развіцця музеяў, распрацаваны і прыняты Віцебскім гарвыканкамам. Так і не паўстаў музей-майстэрня рэзчыка Ф. Максімава, які планавалася стварыць па адрасе вул. Грыбаедава, 13¹²². У 1995 г. сустрэла падтрымку прапаноў стварэння галерэі і кватэры-музея мастакоў Аркадзя і Зінаіды Астаповіч¹²³. Было прынята рашэнне гарвыканкама, якое, аднак, не было выканана.

Ведамасныя музеі

Крызіс 1990-х негатыўна адбіўся на стане практычна ўсіх прадпрыемстваў. Некаторыя з іх перасталі існаваць, значная частка знаходзіцца ў стане пошуку сродкаў, неабходных для мадэрнізацыі. Аднак і ў такой сітуацыі музеяў, якія адлюстроўваюць гісторыю прадпрыемства ці ўстановы, забяспечваюць захаванне традыцый, прафесійнага майстэрства, павязь пакаленняў кіраўніцтвам надаецца пэўная ўвага.

Страціў свой статус музей фабрыкі “Чырвоны Кастрычнік”. Цяпер гэта толькі куточак, які месціцца ў бібліятэцы завода. Страчаны музей станкабудаўнічага завода ім. Камінтэрна. Праўда, некаторая частка экспанатаў захоўваецца і нават экспануецца ў музеі станкабудаўнічага завода “Вістан”. Беззваротна страчаны музей палка ваенна-транспартнай авіяцыі, які размяшчаўся ў Журжава.

Але з’яўляюцца новыя музеі. Сярод найбольш цікавых – Музей гісторыі віцебскага водаправода (1994), Музей спажывакоўскай перапрацоўкі (1998), Куток гісторыі Віцебскай мытні (2001), Музей гісторыі віцебскай энергасістэмы (2003), Музей гісторыі газіфікацыі Віцебскай вобласці УП “Віцебскаблгаз” (2003), Музей міліцыі (2007), музей ДАІ (2007), Музейна-выставачная экспазіцыя Галоўнага ўпраўлення Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь па Віцебскай вобласці (2007), Музей кіно (2008), Зала спартыўнай славы Віцебскай вобласці (2009) і іншыя.

Працэс стварэння вучэбных музеяў у ВНУ працягваецца і ў новым тысячагоддзі. У 2002 г. адчынена выставачная зала мастацка-графічнага факультэта ВДУ імя П.М. Машэрава. Створаны Музей гісторыі педагагічнага факультэта ВДУ (2004), Музей алімпійскай славы на факультэце фізічнай культуры і спорту ВДУ (2007). У Віцебскай дзяржаўнай акадэміі ветэрынарнай медыцыны створаны музей пры кафедры эпідэялогіі (2007), у Віцебскім дзяржаўным тэхналагічным універсітэце – зала для экспанавання вынікаў навуковых распрацовак і вынаходніцтваў і іншыя экспазіцыі.

¹²² Ф. 2222. – Воп. 5. – Спр. 49. – Арк. 11. Даведка

¹²³ Ф. 2222. – Воп. 5. – Спр. . – Арк. 10.

Карыстаюцца папулярнасцю і ведамасныя музеі і выставы, якія былі створаны яшчэ ў савецкія часы: Музей гісторыі віцебскага трамвая (1966), Музей Віцебскага аддзялення Беларускай чыгункі (1966), Пажарна-тэхнічная выстава Віцебскага абласнога ўпраўлення МНС (1973), Музей працоўнай славы завода радыёдэталяў “Маналіт” (1982), “ВІСТАН” (былы станкабудаўнічы завод ім. С.М. Кірава) (1985), Народны музей працоўнай славы фабрыкі “КІМ (1991), створана выставачная зала на Віцебскім тэлевізійным заводзе “Віцязь” (1996). У хуткім будучым плануецца адкрыццё Музея гісторыі адукацыі Віцебскага рэгіёна і некаторых іншых.

Як месца, дзе пастаянна экспануюцца цікавыя рэчы на продаж, можна прыгадаць мастацкі салон-краму “Ольга”, а таксама мастацкі салон “Фэст”, які падпарадкоўваецца аддзелу культуры Віцебскага гарадскога выканкама.

Музеі школ, ПТВ, тэхнікумаў, ліцэяў, каледжаў

З палітыкай перабудовы, атрыманнем незалежнасці, адыходам ад сацыялістычнай і фарміраваннем дзяржаўнай ідэалогіі, развіццём нацыянальнай сістэмы адукацыі адбываюцца пэўныя змены ў сістэме школьных музеяў. З аднаго боку, вызначылася тэндэнцыя скарачэння колькасці музеяў, з другога, – перапрафіляванне існуючых¹²⁴.

На 1993 г. на ўліку у гарадскім аддзеле адукацыі знаходзілася 44 грамадскіх музея (прадпрыемстваў, школ, ПТВ, тэхнікумаў)¹²⁵. На 1995 г. у горадзе дзейнічала 17 музеяў сярэдніх, сярэдніх спецыяльных і прафесійных устаноў. З іх 13 школьных музеяў¹²⁶: Музей гісторыі школы (СШ № 10), Музей 335-й штурмавой авіядывізіі (СШ № 17), Музей баявой і працоўнай славы (СШ № 20), Музей “Памяць” (СШ у г.п. Руба), Музей моладзевых рухаў (СШ № 25), Музей гісторыі школы (СШ № 29), Музей “Віцебшчына ў Вялікай Айчыннай вайне” (СШ № 31), Музей У.І. Леніна (СШ № 31), Музей баявой славы 39-й арміі (СШ № 32), Музей баявой славы 43-й арміі (СШ № 36), Музей “Дзяцінства, апаленае вайной” (СШ № 38), Музей М.Ф. Шмырова (СШ № 43), Віцебскі абласны музей пошукавых атрадаў (Віцебскае абласное аб’яднанне пазашкольнай працы).

5 музеяў дзейнічалі ў ПТВ г. Віцебска: Музей баявой славы Віцебскай Чырванасцяжнай ордэна Суворова 251-й стралковай дывізіі і гісторыі ПТВ № 19 (ПТВ № 19), Музей баявой і працоўнай славы

¹²⁴ На 1995 г. у вобласці дзейнічала каля 150 музеяў школ і ПТВ, сярод іх: 44 гісторыка-краязнаўчых і этнаграфічных; каля 50 музеяў баявой і працоўнай славы; 14 – гісторыі школ, ПТВ, гаспадарак; 17 – знакамітых землякоў.

¹²⁵ Ф. 2222. – Воп. 5. – Спр. 33. – Арк. 31. Рашэнне аб стварэнні кватэры-музея (1995).

¹²⁶ Захавальнікі спадчыны. Зборнік матэрыялаў у дапамогу кіраўнікам этнаграфічных музеяў навучальна-выхаваўчых устаноў Віцебшчыны / А.У. Куржалаў [гал. рэд.], Н. Зайцава укладанне. – Віцебск (саматужн. выданне), 2001. – 46 с.

(ПТВ № 46), Музей баявой славы 953-га штурмавога авіяцыйнага палка (ПТВ № 96), Музей гісторыі ПТВ № 96 (ПТВ № 96).

На 2000 г. у горадзе дзейнічала 13 музеяў, у тым ліку 5 у Першамайскім раёне (СШ № 31, 32, 36, 38, 43), 5 у Кастрычніцкім (СШ № 5, 10, 29, 30, 34), 3 у Чыгуначным раёне (СШ № 15, 17, 20)¹²⁷.

Падзеі канца XX – пачатку XXI ст. неадназначна адбіліся на стане музеяў навучальных устаноў. Некаторыя музеі зніклі, з’явіліся новыя. У адпаведнасці з праведзенымі намі даследаваннямі на пачатак 2012 г. у горадзе **41** музея, музейных пакоя, экспазіцыі, якія размяшчаюцца ў навучальных установах. 29 з іх размяшчаюцца ў агульнаадукацыйных сярэдніх школах, гімназіях. 3 музеі – у дзяржаўных цэнтрах пазашкольнай працы. 9 музеяў знаходзяцца ва ўстановах, якія забяспечваюць сярэдне-прафесійную і сярэдне-тэхнічную адукацыю [Глядзі **Дадаткі**: “Музеі і выставачныя залы ўстаноў адукацыі (СШ, цэнтры пазашкольнай адукацыі, ліцэі, каледжы, школы мастацтва)”].

Вынікае, што колькасць музеяў, экспазіцый значна павялічылася! На жаль, страчаны музей віцебскай гарадской камсамольскай арганізацыі (Музей маладзёжных рухаў) у СШ № 25. У той жа час, тут знаходзіцца цэлы комплекс музеяў і экспазіцый, у тым ліку: Музей дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, найцікавейшая экспазіцыя пры кабінце паперапластыкі, Экспазіцыя лепшых прац у кабінце лепкі, Музейны пакой І.І. Салерцінскага, Малая мастацкая галерэя. Перастаў існаваць музей У.І. Леніна ў СШ № 31, але пачаў дзейнічаць цікавы музей гісторыі школы.

Сярод найлепшых, якія варта наведаць гасцям і жыхарам горада, у першую чаргу адзначым Музей мастацка-тэхнічнай творчасці (ці, як на нашу думку, лепей яго назваць – “Музей кулінарнага майстэрства”) пры Віцебскім дзяржаўным політэхнічным прафесіянальным ліцэі № 2, Музей Ганаровых грамадзян г. Віцебска ў СШ № 12, Музейны пакой Героя Савецкага Саюза М.І. Кузняцова ў СШ № 23, Комплекс музеяў і экспазіцый у СШ № 25, выставу “Скарбонка народных рамёстваў” у СШ № 28, Народны музей баявой славы 39-ай арміі ў гімназіі № 5, Музей Сям’і ў гімназіі № 7, Музей баявой славы 43-й арміі ў гімназіі № 9, Музей пошукавых атрадаў пры Віцебскім абласным аб’яднанні пазашкольнай працы.

Прыватныя музеі

У канцы 1980-х пачалі паўставаць прыватныя музеі. Першынцам з’яўлялася прыватная галерэя Алеся Пушкіна. Знаходзілася яна на другім паверсе будынка на вуліцы Суворова. Аднак з прычыны

¹²⁷ Ф. 322. – Воп. 15. – Спр. 113. – Арк. 38. Даведка Гар АА “Спіс школьных музеяў г. Віцебска”.

апазіцыйнасці, эпатажнасці мастака, пэўных фінансавых цяжкасцяў, яна перастала існаваць. Канцэпцыі музея адпавядаюць некаторыя прыватныя галерэі, якія робяць пастаянныя выставы. На пачатку ХХІ ст. у Віцебску дзейнічае прыватны мастацкі салон-галерея “Сцяна”, які належыць мастаку М. Дундзіну. У галерэі экспануюцца творы жывапісу, графікі, мастацкай і традыцыйнай керамікі, аўтарскія вырабы з розных матэрыялаў. У салоне праводзяцца выставы-продажы сучасных віцебскіх мастакоў. Прыгадаем таксама салон “Лера” – творчую майстэрню мастакоў Рудэнка.

Вельмі арыгінальнымі з’яўляліся яшчэ некалькі музеяў, якія на жаць на дадзены момант не існуюць. Гэта **музей рыбалкі** (экспазіцыя старажытных рыбалоўных прылад) і **выстава сувенірнага абутку** (экспазіцыя прысвечаная сапожнаму майстэрству пры ПТ “Каблучок”). У першым змяшчаліся аўтэнтчныя прыклады рыбалоўных прылад, якія выкарыстоўваліся на Віцебшчыне ў розныя часы ад старажытнасці да нашых дзён. Праз прагляд выставы сувенірнага абутку можна было ўбачыць гісторыю абутку, тэндэнцыі моды, яе асаблівасці ў розных краінах. Шэраг з іх з’яўляюцца ўзорамі высокага мастацтва і выкананы з густам. У горадзе, які мае некалькі абутковых прадпрыемстваў і даўнія традыцыі стварэння музея сапожнай справы вельмі актуальна.

У складаных умовах канца ХХ – пач. ХХІ ст. Віцебску ўдалося захаваць музейную сетку, а таксама тэндэнцыю яе далейшага росту, якая адпавядае агульнасусветнай практыцы (павелічэнне колькасці музеяў прыкладна на 10% кожныя 5 гадоў). Аднак, Віцебск адстае ад еўрапейскіх гарадоў па колькасці музеяў “на душу насельніцтва”.

Працягваецца курс на мадэрнізацыю музейных устаноў, з мэтай іх адаптацыі да сучасных тэхнічных умоў. Пачалося ўкараненне ў музейную дзейнасць інфармацыйных тэхналогій і сучасных прафесійных стандартаў. У новых умовах, музеі працягваюць выконваць свае функцыі, якія мала змяніліся з часоў з’яўлення самой ідэі стварэння першых скарбніц культуры. Больш таго, ва ўмовах нарастаючай глабалізацыі, якая нівеліруе культурную розніцу, музеі з’яўляюцца запатрабаваным грамадствам інстытутам, які прызваны захоўваць нацыянальную культуру краіны, спрыяць выхаванню гістарычнай свядомасці, нацыянальнай самасвядомасці, грамадзянскіх якасцяў, эстэтычных густаў грамадзян.

2. МУЗЕІ ВІЦЕБСКА

Віцебскі абласны краязнаўчы музей (ВАКМ)

Створаны ў 1918 г. на аснове калекцыі В. Федаровіча, А. Брадоўскага, ВВАК, Віцебскага губстаткамітэта, царкоўна-археалагічнага старажытнасховішча. Музей знаходзіцца ў цэнтры горада, у будынку ратушы. З'яўляецца адным з найбуйнейшых у Беларусі. У фондах каля 200 тыс. музейных прадметы. У склад пастаяннай экспазіцыі ўваходзяць некалькі выстаў: “Старажытны Віцебск IX – XIV ст.”, “Абаронцы Айчыны 1941–1945 гг.”, “Прырода Віцебскага краю”.

Экспазіцыя “Старажытны Віцебск” размяшчаецца ў дзвюх залах на першым паверсе. У ёй распавядаецца пра з’яўленне чалавека на тэрыторыі сучаснай Віцебшчыны, заснаванне і рост горада, існаванне Віцебска, як цэнтры самастойнага княства і ўваходжання ў склад ВКЛ. Экспануюцца больш за 1 тыс. прадметаў, знойдзеных у час раскопак у беларускім Падзвінні і Верхнім Падняпроўі. Асобныя вітрыны прысвечаны заняткам і рамёствам даўніх жыхароў Віцебшчыны: кавальскай справе (нажы, сярпы, замкі, ключы, падковы), ювелірнай (пярсцёнкі, завушніцы, бранзалеты, каралі, шыйныя грыўні), вырабам са скуры, косці, дрэва. Сярод найбольш цікавых прадметаў: калекцыя каменных сякер эпохі неаліту, у тым ліку каменная сякера II тыс да н.э., якая выкарыстоўвалася ў якасці амулета-абярэга, баявыя бранзалеты, берасцяная грамата.

Другая пастаянная выстава “Абаронцы Айчыны” змяшчаецца ў чатырох залах. У першым распавядаецца пра пачатак Вялікай Айчыннай вайны, абарончыя баі на тэрыторыі Віцебшчыны. Другі прысвечаны перыяду акупацыі, які доўжыўся з ліпеня 1941 г. па ліпень 1944 г. Змяшчаюцца здымкі, дакументы аб пяці лагерах смерці ў Віцебску. Рэканструяваны выгляд барака канцлагера “5-ы полк”, у якім было закатавана больш за 80 тыс. савецкіх ваеннапалонных і мірных грамадзян. На сценах змешчаны нашыўкі вязняў, прылады для катаванняў, якімі карысталіся фашысцкія ахоўнікі, аб’явы акупантаў. Тры блокі фатаздымкаў распавядаюць пра падпольную барацьбу савецкіх патрыётаў, якая распачалася адразу пасля акупацыі горада.

У наступнай зале адлюстроўваецца партызанская барацьба на Віцебшчыне. У экспазіцыі – фатаздымкі, асабістыя рэчы, прадметы побыту, вопратка, дакументы, газеты, якія выдаваліся ў тыле ворага, а таксама прадметы, якія выкарыстоўваліся партызанамі ў баявых аперацыях: вугальная міна, самаробныя аўтамат, граната.

Асобная частка экспазіцыі прысвечана вызваленню Віцебшчыны ў выніку аперацыі “Бараціён” летам 1944 г. На вітрынах змяшчаюцца нямецкая і савецкая агнястрэльная зброя, узнагароды,

сцягі воінскіх злучэнняў, якія прымалі ўдзел у вызваленні Віцебшчыны.

У асобным зале змешчаны жывапісныя і скульптурныя творы – выявы Герояў Савецкага Саюза – ураджэнцаў Віцебшчыны: А. Гараўца (адзіны лётчык у свеце, які ў адным баі збіў 9 самалётаў), партызанскіх камандзіраў і выдатных падпольшчыкаў К. Заслонава, П.М. Машэрава, М. Сільніцкага, М.П. Шмырова.

Трэцяя пастаянная выстава – “Прырода Віцебскага краю” дае магчымасць атрымаць уяўленне пра жывёльны і раслінны свет Беларускага Паазер’я. 11 дыярам адлюстроўваюць жыццё розных груп жывёл і птушак. Агляд лепш пачаць з дыярамы “Кар’ер Гралёва”, у якім здабываюць даламіт, які ўтварыўся больш за 300 млн. гадоў таму. У пародзе можна ўбачыць акамянеласці і адбіткі істот, якія існавалі шмат гадоў таму: губак, імшанак, ігласкурных, каралаў, малюскаў. Ёсць і прадстаўнікі больш позніх перыядаў, у тым ліку эпохі мамантаў. Прадстаўлены калекцыі малюскаў, насякомых, гербарыі. Цікавыя і іншыя дыярамы: “Дзікі”, “Асвейскае возера”, “Глушчы на такавішчы”, “На лясной сцяжыне”, “На лугу”, “У чаканні зімы”, “Зімовае паляванне”, “Ельня”.

У фондах зберагаюцца і іншыя цікавыя зборы, якія перыядычна выстаўляюцца на часовых выставах: дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва; вышыўкі беларускіх майстроў 1-й пал. XIX ст.; этнаграфіі і фальклору, якія адлюстроўвае побытавае жыццё жыхароў Беларускага Паазер’я. У музеі захоўваюцца буйнейшая ў краіне нумізматычная калекцыя; збор еўрапейскага, рускага, беларускага фарфору і шкла XVIII–XIX ст. (вырабы са шкла налібоцкай і ўрэцкай мануфактур). Цікавасць выклікае адна з буйнейшых ва Ўсходняй Еўропе масонская калекцыя еўрапейскіх і расійскіх лож XVIII–XIX ст. На аснове калекцыі стралковай, халоднай, параднай зброі XVIII–XIX ст. краін Еўропы і Усходу, якая дасталася ВАКМ ад В. Федаровіча мэтазгодна стварыць асобны музей.

Сапраўднай каштоўнасцю, якая варта ўключэння ў спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Беларусі з’яўляецца памайстэрску выкананы срэбраны рыцарскі пояс. На асобных пласцінах змешчаны партрэты польскіх каралёў, на спражцы сцэны з каранацыі Стэфана Баторыя, што дае падставу называць гэты артэфакт “Поясам Стэфана Баторыя”. У фондах знаходзяцца артэфакты і дакументы, якія належалі выдатным людзям, напрыклад кларнет XVII ст. караля Рэчы Паспалітай Яна III Сабескага, лісты выдатнага пісьменніка 1-й паловы XIX ст. Я. Баршчэўскага да Юліі Шапялевіч-Корсак, граматы XVI–XVII ст. з аўтографамі каралёў Рэчы Паспалітай, ювелірныя ўпрыгожванні, унікальныя ўзнагароды розных часоў і народаў. У

калекцыі ВАКМ захоўваюцца 13 так званых яфімкаў з прыкметай (1654), усяго ў свеце захавалася 900 такіх манет.

У асобных залах праводзяцца часовыя выставы рознай тэматыкі. Для жадаючых арганізуюцца экскурсіі з пад'ёмам на вежу ратушы, каб палюбавацца панарамай горада з вышыні 40 метраў.

Адрас: вул. Леніна, 36.

Тэл.: +375 (212) 36-05-87

Сайт: www.ratusha.by

e-mail: vokm@rambler.ru

Часы наведвання: 10.00–18.00

Выходны: аўторак

Віцебскі Мастацкі музей (філіял ВАКМ)

Знаходзіцца ў самым цэнтры горада, на плошчы Свабоды ў будынку былога Акруговага суда, узведзенага ў 1883 годзе па праекце архітэктара І. Камінскага. У лістападзе 1917 г. тут месціўся Ваенна-рэвалюцыйны камітэт, які каардынаваў захоп улады бальшавікамі, у савецкі час тут знаходзіўся віцебскі абкам партыі, абкам ЛКСМБ. Будынак дайшоў да нашых часоў амаль без зменаў.

Музей утвораны 22.02. 1992 г. Плошча экспазіцыі 700 м². Экспазіцыйна-выставачная плошча – 858,1 кв. м². Асноўны фонд налічвае каля 5 тыс. адзінак захоўвання, навукова-дапаможны – больш за 1,7 тыс. У музеі зберагаюцца калекцыі станковага алейнага жывапісу (больш 850 прадметаў), графікі (больш за 5,3 тыс. работ), тэмпернага жывапісу (больш за 230 работ), скульптуры (160 музейных прадметаў), калекцыя дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва (больш за 2 тыс. прадметаў).

Асноўная экспазіцыя размешчана ў некалькіх залах на другім паверсе і адлюстроўвае развіццё жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ад XVIII да XX ст.

У асобным зале экспануецца калекцыя ікон, партрэты рэлігійных і дзяржаўных дзеячаў, калекцыя дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва (у тым ліку ўнікальная разьба па дрэве), кафлі. Гонар музея – карціны вядомых рускіх мастакоў І. Айвазоўскага, У. Баравікоўскага, А. Васняцова, П. Верашчагіна, К. Каровіна, І. Крамскага, І. Куінджы, Б. Кустодыева, І. Левітана, У. Макоўскага, В. Паленава, В. Пярова, А. Рыцоні, І. Шышкіна і іншых. Асаблівы гонар калекцыі – некалькі прац І.Я. Рэпіна, які на працягу 1892–1900 гг. жыў у сваім маёнтку “Здраўнёва” непадалёк ад Віцебска. Для царквы ў в. Слабада (цяпер г.п. Руба-2), каля якой быў пахаваны бацька мастака, ён напісаў абразы на цынку “Хрыстос з кубкам” і “Божая маці з немаўля”, якія цяпер экспануюцца ў музеі.

Творчасць беларускіх мастакоў і мастакоў, якія працавалі ў Беларусі прадстаўлена палотнамі І. Хруцкага, С. Заранкі, С. Жукоўскага, Ю. Клевера, В. Бялыніцкага-Бірулі. Асобная зала прысвечана працам віцебскага мастака мяжы XIX – пач. XX ст. – Юдэля Пэна. У музеі захоўваецца найбагацейшая калекцыя ў Беларусі – 166 жывапісных, 17 графічных твораў. Вядомая на ўвесь свет віцебская мастацкая школа прадстаўлена работамі С. Юдовіна, Д. Якерсона, А. Рома, Я. Мініна, С. Гершова, З. Азгура, Л. Лейтмана, а таксама працамі выкладчыкаў і выпускнікоў Віцебскага мастацкага тэхнікума: М. Даўгяла, С. Лі, В. Сухаверхава, В. Цвірко, С. Андруховіча, І. Ахрэмчыка, Г. Бржазоўскага.

На першым паверсе створаны персанальныя залы вядомых віцебскіх мастакоў П. Явіча і Ф. Гумена. Працы мастакоў перыядычна экспануюцца на тэматычных выставах. У залах трэцяга паверха і цокальным экспануюцца часовыя выставы рознай тэматыкі.

У фондах музея захоўваюцца станковыя карціны сучасных віцебскіх мастакоў сяр. XX – пач. XXI ст.: В. Дзежыца, І. Бароўскага, В. Ціханенкі, Л. Шчамялёва, А. Каржанеўскага, У. Кухарава, С. Гвоздзікава, А. Талкача, П. Явіча, А. Скавародкі, В. Шылко, А. Салаўёва, С. Кухто, А. Малёя, А. Краўчанкі, А. Кавалёва, А. Доманавы, Ю. Кегелева і іншых. Графічныя работы сучасных віцебскіх мастакоў прадстаўлены працамі Ф. Гумена, У. Вальнова, Л. Воранавай, У. Іванова, А. Карпана, П. Кірыліна, Р. Клікушына, А. Люцко, А. Мемуса, В. Ральцэвіча, І. Сталярова, У. Шапо, І. Шкурава, Г. Шутава, А. Шыёнкі і іншых майстроў.

У музеі захоўваецца каштоўная калекцыя дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якая ўключае ў сябе габелены і вышыўку XVIII ст., шклянныя вырабы, зробленыя на ўрэцкай і свержаньскай мануфактурах (першых на беларускіх землях), узоры парцэляны расійскіх заводаў Гарднера, Папова, Кузняцова, а таксама ўзоры заходнееўрапейскага і ўсходняга прыкладнага мастацтва.

Калекцыя скульптуры прадстаўлена працамі выдатных беларускіх скульптараў З. Азгура, А. Бембеля, А. Глебава, Д. Якерсона, сучасных віцебскіх мастакоў І. Казака, А. Гвоздзікава, В. Магучага, А. Слепава, Ф. Максімава. У калекцыі скульптуры змяшчаюцца таксама творы Г. Рыдэра, А. Обера, У. Бяклемішава, маецца некалькі твораў вядомага расійскага скульптара М. Андрэева.

Адрас: вул. Леніна, 32

Тэл. +375 (212) 36-31-45, 36-22-31

Сайт: www.ratusha.by

Часы наведвання: 10.00–18.00

Выходны: панядзелак

Віцебскі Літаратурны музей (філіял ВАКМ)

Музей утвораны 26.10.1988 г. паводле пастановы Віцебскага гарвыканкама на хвалі нацыянальнага адраджэння другой пал. 1980-х гг. Стварэнне такога музея было вельмі актуальна на фоне заняпаду беларускай мовы, нізкага ўзроўню гістарычнай свядомасці і зніжэння нацыянальнай самасвядомасці беларусаў. У лютым 1990 г. адбылося абмеркаванне праекта, 14.05. 1998 г. музей адкрыўся для наведвальнікаў. Плошча экспазіцыі 218 м². Агульная плошча 250 м². Акрамя асноўнай экспазіцыі, ёсць зала для правядзення выстаў. У фондах больш за 1 тыс. экспанатаў.

Музей знаходзіцца ў цэнтры горада, на плошчы Свабоды ў будынку былой электрычнай станцыі, якая выпрацоўвала электрычнасць для трамвая – першага ў Беларусі, трэцяга ў Расійскай імперыі. Будынак з’яўляецца помнікам прамысловай архітэктуры канца XIX ст. На будынку ў 2005 г. была прымацавана памятная шыльда, прысвечаная першай у Віцебску электрастанцыі (скульптар В. Магучы).

Экспазіцыя прысвечана развіццю беларускай літаратуры на Віцебшчыне па асобных этапах ад XII да XX ст. Яна пачынаецца з разгляду гісторыі сярэднявечнай Полаччыны, якая як частка Віцебшчыны з’яўлялася важным духоўным цэнтрам, з якога пачыналася распаўсюджанне пісьменства і асветы на беларускіх землях. Прадстаўлены матэрыялы пра важнейшыя асяродкі духоўнасці ў рэгіёне – Полацк, Друцк, славетых асоб (Ефрасінню Полацкую). У экспазіцыі можна ўбачыць старадрукі і муляжы нацыянальных рэліквій нашай краіны – “Друцкага Евангелля”, слоўнік П. Бярынды, прадметы пісьменства сярэднявечных людзей – пісала, воскавыя дошчачкі. Другі этап прысвечаны распаўсюджанню ідэй Адраджэння ў XV–XVI ст., жыццю і дзейнасці беларускага і ўсходнееўрапейскага першадрукара Францыска Скарыны, а таксама Васіля Цяпінскага, Сімяона Полацкага, якія адыгралі важнейшую ролю у развіцці культуры нашай краіны і Еўропы ў цэлым.

Асобным этапам вылучаецца XVIII–XIX ст., дзе прадстаўлена дзейнасць пісьменнікаў-ураджэнцаў Віцебшчыны, якія працавалі ў дыскурсе польскай і беларускай культуры – Францішка Багамольца, Францішка Князьніна, Францішка Вуля. Асобна адзначым дзейнасць Арцёма Вярыгі-Дарэўскага, Аляксандра Рыпінскага, Гераніма Марцінкевіча, Янкі Журбы, якія пачыналі пісаць творы на беларускай мове. Менавіта Ігнація Манькоўскага, які жыў у наваколлях Віцебска, доўгі час лічылі аўтарам першай паэмы, напісанай на беларускай мове – “Энеіды навыварат”. Ураджэнцам Віцебшчыны быў Канстанцін Вераніцын, аўтар другой паэмы, напісанай на беларускай мове – “Тарас на Парнасе”, што даказана выдатным даследчыкам усходнеславянскай літаратуры Г. Кісялёвым. Шмат матэрыялаў прысвечана рускім

пісьменнікам, якія пэўным чынам былі звязаны з Віцебшчынай – А. Пушкіна, М. Гоголя, І. Лажачнікава, І. Буніна, Г. Успенскага, А. Грына, У. Маякоўскага.

Асобна трэба адзначыць экспазіцыю, звязаную з легендамі і паданнямі Віцебшчыны. У в. Мурагі сучаснага Расонскага раёна нарадзіўся выдатны фалькларыст і пісьменнік Ян Баршчэўскі, аўтар кнігі “Шляхціц Завальня, ці Беларусь у фантастычных апавяданнях”. Радзімай выдатнага беларускага этнографа і фалькларыста М.Я. Нікіфароўскага, з’яўляецца в. Вымна каля Віцебска. Яго праца “Нячыскікі” з’яўляецца буйнейшым даследаваннем па міфалогіі беларусаў.

Складаны міжваенны перыяд сацыялістычнага будаўніцтва (1917–1941), які характарызаваўся росквітам беларускай літаратуры ў 1920-я гг. і страшнымі рэпрэсіямі, у выніку якіх 80% нацыянальнай гуманітарнай інтэлігенцыі была расстраляна, кінута ў турмы, выслана за межы Радзімы. Сярод беларускіх, рускіх, польскіх, яўрэйскіх пісьменнікаў так званага “расстралянага пакалення” прадстаўлены матэрыялы пра жыццё і творчасць ураджэнцаў Віцебшчыны – І. Батрака, У. Дубоўкі, М. Зарэцкага, Т. Кляшторнага, В. Ластоўскага і іншых. Частка экспазіцыі прысвечана беларускай літаратуры гадоў Вялікай Айчыннай вайны і пісьменнікам, якія загінулі ў яе часы (А. Гейнэ, Р. Жалызняк і інш.).

Пасляваеннае развіццё літаратуры Віцебшчыне адлюстравана ў дзейнасці такіх геніяў нацыянальнай літаратуры, як Уладзімір Караткевіч, Васіль Быкаў, Рыгор Барадулін, Пятрусь Броўка.

Адрас: вул. Фрунзе, 13

Тэл: +375 (212) 36-50-18; 37-05-89

Музей на дадзены момант знаходзіцца на рэканструкцыі

Музей прыватных калекцый (філіял ВАКМ)

Створаны ў адпаведнасці з пастановай упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама 9.09. 1992 г. У аснове калекцыі прыватны збор (7007 рэчаў) выдатнага віцебскага калекцыянера Івана Данілавіча Галькевіча (1898–1976), які быў перададзены гораду ўдавой Аляксандрай Пятроўнай Галькевіч. Адчынены у маі 1996 г. Музей размешчаны ў будынку былога ўпраўляючага Сялянскім пазямельнам банкам, у якім у савецкія часы пражывалі першыя сакратары віцебскага абласнога камітэта КПБ.

Экспазіцыя змяшчаецца ў 4-х залах. Плошча – 116 м². У фондах больш за 7 тыс. адзінак захоўвання. Аснову складае калекцыя І.Д. Галькевіча, а таксама іншыя калекцыі падараваныя віцебскімі калекцыянерамі. Напрыклад, М.І. Калковым, які перадаў музею каля

1,5 тыс. прадметаў. У пастаяннай экспазіцыі знаходзяцца 1400 экспанатаў.

У першай зале змяшчаецца археалагічная частка збору (каменныя сякеры), а таксама калекцыі пячатак, знакаў і жэтонаў розных краін і часоў, скульптуры (з 30 выстаўляецца 12 прадметаў), курільных трубак, літаратурная (кнігі з дарчымі надпісамі, рэдкія экзэмпляры рознага кшталту выданняў, часопісаў). У фондах музея захоўваюцца кнігі з аўтографамі І. Тургенева, А. Чэхава, У. Караленкі, М. Прышвіна, У. Неміровіча-Данчанкі, І. Рэпіна, Я. Коласа, Я. Купалы, М. Шолахава, М. Ісакоўскага, К. Сіманавы, С. Міхалкова, І. Эрэнбурга і іншых выбітных асоб. Ёсць рэчы аднаго з пачынальнікаў рускага футурызму Д. Бурлюка, злепак з пасмяротнай маскі Л. Бетховена. На асобным стэндзе прадстаўлена інфармацыя пра жыццёвы і прафесійны шлях І.Д. Галькевіча.

У другой зале знаходзіцца нумізматычная калекцыя, у якой прадстаўлены манеты і плацёжныя сродкі (ракавіны кауры, манеты старажытнага Рыма, сярэбраныя грыўны) якімі карысталіся на тэрыторыі Беларусі са старажытных часоў да нашых дзён (з маючыхся 3500 экспанатаў прадстаўлены каля 600). У склад калекцыі ўваходзіць самая вялікая на Беларусі калекцыя нямецкіх сярэбраных манет перыяду 1876–1933 гг.

У трэцяй зале прадстаўлена адна з найбуйнейшых у краіне калекцыя памятных медалёў, значкоў Расіі і СССР,

У чацвёртай змешчана калекцыя ўзнагарод розных краін і часоў (Венгрыі, Германіі, Ірана, Расіі, СССР, Турцыі, Японіі і інш.). Сярод найбольш цікавых – ордэн “За Радзіму” (Аўстра-Венгерская імперыя), “За заслугі” (Манчжоў-Го), ордэн Сяброўства (КНР), ордэн “Перамогі і Свабоды” (ПНР), Ганаровы знак ордэна Арла (Эстонія), ордэн Свяшчэннага скарбу (Японія) і іншыя.

У дзюх асобных залах і калідоры перыядычна экспануюцца калекцыі з прыватных збораў віцебскіх калекцыянераў, а таксама грамадскіх арганізацый і дзяржаўных музеяў рознай накіраванасці, у тым ліку баністыцы, сфрагістыцы, фалерыстыцы. Так, за час дзейнасці музея тут экспанаваліся калекцыі паштовак з відамі Віцебска канца XIX–XX ст., самавараў, этыкетак, бутэлек, ваенна-гістарычныя мініяцюры (ваенная тэхніка Другой сусветнай вайны), зброі, вайскавай вопраткі і інш.

Адрас: вул. 1-я Даватара, 26.

Тел: +375 (212) 37-22-69

Часы наведвання: 10.00–18.00

Выходны: панядзелак

Музей-сядзіба І. Рэпіна “Здраўнёва” (філіял ВАКМ)

Створаны 11.08.1988 г. па загаду Міністэрства культуры як філіял ВАКМ. Адчынены ў 2000 г. Знаходзіцца каля в. Койтава ў 16 км. на поўнач ад Віцебска. Музей створаны на месцы адноўленай сядзібы вядомага рускага мастака І.Я. Рэпіна, які набыў тут маёнтак у 1892 г., збудаваў па асабістаму праекту сядзібу і жыў вясну–лета–восень да 1902 г. У “Здраўнёва” былі напісаны вядомыя карціны – “Беларус”, “Асенні букет”, “Месячная ноч”, “Дуэль”, “На сонцы”, “Яблыні цвітуць”, “На Заходняй Дзвіне. Усход сонца” і іншыя.

Комплекс музея-сядзібы ўключае ў сябе сядзібны дом, дом аканома, склеп, парк. Каля гаспадарскага дома ўсталяваны помнік выдатнаму мастаку. Плошча ахоўнай зоны 8,8 га, зоны рэгулявання забудовы – 35 га. Плошча экспазіцыі ў галоўным будынку 212 м².

У галоўным доме размешчана мемарыяльная экспазіцыя прысвечана вядомаму рускаму майстру. У першай залі распавядаецца пра мастака, абставіны набыцця ім маёнтка Сафіеўка, гісторыю пабудовы сядзібы “Здраўнёва”. У другой зале прадстаўлены матэрыялы з гісторыі жыцця І.Я. Рэпіна ў маёнтку, адносіны з мясцовымі сялянамі, якія вельмі паважалі мастака. У наступных залах – гасцінай, сталовай і іншых залах па магчымасці адноўлена аўтэнтчная абстаноўка канца XIX ст. З мэтай стварэння атмасферы ў якой жыў, працаваў і адпачываў выдатны мастак, у залах змешчана мэбля, кнігі, побытавыя рэчы, знаходкі, якія былі зроблены ў выніку археалагічных раскопак ў 1990-я гг., дакументы, фотаздымкі Віцебска і наваколляў канца XIX ст., выкарыстаны копіі малюнкаў, замалёвак і фотаздымкаў І.Я. Рэпіна, якія ён рабіў у наваколлях “Здраўнёва”. У майстэрні змешчаны копіі найбольш вядомых карцін І. Рэпіна, напісаных у “віцебскі перыяд”: “Беларус”, “Асенні букет. Партрэт дачкі”. Найбольш каштоўныя экспанаты, якія маюць дачыненне да Я. Рэпіна, – рэпінскія акварэлі, малюнкi, два абразы на цынку, напісаныя для Слабодскай царквы, захоўваюцца ў фондах віцебскага абласнога краязнаўчага музея.

На другім паверсе адлюстраваны жыццёвыя лёсы нашчадкаў І.Я. Рэпіна, у тым ліку сям’і малодшай дачкі Таццяны Рэпінай-Язевай, якая з 1918 г. па 1930 г. пражывала ў Здраўнёва. На ўсіх нашчадкаў Рэпіна былі падрыхтаваны дакументы на высылку ў Сібір, і толькі па асабістым загадзе І. Сталіна сваякам было дазволена выехаць на ўз’яднанне з сям’ёй бацькі ў Фінляндыю. На трэцім паверсе размяшчаюцца часовыя выставы. У летні перыяд можна падняцца на вежу і ўбачыць жывапісныя наваколлі Здраўнёва. У доме аканома размяшчаецца адміністрацыя музея і асобная зала, у якой праводзяцца часовыя выставы рознай тэматыкі.

Тэрыторыя добраўпарадкавана. Захавалася сажалка, абсаджаная івамі. На беразе зроблена альтанка, да вады вядзе лесвіца. Усталявалася традыцыя наведвання сядзібы вясельнымі картэжамі.

Адрас: Віцебскі раён, г.п. Руба, музей-сядзіба “Здраўнёва”

Тэл: +375 (212) 29-16-73

Праезд на гарадскім аўтобусе № 26 і 26-а. Ад прыпынку “Койтава” пяхком 1,5 да музея.

Каса працуе: 11.00–17.30

Выходныя: панядзелак, аўторак

Экспазіцыя памяці патрыётаў Віцебшчыны (філіял ВАКМ)

Экспазіцыя размешчана ў падвалах будынку Віцебскай духоўнай семінарыі (вул. Крылова, 7). У час нямецка-фашысцкай акупацыі Віцебска са жніўня 1941 па снежань 1943 г. тут размяшчалася апэратыўная каманда службы бяспекі нацыстаў (СД-9). Сюды дастаўлялі арыштаваных падпольшчыкаў, грамадзян, запозваных у сувязях з партызанамі. Пасля допытаў і катаванняў, якія праводзіліся на верхніх паверхах будынку ахвяраў пераводзілі ў падвалы, дзе яны змяшчаліся, як правіла да расстрэлу. Па няпоўных дадзеных толькі за перыяд з 18 ліпеня па 18 снежня 1942 г. праз турму СД прайшло больш за 3 тыс. чалавек.

У камерах, у якіх утрымліваліся савецкія грамадзяне, створана экспазіцыя, якая распавядае пра арганізацыю і дзейнасць віцебскага падполля і яго герояў: В. Харужай, С. Панковай, Е. Суранавай, Л. Бязрозкінай, А. Ермаковіч, Р. Шыраковай, Э. Грабянькове, Л. Марчанкі і інш. Сцены і самі камеры з’яўляюцца экспанатамі. Рэстаўраваны аўтэнтычныя надпісы, што пакінулі вязні, якіх фашысты прыгаварылі да смерці. Сучасная экспазіцыя аформлена ў 2003 г.

Адрас: вул. Леніна, 32 (вул. Крылова, 7)

Тэл. +375 (212) 36-22-31, 36-31-45, 36-05-87

Адрас у Інтэрнэце: www.ratusha.by

Часы наведвання: 10.00–18.00

Выходны: аўторак

Экскурсія замаўляецца ў галоўным будынку ВАКМ на вул. Леніна, 32 (Ратуша)

Віцебскі абласны музей Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова

Музей адчынены ў 1969 г. і прысвечаны жыццю і дзейнасці выдатнага ўраджэнца Віцебшчыны, аднаго з арганізатараў партызанскага руху на Беларусі, Міная Піліпавіча Шмырова.

Экспазіцыя размешчана ў 4 залах плошчай 216 м². Ва ўнутраным дворыку маецца выставачная пляцоўка памерамі 35 м².

У фондах музея знаходзіцца больш за 8 тыс. адзінак захоўвання, з іх больш 1,2 навукова-дапаможнага. Першы раздзел экспазіцыі прысвечаны маладосці М.П. Шмырова, яго службе ў войску, партыйнай і савецкай рабоце ў 1920–1930-я гг., арганізацыі і першым баявым дзеянням атрада “Бацькі Міная” да ўтварэння 1-й Беларускай партызанскай брыгады ў наваколлях Суража і Віцебска. У другой частцы асвятляецца разгортванне партызанскай барацьбы на Віцебшчыне, супрацьстаянне з карнікамі, вызваленне Віцебшчыны ў выніку аперацыі “Баграціён”.

У трэцяй зале распавядаецца аб працоўнай дзейнасць былога камбрыга ў пасляваенны час. Прадстаўлены матэрыялы пра тое, як ушанавана імя партызанскага камандзіра – фотаздымкі помнікаў, вуліц, названых у гонар Героя, эксперыментальнай базы, мадэль карабля, які насіў імя М.П. Шмырова. Яго імем у Віцебску былі названы вуліца, парк, школа, ГПТВ № 37, устаноўлены помнікі і мемарыяльныя дошкі. Дэманструецца дакументальны фільм “Бацька Мінай”, зняты на кінастудыі “Беларусьфільм”. У асобнай зале адноўлены абстаноўка рабочага кабінета былога легендарнага партызанскага камандзіра і савецкага работніка. У экспазіцыі дакументы, фотаздымкі, асабістыя рэчы М.П. Шмырова.

Нагадаем сумны факт аб асабістай трагедыі М. Шмырова як бацькі. Чацвёра дзяцей партызанскага камандзіра былі захоплены фашыстамі ў заложнікі. М. Шмырову было прапанавана здацца ў палон ў абмен на жыццё дзяцей. Не верачы словам фашыстаў і маючы загад камандавання, М. Шмыроў не пагадзіўся на прапановы. Дзеці былі расстраляныя. У памяць аб гэтых падзеях у г.п. Сураж узведзены помнік, а паэт Аркадзь Куляшоў напісаў паэму “Балада аб заложніках”.

У экспазіцыі прадстаўлены этапы станаўлення і развіцця партызанскага руху на захопленай ворагам тэрыторыі БССР, сумесныя дзеянні партызан і салдат Чырвонай Арміі пры вызваленні Суражскага раёна, утварэнні “Віцебскіх/Суражскіх варот”. У экспазіцыі прадстаўлена шмат зброі, тагачаснае адзенне, асабістыя рэчы партызан, воінскія ўзнагароды, лістоўкі, партызанскія сцягі, медыцынскія інструменты, якімі карысталіся ў партызанскім шпіталі. Пад столлю змешчана мадэль самалёта По-2, на якім з “Вялікай зямлі” партызанам дастаўляліся баепрыпасы, выбухоўка, эвакуіраваліся параненыя. Асобна прадстаўлены матэрыялы пра пераход на бок партызан 825-га баталёна Волжска-татарскага легіёна.

У выставачнай залі праводзяцца часовыя выстаўкі рознай тэматыцы. Навуковымі супрацоўнікамі распрацаваны музейныя ўрокі на асобныя тэмы гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, сярод якіх “Рэйкавая вайна”, “Акупацыйны рэжым”, “Карныя экспедыцыі супраць пар-

тызан і мірнага насельніцтва”, “Віцебскія вароты” і іншыя. Цікавымі будуць і музейна-адукацыйныя праграмы: “Партызанскі рух на Віцебшчыне ў XVII–XX ст.”, “Адлюстраванне вобраза партызан у творах літаратуры і мастацтва”, ваенна-гістарычная гульня “Старонкі ваеннай гісторыі”.

Ва ўнутраным двары музея размяшчаюцца прыклады воінскай тэхніцы – артылерыйская гармата, мінамёт, макет “Рэйкавая вайна”. Створаны зямлянкі. Побач высаджаны былымі партызанамі мемарыяльны парк з дубовай аляей, дзе ўстаноўлены помнік М.П. Шмырову (скульптар З. Азгур).

Адрас: вул. Чэхава, 4

Тел: +375 (212) 36-69-54

Адрас у Інтэрнэце: www.shmyrev.museum.by

e-mail: museum_smurev@tut.by

Часы наведвання: 10.00–18.00

Выходны: панядзелак

Віцебскі гарадскі музей воінаў-інтэрнацыяналістаў

Створаны 17.12. 1992 г. паводле рашэння Віцебскага гарадскога Савета народных дэпутатаў і ініцыятыве гарадской і абласной асацыяцыі ветэранаў вайны ў Афганістане. Адчынены для наведвання ў 1995 г. Музей размешчаны на першым паверсе шматпавярховага дома на вуліцы Воінаў-інтэрнацыяналістаў, які быў пабудаваны для афіцэраў, што служылі ў Афганістане. Экспазіцыя размешчана ў 3-х залах. Плошча 136 м². У асноўным фондзе захоўваецца каля 8 тыс. адзінак захоўвання, у навукова-дапаможным – больш за 7,5 тыс.

Важнай прычынай таго, што музей быў створаны ў Віцебску з’яўляецца той факт, што на Віцебшчыне размяшчалася 103-я гвардзейская паветрана-дэсантная дывізія і 339-ы ваенна-транспартны авіяцыйны полк, якія першымі былі ўведзены ў Афганістан і былі выведзены ў ліку апошніх.

Экспазіцыя размешчана ў 3-х залах і мае назву “Афганістан. Як гэта было: праблемы вайны і міру на фоне падзей 1979–1989 гг.”. У першай зале прадстаўлена інфармацыя пра гісторыю, культуру, традыцыі, побытавае жыццё народаў, якія насяляюць Афганістан. Адлюстравана гісторыя развіцця канфлікту, які прывёў да ўводу савецкіх войск у краіну і пачатку грамадзянскай вайны, першых баявых дзеянняў. Сярод найбольш цікавых экспанатаў, прадстаўленых у экспазіцыі – трафейная зброя, боепрыпасы і ваенны рыштунак замежнай вытворчасці (усходнія кінжалы, гармата-гаўбіца, шабля, міны, снарады, буйнакаліберны кулямёт, мінамёт), нацыянальныя касцюмы народаў, якія насяляюць Афганістан, а таксама ўзоры ваеннай формы, у якой служылі савецкія афіцэры і салдаты; прадметы побыту

афганцаў (збаны, малельныя дыванкі, упрыгожванні). На сцяне змяшчаецца аб’ёмная карта Афганістана, карты размяшчэння і баявых аперацый савецкіх воінскіх злучэнняў у Афганістане. Асобна прадстаўлены ўзнагароды, асабістыя рэчы, фотаздымкі, лісты ўдзельнікаў афганскай вайны.

У другой зале асвятляецца роля 103-й гвардзейскай паветрана-дэсантнай дывізіі і 339-га ваенна-транспартнага авіяцыйнага палка, а таксама іншых падраздзяленняў савецкіх войскаў, якія дыслацыраваліся ў Афганістане. Трэцяя зала прысвечана 151 ўраджэнцам Віцебшчыны, якія загінулі і памерлі ад ран і хвароб пры службе за межамі СССР у лакальных канфліктах у Афганістане, Анголе, В’етнаме, Егіпце, Карэі, Сірыі, Эфіопіі і іншых краінах.

У 1997 г. непадалёк ад музея адкрыты помнік “Боль” у памяць загінуўшых воінаў-інтэрнацыяналістаў, які ўключае ў сябе мемарыяльную капліцу, помнік і сцяну са спісамі загінуўшых – ураджэнцаў Віцебшчыны. На ганку дома, у якім змяшчаецца музей усталяваны корпус марской міны.

Адрас: вул. Воінаў-інтэрнацыяналістаў, 20

Тел: +375 (212) 22-39-72, 61-40-75, 23-82-53

Адрас у Інтэрнэце: w3.vitebsk.by/afgan

Часы наведвання: панядзелак–пятніца: 10.00–18.00;

субота–нядзеля: 9.00–17.00

Музей М. Шагала ў Віцебску.

Заснаваны паводле рашэння Віцебскага гарвыканкама 23.02.1991 г. Размяшчаецца ў 2-х будынках і складаецца з дзвюх частак: “Дом-музей Марка Шагала” і “Арт-цэнтр Марка Шагала”.

Адрас: вул., Савецкая, 25.

тел./факс: (+375-212) 37-27-37; 36-03-87

Дом-музей Марка Шагала

Адкрыты для наведвальнікаў у 1997 г. Змешчаны ў пабудаваным бацькам будучага мастака доме, у якім М. Шагала правёў дзіцячыя і юнацкія гады.

Экспазіцыя размяшчаецца ў некалькіх пакоях і складаецца з раздзелаў: “Бакалейная лаўка”, “Пакой хлопчыкаў”, “Гасціная”, “Чырвоны пакой”, “Кухня”. Інтэр’ер дома і ўбранства пакояў былі рэканструяваны дзякуючы ўспамінам і аўтабіяграфічнай кнізе “Маё жыццё”, а таксама па работах М. Шагала, выкананых ў віцебскі перыяд яго жыцця, з прыцягненнем архіўных дакументаў.

З мэтай аднаўлення дакладнай абстаноўкі і стварэння духу часу пры стварэнні экспазіцыі выкарыстаны прадметы яўрэйскага побыту мяжы XIX–XX ст., копіі архіўных дакументаў, фотаздымкі, копіі ра-

бот мастака, якія маюць дачыненне да жыцця ў доме. Прадстаўлены і некалькі аўтэнтчных рэчаў, якія належалі сям’і мастака. Аўтар экспазіцыі віцебскі мастак Ю.С. Чарняк.

Пры будынку музея адноўлены дворык, выкладзены брукаванкай і невялічкі садзік, у якім усталяваны помнік “Віцебская мелодыя на французскай скрыпке”, прысвечаны М. Шагалу, які выкананы віцебскім скульптарам В. Магучым.

Распрацаваны доўгатэрміновы праект, які прадугледжвае поўнае аднаўленне сядзібы Шагалаў, а таксама гістарычную рэканструкцыю квартала, у якім знаходзіцца музей. Плануецца аднаўленне каменнай і драўлянай забудовы стылю кан. XIX – пач. XX ст., у якіх будуць змяшчацца атэлі, рэстараны, кафэ, сувенірныя лаўкі.

Адрас: вул. Пакроўская, 11.

Тэл. +375 (212) 36 34 68.

Адрас у Інтэрнэце: www.chagall.vitebsk.by

e-mail: праз сайт музея

Часы наведвання: 11.00–18.30

Выходныя:

з 1 кастрычніка по 1 траўня – панядзелак, аўторак;

з 1 траўня па 1 кастрычніка – панядзелак

Арт-цэнтр Марка Шагала

Створаны ў 1992 г. Цэнтр размяшчаецца ў асобным будынку канцы XIX ст., які належаў жонцы палкоўніка Няфедзева. З мастаком ён звязаны ўскосна – будынак можна ўбачыць на карціне Шагала «Над горадам».

У фондах і экспазіцыі ўтрымліваецца больш за 300 арыгінальных графічных прац мастака (літаграфіі, ксілаграфіі, афорты, акватынты). Большасць была падарана музею дачкой мастака, Ідай Шагала, а таксама ўнучкамі Мерэт Мейер Грабер і Беллай Мейер. Сярод падарункаў: цыкл каляровых ілюстрацый мастака да Бібліі (1956, 1960), цыкл каляровых літаграфій “12 кален Ізраіля” (1960), серыя афортаў, ілюструючых паэму М.В. Гогаля “Мёртвыя душы” (1923–1925, 96 лістоў). Значны ўклад зрабіў доктар Генрых Мандэль з нямецкага горада Ірэль, які падараваў значную колькасць графічных работ мастака.

У фондах музея захоўваецца больш за 200 графічных прац прадстаўнікоў еўрапейскага авангарда: П. Пікаса, Ф. Лежэ, А. Маціса, Х. Міро, Ж. Брака і іншых мастакоў гэтага накірунку. У цэнтры зберагаецца калекцыя сучаснага мастацтва, якая сфарміравана на аснове работ удзельнікаў I і II Міжнародных Шагалаўскіх пленэраў (Віцебск, 1994, 1997), а таксама выстаў, якія адбываліся ў музеі.

Пры цэнтры створана спецыялізаваная навуковая бібліятэка па творчасці М. Шагала і мастацтву класічнага авангарда (больш за 5

тыс. тамоў), сярод якіх ёсць якія ўтрымліваюць досыць рэдкія публікацыі першай паловы XX ст.

Маецца выставачная зала, у якой праводзяцца часовыя тэматычныя выставы.

Адрас: Савецкая, 25.

Тэл. +375 (212) 36-03-87

Часы наведвання: 11.00–18.30

Выходныя:

з 1 кастрычніка по 1 сакавіка – панядзелак, аўторак;

з 1 сакавіка па 1 кастрычніка – панядзелак

Музей “Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва”

Створаны 01.02.1998 г., як Цэнтр сучаснага мастацтва па ініцыятыве групы творчай інтэлігенцыі на чале з В.М. Кірылавай, пры падтрымцы аддзела культуры Віцебскага гарвыканкама з мэтай захавання, вывучэння і папулярызацыі культурнай спадчыны г. Віцебска, традыцый Віцебскай мастацкай школы, творчага аб’яднання УНОВІС¹²⁸, далейшага развіцця сучаснага мастацтва ў горадзе Віцебску, садзеяння і дапамозе творчай інтэлігенцыі ў ажыццяўленні праграм і культурных акцый у галіне сучаснага мастацтва, вывучэнні працэсаў яго развіцця. У 2007 г. рэарганізаваны ва Установу культуры “Музей “Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва”.

У склад музея ўваходзяць: музей, выставачная зала (вул. Белабародава, 5), выставачная зала “Музычная гасціная” (вул. Фрунзе, 11), комплекс мастацкіх майстэрняў.

Музей знаходзіцца ў будынку па вуліцы Праўды, 5а, пабудаваным у 1913 г. для сям’і віцебскага банкіра Ізраіля Вульфавіча Вішняка. З 1918 по 1923 гг. у будынку месцілася Віцебскае народнае мастацкае вучылішча, майстэрні УНОВІСа, Віцебскія свабодныя мастацкія майстэрні, Віцебскі мастацка-практычны інстытут, у якім працавалі М. Шагал, К. Малевіч, Эль Лісіцкі, В. Ермалаева, М. Суэцін, І. Чашнік і іншыя мастакі. На цяперашні момант ідзе распрацоўка канцэпцыі праекта музейфікацыі і стварэння экспазіцыі, прысвечанай Віцебскай мастацкай школе.

Адрас: вул. Праўды, д. 5а

Тел./факс (+375-212) 36-02-93;

(+375-212) 36-51-92

(+375-212) 21-48-94

Эл. пошта: vitebskCCA@gmail.com; art_center@rambler.ru

¹²⁸ УНОВІС, (УНОВИС, “утвердители нового искусства”) творчае аб’яднанне авангарднай накіраванасці ў Віцебску (1919–1922), створанае К. Малевічам. Мастакі, якія ўваходзілі ў аб’яднанне імкнуліся ўвесці прынцыпы новага, футурыстычага мастацтва

Выставачная зала Віцебскага цэнтра сучаснага мастацтва

Утворана як выставачная зала Віцебскага аддзялення Саюза мастакоў Беларусі. Плошча экспазіцыі 368 м². Яна уключае ў сябе дзве залы, у тым ліку вялікую залу, падзеленую на секцыі. У выставачнай зале пастаянна праводзяцца выставы рознай тэматыкі, як правіла, беларускіх, віцебскіх мастакоў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Праводзяцца таксама канцэрты, сустрэчы з цікавымі людзьмі. Пры зале працуе салон, у якім можна набыць работы віцебскіх мастакоў.

Адрас: вул. генерала Белабародава, 5

Тэл.: +375 (212) 21 48 94

Часы наведвання: 10.00–18.00

Выходны: панядзелак

Выставачная зала “Музычная гасціная” Віцебскага цэнтра сучаснага мастацтва

Яшчэ ў канцы 1980-х гг. у горадзе планавалася стварэнне музея музычнай культуры. Гэтага патрабуюць багатыя традыцыі горада і вобласці. У 1920-я гг. тут існавала Народная кансерваторыя, з Віцебскам звязаны імёны выдатных музыкантаў і музыказнаўцаў – ураджэнцаў Віцебшчыны: М.В. Анцава, І.І. Салерцінскага, Рысак. На пачатку 1990-х гг. праводзіўся збор матэрыялаў для стварэння музея музычнай культуры.

Зал знаходзіцца на першым паверсе ў будынку аддзела культуры віцебскага гарвыканкама. Экспазіцыйная плошча 80 м². У зале праводзяцца выставы рознай тэматыкі. Напрыклад, менавіта тут адбывалася выстава конкурсных прац на лепшы помнік легендарнай заснавальніцы Віцебска княгіне Вользе, крэўскаму і віцебскаму князю, а таксама Вялікаму князю Літоўскаму Альгерду. У зале праводзяцца сустрэчы з цікавымі людзьмі, камерныя канцэрты.

Адрас: пр. Фрунзе, 11

Тэл.: +375 (212) 36 92 51

Часы наведвання: 10.00–19.00, перапынак на абед: 14.00–15.00

Серада: 11.00–20.00, перапынак на абед: 15.00–16.00

Выходныя: панядзелак, аўторак

Выставачная зала Цэнтры культуры “Віцебск” “Духаўскі круглік”

Створана ў 2007 г. з мэтай кансервацыі і мемарыялізацыі рэшткаў Нарожнай (Вуглавой) вежы віцебскага каменнага замка 1-й паловы XIV ст., размяшчэння экспазіцыі прысвечанай сярэднявечнаму Віцебску і папулярызацыі ведаў пра яго.

У канцы 1980-х планавалася аднаўленне вежы ў аўтэнтчным выглядзе і стварэння у ёй музея зброі. Сучасны выгляд збудавання – гэта мастацкая рэканструкцыя вежы XIV ст. Аўтарскі праект выкананы

архітэктарам Р. Лядэнка. Памеры вежы: 9,2 x 9,2 м, вышыня – 27 м. Вежа мае 5 паверхаў. Аўтар экспазіцыі прысвечанай гісторыі горада і фестываля Славянскі базар у Віцебску – віцебскі мастак А. Вышка.

У жыхароў і гасцей горада часта ўзнікае пытанне чаму квадратная ў праекцыі вежа мае назву “Духаўскі круглік”. Справа ў тым, што каменная Нарожная (Вуглавая) вежа, пабудаваная ў XIV ст. праз пэўны час была разбурана. У XVII ст. на яе месцы пабудавалі драўляную, якая была васьмівугольнай ў плане (таму і *круглік*). Знаходзілася яна насупраць Святадухаўскай (Духаўскай) царквы, пабудаванай князем Альгердам у XIV ст., таму круглік называўся Духаўскім. Цяпер на месцы царквы знаходзіцца вежа з гадзіннікам аблвыканкама.

Экспазіцыя выставачнага зала складаецца з 2 частак. Першая прысвечана гісторыі горада і віцебскіх замкаў, другая – гісторыі фестывалю “Славянскі базар у Віцебску”.

Ідэя стварэння музея з’явілася ў 1984 г., калі ў выніку раскопак археолагаў М. Ткачова і Т. Бубенькі былі знойдзены падмуркі і рэшткі праслаў (сцен) вежы Ніжняга замка, пабудаванага ў 1330–1351 гг. па загаду князя Альгерда. Значную ролю ва ўзвядзенні адыграла жонка князя, Ульяна Цвярская.

Знаходка пацвердзіла існаванне каменных замкаў і даказала, што Віцебск адыгрываў вельмі важную ролю ў жыцці дзяржавы як ваенны, палітычны, адміністрацыйны цэнтр Усходняй Еўропы. Гэта быў практычна адзіны каменны замак ва Усходняй Беларусі, які час ад часу выконваў функцыі сталіцы, так як вялікі князь Альгерд, які асноўным вектарам сваёй знешняй палітыкі меў усходні, шмат часу жыў у горадзе і зрабіў яго сваёй часовай рэзідэнцыяй.

На цокальным паверсе можна ўбачыць закансерваваныя рэшткі падмурка вежы, першым азнаёміцца з гісторыяй іх знаходкі. Тут жа змяшчаюцца партрэты князя Васількі, Альгерда Гедымінавіча, княжны Вольгі і Ульяны як асоб, якія адыгралі ключавую ролю ў заснаванні горада, яго развіцці і далейшым працвітанні.

Экспазіцыя другога паверха распавядае пра гісторыю віцебскіх замкаў – Верхняга (Горняга), Ніжняга (Дольнага) і Узгорскага. У цэнтры размешчана копія аксенаметрычнага плана “Чарцяжа места Віцебскага 1664 г.”, на якім падрабязна адлюстраваны цэнтр горада сярэдзіны XVII ст.

Выявы вежаў, храмаў, будынкаў старадаўняга горада ў спалучэнні з чорна-белымі і каляровымі фотаздымкамі відаў месца канца XIX – пачатку XX ст. дазваляюць пранікнуць атмасферай старога Віцебска і адчуць сувязь з сучасным горадам.

На трэцім і чацвёртым паверхах прадстаўлена экспазіцыя, прысвечаная фестывалю “Славянскі базар у Віцебску”. Экспанаты –

фотаздымкі, дакументы, узнагароды, прыклады абсталявання, якое выкарыстоўвалася на канцэртах, аўтографы ўдзельнікаў распавядаюць пра гісторыю мерапрыемства, якое вядзе пачатак ад 1991 г., яго самыя цікавыя і запамінальныя моманты.

Пяты паверх выкарыстоўваецца як канферэнц-зала на 50 чалавек. Тут размешчаны аб'ёмны макет рэканструкцыі цэнтра Віцебска. Пяты паверх выкарыстоўваецца як аглядная пляцоўка, з якой вельмі добра бачны цэнтр горада. Па жаданні можна замовіць экскурсію ў летні амфітэатр.

Адрас: пр-т Фрунзе, 11а.

Тэл.: (+375-212) 35-91-38; 35-81-39

Часы наведвання: 10.00–18.00 Выходныя: панядзелак, аўторак

Выставачная зала Культурна-гістарычнага комплексу “Залатыя пярсцёнак горада Віцебска “Дзвіна”

Знаходзіцца ў будынку былых саляных складоў (лабазаў), узведзеных у кан. XVIII ст. для захоўвання прыпасаў расійскага войска. Будынкі саляных складоў – помнік архітэктуры класічнага стылю. Першапачаткова ўстанова была створана ў снежні 1994 г. як Цэнтр народных рамёстваў і мастацтваў “Задзвінне” з мэтай захавання, развіцця і прапаганды мясцовых відаў народнага мастацтва Беларускага Прыдзвіння і яго традыцый. У 2011 г. установа атрымала сучасную назву.

Цэнтр мае 2 шматфункцыянальныя выставачныя залы, у якіх праводзяцца часовыя выставы на разнастайныя тэмы народнай культуры: ткацтве, разьбе па дрэве, ганчарстве, кавальскай справе, жывапісе, выцінанцы, саломалляценні і іншых.

Пры цэнтры створаны майстэрні па традыцыйных рамёствах, кабінеты для заняткаў, галерэі з гандлярнымі радамі, кафэ “Задзвінне”. На задвор’і размешчаны паказальныя майстэрні керамікі з пячамі для абпалу вырабаў з гліны. Перыядычна праводзяцца кірмашы рамёстваў, святкаванні народных каляндарных святаў. У час правядзення Міжнароднага фестывалю “Славянскі базар у Віцебску” менавіта на вуліцы Чайкоўскага каля цэнтра праводзіцца “Горад Майстроў”, які збірае сотні аматараў народнай творчасці з Беларусі і бліжэйшага замежжа.

У фондах установы ўтрымліваюцца лепшыя ўзоры твораў народнага мастацтва і самадзейных мастакоў, побытавыя рэчы XIX – XX ст. (ручнікі, посцілкі, кросны, прасы, патэльні і іншыя). Плануецца стварэнне пастаяннай выставы, прысвечанай народным рамёствам Віцебшчыны.

Супрацоўнікі цэнтра праводзяць даследчую работу, экспедыцыі, выяўляюць самадзейных майстроў, мастакоў, рамеснікаў, якія працуюць у розных жанрах, аказваюць метадычную дапамогу, ладзяць вы-

ставы, конкурсы, стымулююць да далейшай дзейнасці на ніве народных рамёстваў. Пры цэнтры зарэгістраваны 23 клубныя ўстановы, якія займаюцца народнымі рамёствамі, а таксама ваенна-гістарычнай рэканструкцыяй.

У недалёкім будучым каля Цэнтра будзе пабудавана прыстань і спуск да ракі Дзвіна. Плануецца рэканструкцыя будынка Чайкоўскага, 14 і стварэнне там кузні, рэканструкцыя сярэднявечнага пасялення на беразе Дзвіны.

Адрас: вул. Чайкоўскага, 3.

Тэл.: +375 (212) 36-05-81; 36-35-72

Часы наведвання: 10.00–18.00, нядзеля 11.00–19.00

Выходныя: панядзелак, аўторак

Выставачная зала віцебскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці

Утворана ў 1991 г. Мае дзве залы, у якіх экспануюцца галоўным чынам, вынікі працы дамоў рамёстваў і цэнтраў народнай творчасці раёнаў Віцебскай вобласці, народных майстроў, самадзейных мастакоў. Выставы штомесяц змяняюцца. Такім чынам, рэгулярнае наведванне выстаў дае магчымасць атрымаць поўнае ўяўленне пра стан і ўзровень народнай творчасці на Віцебшчыне. У залежнасці ад прадстаўленасці ў рэгіёне майстроў пэўных накірункаў і ўзроўню выканаўцаў экспануюцца рэчы інсітнага (наіўнага) мастацтва і народнай матэрыяльнай культуры, выкананыя ў розных тэхніках і метадыках, у тым ліку ткацтва, разьбы па дрэве, ганчарства, жывапісу, вышыўцы, вязання, выцінанкі, саломы і лозапляцення, габелен, бацік, аплікацыі з бяросты і іншых.

Для дзяцей і жадаючых у цэнтры распрацаваны “Урок традыцыйнай народнай культуры”, на якім выкладаецца гісторыя станаўлення народнай культуры, аналізуюцца асноўныя яе адгалінаванні, на практыцы даецца магчымасць далучыцца да абраных накірункаў.

Адрас: вул. Леніна, 35а. Тэл.: +375 212 42-87-71; 36-37-04

Часы наведвання: 10.00–19.00; перапынак на абед: 13.00–14.00

Выходныя: нядзеля, панядзелак

2.2. Музеі ўстаноў

Музей гісторыі віцебскага трамвая трамвайна-тралейбуснага ўпраўлення

Музей знаходзіцца ў адміністрацыйным будынку трамвайнага дэпо. У фондах музея захоўваюцца больш за 2 тыс. экспанатаў. Плошча экспазіцыі 110 м². Створаны па ініцыятыве Л.А. Забэлы, які

працаваў у Віцебскім трамвайна-тралейбусным упраўленні (1959–1985) на аснове архіўных дакументаў (НГАБ, ДАВВ, БДАКД і інш.), успамінаў работнікаў ТТУ. Першая экспазіцыя створана ў 1966 г., другая – у 1974 г, трэцяя адчынена ў 1985 г.

Прысвечаны гісторыі трамвая і электрычнага транспарту ў горадзе. Віцебск з’яўляецца першым у Беларусі горадам, дзе з’явіўся трамвайны рух. Ні Санкт-Пецярбург, ні Масква – сталічныя гарады – не мелі трамвая, а невялікі Віцебск займае яго трэцім сярод гарадоў Расійскай імперыі, у склад якой уваходзілі беларускія землі. На сродкі бельгійскага акцыянернага таварыства былі пракладзены трамвайныя пуці, закуплена абсталяванне, пабудавана і пачала працу электрастанцыя. Першы трамвай ў Віцебску пачаў рух 30.06. 1898 г.

У экспазіцыі, якая складаецца з 5 раздзелаў адлюстроўваецца гісторыя стварэння і развіцця электрычнага транспарту ў Віцебску, Беларусі і свеце. У першым раздзеле адлюстравана гісторыя стварэння і развіцця электрычнага трамвая ў горадзе з 1896 па 1917 г. Экспануюцца фотаздымкі, карціны, дакументы, макеты, дыяграмы, асабістыя рэчы працаўнікоў. У экспазіцыі прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя вынаходніку Ф.А. Піроцкаму, які першым стварыў электрычны трамвай (1880). Другі раздзел адлюстроўвае міжваеннае жыццё, развіццё трамвайнай сеткі. Трэці прысвечаны ўдзелу трамвайшчыкаў у Вялікай Айчыннай вайне. Чацвёрты – аднаўленню разбуранай гаспадаркі і пасляваеннаму развіццю. У пятым асвятляецца развіццё электрычнага транспарту ў Віцебску з 1970 г. па нашы дні.

Сярод найбольш цікавых экспанатаў – дагавор паміж бельгійскім акцыянерным таварыствам і віцебскай гарадской управай, акцыя на 100 франкаў акцыянернага таварыства “Трамвай Віцебска”, макет будынку электрастанцыі, якая вырабляла ток для трамвая (цяпер будынак Літаратурнага музея), матэрыялы пра пуск у 1898 г. першага трамвая, фотакопія ліста працоўных аб залічэнні У.І. Леніна ганаровым машыністам віцебскай гарадской цэнтральнай электрастанцыі, панарама Віцебска з указаннем трамвайных маршрутаў, інфармацыя аб пасляваенным аднаўленні і рэканструкцыі трамвайнай гаспадаркі, каса-полуаўтамат з кампосцерам, якімі абсталёўваліся трамвай ў 1960-я гг., плакат аб адкрыцці ў Віцебску тралейбуснага руху (1978), а таксама сімвалічны ключ ад комплексу тралейбуснага дэпо, які быў уручаны будаўнікамі ў 1978 г., і іншыя. У экспазіцыі змешчаны макеты розных трамвайных вагонаў, якія эксплуатаваліся ў горадзе: ад першых бельгійскай вытворчасці, да чэшскіх і савецкіх. У музеі захоўваецца “Кніга Ганаровых трамвайшчыкаў”, у якую заносіцца прозвішчы тых, хто адпрацаваў у ТТУ больш за 35 гадоў.

18.06. 2002 года музею гісторыі Віцебскага трамвая і тралейбуса нададзена званне “Народны музей”. 13.12. 2010 г. пацверджана ганаровае званне “Народны музей” рашэннем Калегіі Міністэрства культуры РБ №149.

Адрас: вул. 5-я Фрунзе, 7

Тэл.: + 375 (212) 24-32-46; 24-13-46; 24-33-39

Сайт: www.vttu.by/main.jsp?tag=museum

Часы наведвання: 8.00–17.00

Выходныя: субота, нядзеля

Музей Віцебскага аддзялення Беларускай чыгункі

Створаны ў гонар 100-годдзя Віцебскага чыгуначнага вузла як музей рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы ў 1966 г. У 1980 г. нададзена званне народнага музея.

У першым зале распавядаецца пра пачатак будаўніцтва чыгункі ў Віцебскай губерні. Першы састаў прайшоў па маршруце Віцебск–Полацк 5 (18) кастрычніка 1866 г. Каля ўвахода знаходзіцца станцыйны звон, які абвяшчаў аб прыбыцці і адпраўленні цягніка на станцыі Адамова. Побач – дыярама “Будаўніцтва чыгункі”. У экспазіцыі адлюстраваны ўдзел чыгуначнікаў у рэвалюцыйнай барацьбе, работа чыгуначнага транспарту ў гады Першай сусветнай, грамадзянскай войнаў, Кастрычніцкай рэвалюцыі, аднаўленне гаспадаркі віцебскага чыгуначнага вузла. Шмат увагі нададзена актыўнай працы чыгуначнікаў у гады першых пяцігодак. Як сведчанне тых часоў у музеі захоўваюцца 4 чырвоныя сцягі, якія атрымалі чыгуначнікі за перамогі ў сацыялістычным саборніцтве. Асабліваю цікавасць наведвальнікаў усіх узростаў выклікае макет чыгуначнай станцыі з працуючымі мініяцюрнымі цягнікамі на электрычнай хадзе.

У другой зале прадстаўлены матэрыялы пра ўдзел працаўнікоў чыгуначнага вузла ў Вялікай Айчыннай вайне, аднаўленні народнай гаспадаркі. Прэзентуюцца дакументы, фотаздымкі, асабістыя рэчы чыгуначнікаў, узоры тэхнікі. У экспазіцыі змешчаны макеты помнікаў, якія прысвечаныя загінуўшым у гады вайны чыгуначнікам, які ўсталяваны на тэрыторыі лакаматыўнага дэпо.

У трэцім зале спалучаюцца старыя традыцыі і новыя рэаліі. Экспануюцца “Кніга працоўнай славы” і новыя дасягненні па ўвядзенні новых форм працы ва ўмовах рынкавых адносін на транспарце. Сярод цікавых экспанатаў – макеты станцыі, паравозаў, цеплавозаў, у тым ліку самага першага, распрацаванага братамі Чарапанавымі. Стэнды, на якіх адлюстраваны змены ў знешнім выглядзе станцый на працягу XIX – пач. XXI ст., рухомага саставу 1920-х – 1990-х гг. Шмат прыкладаў інструментаў і абсталявання: ад ліхтароў станцыйных наглядальнікаў да пуцявога малатка,

рэльсарэзкі, семафора, стрэлак. Асобна прадстаўлены сродкі сувязі і апаратура, якая неабходна для жыццядзейнасці чыгункі: апарат Морзе, тэлефон з дынама-машынай, тэлетайп.

Музей упрыгожаны скульптурамі самадзейнага скульптара Пятра Смалякова, які доўгі час працаваў у Віцебскім дэпо.

У лакаматыўным дэпо знаходзіцца яшчэ адна экспазіцыя, прысвечаная гісторыі віцебскага аддзялення Беларускай чыгункі. Распрацавана і аформлена ў 1980-я гг. А.П. Лапшыным. Загадвае музеям Людміла Іванаўна Смірнова.

На цяперашні дзень у арганізацыях Беларускай чыгункі налічваецца 39 музеяў і пакояў баявой і працоўнай славы, агульная колькасць фондаў налічвае больш за 45 тыс. адзінак захоўвання.

Адрас: вул. Някрасава, 2а/46.

Тэл.: + 375 (212) 37-84-15.

Час працы: 8.00–17.00.

Выходныя: субота, нядзеля.

Наведванне магчыма пры папярэдняй дамоўленасці.

Пажарна-тэхнічная выстава Віцебскага абласнога ўпраўлення Міністэрства надзвычайных сітуацый

Знаходзіцца ў будынку ўпраўлення МНС па Віцебскай вобласці ў асобным памяшканні. Створана ў 1973 г. Заснавальнікам з’яўляўся М.З. Крымер. Асноўнае назначэнне выставы – супрацьпажарная прапаганда, навучанне насельніцтва мерам пажарнай бяспекі, адлюстраванне гісторыі развіцця пажарнай справы на Віцебшчыне. Выстава выкарыстоўваецца і пры правядзенні прафесійнай арыентацыі сярод моладзі.

Першы раздзел распавядае пра гісторыю станаўлення пажарнай справы на Віцебшчыне. Лічыцца, што прафесійная пажарная каманда з’явілася ў Віцебску ў 1853 г. Перад першай дыярамай “Здабыча першабытнымі людзьмі агню” тлумачыцца, якую станоўчую ролю ў жыцці людзей раней і цяпер адыгрывае агонь. На другой дыяраме “Пажар у Віцебску” адлюстраваны наступствы небяспечнага абыходжання з агнём. У экспазіцыі змешчаны ўзоры тэхнікі і прылад, якія выкарыстоўваліся ў розныя часы для тушэння пажараў, у тым ліку пажарныя ствалы (брандспойнты), пажарны звон, ражок брандмайстра, пажарны гідрант, калонка, пенатушыцелі. У цэнтры залы ўсталявана двухцыліндравая ручная помпа, якой качалі ваду для тушэння пажару ў кан. XIX – пач. XX ст. На стэндах змешчаны ўзоры абмундзіравання пажарных розных часоў, а на манекенах можна ўбачыць форму і рыштунак сучаснага байца пажарнага разліка, якое выкарыстоўваецца пры тушэнні пажара, а таксама і пры тушэнні высокатэмпературных узгаранняў. У экспазіцыі змешчаны мініяцюры гужавых пажарных

разлікаў з абсталяваннем XIX ст., а таксама макеты пажарных аўтамабіляў у маштабе 1:34.

У час наведвання адбываецца знаёмства з рознымі відамі (асноўнымі і спецыяльнымі) пажарнай тэхнікі, прынцыпамі працы розных тыпаў агнетушыцеляў, прыборамі папярэджання пажараў. Растлумачваюцца правілы паводзінаў пры ўзгаранні, пажары, карыстання агнетушыцелямі.

У зале пажарна-ахоўнай сігналізацыі і пажарнай аўтаматыкі распавядаецца пра асноўныя прычыны пажараў, а таксама сістэмы супрацьпажарнай абароны. Наведванне варта пры выкладанні курса “Асновы бяспечнага жыцця”.

У зале “Пажарная прафілактыка” можна пазнаёміцца з тымі матэрыяламі, якія лепей ўжываць пры будаўніцтве дома і яго ўнутраным абсталяванні. На макеце жылога будынку можна пабачыць, чаму лесвічныя пралёты павінны быць не загрузачаны рэчамі (веласіпедамі, пральнымі машынамі, старымі шафамі і інш.) У асобна размешчанай зале крыміналістыкі захоўваюцца і экспануюцца рэчы, якія часцей за ўсё становяцца прычынамі пажараў, у тым ліку газавыя балоны, лямпавыя тэлевізары, грэлкі, саматужна зробленыя электра-награвальныя прыборы, “жучкі” і іншыя. Ёсць не тыповыя рэчы, якія могуць стаць прычынай узгарання. Напрыклад, экспануецца люстэрка, якое стаяла насупраць вакна і, калі промні сонца траплялі на яго, яны адлюстроўваліся на абрус і падпальвалі яго. Прычынай пажару ў яркі, сонечны дзень можа стаць і просты слоік з вадой, з якога паліваюць кветкі. Калі на яго трапляюць сонечныя промні, ён становіцца штучнай лінзай і можа быць прычынай узгарання.

Перад будынкам упраўлення на ганаровую стаянку змешчана пажарная машына.

Адрас: вул. Жасткова, 13.

Тэл.: + 375 (212) 47-93-24

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей гісторыі віцебскага водаправода пры ВА “Водаканал”

Змяшчаецца ў асобным памяшканні на 4-м паверсе будынка галаўной канторы прадпрыемства. Створаны ў 1994 г. Ініцыятарам стварэння музея быў П.М. Зямлянскі, які кіраваў установай з 1971 г.. Значную ролю ў стварэнні музея адыграла В.І. Акуневіч. Аўтар экспазіцыі М.М. Дундін.

На 12 стэндах прадстаўлена гісторыя развіцця забеспячэння вадой жыхароў горада ад часоў сярэднявечча да нашых дзён. На адным са стэндаў прадстаўлены матэрыялы раскопак горада XVII ст., у тым ліку і драўляныя трубы і прыстасаванні па якіх вада падавалася гараджанам Віцебска. Другі стэнд распавядае пра стварэнне водаправо-

да ў горадзе. Першая спроба адбылася яшчэ ў 1872 г., але яна была беспаспяховай. Стварэнне вадаправода пачалося ў 1892 г. канцэсіянерамі “Таварыства віцебскіх водаправодаў” пад кіраўніцтвам Ф. Цэханавецкага, І. Гласко, Ю. Хлюдзінскага. Іншыя стэнды расправадаюць пра далейшае развіццё водаправоднай сеткі, аднаўленне разбуранай гаспадаркі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, сучасны стан арганізацыі, яе перспектывы.

Экспазіцыя густоўна і арыгінальна аформлена. У цэнтры залы ўсталявана калонка XIX ст. і чугунныя люкі, якімі ўкрываліся камунікацыі. Можна ўбачыць узоры розных часоў і вытворцаў, ад малавядомых XIX ст., да тых, якія і цяпер знаходзяцца ў карыстанні. Увагу прыцягвае дыярама, якая адлюстроўвае працэс дастаўкі вады вадавозамі ў горадзе ў XIX ст.

У рэкрэацыі змешчана дошка гонару прадпрыемства, ветэранаў працы, матэрыялы пра арганізатараў будаўніцтва вадаправода ў Віцебску, стваральнікаў, кіраўнікоў лепшых і адказных работнікаў “Водаканала” з пач. XX ст. да нашых часоў.

У двары прадпрыемства ўсталяваны помнік крату. Гэта жывёла жыве ў зямлі і з мэтай пошуку корму шмат рые. З’яўляецца талісманам водаправодчыкаў, якія па характары сваёй справы таксама шмат капаюць для пракладкі камунікацый.

Адрас: вул. Міра, 37

Тэл.: +375 (212) 24-05-03 (прыёмная); 24-25-11

Музей спажываўкааперацыі пры Віцебскім аблспажываўсаюзе

Знаходзіцца на другім паверсе будынка Віцебскага аблспажываўсаюза ў асобным памяшканні. Адкрыты 11.07. 1998 г. У фондах больш за 1,5 тыс. рэчаў, 800 фотаздымкаў.

На пачатку агляду наведвальнік можа даведацца, што такое кааперацыйны рух і яго асноўныя накірункі: нарыхтоўка, перапрацоўка, гандаль, будаўніцтва, прадстаўленне паслуг і інш. У музеі адлюстравана гісторыя кааператыўнага руху на Віцебшчыне і Беларусі з XIX ст. па нашы дні. У экспазіцыі змешчана інфармацыя пра тое, што першае спажывецкае таварыства ў горадзе было ўтворана ў 1892 г., убачыць першых выпускнікоў кааператыўнага тэхнікума (1923), дазнацца пра ўдзел кааператараў у Вялікай Айчыннай вайне, аднаўленні сеткі спажываўкааперацыі і яе развіцці ў вобласці ў пасляваенны час.

У экспазіцыі прадстаўлены фотаздымкі, баявыя, працоўныя і спартыўныя ўзнагароды. Цікавасць наведвальнікаў выклікае вітрына з манетамі і бонамі, якія былі ў звароце ў Расійскай імперыі і СССР; экспазіцыя на якой размешчаны значкі і ўзнагароды, якімі ўзнароджваліся пераможцы сацыялістычнага спаборніцтва. Увагу прыцягвае і экспазіцыя “Інструменты ўзважвання”, на якой змешчаны

бязмены, вагі, шалі розных мадэляў, якія выкарыстоўваліся на Віцебшчыне ў розныя часы, напрыклад, драўляны бязмен, нямецкія чашкавыя вагі, шалі, якія выкарыстоўваліся на рынках і крамах. Такія вагі можна пабачыць толькі ў гэтым музеі. Асобна прадстаўлена абсталяванне, без якога не магчымы гандаль: касавыя апараты, лічыльная тэхніка ад звычайных шчотаў, да арыфмометраў і калькулятараў. На асобнай вітрыне прадстаўлены ўзоры прадукцыі, якую выраблялі кааператары Віцебшчыны: каўбасы, кансервы з садавіны і гародніны, тушонка, канцэнтраты, сокі, напоі, мінеральная вада і іншыя прадукты харчавання.

На адным са стэндаў змешчаны партрэт выпускніка віцебскай гімназіі, дзекабрыста І.І. Гарбачэўскага, які стаў аўтарам статута кааператыва “Большая артель”, які выкарыстоўваўся ў Расійскай імперыі на працягу XIX ст. як узорны пры стварэнні статутаў для іншых кааператываў. Цікавасць выклікае і тэкст “Тёмна кааперацыі”, напісанага ў 1913 г. На асобных стэндах – фотаздымкі кіраўнікоў Аблспажыўсаюза, асоб, якія займалі кіруючыя пасады, заслужаных работнікаў гандлю, ветэранаў.

Музей адыгрывае значную ролю ў прафесійнай арыентацыі моладзі. Пасля наведвання музея лепш зразумела, што такое спажыўкааперацыя, чым яна займаецца, куды пайсці вучыцца. Разумееш тую значную, але малавядомую ролю, якую адыгрывае Віцебскі абласны саюз спажывецкіх таварыстваў (Аблспажыўсаюз) у жыцці вобласці і краіны. А гэта амаль 2,5 тыс. рознічных гандлёвых прадпрыемстваў, амаль 650 прадпрыемстваў грамадскага харчавання, 13 хлебзаводаў, больш за 80 цэхаў па вытворчасці кандытарскіх вырабаў, каўбасных, рыбных прадуктаў, па вытворчасці безалкагольных напояў, мінеральнай вады, нехарчовых тавараў.

Музей мае статус Народнага (пацверджаны ў 2010 г.). У планах развіццё і пашырэнне экспазіцыі.

Кіраўнік – Інэса Аляксандраўна Крамарэнка

Адрас: вул. Беларуская, 3

Тэл.: + 375 (212) 36-66-82

Час працы: 9.00–17.30

Выходны: субота, нядзеля

Наведванне магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Куток гісторыі Віцебскай мытні (Гісторыі мытнай справы)

Створаны ў 2001 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні. У экспазіцыі распавядаецца пра гісторыю мытнага абкладання на Віцебшчыне ад часоў Полацкага княства да нашых дзён. Прыводзяцца копіі дагавораў паміж Полацкам, Смаленскам і Гоцкім берагам, прывілеі вялікіх князёў Літоўскіх, віслых пячатак, старонак мытнай

кнігі Віцебска XVII ст., спісу абкладаемых мытам тавараў. Пасля ўваходжання Віцебска ў склад Расійскай імперыі мытні ў Віцебску не было, таксама як і ў СССР. Адноўлена яна была ў 1991 г. Прадстаўлена сучаснае жыццё мытні. Цяпер гэта тры мытныя пасты: “Лёзна”, “Езярышча” і “Стайкі”, а таксама пункты мытнага афармлення Езярышча-1, Езярышча-2, Шлыкі, Стайкі, Калышкі, Лёзна, Завольша. У экспазіцыі сцягі і сімволіка, спартыўныя ўзнагароды, атрыманыя супрацоўнікамі ў спаборніцтвах па службовым трохбор’і, кросу, мініфутболу.

У сувязі з будаўніцтвам новага корпуса мытні, куток гісторыі часова не працуе. Адкрыццё запланавана на 2012 г.

Адрас: вул. Лазо, 114.

Тэл.: + 375 (212) 35-03-22

Наведванне магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей гісторыі міліцыі пры ўпраўленні ўнутраных спраў Віцебскага аблвыканкама

Знаходзіцца ў будынку Упраўлення ўнутраных спраў Віцебскага аблвыканкама. Створаны ў 1980-я гг. Праект распрацаваў і выканаў віцебскі мастак Ю.С. Чарняк. У 2007 г. была створана новая экспазіцыя, аўтарам якой з’яўляецца Іна Абрамава. Пры афармленні часткова выкарыстана старая экспазіцыя. У асноўным фондзе – больш за 200 экспанатаў.

Экспазіцыя размешчана ў 2-х залах. У першым адлюстравана гісторыя станаўлення і развіцця міліцыі ў Віцебскай губерні, акрузе, вобласці з 1917 па 1941 г. Экспануюцца копіі дакументаў аб утварэнні міліцыі Часовым урадам, а потым створанай бальшавікамі савецкай міліцыі. Змешчаны фотаздымкі розных службовых асоб, якія займалі ключавыя пасады ў кіраўніцтве. Аснову савецкай міліцыі ў Віцебскай губерні ў 1917 – 1920-я гг., складалі ў асноўным латышы. Асобна прадстаўлены матэрыялы, якія адлюстроўваюць стварэнне і дзейнасць крымінальнага вышуку, дзейнасць віцебскай школы міліцыі, якая дзейнічала ў горадзе з 1927 г. па 1941 г. і рыхтавала малодшы і сярэдні камандны састаў. Змешчаны тэкст прысягі савецкага міліцыянера, які быў прыняты ў 1935 г. Да гэтага дзейнічалі спачатку кантрактыя абавязальніцтвы, а потым ганаровае абяцанне. К 1930-м гг. міліцыя склалася як служба.

Сярод цікавых экспанатаў, якія змешчаны на вітрынах і стэндах, пералічым аўтэнтчныя рэчы, якімі карысталіся міліцыянеры ў 1920-я гг.: тэлефонны апарат, рэвальвер, вінтоўка, друкарская машынка, ліхтар. Цікавым выглядае размяшчэнне ў экспазіцыі копіі каравульнай будкі, якія стаялі на галоўных плошчах Віцебска ў 1920-я гг. Атма-

сферу рэвалюцыйных часоў удала падкрэслівае афішная тумба, на якой змяшчаюцца газеты і паведамленні 1917 г. і пачатку 1920-х гг.

Другая зала прысвечана гісторыі віцебскай міліцыі ў пасляваенны час. У цэнтры экспазіцыі пераходзячы чырвоны сцяг МВД БССР, які пакінуты ў музеі на вечнае захоўванне. Побач прадстаўлена калекцыя ўзнагарод, якімі ўганароўваліся віцебскія міліцыянеры ў гады вайны і пасля яе. Цікава экспануемая калекцыя галаўных убораў, якія насілі міліцыянеры. Дэманструюцца фуражкі, кубанкі, крапавы берэт і нават баявая пажарная каска. Цікавасць выклікаюць ўзоры міліцэйскай формы розных гадоў (1947, 1975, 1985 гг.), а таксама калекцыя пагонаў, шэўронаў, нашывак, гузікаў, какардаў розных часоў. Увагу прыцягвае парадная генеральская шынэль начальніка Віцебскага Упраўлення унутраных спраў А. Кляшчонка. Незвычайны для сучасніка выглядае бланк-узор абавязальніцтва, які бралі на сябе міліцыянеры ў сацыялістычным саборніцтве, нарукаўная павязка народнага дружынніка.

Асобна прадстаўлена інфармацыя пра дзейнасць экспертна-крыміналістычнага аддзела. Тут дэманструецца тэхніка, якой карысталіся спецыялісты для раскрыцця складаных злачынстваў, узоры справаводства розных часоў, матэрыялы справы аб выкрыцці маньяка Г.М. Міхасевіча.

Асобны стэнд прысвечаны ўдзелу 1300 віцебскіх міліцыянераў, якія бралі ўдзел у ліквідацыі наступстваў на ЧАЭС. На стэндзе экспануецца працівагаз, прыборы радыяцыйнага вымярэння “Рассвет”, “Радуга”, памятны знак, які выдаваўся ўдзельнікам аперацыі. Асобны стэнд прысвечаны міліцыянерам, якія загінулі пры выкананні службовых абавязкаў. Тут змешчаны кіцель С.В. Дарафеева, фуражка Л.Л. Зыбіка. У экспазіцыі можна азнаёміцца з інфармацыяй пра ўдзел віцебскіх міліцыянераў у зводным атрадзе, які забяспечваў ахову правапарадку на Алімпіядзе 1980 г. у Маскве; аб газеце віцебскіх міліцыянераў “02”; пра спартыўныя перамогі ахоўнікаў правапарадку.

Для тых, хто цікавіцца міліцэйскімі буднямі больш, будуць цікавымі стойкі з планшэтамі, на якіх змешчана інфармацыя пра зброю, форму, якая была ў беларускай савецкай міліцыі на працягу 1917–1990-х гг. Заўжды выклікаюць цікавасць вітрыны са змешчанымі ў іх калекцыямі агнястрэльнай зброі: вінтоўкамі, карабінамі, аўтаматамі, пісталетамі, кулямётам. Тут можна ўбачыць і абрэзы, касцеты, якію ўжывалі ў барацьбе з супрацоўнікамі міліцыі сяляне ў 1920–1930-я гг, а таксама зброю бандытаў. Заканчваецца экскурсія ў цэнтры залы, дзе змешчана копія першага закона, які быў прыняты ў Рэспублікі Беларусь – “Закона аб міліцыі”.

У калідоры трэцяга паверху размешчаны стэнды і вітрыны, на якіх размяшчаюцца часовыя выставы. Па замове магчыма правядзенне тэматычных экскурсій.

Адрас: пр-т Фрунзе, 41а
Тэл.: + 375 (212) 24 05 38

Наведванне магчыма толькі па папярэдняй дамоўленасці.

Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі дарожнай аўтаінспекцыі (ДАІ)

Знаходзіцца ў рэкрэацыі, на другім паверсе ў адміністрацыйным будынку віцебскага абласнога ўпраўлення ДАІ. Арганізавана ў 2007 г. у гонар 70-годдзя стварэння ДАІ. Асноўныя мэты – адлюстраванне гісторыі арганізацыі, а таксама прапаганда высокай культуры паводзінаў удзельнікаў дарожнага руху. Адным з арганізатараў выступіў Ю.А. Дзямідаў.

Экспазіцыя складаецца з 14 тэматычных стэндаў, на якіх прадстаўлены вехі станаўлення ДАІ і асноўныя дасягненні арганізацыі. Экспануюцца пастановы ўрада аб утварэнні ўстановаў, прыборы і інструменты, якімі карысталіся супрацоўнікі, узнагароды за службу і спартыўныя дасягненні, падарункі і сувеніры ад калег з розных рэгіёнаў краіны і замежжа. На асобных стэндах прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя начальнікам, якія кіравалі абласным упраўленнем ДАІ, супрацоўнікам, якія загінулі пры выкананні службовых абавязкаў. Сярод цікавых экспанатаў – першыя Правілы дарожнага руху (1940), секундамер, які выкарыстоўвалі ў якасці радара: інспектар вымяраў хуткасць аўтамабіля, адмерваючы яго рух ад аднаго слупа да другога, а перавышэнне вымяралася інтуітыўна. На стэндзе, прысвечаным дзейнасці рэгістрацыйна-экзаменацыйнага аддзела, змешчаны нумарныя знакі розных часоў.

На асобных стэндах прадстаўлена інфармацыя пра структурныя падраздзяленні ДАІ: дарожна-паставую службу, дзяжурную часць, службу дарожнай інспекцыі і арганізацыі дарожнага руху, службу адміністрацыйнай практыкі, штаб.

На стэндзе, прысвечаным службе прапаганды ДАІ адлюстравана інфармацыя пра акцыі, прафілактычныя мерапрыемствы, якія ладзіць ДАІ, прыклады сацыяльнай рэкламы.

У цэнтры экспазіцыі змешчаны матацыкл “Урал” узору 1965 г., на якім рабілася патруляванне вуліц і эскорт урадавых дэлегацый. Матацыкл мае незвычайную для цяперашніх часоў жоўта-блакітную афарбоўку, якая была характэрна для патрульных экіпажаў у 1960–1980-я гг.

Адрас: Маскоўскі пр-т, 57
Тэл.: +375 (212) 48-78-16

Наведванне магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей кіно (музейная экспазіцыя УП “Кінавідэапракат” Віцебскага аблвыканкама)

Змяшчаецца ў 2-х залах Дома кіно. Адкрыта ў 2008 г. у гонар 110-годдзя дэманстрацыі першага сеанса ў г. Віцебску. У экспазіцыі прадстаўлены дакументы і матэрыялы, якія адлюстроўваюць гісторыю развіцця кінематографа ў Беларусі ўвогуле і Віцебскай вобласці ў прыватнасці. Першы кінапаказ у Віцебску адбыўся 15 лютага 1898 г. у памяшканні яхт-клуба (цяпер Успенская горка). Гэта быў першы кінапаказ у Беларусі. Падзея праходзіла на тры гады пазней першага паказу ў свеце, на год раней чым у Мінску, Маскве, Санкт-Пецярбургу. Дэманстраваліся двуххвілінныя стужкі “Іспанскі танец” і “Французская артылерыя на парадзе”. Аператарам быў Фелікс Місгіш – аператар братаў Люм’ераў.

У экспазіцыі першай залы адлюстроўваецца тая важная роля, якую кінематографія мела ў СССР. Прыгадаем словы правадыра сусветнага пралетарыяту У.І. Леніна – “Найбольш важным з усіх відаў мастацтва, дзеля нас самым важным з’яўляецца кіно”. З Віцебскам звязана дзейнасць Беларускага дзяржаўнага кінатэхнікума – першага ў СССР, які дзейнічаў у горадзе ў міжваенны час. У экспазіцыі прадстаўлены матэрыялы пра лепшых людзей, якія працавалі ў арганізацыі, дэманструюцца іх фотаздымкі, асабістыя рэчы. Экспануецца Чырвоны сцяг, які атрымалі віцебскія кінапракатчыкі за перамогу ў сацыялістычным спаборніцтве, вузкаплёначны кінаапарат “Украіна” (1968), “Радуга”, на якіх і цяпер можна дэманстраваць фільмы. Наведвальнікі могуць параўнаць афішы розных гадоў. Асаблівы гонар экспазіцыі – піяніна, якое выкарыстоўвалася на сеансах пачатку ХХ ст. пры дэманстрацыі “нямых” фільмаў. Падобны інструмент можна ўбачыць ў вядомай камедыі прысвечанай развіццю кінематографа – “Чалавек з бульвара Капуцынаў”.

Адной з мэтай экспазіцыі з’яўляецца знаёмства наведвальнікаў з працэсам кінапаказу і кінапракату. Гэтай мэце прысвечана другая зала. У ёй змешчана абсталяванне, неабходнае для дэманстрацыі, захоўвання і рамонту фільмаў. Напрыклад, маецца перамотачны стол, фільматат, дзе стужкі захоўваюцца ў спецыяльнай шафе, з падтрыманнем рэжыму вільгасці. У экспазіцыі прадстаўлены апараты і абсталяванне, неабходнае для дэманстрацыі фільмаў розных часоў. Пры музеі створана фільмабаза. Значную ролю ў стварэнні музея адыграла Генеральны дырэктар аб’яднання – Алёна Пятроўна Матус. Загадвае музейнай экспазіцыяй Марына Аляксееўна Турава.

Адрас: вул. Леніна, 40. Дом кіно

Тэл.: +375 (212) 37-48-11 (вахта); 37-37-82

Час працы: 9.00–18.00

Выходны: нядзеля

Наведванне магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Музейна-выставачная экспазіцыя Галоўнага ўпраўлення Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь па Віцебскай вобласці

Знаходзіцца ў будынку віцебскага абласнога ўпраўлення Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь. Змяшчаецца ў рэкрэацыі на 5-м паверсе. Плошча экспазіцыі – 25 м². Адкрыта ў 2007 г. Пры падрыхтоўцы аказалі дапамогу розныя ведамасныя музеі, Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. У фондах больш за 600 экспанатаў.

У экспазіцыі прадстаўлены дакументы банкаўскай дзейнасці XIX–XXI ст.: крэдытныя дамовы, вэксальныя паперы, дакументы палявых кас часоў Вялікай Айчыннай вайны, палявыя кніжкі салдат, грашовыя купюры, манеты розных перыядаў гісторыі Беларусі, якія знаходзіліся ў абароце на Віцебшчыне. Асобна прадстаўлены памятныя манеты Нацыянальнага банка Беларусі. У задумах – распрацаваць стэнд, на якім будуць прадстаўлены памятныя манеты і купюры, якія маюць дачыненне да Віцебшчыны (прысвечаныя князям Рагвалоду, Усяславу, Ефрасінне Полацкай, І. Хруцкаму, музею-сядзібе “Здраўнёва” І.Я. Рэпіна, геральдыцы гарадоў вобласці і іншыя). Змешчаны экзemplяры лічыльна-грашовай тэхнікі ад шчотаў да камп’ютараў. Асобна прадстаўлены фотаздымкі, дакументы, узнагароды ветэранаў працы. Асаблівая адзнака – Пераходзячы Чырвоны сцяг, атрыманы аддзяленнем у сацыялістычным спаборніцтве.

Сярод цікавых экспанатаў – драўлянае крэсла кіраўніка Віцебскай абласной канторы дзяржбанка БССР, клятвеннае абяцанне дзяржаўнага служачага Расійскай імперыі, у якім чыноўнік прысягаў на вернасць цару і Айчыне, а таксама абяцаў не браць хабару, замок ад банкаўскага сейфа з ключамі (сам сейф не змяшчаецца ў памяшканні). На асобным стэндзе прадстаўлены асноўныя даты з гісторыі станаўлення фінансава-грашовай сістэмы на Віцебшчыне. Цікавасць выклікае вітрына, на якой экспануецца шынэль, спецыяльныя торбы, пячаткі, якімі карысталіся інкасатары ў 1950–1970-я гг.

Аўтар экспазіцыі віцебскі мастак Ю.С. Чарняк. Загадчык музея – Л.М. Баханавя.

Адрас: вул. Леніна, 17.

Тэл.: + 375 (212) 29-74-08

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці і напісанні ліста на імя начальніка Галоўнага ўпраўлення НБРБ па Віцебскай вобласці

Музей гісторыі віцебскай энергасістэмы рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Віцебскэнерга” (РУП “Віцебскэнэрга”)

Адкрыты для наведвання ў 2003 г. Знаходзіцца ў галаўным будынку “Віцебскэнэрга”. Экспазіцыя размяшчаецца ў асобным памяшканні на першым паверсе. Падзелена на тры часткі. У першай адлюстравана гісторыя з’яўлення электрастанцый і энергасістэмы ў

Віцебску і вобласці ад пабудовы першай станцыі ў 1897 г., якая давала ток першаму ў Беларусі трамваю, да будоўляў першых пяцігодак і сучаснаму стану галіны прамысловасці. Энергія ў цэлым і электрычнасць у прыватнасці адыгрываюць важнейшае значэнне ў гісторыі чалавечай цывілізацыі. У СССР як краіне новага тыпу, якой даводзілася ў варажым атачэнні дабівацца будаўніцтва грамадства сацыяльнай справядлівасці, важнейшае значэнне надавалася развіццю энергетыкі. Па вядомаму выказванню лідара камуністычнай партыі і СССР У.І. Леніна, “Сацыялізм ёсць савецкая ўлада плюс электрыфікацыя ўсёй краіны”. Менавіта на Віцебшчыне была пабудавана першая электрастанцыя па распрацаванаму плану ГОЭЛРО (Государственный план электрификации России) – БелДРЭС, якая працавала на торфе, здабываемам на Асінаўскіх балотах. У экспазіцыі прадстаўлены аб’ёмны макет электрастанцыі, плячэныя карзіны, так званыя “тарфушкі”, у якіх уручную, па калена ў ледзяной вадзе пераносілі здабываемы торф для спальвання і атрымання электрычнасці.

У цэнтры прадстаўлена схема электрычных сетак ў Віцебскай вобласці, абсталяваная светадыёдамі. Яна дазваляе ўявіць складаны працэс дастаўкі электраэнергіі ад станцыі да спажывальніка. Атмасферу працы энергетыкаў перадае дыярама “Падстанцыя ў Віцебскім раёне”. Каля схемы змешчаны партрэты кіраўнікоў “Віцебскэнерга”.

Нагадаем, што Віцебшчына адыгрывае асобае месца ў энергасістэме Беларусі. Яна выпрацоўвае 48 % энэргіі ў краіне. Тут знаходзіцца буйнейшая электрастанцыя ў Беларусі і Еўропе – Новалукомская (2459,5 МВт, гадавая выпрацоўка электраэнергіі 10–14 млрд. кВтч.). У Віцебскай энергасістэме пачынаў працу і даслужыўся да пасады міністра энергетыкі Беларусі А.У. Азярэц, цяперашні міністр энергетыкі.

Сярод цікавых экспанатаў – імянныя каскі розных часоў, якія належалі выдатным энэргетыкам. Па апошнім можна бачыць, як мянялася мода і якія новыя матэрыялы ўжываліся для захавання здароўя манцёраў. Цікавасць выклікаюць нямецкія лічыльнікі 1930-х гадоў, якія працуюць у залежнасці ад колькасці манет, укінутых у іх, унікальныя ізалятары, вырабленыя з дрэва ў 1930-я гг., універсальныя лазы для падымання на апоры электраперадач і простыя “кіпцюры-кошкі”, якія выкарыстоўваюць манцёры, і іншыя экспанаты. Цікавасць выклікаюць і вітрыны, у якіх размешчаны юбілейныя і памятныя значкі, звязаныя з развіццём энергетыкі Беларусі і СССР.

Значную ролю ў падрыхтоўцы музея адыграў М.А. Казлоўскі. Аўтар праекта экспазіцыі і яго выканаўца віцебскі мастак Ю.С. Чарняк.

Адрас: вул. Газеты “Праўда”, 30.

Тэл.: +375 (212) 49 22 89

Час працы: 11.00–12.30

Выходныя: субота, нядзеля.

Наведванне магчыма толькі па папярэдняй дамоўленасці.

Музей гісторыі газіфікацыі Віцебскай вобласці УП “Віцебскаблгаз”

Знаходзіцца ў асобным памяшканні ў адміністрацыйнай частцы галоўнага корпуса ўстанова. Створаны ў 2003 г. па ініцыятыве генеральнага дырэктара прадпрыемства П.П. Шэршня.

Першая зала прысвечана гісторыі газіфікацыі вобласці, якая пачалася ў 1960 г. У пачатку экспазіцыі размешчаны копіі загадаў, пастановаў урада і мясцовых улад аб утварэнні адміністрацыйных структур. Сярод цікавых дакументаў – абаненцкія карткі, узоры заявак, дамовы аб пастаўцы газа прыватным асобам і інш. Асабліваю цікавасць уяўляюць, на нашу думку, фотаздымкі 1960-х гг., на якіх можна ўбачыць, як адбывалася наглядная дэманстрацыя выгод ад карыстання газам у сельскай мясцовасці. На сцяне – панно “Запаўненне балонаў сжыжаным газам на чыгуначнай станцы”.

Ніжні ярус экспазіцыі дэманструе газавыя балоны, газавыя пліты розных мадыфікацый і розных гадоў вытворчасці, праточныя воданагравальнікі (“калонкі”), першыя аварыйныя ўстаноўкі, рэгулятары ціску ў ёмкасцях. Сярод цікавых экспанатаў – лічыльнік газа, зроблены ў 1931 г., якім карысталіся на Львоўшчыне (Украіна), выбухабяспечныя тэлефоны, пераносны газааналізатар, прыстасаванне, якое дазваляла выкарыстоўваць газ для нагрэву чугуннага вугальнага праса. У экспазіцыі газавая пліта з нумарам 1 000 000, выпушчаная Ленінградскім заводам, якая была ўручана перадавіку вытворчасці калгаса “Радзіма” у Расонскім раёне, ці стотысячная пліта ўстаноўленая на Віцебшчыне, якая была пастаўлена цялятніцы Н.З. Ляшчовай, якая працавала ў калгасе “Стайкі” Гарадоцкага раёна. Для спецыялістаў і аматараў цікава будзе пабачыць набор іскрабяспечных ражковых ключоў, калекцыю венцеляў, кранаў, манометраў і інш.

У другой зале “Аблгаз сёння” прадстаўлены матэрыялы, якія адлюстроўваюць супрацоўніцтва з партнёрамі, грамадскае, спартыўнае жыццё установы, юбілеі, дабрачыннасць, дасягненні супрацоўнікаў установы. На вітрынах – падарункі і сувеніры дэлегацый з Расіі, Украіны, В’етнама, Венесуэлы. На фотаздымках – моманты пускі газа ў раённых цэнтрах Віцебшчыны, на якіх прысутнічалі старшыня Віцебскага аблвыканкама – У. Андрэйчанка (Обаль, 2002, Шумілінскі раён), міністр энергетыкі У.І. Сямашка (Гарадок, 2002), Прэзідэнт Беларусі А. Лукашэнка (Глыбокае, 2004). У экспазіцыі дэманструецца дыплом “Чалавек года Віцебшчыны 2010”, якім быў уганараваны генеральны дырэктар УП “Віцебскаблгаз” П.П. Шэршань.

Пры музеі маецца відэатэка, якая складаецца з падрыхтаваных фільмаў, якія адлюстроўваюць жыццё прадпрыемства, творчасць калектываў мастацкай самадзейнасці, спартыўныя спаборніцтвы, у якіх бралі ўдзел супрацоўнікі ўстановы.

Пры музеі маецца **экспазіцыя “Гісторыя УП “Віцебскаблгаз” у асобах”**. Створана ў 2006 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні. На стэндах прадстаўлена інфармацыя пра кіраўнікоў газавай гаспадаркі Беларусі, Віцебскай вобласці, у рэгіёнах вобласці, а таксама лепшых супрацоўнікаў абласной установы. У вітрынах: узнагароды, граматы, прызы, якімі ўшаноўваліся і ўганароўваліся найбольш выдатныя працаўнікі арганізацыі. Асобна дэманструюцца пасведчанні і значкі дэпутатаў розных часоў, якія мелі народныя выбраннікі, што працавалі ў “Віцебскаблгазе” і прадстаўлялі калектывы і жыхароў вобласці ў розных дзяржаўных структурах.

Таксама пры музеі маецца **выставачна-дэманстрацыйная зала**, якая складаецца з 2-х пакояў. У ёй дэманструюцца рэчы, зробленыя рукамі працаўнікоў установы. Штогод “Віцебскаблгаз” праводзіць сярод сваіх філіялаў конкурс. Лепшыя працы дэманструюцца і захоўваюцца ў зале. Прадстаўлены наступныя рубрыкі: мастацкая апрацоўка дрэва, металу, жывапіс і дэкаратыўнае пано, вырабы з прыродных матэрыялаў, вырабы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Тут можна ўбачыць вельмі цікавыя экспанаты, сярод якіх, напрыклад: майстарскі выкаваны меч, ружу з метала, стулы, сталы зробленыя з дрэва і ўпрыгожаныя разьбой, рэчы з саломкі.

У рэкрэацыях і калідорах працяг экспазіцыі. Тут адлюстравана карта вобласці з абазначанымі аб’ектамі, якія маюць дачыненне да газавай гаспадаркі. На фотаздымках – усе структурныя падраздзяленні, гаспадарчыя і сацыяльныя аб’екты арганізацыі. Асобна прадстаўлены фотаздымкі ганаровых працаўнікоў газавай гаспадаркі вобласці на гадах.

На вучэбным палігоне УП “Віцебскаблгаз”, які знаходзіцца ў в. Ноўка Віцебскага раёна можна ўбачыць адноўленую спецтэхніку: аўтацыстэрну для перавозкі зжыжанага газу, аўтамабіль для перавозкі балонаў, аўтамабіль аварыйнай газавай службы, розныя механізмы і прыстасаванні, неабходныя для паспяховай эксплуатацыі газавай гаспадаркі вобласці.

Адрас: вул Праўды, 36

Тэл.: +375 (212) 47-45-62 (вытворча-тэхнічны аддзел)

E-mail: pto@oblgas.by; info@oblgas.by

Наведванне магчыма толькі па папярэдняй дамоўленасці.

Зала спартыўнай славы Віцебскай вобласці

Знаходзіцца ў рэкрэацыях памяшканняў пад трыбунамі віцебскага стадыёна Цэнтральнага спартыўнага комплексу. Створана ў 2009 г.

У экспазіцыі адлюстравана гісторыя алімпійскіх гульняў, змешчана інфармацыя пра спартоўцаў – прызёраў Алімпійскіх гульняў розных гадоў, якія нарадзіліся на Віцебшчыне, спартыўныя аб'екты рэгіёна. У асобным кутку экспануюцца ўзнагароды і прыватныя рэчы выдатных спартоўцаў. Напрыклад, саколка вядомай біятланісткі Святланы Парамыгінай, у якой яна перамагла на Кубке свету ў 1994 г., чэмпіёнскі пояс выдатнага баксёра Вячаслава Яноўскага, які ён атрымаў за перамогу на Алімпіядзе ў Сеуле ў 1988 г.

Экспануюцца інфармацыя пра выдатных спартоўцаў, якія нарадзіліся на Віцебшчыне і дасягнулі высокіх вынікаў у абраным відзе спорта і Алімпійскіх гульнях. Сярод такіх – Рамуальд Кім (штурханне молата, Токіа, 1964), Ігар Каньгін (класічная/грэка-рымская барацьба, Масква, 1980), Ларыса Петрык (спартыўная гімнастыка, Мехіка, 1968), Вячаслаў Яноўскі (бокс, Сеул, 1988), Наталля Міхневіч (Хараненка) (штурханне ядра, Пекін, 2008).

Перад стадыёнам на асобнай пляцоўцы ўтворана аляя Алімпійскай славы. На 20 стылізаваных медалях змешчаны імёны віцебскіх спартоўцаў, якія сталі чэмпіёнамі і прызёрамі Алімпійскіх гульняў у розныя гады.

Адрас: праспект ген. Люднікава, 12

Тэл.: +375 (212) 24-96-20, 24-85-54

Час працы: экспазіцыю можна наведаць у час працы комплексу

Пакой працоўнай славы аўтатранспартнага прадпрыемства № 1 (АТП № 1)

Знаходзіцца на другім паверсе адміністрацыйнага корпуса прадпрыемства ў закрытым шклом холе. Створаны ў пачатку 1980-х гг. Аўтарам першапачатковай экспазіцыі з'яўляўся Ю.С. Чарняк. За 1990–2000-я гг. два разы перапрацоўвалася, апошні раз у 2009 г., у гонар 65-годдзя арганізацыі.

На сценах – стэнды “Вытворчая база прадпрыемства ў 1970–1990 гг.”, “Заслужаныя работнікі аўтатранспарту”, “Грамадскае жыццё калектыву”. “Перавозка грузаў”. Асобна дэманструецца павялічаная копія загада аб утварэнні аўтабазы № 1 г. Віцебска ў жніўні 1944 г. Цікава, што ўсе чатыры першыя кіроўцы былі жанчынамі, бо ішла вайна, і мужчыны былі прызваны ў войска. Побач дэманструецца аб'ёмны выкананы з паперы макет будынкаў і тэрыторыі прадпрыемства. Разам ім знаходзяцца Чырвоныя сцягі, якія аўтакалона атрымала за перамогі ў сацыялістычным спаборніцтве. Адзін са сцягоў мае незвычайнае наверхшша, з юбілейным надпісам у гонар 50-годдзя Савецкай улады. У цэнтры экспазіцыі стэнд, прысвечаны дырэктарам АТП № 1.

На здымках, змешчаных на стэндах, – будынкi (гаражы, майстэрні, маторныя, кацельня і інш.), службы, якія ўваходзяць у склад прадпрыемства, першае святкаванне дня аўтамабіліста (1969), Герой Сацыялістычнай працы М.Л. Цвяткоў, які працаваў у аўтапарку. У вітрынах змешчаны граматы, пасведчанні, ганаровыя пасведчанні, якімі ўганароўваліся работнікі прадпрыемства, кубкі за спартыўныя перамогі. На сценах у калідоры насупраць пакоя працоўнай славы фотаздымкі розных мадэляў аўтамабіляў, якія працавалі ў аўтакалоне.

На пляцоўцы перад брамай, якая вядзе ў АТП № 1 на спецыяльным пастаменце пастаўлены аўтамабіль МАЗ-208 – першая марка грузавога аўтамабіля, вырабленага на Мінскім аўтамабільным заводзе адразу пасля вайны. Менавіта гэтая мадэль з’яўлялася найбольш распаўсюджанай у АТП і зарэкамендавала сябе ў працы на будоўлях краіны.

Адрас: вул. Гагарына, 68.

Тэл.: +375 (212) 23-12-11

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Куток працоўнай славы аўтобусага парка № 1 г. Віцебска

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе адміністрацыйнага корпуса ўстановы, якое выкарыстоўваецца як куток адпачынку і бібліятэка. Створаны ў 1970-я гг. віцебскім мастаком Ю.С. Чарняком. Некалькі разоў экспазіцыя мянялася.

На пяці стэндах адлюстроўваюцца стронкі гісторыі прадпрыемства ад стварэння ў 1954 г. да сёняшняга дня. На першым змешчаны фотаздымкі ветэранаў прадпрыемства. Тых, якія стаялі ля яго вытокаў. Сярод іншых Ізабэла Станіславаўна Галючанка, якая працавала кіроўцам аўтобуса і была ўзнагароджана ордэнам Леніна. Увагу прыцягвае фотаздымак Марсэля Германавіча Лейманса, бельгійца па нацыянальнасці, які працаваў у аўтапарку ў 1950–1960-я гг. У часы вайны ў нямецкім канцлагеры ён пазнаёміўся з дзяўчынай з Віцебска, закахаўся ў яе і пераехаў на сталае жыццё ў у горад. Другі стэнд прысвечаны асобам, якія былі ўзнагароджаны нагрудным знакам “Ганаровы транспартнік”, значком “За працу без аварый”, ордэнамі Леніна, “Знак пашаны”, “Дружбы народаў”, “Працоўнага чырвонага сцяга, медалямі “За працоўную доблесць”, “За працоўную адзнаку”. Трэці – прысвечаны ветэранам Вялікай Айчыннай вайны, якія працавалі ў аўтапарку. На чацвёрым адлюстраваны кіруючы апарат прадпрыемства. На пятым, можна ўбачыць грамадскае жыццё, творчыя калектывы, спартыўныя дасягненні аўтобусага парка. На ўвесь горад вядомы ВІА “Вакзал”, лідэрам якога з’яўляецца Я.І. Кавалеўскі.

Адрас: вул. Церашковай, 7.

Тэл.: +375 (212) 47-60-12 (прыёмн.), 48-78-40

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Музей гісторыі адукацыі пры ўпраўленні адукацыі Віцебскага аблвыканкама / “Гісторыі адукацыі ў Віцебскім рэгіёне”

Ідэя стварэння музея ўзнікла яшчэ ў 1980-я гг. 29.09. 1985 г. загадчыкам Віцебскага аблана быў выдадзены загад “Аб стварэнні музея гісторыі народнай адукацыі Віцебскай вобласці”. Віцебскі мастак Ю.С. Чарняк распрацаваў праект. Да 1988 г. былі сабраны матэрыялы і закуплены матэрыялы. Аднак стварыць музей не ўдалося. Падрыхтоўка новай экспазіцыі пачалася ў 2000-я гг. Музей знаходзіцца ў асобных памяшканнях у будынку былога Польшкага дома.

У складзе музея плануецца вылучыць 8 раздзелаў. Першы прысвечаны з’яўленню асветы на тэрыторыі Падзвіння ў часы Полацкага княства. Другі – развіццю адукацыі ў ВКЛ і Рэчы Паспалітай. Будуць разгледжаны розныя мадэлі адукацыі – каталіцкая (галоўную ролю у якой адыгрывалі езуіцкія калегіумы), праваслаўная (дзеясць брацтваў), пратэстанцкая. Плануецца асвяціць дзейнасць выдатных асветнікаў – ураджэнцаў Віцебшчыны: Францішка Скарыны, Васіля Цяпінскага, Сімяона Полацкага. Трэці раздзел прысвечаны гісторыі развіцця адукацыі на Віцебшчыне ў складзе Расійскай імперыі. У ім будзе распавядацца пра дзейнасць Віленскай, Беларускай навучальнай акругі, гімназій, настаўніцкіх інстытутаў. Прыведзены звесткі пра выдатных настаўнікаў і найбольш вядомых выпускнікоў навучальных устаноў Віцебшчыны – гісторыка А.П. Сапунова, заснавальніка рускай санскрыталогіі К. Косава, паэта Т. Ладу-Заблоцкага і іншых. У чацвёртым раздзеле будзе распавядацца пра міжваенны перыяд у гісторыі БССР (1921–1941), калі ў савецкай дзяржаве, краіне новага тыпу, распачынаецца ліквідацыя непісьменства і праводзіцца культурная рэвалюцыя. Асобныя стэнды будуць прысвечаны структуры апарата кіравання, установам адукацыі нацыянальных меншасцяў (яўрэйскай, польскай, рускай), стварэнню сістэмы вышэйшай школы, сярэдне-спецыяльнай і спецыяльнай, прафесійна-тэхнічнай адукацыі, дашкольнаму і пазашкольнаму выхаванню. Пяты і шосты раздзелы прысвечаны гісторыі адукацыі ў гады вайны і пасляваеннаму перыяду 1945–1991 гг. Некалькі стэндаў будуць прысвечаны піянерам-героям Віцебшчыны, педагогам – удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны.

Асобныя стэнды плануецца прысвяціць педвучылішчам вобласці – Віцебскаму, Полацкаму, Пастаўскаму, Глыбоцкаму, Лепельскаму, Высачанскаму, тэхнікумам, ПТВ, СПТВ, ВНУ рэгіёна. Будзе асветлена роля спецыялізаваных устаноў і арганізацый – Інстытута ўдасканалення настаўнікаў, аддзела навукі і вучэбных устаноў абкама партыі, прафсаюзнай арганізацыі, Дзіцячага Фонда.

Асобны стэнд будзе прысвечаны настаўнікам-вучоным, вядомым настаўнікам – ураджэнцам рэгіёну.

У сёмым раззеле “Сістэма адукацыі на сучасным этапе” будзе распавядаецца пра развіццё адукацыі ў незалежнай Беларусі. Будуць адлюстраваны асаблівасці пераходнага перыяду: стварэнне гімназій, ліцэяў, з’яўленне каледжаў, змены ў статусах устаноў, пераўтварэнне інстытутаў ва ўніверсітэты. Прааналізаваны абласны апарат упраўлення адукацыі, раённыя, гарадскія аддзелы адукацыі, ВНУ, каледжы, дзіцячыя дамы, школы-інтэрнаты, прытулкі вобласці.

Асобна будзе адлюстроўваецца дзейнасць пазашкольных устаноў, распавядаецца пра працу Рэспубліканскай асацыяцыі пошукавых клубаў “Пошук”, якая створана на базе віцебскіх клубаў.

Восьмы раззел – “Зала Пашаны”. Тут будуць змяшчаны фотаздымкі настаўнікаў, якія былі ўзнагароджаны ардэнамі, медалямі, якія маюць ганаровае званне “Народны настаўнік”, “Заслужаны настаўнік БССР, СССР”, “Выдатнік адукацыі БССР, СССР, Рэспублікі Беларусь”.

У экспазіцыі плануецца змясціць статыстычную інфармацыю, вучэбную літаратуру, падручнікі, дапаможнікі па якіх выкладаліся вучэбныя прадметы ў розныя часы, узнагароды розных перыядаў гісторыі нашай краіны.

Адкрыццё запланавана на бліжайшы час.

Адрас: Кастрычніцкі праезд, 2

Тэл.: (029) 6726840

Часы наведвання: 8.00–17.00

Выходныя: субота, нядзеля

Экспазіцыя ў тэатры “Лялька”

У 1985 годзе пры Дзяржаўным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа была арганізаваная невялікая лялечная трупa. У 1986 г. быў утвораны Беларускі тэатр “Лялька”. Першай пастаноўкай была п’еса Віталя Вольскага “Дзед і жораў” паводле вядомай беларускай народнай казкі “З рога ўсяго многа”.

Экспазіцыя змяшчаецца ў фае тэатра, мае дзве залі, падзеленыя праходам. Прысвечана гісторыі віцебскага тэатра “Лялька” і лялечнага тэатра як з’явы сусветнага мастацтва. Галоўным чынам, яна складаецца з лялек, якія ўжываліся ў розных пастаноўках тэатра на працягу яго існавання. Экспанаты ўтрымліваюцца ў 10 вітрынах і на асобных стэндах. Можна ўбачыць розныя тыпы лялек – трысцянёвыя, пальчаткавыя, марыянеткі, сіцылійскія марыянеткі. Экспануюцца лялькі і рэквізіт з розных пастановак – экзатычныя птушкі, вослік, гарлачы з пастаноўкі “Аладзін”, кот у ботах з аднайменнай пастановы, лялькі, вырабленыя для спектакля “Казкі дзядзечкі Рымуса”, лялькі, якія выкарыстоўваліся ў спектаклях паводле казак Ганса-Хрысціяна Андэрсана, персанажы пастаноўкі “Хлопчык-Зорка”. У асобных вітрынах

зместаны ўзнагароды “За лепшую рэжысуру”, “За лепшую сцэнаграфію”, “За акцёрскае майстэрства” і іншыя, якія атрымалі “лялькаўцы” на конкурсах у Расіі, Латвіі, Літве, Германіі, Польшчы, Украіне, Сербіі, Чарнагорыі, Харватыі, Балгарыі, Егіпце, Іране.

На сценах у калідорах змяшчаюцца батлейкі з розных рэгіёнаў Беларусі.

Наведванне экспазіцыі будзе цікавым не толькі дзецям розных узростаў, але і дарослым, таму што казкі і іх персанажы закрываюць вечныя катэгорыі – суадносіны знешняй і душэўнай прыгажосці, грэх, расплата за грэх, пакаянне і дараванне і іншыя вечныя пытанні і праблемы чалавецтва.

Адрас: вул. Пушкіна, д.2

Тэл.: +375 (212) 37-34-61 (літаратурная частка); 36-32-31; 36-32-50 (факс)

E-mail: info@lialka.vitebsk.net

Часы наведвання: у час працы тэатра, але не пажадана ў час правядзення спектакляў: 10.30, 13.00 у будні, 11.00 – субота, нядзеля

Наведаць экспазіцыю магчыма па ўваходным квітку. Па папярэдняй дамоўленасці можна замовіць дэманстрацыю батлейкі прафесійнымі акцёрамі.

Галерэя працоўнай славы ўстановы аховы здароўя “Віцебскі абласны клінічны анкалагічны дыспансер”.

Знаходзіцца на першым паверсе паліклінікі, у рэкрэацыі ў будынку паліклінікі дыспансера. Ініцыятар стварэння – галоўны ўрач установы А.В. Томчына. Распрацоўку экспазіцыі пачынала В.І. Акуневіч. Стваральнік – С.Ю. Караўкіна. Выкарыстаны матэрыялы, якія збіраліся з 2005 г. Урачыстае адкрыццё плануецца на 1.11. 2012 г.

Прывешчана гісторыі стварэння і дзейнасці ўстановы аховы здароўя. На закрытых стэндах і вітрынах дэманструюцца копіі дакументаў, кнігі, артыкулы дактароў, якія працуюць у дыспансеры, граматы, дыпломы, якімі ўзнагароджаны работнікі. Можна ўбачыць фотаздымкі, якія распавядаюць гісторыю стварэння дыспансера, яго развіццё, асобныя эпізоды лячэбнага працэсу. На адным з фота адлюстраваны момант адкрыцця будынка паліклінікі Прэзідэнтам Беларусі.

Адрас: вул. П. Броўкі, 33.

Тэл.: +375 (212) 22-40-31 (прыёмная).

Час працы: час працы паліклінікі.

Экспазіцыя “Віцебшчына прафсаюзная” пры Віцебскім абласным аб’яднанні прафсаюзаў

Знаходзіцца ў актавай зале на 3-м паверсе ўстановы. Створана ў 2010 г. Уяўляе сабой некалькі стэндаў і вітрын. Раздзелы “У вытокаў”,

“Гады, апаленыя вайной”, “Курсам сацыяльнага партнёрства”, “Прафсаюзы ў XXI стагоддзі” распавядаюць пра асноўныя этапы развіцця прафсаюзнай арганізацыі Віцебскай вобласці. У экспазіцыі прадстаўлены копіі дакументаў, фотаздымкі, узнагароды прафсаюзаў СССР, БССР і Віцебшчыны.

Адрас: вул. Калініна, 4.

Тэл.: + 375 (212) 37-35-36

Хол Віцебскай абласной бібліятэкі імя У.І. Леніна

Знаходзіцца ў на першым паверсе бібліятэкі. Праводзяцца выставы жывапісных і графічных работ беларускіх і замежных мастакоў, фотавыставы. Перыядычна экспануюцца тэматычныя выставы рознай накіраванасці.

Адрас: вул. Леніна, 8 а.

Тэл.: +375 (0212)

Можна наведаць: 10.00–21.00 (панядзелак–чацвер), 10.00–18.00 (субота, нядзеля)

Выходны: пятніца

Царкоўна-археалагічны музей (кабінет) Віцебскай епархіі

З’яўляецца спадкаемцам царкоўна-археалагічнага старажытна-сховішча, якое існавала ў горадзе ў 1893–1917 гг. Адноўлены як кабінет на пачатку 1990-х гг. Пачаў прымаць наведвальнікаў у пачатку 2005 г.

Знаходзіўся ў будынку Віцебскай Духоўнай семінарыі. Плошча памяшкання больш за 150 м². У экспазіцыі змяшчаліся матэрыялы па гісторыі праваслаўя на Віцебшчыне ад пачатку распаўсюджвання хрысціянства ў X ст. Былі адлюстраваны важнейшыя і складаныя моманты жыцця праваслаўнай царквы ў XVII, XIX ст., часы “ваяўнічага атэізму” і ганенняў на веру, адраджэння ў канцы XX – пачатку XXI ст. У зале з асноўнай экспазіцыяй змяшчаліся іконы, богаслужэбныя кнігі, нотныя зборнікі, рэчы, якія выкарыстоўваюцца пры літургічным служэнні, узоры святарскага аблачэння, макеты будуючыхся і адноўленых храмаў, матэрыялы археалагічных раскопак, архіўныя дакументы, фотаздымкі, матэрыялы з паломніцкіх паездак па святых месцах і іншыя рэчы. Асобна былі прадстаўлены матэрыялы пра аднаўленне храмаў Віцебска ў 1980–2000-я гг. Шэраг рэчаў ахвяраваны архібіскупам Дзімітрыем, клірыкамі епархіі, прыхаджанамі. Некаторыя іконы былі перададзены з мытнага ўпраўлення пасля адабрання ў кантрабандыстаў. У фондах больш за 500 рэчаў. Калекцыя пастаянна папаўняецца.

У рэкрэацыі духоўнага вучылішча змешчана галерэя партрэтаў патрыярхаў Рускай праваслаўнай царквы выкананых вядомым рускім

мастаком А.М. Шылавым, у тым ліку гістарычныя рэканструкцыі на аснове парсун XVII ст. – рэфарматара Нікана, Іаасафа II – адзінага беларуса, які займаў патрыяршы прастол.

На цяперашні час, у сувязі з тым, што ў будынку Духоўнай семінарыі па вул. Крылова, 7 адсутнічаюць памяшканні, частка экспазіцыі пераведзена і размешчана ў храме Антонія Рымляніна (ніжні храм Уваскрасенскай-Рынкавай царквы). Частку экспазіцыі мяркуецца размясціць ў Прэабражэнскім храме (ніжні храм Успенскага кафедральнага сабора). Пры капліцы Св. Вольгі плануецца стварэнне музея іконнага жывапісу.

Адрас: вул. Талстога, храм Антонія Рымляніна (ніжні храм Уваскрасенскай (Рынкавай) царквы).

Тэл.: + 375 (212) 35-85-11

Часы наведвання: 10.00–18.00, штодзень

Музеі прадпрыемстваў

Народны музей працоўнай славы адкрытага акцыянернага таварыства (фабрыкі) “КІМ”¹²⁹

Музей прысвечаны гісторыі і дасягненням прадпрыемства. Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе адміністрацыйнага корпуса. Створаны да святкавання 60-годдзя фабрыкі (1991). Аўтар праекта экспазіцыі – С.М. Казлова. Значную ролю у арганізацыі адыграла В.М. Рубінава. Афармленне музея праводзілі супрацоўнікі камбіната “Мастацтва”.

Музей мае 5 залаў. У першым адлюстравана гісторыя стварэння фабрыкі ў 1928 г. і развіцця да 1941 г. Панчошна-трыкатажная фабрыка будавалася ў Віцебску ў адпаведнасці з планам першай пяцігодкі сацыялістычнай індустрыялізацыі. Адкрыццё прадпрыемства адбылося 7.09. 1931 г. у міжнародны дзень моладзі. Улічваючы, што на будаўніцтве прадпрыемства працавала таксама ў асноўным моладзь, было прынята рашэнне надаць фабрыцы імя Камуністычнага інтэрнацыянала моладзі (скарочана КІМ).

Адчуць атмасферу эпохі дапамагае артыкул “Фабрыка КІМ пад сталінскім сонцам”. Гэта былі часы, калі ўсё было ўпершыню. З рабочых фабрыкі Т.К. Падскочава першай з жанчын Віцебска атрымала ордэн Леніна (дэманструецца ў зале). Шматстаночніца Г.В. Норкіна была першай дзяўчынай у горадзе, якая ажыццяўляла скачкі з парашутам. Яна ж пазней стала першым дырэктарам фабрыкі – жанчынай. У цэнтры зала у шкляной вітрыне дэманструецца інструментальная мерка (кляймо) выдатнага работніка М.Г. Парэцкага, яго інструменты. Цікава пабачыць плакаты 1920–1930-х гг., экзэмпляры газеты “Кімавец”. Больш эмацыянальнаму ўспрыяццю экспазіцыі дапамагаюць вітраж “Будаўніцтва фабрыкі імя КІМ”, які выканаў Ф. Гумен, дыярама “Фабрыка імя КІМ ў 1930-я гг.”.

У зале змешчаны фотаздымкі першых будаўнікоў прадпрыемства, фабрыкі, цэхаў. На іх адлюстраваны сцэны грамадскага і культурнага жыцця рабочых прадпрыемства. У экспазіцыі ёсць здымак, які атрымаў сусветную вядомасць. На ім выява фабрыкі, як аднаго з першынцаў сталінскай пяцігодкі. Здымак змяшчаўся ў газетах, паштоўках, падручніках і стаў хрэстаматыйным. Віцебск ведаюць і па іншых сімвалах, якія звязаны з фабрыкай. Для работнікаў прадпрыемства быў пабудаваны “Дом-камуна” (1927–1929), у якім былі і жылыя і грамадскія памяшканні. Цяпер ён больш вядомы як “5-ы камунальны

¹²⁹ “Камуністычны інтэрнацыянал моладзі”. Такое імя фабрыка насіла да 1994 г. У сувязі са зменай рэальнай жыцця, адсутнасцю арганізацыі, у гонар якой прадпрыемства было названа, але шырокую вядомасць, якую атрымала марка “КІМ”, быў праведзены конкурс на новы сэнс старой назвы. Абрэвіятуры надалі новае сэнсавое значэнне: “Класіка індустрыі моды”.

дом”. Перад гэтым домам стаіць другі сімвал часу, а цяпер і Першамайскага раёна горада – помнік інтэрнацыянальнаму сяброўству. Ёсць здымкі з прыкметамі часоў “вялікага тэрору” 1933–1937 гг. На адным калектыўных здымкаў працаўнікоў аднаго з цэхаў, твар адной з жанчын рэтушорам адмыслова быў закрыты сцягам, бо некалькі членаў яе сям’і былі аб’яўлены “ворагамі народу”.

Другая зала прысвечана падзеям Вялікай Айчыннай вайны. Больш за 900 работнікаў фабрыкі бралі ўдзел у вайне, больш за 200 з іх загінулі. На тэрыторыі прадпрыемства ўзведзена памятная стэла з прозвішчамі тых, хто загінуў за свабоду краіны. На стэндах распавядаецца пра тое, як праводзілася эвакуацыя прадпрыемства ў 1941 г., як з трох эшалонаў, якія паспелі аправіць з Віцебска у г. Ульянаўск прыйшоў толькі адзін, як у максімальна сціслы тэрмін была адноўлена праца прадпрыемства і была выраблена першая прадукцыя для фронту. Асобна прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя падпольнай барацьбе ў акупаваным Віцебску і ўдзеле ў ім кімаўцаў.

Трэцяя зала прысвечана пасляваеннаму аднаўленню фабрыкі. У адноўленыя цэхі было пастаўлена абсталяванне з Германіі, якое было атрымана ў якасці рэпарацыі за нанесеную фашыстамі шкоду. З Ульянаўска вярнулася толькі частка абсталявання. У рэтра-кутку размешчаны мініяцюры ўзоры прадукцыі, якую вырабляла фабрыка ў тых часы. На стэндах фотаздымкі, якія распавядаюць пра цяжкія крокі аднаўлення разбуранага горада. Але не гледзячы на цяжкасці, на тварах людзей шчаслівыя ўсмешкі, аптымізм і вера ў тое, што калі ўдалося перамагчы ў такой страшнай вайне, то будучыня можа быць толькі светлай.

У чацвёртай зале адлюстравана гісторыя фабрыкі ў 1958–1985 гг. Гэта час, калі прадпрыемства амаль кожны год з’яўлялася пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве ў Першамайскім раёне горада, Віцебска, вобласці, краіны, СССР. У адпаведнасці з гэтымі дасягненнямі шмат работнікаў фабрыкі адзначаліся высокімі ўрадавымі ўзнагародамі, напрыклад А.Ф. Арцёменка стаў Героем Сацыялістычнай працы. Рабочыя станавіліся дэлегатамі з’ездаў рознага ўзроўню. Тут шмат савецкай сімволікі: сцягі за перамогі ў спаборніцтвах, ўзнагароды, значкі. Адлюстраваны новыя формы сацыялістычнага спаборніцтва (калектывы камуністычнай працы), прафсаюзае жыццё. У гэты час ў фабрыкі былі свой палац спорту, басейн, прафілакторый, дзіцячы аздаравленчы лагер “Чайка” і іншыя сацыяльныя ўстановы.

Пятая зала прысвечана перыяду ад 1986 г. да нашых дзён. Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі прадпрыемства ў гады палітыкі “перабудовы” аформлена ў чырвона-чорна-белай колеравай гаме, што адлюстроўвае асаблівасці наступаючай эпохі. У афармленні выкары-

станы разбіты герб Савецкага Саюза, які сімвалізуе распад вялікай дзяржавы, пачатак зацяжнага крызісу, у якім апынулася краіна. Сярод цікавых экспанатаў – капсула з пасланнем нашчадкам, якую трэба ўскрыць у 2017 г., граматы, памятка “Рабочая пуцёўка”, якая выдавалася маладому спецыялісту на пачатку яго працы на фабрыцы, пасведчанне “Заслужаны ветэран працы”, схема “Структурная схема арганізацыі ідэалагічнай работы на фабрыцы”. Цікавасці заслугоўваюць і здымкі першамайскіх і кастрычніцкіх дэманстрацый, на якія для ўдзельнікаў ад “КІМ” кожны раз шліся новыя, арыгінальныя касцюмы. У экспазіцыі прадстаўлены некалькі агрэгатаў, якія выкарыстоўваліся на фабрыцы: панчошны аўтамат КАС-22, пад столы прымацаваны элементы кругла-трыкутнага апарату. Гонар экспазіцыі – дасягненні прадпрыемства. У першую чаргу гэта “Белыя амфары” – галоўныя прызы аднайменнага ўсебеларускага конкурсу мадэльераў і дызайнераў. Чатыры разы калекцыі Т. Гарыдавец, Т. Арысавай, М. Давыдавай станавіліся пераможцамі ў гэтых прэстыжных спаборніцтвах.

У асобным кутку прадстаўлены ўзоры сучаснай прадукцыі. Для тых, хто не ведае горад цікавым будзе куток славурых месцаў горада. Нагадваюць пра ролю прадпрыемства аб’екты, якія звязаны з КІМам: Культурна-дзелавы цэнтр “Віцебск” (былы “КІМ”), фірменныя крамы КІМ, фота цэхаў і вытворчасцяў фабрыкі. У цэнтры зала мініяцюрны макет фабрыкі, якая і цяпер займае плошчу 12,4 га. У лепшыя часы на ёй працавала больш за 6,5 тыс. чалавек. Цяпер толькі 1,5 тыс. рабочых, але і на сёння гэта другое месца ў горадзе.

Некаторыя матэрыялы пра фабрыку, яе сучасны стан размешчаны ў фае на першым паверсе. Тут жа асобны зал, у якім экспануецца гатовая прадукцыя прадпрыемства, асобны зал з подыумам для дэманстрацыі вырабаў.

Адрас: вул. М. Горкага, 42

Тэл.: +375 (212) 34-13-44 (прафкам) Аксёнава Галіна

Уладзіміраўна

Час працы: 9.00–17.00

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей прадпрыемства Віцебскага станкабудаўнічага завода “ВІСТАН”

Створаны ў 1985 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні на тэрыторыі завода. Прысвечаны гісторыі станкабудаўнічага завода ім. С.М. Кірава (цяпер завод “Вістан”). Арганізатарам выступаў нач. бюро навуковай арганізацыі працы А.С. Лернер.

Экспазіцыя адлюстроўвае галоўныя этапы станаўлення завода. Гісторыя пачынаецца ў 1914 г., калі з пачаткам Першай сусветнай

вайны ў казармах 100-га Востраўскага пяхотнага палка была створана 5-я тылавая артылерыйская майстэрня Паўночнага фронту. Майстэрня займалася рамонтам воінскіх павозак, тачанак, зарадных скрыняў, палявых кухань, дробным рамонтам гармат. З 1918 г. на базе ваенных майстэрняў быў утвораны завод сельскагаспадарчых машын і прылад. З 1922 г. ён атрымаў назву “Чырвоны Металіст”. У 1929 г. быў узнагароджаны ордэнам “Працоўнага Чырвонага Сцяга БССР”. На пачатку 1930-х гг. у сувязі з правядзеннем індустрыялізацыі пераарыентаваны на вытворчаць станкоў. У гады Вялікай Айчыннай вайны быў эвакуіраваны ў Арэнбург, дзе вырабляў міны, снарады, абсталяванне для абароннай прамысловасці. У 1944 г. рэвакуіраваны ў Віцебск. У 1960–1964 гг. праведзена рэканструкцыя і пашырэнне завода. З распадам СССР рэзка знізуўся попыт на традыцыйную прадукцыю завода – бесцэнтрава-шліфавальныя станкі, аўтаматычныя лініі, што адбілася на стане завода і яго работнікаў.

У экспазіцыі прадстаўлены макеты станкоў, якія вырабляліся на заводзе, узоры прадукцыі – паменшаная копія плуга, малатарня, ручны свідравальны станок, макеты сучасных высокапрадукцыйных станкоў (для лазернай рэзкі ліставага матэрыялу, для даводкі шарыкаў падшыпнікаў, шліфавальныя, такарныя і іншыя). На дадзены момант “ВІСТАН” – адзіны ў краіне завод, які вырабляе круглашліфавальнае і суперфінішнае абсталяванне.

Захоўваюцца Чырвоныя сцягі, якія былі атрыманы за перамогі ў сацыялістычным спаборніцтве, ганаровыя граматы, дыпломы, падарункі на юбілей прадпрыемства, медалі, заваяваныя на міжнародных выставах.

У перспектыве разглядаецца пытанне аб пераводзе музея ў іншае памяшканне, якое будзе мець уваход з вуліцы і будзе адкрытым для наведвальнікаў.

Адрас: вул. Дзімітрава 36/7

Тэл.: +375 (212) 37 69 14; унутраны тэлефон: 8-14.

Сайт: www.vistan.by

E-mail: info@vistan.ru, vistan@vitebsk.net

Музей баявой і працоўнай славы фабрыкі “Сцяг індустрыялізацыі”

Знаходзіцца ў асобным памяшканні ў адміністрацыйным будынку на тэрыторыі фабрыкі. Арганізаваны ў 1970-я гг. па ініцыятыве начальніка вучэбна-курсавага камбіната прадпрыемства Л.І. Маскаленка. Складаецца з 3-х залаў. Музей адлюстроўвае гісторыю фабрыкі, якая была створана ў часы сацыялістычнай індустрыялізацыі адной з першых у БССР.

Першая зала прысвечана стварэнню прадпрыемства ў другой палове 1920-х – пач. 1930-х гг. У экспазіцыі – копіі фотаздымкаў, дакументаў, якія адлюстроўваюць пачатак жыцця фабрыкі. У цэнтры – дыярама, на якой паказаны Віцебск 1920-х гг. з выявай корпуса прадпрыемства. У вітрынах размешчаны шанцавы інструмент, пры дапамозе якога будаваліся катлаваны для карпусоў прадпрыемства, узоры першай прадукцыі: сподняя бялізна, верхняе адзенне.

Другая зала прысвечана даваеннаму развіццю фабрыкі. У першай яе частцы прадстаўлены вынікі працы першанца першых пяцігодак індустрыялізацыі ў БССР, фотаздымкі стаханаўцаў, ударнікаў сацыялістычнай працы. Змешчаны ўзоры прадукцыі, якая ў асноўным прызначалася для Чырвонай Арміі: шынелі, кіцелі для афіцэраў, салдацкая форма, будзёнаўкі, шапкі-вушанкі і інш. Другая частка другой залы прысвечана цяжкім дням вайны. Паказаны маршрут, па якім ішлі цяжкія са станкамі і абсталяваннем, якое вывозілася ў эвакуацыю ў глыбокі тыл Савецкага Саюза, як праходзіла манціраванне абсталявання ў будынку крытага базара ў г. Саратаў, размешчаны фотаздымкі найлепшых працаўнікоў.

Трэцяя зала адлюстроўвае развіццё прадпрыемства ў пасляваенныя часы: вяртанне прадпрыемства ў Віцебск, пабудову новых карпусоў, аднаўленне вытворчасці, развіццё сацыяльна-бытавай сферы фабрыкі. Разам з узорамі новай прадукцыі, якую паралельна з вайскавай формай вырабляла прадпрыемства – паліто, курткі, шапкі, змешчаны партрэты перадавікоў вытворчасці, у тым ліку Герояў Сацыялістычнай працы – М.І. Мацэнка, М.В. Анібраевай. У экспазіцыі – мільённая швейная машына класа 10-22М (прыклад асноўнага абсталявання, на якім выконваліся заказы дзяржавы) прэзентаваная Аршанскім заводам “Легмаш”, ордэн Чырвонага працоўнага сцяга А.І. Сарокінай, які яна атрымала за сумленную працу на прадпрыемстве, чырвоныя сцягі, якімі фабрыка была ўзнагароджана за перамогі ў сацыялістычным спаборніцтве. У цэнтры зала – вітрына з падарункамі гасцей, дэлегацый ад сумежных прадпрыемстваў. Нагадаем, што ў 1980-м г. фабрыка была ўзнагароджана ордэнам Чырвонага працоўнага сцяга.

У памяшканні музея праводзяцца прысвечаныя маладых спецыялістаў прадпрыемства, сустрэчы ветэранаў працы. У музеі захоўваецца кніга, створаная Л.І. Маскаленкам да 50-годдзя прадпрыемства прысвечаная гісторыі прадпрыемства, яго людзям.

Адрас: вул. Гагарына, 11

Тэл.: + 375 (212) 48-61-15 (прыёмная), (прафкам)

E-mail: znamya@tut.by

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей фабрыкі “Чырвоны Кастрычнік”

Створаны ў 1960-я гг. Знаходзіцца на другім паверсе будынка фабрыкі ў памяшканні бібліятэкі. Раней размяшчаўся ў будынку былога адміністрацыйнага корпуса. Значна пацягнуў у сувязі са зменай статуса і рэарганізацыяй прадпрыемства, у выніку якой страчана значная колькасць экспанатаў. Сучасная экспазіцыя адлюстроўвае гісторыю аднаго са старэйшых у горадзе прадпрыемстваў, ад стварэння ў 1923 г. на аснове нацыяналізаваных саматужных майстэрняў фабрыкі “Самаход”. У 1927 г. яна была перайменавана ў гонар Г. Лекерта. У 1938 г. атрымала сучасную назву – “Чырвоны Кастрычнік”.

Экспазіцыя распавядае пра асноўныя этапы развіцця прадпрыемства, яго ролю ў эканамічным жыцці горада і краіны. Напрыклад, у савецкія часы фабрыка пастаўляла сваю прадукцыю ў больш чым у 500 кропак СССР і краін сацыялістычнай арыентацыі. На сродкі прадпрыемства была пабудавана добрая сацыяльная структура: 5 дашкольных і дзіцячых устаноў, аздарэўленчы лагер “Бярозка”, басейн “Маладосць”. Адным з сімвалаў горада стаў будынак фабрычнага інтэрната на праспекце ген. Люднікава.

З 1924 па 1926 г. на фабрыцы працаваў Я. Фамін, які ў чэрвені 1941 г. стаў адным з арганізатараў абароны Брэсцкай крэпасці. Прэзентуюцца каталогі і ўзоры прадукцыі – розныя мадэлі жаночага, мужчынскага і дзіцячага абутку. Большая частка прадстаўленых экспанатаў адлюстроўвае савецкую эпоху – узнагароды пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва, пераходзячыя Чырвоныя сцягі, кубкі, граматы, ганаровыя знакі, падарункі сяброў з розных рэгіёнаў СССР і сацыялістычных краін. Цікавасць уяўляе расповяд пра арганізацыю дасуга для працоўных прадпрыемства, дзейнасць духавога, эстраднага, тэатральнага, харавога гурткоў, танцавальнага калектыву. На аснове прадпрыемства ў канцы 1980-х гг. было створана адно з першых у краіне сумесных прадпрыемстваў – “Белвест”.

Адрас: пр-т Люднікава, 10.

Тэл.: + 375 (212) 24-75-00 (прыёмная)

Час працы: 13.00–17.00

Выходныя: субота, нядзеля

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Выставачная зала Віцебскага дывановага камбіната

Знаходзіцца ў асобным памяшканні адміністрацыйнага корпуса. Утворана ў першай палове 1970-х гг. Складаецца з дзвюх залаў.

У першай распавядаецца пра гісторыю камбіната. Прадпрыемства, якое мы ведаем як дывановы камбінат, было ўтворана як ільнопрадзільная фабрыка “Дзвіна” у 1900 г. Яна паўстала дзякуючы ўдзелу бельгійскага капіталу і з’яўлялася самым буйным прадпрыем-

ствам ў краі. На стэндзе можна ўбачыць фатаграфіі першага дырэктара фабрыкі Т. Hansen, упраўляючага фабрыкай Desire t'Felt, групавыя здымкі старэйшых рабочых. На іншых стэндах – матэрыялы пра развіццё фабрыкі ў пачатку XX ст., удзел у сацыялістычнай індустрыялізацыі. Сярод цікавых экспанатаў – пасведчанне “Героя Першай пяцігодкі”, якое належала В.А. Матвееву, фота першага дырэктара фабрыкі ў савецкія часы – М.А. Круглага, здымак удзельнікаў камсамольскай арганізацыі прадпрыемства і іншыя.

З пачаткам вайны фабрыка была эвакуіравана ў г. Бійск Алтайскага краю. На стэндах – інфармацыя пра тое, як фабрыка працавала ў новых умовах, лёсы рабочых-франтавікоў, тых, хто працаваў у савецкім тыле, тых, хто заставаўся ў акупаваным Віцебску. У 1946 г. было прынята рашэнне аб утварэнні на базе адноўленых карпусоў ільнопрадзільнай фабрыкі дыванова-плюшавага камбіната. Справа ў тым, што сюды прыбывала абсталяванне, атрыманае ад Германіі па рэпарацыях за нанесеную шкоду ў часы акупацыі БССР. На стэндах – матэрыялы, якія адлюстроўваюць станаўленне і развіццё новага тыпу прадпрыемства. У 1960–1970-я гг. працоўныя прадпрыемства бралі ўдзел у сацыялістычным спаборніцтве. Усесаюзную вядомасць атрымалі брыгада П.М. Шалаева, а П.Д. Клімкоў атрымаў званне Героя Сацыялістычнай працы. Тут жа дэманструюцца сцягі, за перамогі ў сацыялістычным спаборніцтве.

У другой зале экспануюцца ўзоры вырабаў камбіната розных часоў. Разам з дыванамі, якія вырабляліся для шырокіх слаёў насельніцтва, можна ўбачыць эксклюзіўныя, з партрэтамі партыйных і палітычных дзеячаў СССР (М.С. Хрушчова, Л.І. Брэжнева, І.В. Сталіна, М.В. Зімяніна, К.Т. Мазурава і інш.). Цікавыя дываны, створаныя па матывах казак, твораў А.С. Пушкіна, па сюжэтах мультфільмаў. Прадстаўлены дываны, створаныя на рэлігійныя сюжэты. Як памятка пра савецкія часы – дываны, якія вырабляліся да юбілейных дат Кастрычніцкай рэвалюцыі, Савецкай Беларусі, Камуністычнай партыі. Заслугоўваюць увагу дываны, на якіх адлюстраваны помнікі архітэктуры і памятныя месцы Віцебска, герб горада, герб Віцебскай вобласці, дзяржаўныя сімвалы Рэспублікі Беларусь і іншыя.

Адрас: вул. М. Горкага, 75

Тэл.: + 375 (212) 34-33-52 (бібліятэка)

Сайт: <http://www.carpet.vitebsk.by/>

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей працоўнай славы прадпрыемства “Віас” (завода заточных станкоў ім. XXII з’езда КПСС)

Знаходзіцца ў асобным памяшканні. Створаны ў сяр. 1970-х гг. па ініцыятыве дырэктара Дз.С. Арапава. Плошча 108 м².

У пачатку экспазіцыі на сцяне змешчана пано “Геаграфія паставак экспартнай прадукцыі прадпрыемства”, на якім адлюстравана карта свету і некалькі дзесяткаў краін, у якія адпраўляліся станкі, што вырабляліся на прадпрыемстве.

Першая зала прысвечана стварэнню прадпрыемства. Завод быў заснаваны ў г. Клін як чугуналіцейны. У гады вайны ён быў эвакуіраваны ў г. Беларэцк, а ў 1944 г. перавезены ў Віцебск, дзе вырабляў ваенную прадукцыю. З цягам часу прадпрыемства пашырылася і стала Віцебскім заводам заточных станкоў ім. XXII з’езда КПСС. На вітрынах – дакументы, узоры прадукцыі, фотаздымкі, узнагароды, якія адлюстроўваюць асноўныя этапы шляху прадпрыемства. Асобныя стэнды прысвечаны перадавікам вытворчасці, сямейным дынастыям, якія склаліся на заводзе, дырэктарам, што ў розны час кіравалі прадпрыемствам. Сярод іншых, напрыклад, Б.М. Піваваронак, які з’яўляўся дырэктарам завода з 1969 па 1976 г., а потым займаў пасаду намесніка міністра станкабудаўнічай і інструментальнай вытворчасці СССР.

Другая зала “Візас на сусветным рынку”, аформлена вядомым беларускім мастаком Алесем Пушкіным. У ёй дэманструюцца паменшаныя макеты станкоў, якія вырабляла і робіць прадпрыемства, напрыклад полуаўтамат для заточки чарвячных фрэз. У зале размешчаны крэслы на 30 асоб. Яна выкарыстоўваецца для правядзення сходаў, сустрэч ветэранаў прадпрыемства, ўзнагароджання пераможцаў, іншых урачыстых мерапрыемстваў.

Адрас: пр-т Фрунзэ, 83

Тэл.: +375-29)652-40-70

Сайт: www.vizas.org

e-mail: info@vizas.org

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей працоўнай славы завода радыёэталяў “Маналіт”

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на першым паверсе адміністрацыйнага корпуса. Створаны ў 1982 г. Прысвечаны гісторыі прадпрыемства, папулярызатыі асноўных дасягненняў, прафесійнай арыентацыі моладзі. Агульная плошча 247 м². Мае 5 залаў. Ініцыятарам выступіла Раскіна Раіса Аляксандраўна. Значную ролю адыграў Кавалерчык Яўген Майсеевіч. Праект экспазіцыі музея распрацаваны Ю.С. Чарняком.

Першая зала прысвечана заснаванню завода (люты 1957 г.), пачатку яго будаўніцтва, першым дасягненням. На пачатку экспазіцыі змешчана фотапано, у якім адлюстраваны асноўныя аб’екты эканамічнага, грамадскага, побытавага, культурнага і спартыўнага жыцця прадпрыемства. На другой сцяне размешчана карта свету з

адзначанымі краінамі, у якія пастаўлялася прадукцыя завода. Прадпрыемства было засакрэчаным, бо працавала ў структуры ваенна-прамысловага комплексу. У 1970 – першай палове 1980-х гг. на ім працавала 12 тыс. чалавек.

Незвычайным экспанатам у экспазіцыі з’яўляецца аўтаматызаваны даведачны апарат, які раней змяшчаўся на чыгуначных станцыях, а ў музеі прыстасаваны пад яго патрэбы. Націскаючы адпаведныя клавішы можна атрымаць інфармацыю пра рабочых, якія з’яўляліся дэлегатамі Вярхоўнага Савета БССР і СССР, працоўнікаў, якія былі ўзнагароджаны ордэнамі Леніна, інфармацыю пра цэхі, філіялы вытворчага аб’яднання, камсамольскую, прафсаюзную арганізацыі, мастацкую самадзейнасць і іншыя матэрыялы. Нягледзячы на тое, што экспазіцыя некалькі састарэла, усё ж такі прадстаўляе цікавасць для былых работнікаў фабрыкі, гісторыкаў, сучаснікаў.

Адрас: вул. М. Горкага, 145

Тэл.: +375 (212) 34-36-73

Наведванне магчыма толькі па папярэдняй дамоўленасці.

Музей гісторыі ААА “Віцебскдрэў”

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе адміністрацыйнага корпуса. Створаны ў канцы 1970–1980-х гг. па ініцыятыве парторга прадпрыемства Ю.Д. Цішына. Знаходзіўся ў асобнай зале ў Палацы культуры домабудаўнічага камбіната. Частка экспанатаў страчана. Адноўлены да 80-годдзя прадпрыемства.

На стэндах і вітрынах адлюстраваны старонкі гісторыі прадпрыемства, змешчаны фотаздымкі асноўных цэхаў і структурных падраздзяленняў. Цікава ўбачыць фотаздымкі канца 1940-х – 1970-х гг., на якіх выявы сушыльнай камеры, цэха ДВП, ДСП, пажарнага дэпо, будаўніцтва вуліцы М. Горкага ў Віцебску, басейна, піянерскага лагера “Арлёнак”, якія належалі прадпрыемству. Асобныя стэнды прысвечаны ветэранам вайны, якія працавалі на прадпрыемстве, ветэранам працы. У афармленні музея браў удзел М.С. Гвоздзікаў. Чалавек цікавага і нялёгкага лёсу, М.С. Гвоздзікаў з’яўляецца аўтарам словаў “Песні пра камбінат”, якая лічыцца неафіцыйным гімнам прадпрыемства. У інтэр’еры змешчаны карціны на якіх адлюстраваны будынкі і цэхі прадпрыемства. У адной з вітрын змешчаны макет помніка завадчанам, якія загінулі ў гады вайны, створанага вядомым віцебскім скульптарам А.М. Гвоздзікавым, сынам М.С. Гвоздзікава.

Асобна дэманструецца перасоўная выстава, прысвечаная 80-годдзю прадпрыемства. Сярод найбольш цікавых экспанатаў, якія змешчаны ў музеі, прыгадаем аб’ёмны макет, які займае ўсю цэнтральную частку памяшкання, “Знак якасці СССР”, якім была

ўзнагароджана фабрыка ў гонар 50-годдзя стварэння СССР, Чырвоны сцяг, якім фабрыку ўзнагародзілі ў гонар 50-годдзя прадпрыемства.

У музеі дэманструюцца ўзоры выпускаемай прадпрыемствам прадукцыі: дзверы, ваконныя рамы, шклопакеты з дрэва і ПВХ, ліштвы і іншыя вырабы.

Адрас: Стаханаўскі завулак, 7

Тэл.: +375 (212) 34-26-09; 34-09-42

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Выставачная зала ААА “Віцязь” (Віцебскага тэлевізійнага завода)

Створана ў 1996 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні ў адміністрацыйным корпусе. Ініцыятарам стварэння выступіў былы дырэктар завода Л.І. Ціханаў. Адлюстроўвае гісторыю прадпрыемства, якое з’яўлялася адным з горадаўтвараючых. У 1980-я гг. з’яўлялася адным з буйнейшых у горадзе, калі на ім працавала да 11 тыс. работнікаў. Цяпер на ім працуе 3,1 тыс. чалавек.

Расповід пра гісторыю прадпрыемству пачынаецца з раздзела “Што такое “Віцязь”, якое акрамя тэлезавода уключае ў сваю структуру 55 падраздзяленняў, у тым ліку выптворчыя: Рамонтна-будаўнічае ўпраўленне, выпрабавальны цэнтр, кацельню “Паўднёвую”, нарыхтоўчае ўпраўленне, падсобную гаспадарку “Вясна”; сацыяльныя: медсанчасць “Віцязь”, аздараўленчы лагер, ліцэй № 5 і іншыя. Экспазіцыя пабудавана па храналагічным прынцыпе. Пачатак вядзецца ад 3.03. 1976 г., калі быў створаны Віцебскі тэлезавод (ВТЗ) на чале з А.В. Матвіеўскім. На стэндзе экспануецца загад аб стварэнні ВТЗ, фотаздымак міністра радыяпрамысловасці СССР П.С. Плешакова, выкапіроўка з карты Віцебска з адзначаным месцам, дзе планавалася стварэнне завода, фотаздымкі мясцовасці, на якой паўсталі карпусы прадпрыемства, працэс будаўніцтва. Тут жа размешчаны першы створаны на прадпрыемстве тэлевізар “Віцязь-722”, 500-тысячны і мільённы тэлевізары, якія сайшлі з канвеера завода. У вітрынах – макеты станкоў і абсталявання, на якім вырабляліся тэлевізары, дэталі, вузлы, платы, розныя варыянты мадэляў, дызайнерскіх рашэнняў, якія прадстаўляліся на мастацкі савет.

Акрамя тэлевізараў завод у розныя часы вырабляў разнастайныя віды прадукцыі: медтэхніку, устаноўкі кантактнай зваркі, апараты сціснутага паветра, маніторы, фатометры, побытавую тэхніку (сокавыціскалкі, мясарубкі, машыны для закатвання), будаўнічыя матэрыялы, якія вырабляюцца з другаснай сыравіны, нават шахматы і іншыя віды прамысловых тавараў. Для дзяцей будзе цікавым убачыць мініацюрныя пластыкавыя мадэлі самалётаў, караблёў і ваеннай тэхнікі, якія вырабляліся на заводзе ў 1990-я гг. У цэнтры зала раз-

мешчана асноўная прадукцыя завода – розныя мадэлі тэлевізараў. Сярод іх такія вядомыя маркі як “Генезіс”, “Унітар”, “Еўропа” і іншыя.

На стэндах і вітрынах – фотаздымкі працоўнага жыцця завода, розных цэхаў і прадпрыемстваў, мастацкай самадзейнасці, спартыўных і культурных падзей, у якіх удзельнічалі працаўнікі завода. На асобных стэндах экспануюцца сувеніры і падарункі партнёраў аб’яднання. Асабліваю цікавасць выклікаюць мадэлі бранаснага крэйсера “Новік” і “Дыяна”, створаныя ў маштабе 1:100 былым фатографам аддзела 103 М.Ф. Чыстабаевым. Асобны стэнд распавядае пра дзейнасць завадской газеты “Рабочае слова”.

На музейных плошчах арганізуюцца часовыя экспазіцыі з архіва музея: “Калектыў ВТЗ на дэманстрацыі”, “Калектыў ВТЗ на суботніках” і іншыя тэматычныя выставы.

Адрас: вул.П. Бровкі, д. 13-А

Тэл.: +375 (212) 22-00-50, 22-37-52

Часы наведвання: чацвер–пятніца

Наведванне магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Экспазіцыя на матора-рэмонтным заводзе

Музей быў утвораны ў савецкія часы па ініцыятыве дырэктара завода Мікалая Іванавіча Аўчыннікава, займаў асобнае памяшканне. Разам з дакументамі, фотаздымкамі, якія адлюстроўвалі гаспадарчае развіццё і культурна-масавае жыццё заводаў 1970 – 1980-я гг. дэманстраваліся ўзоры прадукцыі: рухавікі, насосы. Аднак, са зменай ў кіраўніцтве прадпрыемстве музей быў ліквідаваны. Новыя экспазіцыя, якая прысвечана сучаснаму стану завода, яго дасягненням, прамысловай прадукцыі размешчана ў калідоры адміністрацыйнага корпуса. Плануюцца аднаўленне некаторай часткі экспазіцыі, прысвечанай гісторыі завода, якая будзе размешчана ў актавай зале.

Адрас: пр-т Фрунзэ, д. 81, кор. 3

Тэл.: +375 (212) 24-02-66

Сайт: <http://www.vmrz.by/contacts.php>

e-mail: vmrz@tut.by

2.3. Музеі ВНУ

Музеі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава

Музей гісторыі ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”

Музей створаны ў 1979 годзе ў межах святкавання 60-годдзя з дня заснавання інстытута. Першапачаткова размяшчаўся ў вучэбнай аўдыторыі на першым паверсе. У 2004 г. экспазіцыя была пашырана і

размешчана ў спецыяльна абсталяваным для гэтага холе другога паверха. Новае памяшканне музея мае значную плошчу і добра абсталявана сучаснай аргтэхнікай, што дазваляе праводзіць на яго базе навучальныя і асветныя мерапрыемствы для вялікіх груп наведвальнікаў, прычым як студэнтаў ВДУ, так і навучэнцаў горада і жадаючых. У 1994 годзе атрымаў званне народнага. У фондах музея больш за 4 тыс. экспанатаў, з іх 3 тыс. – галоўны фонд.

Экспазіцыя паказвае гісторыю развіцця навучальнай установы ад настаўніцкага інстытута да ўніверсітэта. Тэматыка стэндаў прысвечана розным перыядам гісторыі ўстановы як Настаўніцкага інстытута, Інстытута народнай адукацыі (1919–1924), інстытута (з 1930 г.). З 1934 г. інстытут насіў імя С.М. Кірава. З 1998 г. – імя П.М. Машэрава. У 1995 г. установа была рэарганізавана ў Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт.

Гісторыю ўстановы прадстаўляюць дакументы, фотаздымкі, асабістыя рэчы, навуковыя працы выкладчыкаў, звесткі пра выдатных выпускнікоў і яго супрацоўнікаў. У цэнтры музея знаходзіцца карта-план універсітэта, размешчаная на фоне архітэктурных помнікаў Віцебска.

У экспазіцыі прэзентуюцца асноўныя структурныя падраздзяленні ВДУ – гістарычны, хіміка-біялагічны, фізіка-матэматычны, мастацка-графічны, філалагічны, педагогікі і методыкі пачатковага навучання, фізічнай культуры, падрыхтоўчы факультэты. Калекцыя ўніверсітэта налічвае больш за 11 тыс. чалавек. З іх амаль 5 тыс. студэнтаў дзённага аддзялення, больш за 5,5 тыс. завочнага. Падрыхтоўку спецыялістаў па 40 спецыяльнасцях забяспечваюць 42 кафедры, 586 выкладчыкаў, з іх 8 акадэмікаў, 22 доктары і 221 кандыдат навук. Універсітэт мае 5 вучэбных карпусоў, 5 інтэрнатаў на 1700 месцаў, сталаўку, 50 гаспадарчых аб'ектаў. Асобныя падраздзяленні ВДУ – батанічны сад, навукова-даследчая лабараторыя па засваенні, рэканструкцыі і ахове жывёльнага свету Беларускага Паазер'я. У асобных раздзелах экспазіцыі распавядаецца пра асноўныя накірункі дзейнасці і навуковыя дасягненні выкладчыкаў і студэнтаў.

Аўтар дызайн-праекта – заг. кафедры дызайна мастацка-графічнага факультэта В.У. Кулянёнак.

Адрас: Маскоўскі праспект, 33. 2 паверх.

Тэл.: + 375 (212) 21-59-58

http://www.vsu.by/index.php?option=com_content&task=view&id=836&Itemid=88889066

Часы наведвання: 9.30–18.00

Выходны: субота, нядзеля

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Мемарыяльны пакой-музей П.М. Машэрава

ВДУ з гонарам носіць імя выдатнага партыйнага і грамадскага дзеяча БССР, Першага Сакратара Камуністычнай партыі Беларусі (кіраўніка краіны па цяперашнім разуменні), Героя Савецкага Саюза, Героя Сацыялістычнай працы – П.М. Машэрава, які нарадзіўся ў в. Шыркі Сенненскага раёна Віцебскай вобласці. У 1939 г. ён скончыў Віцебскі педагагічны інстытут. У гады Вялікай Айчыннай вайны ваяваў у партызанскім атрадзе на Віцебшчыне. З 1998 г. універсітэт носіць імя выдатнага земляка і былога студэнта.

Ідэя стварэння музея ўзнікла адразу пасля гібелі П.М. Машэрава ў аўтамабільнай катастрофе ў 1980 г. Першапачаткова планавалася стварэнне Музея слаўных землякоў у в. Машканы Сенненскага раёна, паблізу ад роднай вёскі – в. Шыркі, аднак гэтыя планы не спраўдзіліся.

Пад мемарыяльны пакой-музей адведзена аўдыторыя на першым паверсе ўніверсітэта агульнай плошчай 70 м². Экспазіцыя была распрацавана супрацоўнікамі Віцебскага абласнога краязнаўчага музея і была адчынена 28 мая 1983 г. і першапачаткова мела статус яго філіяла. У 1994 годзе мемарыяльны пакой-музей П.М. Машэрава перайшоў на баланс універсітэта. У 2006–2007 гг. у музеі была праведзена рэканструкцыя.

У экспазіцыі прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя жыццёваму шляху нашага слаўтага земляка. Выкарыстаны афіцыйныя ўрадавыя дакументы, матэрыялы дзяржаўных, ведамасных, прыватных архіваў музеяў, перыядычных выданняў. Напрыклад, у фондах зберагаюцца тэксты выступленняў П.М. Машэрава, асабістыя запісы, карта Беларусі з нанесеным маршрутам аплёту гаспадарак Мінскай вобласці. У музеі захоўваюцца асабістыя рэчы, кнігі прысвечаныя выдатнаму кіраўніку БССР, відэаматэрыялы.

Разам з мемарыялізацыяй асобы выдатнага партызанскага кіраўніка, грамадскага, партыйнага, адміністрацыйнага, гаспадарчага дзеяча нашай краіны, музей займаецца культурна-асветніцкай, вучэбна-навуковай і выхаваўчай працай сярод студэнтаў і жыхароў горада. У музеі праводзяцца сустрэчы з ветэранамі працы, выпускнікамі ВДУ. Ён адчынены для наведвання не толькі студэнтаў. Акрамя экскурсій, прысвечаных жыццю і дзейнасці П.М. Машэрава, праводзяцца экскурсіі, падрыхтаваныя па асобных тэмах, у тым ліку “Развіццё партызанскага руху на Віцебшчыне”.

Адрас: Маскоўскі праспект, 33. 1 паверх.

Тэл.: + 375 (212) 21-59-58

http://www.vsu.by/index.php?option=com_content&task=view&id=837&Itemid=88889066

Часы наведвання: 9.30–18.00

Выходны: субота, нядзеля

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Літаратурны музей кафедры беларускай літаратуры факультэта беларускай філалогіі і культуры

Ідэя стварэння музея ўзнікла яшчэ на пачатку 1970-х гг. у сувязі са святкаваннем 1000-годдзя Віцебска. Аднак, адкрыты ён быў толькі 12.04. 1980 г. як вучэбны музей ВДП імя С.М. Кірава. Асноўнымі мэтамі з'яўляліся збор, захаванне, вывучэнне і прэзентацыя літаратурных здабыткаў Віцебшчыны. Арганізатарамі музея з'яўляліся віцебскі паэт Д. Сімановіч, дацэнт кафедры рускай літаратуры З.А. Андрыянава, дацэнт кафедры беларускай літаратуры А.М. Канапелька. У фондах захоўваецца больш за 600 экспанатаў.

Пачынаецца агляд са стэнда, прысвечанага гісторыі стварэння музея. Працягваецца ён у раздзеле “З вякоў мінулых” (пісьменства і духоўная культура Віцебшчыны ад старажытных часоў да XX ст.). Наступная частка прысвечана беларуска-рускім літаратурным сувязям – рускім пісьменнікам, якія былі звязаны з Віцебшчынай – А. Пушкіну, Г. Дзяржавіну, І. Фанвізіну, А. Дэльвігу, І. Лажэчнікаву, І. Буніну, Г. Успенскаму. Раздзел “З літаратурных крыніц Віцебшчыны” прысвечаны класікам беларускай літаратуры Янку Купалу і Якубу Коласу, Васілю Быкаву, Уладзіміру Караткевічу, Рыгору Барадуліну і іншым выдатным беларускім пісьменнікам.

У раздзеле “Сучасная літаратурная Віцебшчына” распавядаецца пра пісьменнікаў-ураджэнцаў Віцебскай вобласці: А. Касцэня, І. Пракаповіча, С. Рублеўскага.

У музеі захоўваюцца і экспануюцца дакументы, рэчы пісьменнікаў, фотаздымкі, карціны якія адлюстроўваюць развіццё пісьменства і літаратурныя традыцыі Віцебшчыны. Сярод найбольш цікавых экспанатаў музея – творы з аўтографамі, рукапісы, у тым ліку В. Быкава, Р. Барадуліна, Г. Бураўкіна, І. Шамякіна, Е. Лось, М. Лынькова, бюсты пісьменнікаў работы выпускнікоў мастацка-графічнага факультэта.

Экспануецца невялікая калекцыя побытавых рэчаў беларускіх сялян XIX – другой паловы XX ст.: цапы, ночвы, калаўрот, пранікі, прасы, збаны, адзення – андаракі, посцілкі, сурвэткі, ручнікі іншыя рэчы.

Асаблівую цікавасць уяўляе карта “Літаратурная Віцебшчына”, на якой адзначаны населеныя пункты, дзе нарадзіліся вядомыя літаратары Прыдзвіння (знаходзіцца ў вучэбнай аўдыторыі № 625).

Адрас: Маскоўскі праспект, 33. 5 паверх.

Тэл.: + 375 (212) 21-21-96-73 (дэканат факультэта беларускай філалогіі і культуры).

E-mail: flf@mail.by

Часы наведвання: 9.30–18.00

Выходны: нядзеля

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Біялагічны музей кафедры заалогіі біялагічнага факультэта

Вучэбны біялагічны музей быў адчынены пры кафедры заалогіі біялагічнага факультэту ў 1.09.1975 г. на аснове матэрыялаў, што былі назапашаны кафедрай з 1945 года, а таксама некаторых матэрыялаў калекцыі сабраных натуралістамі-аматарамі ў пачатку ХХ ст. (У.А. Плюшчэўскім-Плюшчыкам, П.А. Донавым) і выкладчыкамі кафедры Віцебскага педагагічнага інстытута ў 1930-я гг. Рээкспазіцыя праводзілася ў 1993 і 2006 гг.

Музейная экспазіцыя размяшчаецца на чацвёртым паверсе галоўнага корпуса ВДУ і складаецца з некалькіх частак. Галоўная частка размяшчаецца ў асобным памяшканні плошчай 138 м². У фондах музея захоўваюцца больш за 1,2 тыс экспанатаў (не ўлічваючы больш за 3600 адзінак захоўвання насякомых). У рэкрэацыі перад уваходам у музей змешчаны партрэт яго заснавальніка, вядомага беларускага энтамолага, педагога, былога загадчыка кафедры заалогіі А.І. Радкевіча (1898–1977).

У экспазіцыйнай зале змешчаны 14 вітрын з беспазваночнымі жывёламі, 20 вітрын з пазваночнымі. Усяго ў вітрынах змяшчаецца больш за 1100 экспанатаў (калекцыі беспазваночных, чучалы і муляжы пазваночных, у тым ліку млекакормячых, птушак, рэптылій, рыб, вільготныя прэпараты амфібіяў сусветнай фаўны. Сярод іншых тэматычныя – біягрупы “Рыбы возера Дрывяты”, “Зайцы-белякі”, “Лісіца звычайная”, “Выдра”. Цікавасць уяўляе дыярама “Змешаны лес”, у якой змешчаны чучалы дзіка, казулі, ваўка, рысі, птушак беларускіх лясоў (сіваграка, філіна, соек, кугакаўкі). У асноўнай зале таксама размяшчаецца дэкаратыўная кампазіцыя “Вядомыя заалягі” (4 планшэты), стэнд-карта па ахове прыроды Беларусі.

У экспазіцыі музея можна ўбачыць шэраг відаў млекакормячых, насякомых, малюскаў трапічнай фаўны. Сярод найбольш цікавых экспанатаў музея – чучалы белага мядзведзя, кенгуру, расамахі, гіганцкага амара, камчацкага краба, павука-птушкаеда з Паўднёвай Амерыкі, вялізнага трапічнага скарпіёна з Паўднёва-Усходняй Азіі (Тайланд), палярнай савы, чучалы катрана (зубатай акулы), сцерлядзі, сяўругі, кубінскага блакітнага рака.

Прыцягваюць увагу наведвальнікаў лускі асятра памерамі больш 10 см., нос рыбы-пілы, чучала, пер’і і яйкі афрыканскага страуса і страўса нанду, вялізны панцыр супавой чарапахі, коканы і матылі тутавяга і дубовага шаўкапрадаў.

У экспазіцыі змяшчаецца пазванок самага вялікага млекакормячага на Зямлі – сіняга кіта, дарэчы, адзіны ў краіне. Такі рэдкі экспанат быў знойдзены школьнікамі ў балоце ў Лепельскім раёне. Па меркаванням супрацоўнікаў кафедры ён захоўваўся ў калекцыі мясцовага аматара прыроды, якая, верагодна, была разрабавана ў 1812 г. французскімі войскамі.

Уражваюць чучалы гюрзы, кобры, гадзюкі, хамелеонаў, агамы вадзяной, геконаў, верацейніцы, розных відаў яшчарак. Цікавасць выклікае дыярама “Зімоўка вужоў”.

З амаль 3 тысяч птушак, якія гняздуюцца на Беларусі прадстаўлены больш за 70 відаў, у тым ліку змеяда, маркута, пустальгі, белага і чорнага буслоў, чаплі шэрай, гуся-гуменніка, глушцоў, рабчыкаў, фазана, зімародка.

Асаблівую цікавасць ўяўляе калекцыя матылькоў (больш 2600 экзэмпляраў), сярод якіх найбольш цікавасць ўяўляюць трапічныя і мясцовыя матылі. Вельмі прыцягальная для наведвальнікаў любога ўзросту калекцыя ракавін малюскаў паўднёвых марэй, якія вылучаюцца сваёй стракатай афарбоўкай і арыгінальнымі формамі.

У музеі можна ўбачыць калекцыю птушыных яек (больш за 50 адзінак захоўвання), чарапоў (мядзведзя, алень, лася, сайгі), муляжы нільскага кракадзіла, археаптэрыкса, стэпавага яшчара (пангаліна). У музеі пастаянна экспануюцца больш за 25 відаў рэдкіх жывёл, а таксама жывёл, якія ўключаны ў другое выданне “Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь”.

Частка экспазіцыі біялагічнага музея змяшчаецца ў рэкрэацыі чацвёртага паверха вучэбнага корпуса, дзе размяшчаюцца 5 дыярам, якія адлюстроўваюць прыроду Віцебскай вобласці у розныя сезоны: “Такуючыя цецерукі”, “Зімуючыя птушкі”, “Хваёвы бор”, “Бабры”, “Возера”.

Тут жа змешчана выстава “Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь” якая складаецца з 29 стэндаў у якіх змешчана інфармацыя пра ахоўваемых жывёл і расліны на Віцебшчыне. Асобная выстава, якая складаецца з 8 стэндаў прысвечана кафедры заалогіі ВДУ імя П.М. Машэрава, яе гісторыі, выкладчыкам, дасягненням. Таксама ёсць выстава “Беларускае Паазер’е” (7 стэндаў). Асобна адзначым насценны роспіс “Міграцыя рэчыва і энергіі ў біясферы”.

Пры кафедры заалогіі маецца куток жывой прыроды з акварыумаў і тэрарыумаў.

Адрас: Маскоўскі праспект, 33. 4-ы паверх.

Тэл.: + 375 (212) 21-58-45 (дэканат біялагічнага факультэта)

Часы наведвання: 9.30–18.00

Выходны: нядзеля

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Музей дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва мастацка-графічнага факультэта

Створаны ў 1986 г. з мэтай захавання і экспазіцыі лепшых вучэбных, курсавых і дыпломных работ студэнтаў мастацка-графічнага факультэта. Музей знаходзіцца на першым паверсе ў будынку мастацка-графічнага факультэта. У 2001–2002 былі пабудаваны дадатковыя

плошчы і выставачай залы. Абноўлены музей быў адчынены ў маі 2003 г. Плошча музея 100 м². У фондах захоўваецца больш за 800 работ.

У экспазіцыі змяшчаюцца работы па асноўных відах апрацоўкі матэрыялаў, па якім праводзіцца навучанне на кафедры: рэчы з папэры, саломкі, металу, скуры, тэкстылю, гліны, інтарсія (інкрустацыя металу, косці, каменю і іншых матэрыялаў у дрэва) і маркетры (складанне выявы з пласцінак розных парод дрэва), выцінанка, такарныя вырабы, разьба па дрэве, роспіс па дрэве, вучэбныя работы па мадэльна-макетнай справе, мазаіка, вырабы з гіпсу, вышыўка і ткацтва, габелен, бацік.

Сярод экспануемых рэчаў ёсць унікальныя рэчы, праца над якімі прыводзіла да стварэння новых тэхнік і методык у рабоце з матэрыялам. Сярод іншых: дакладныя мадэлі караблёў (галеры, карвета, галеона, каравэлы, рыбалоўнага траўлера) выкананыя ў прапорцыях 1:72; макеты (папяровыя і з пап'е-машэ) замкаў, храмаў, гістарычных будынкаў, архітэктурных помнікаў; партрэт Якуба Коласа, выкананы ў тэхніцы інкрустацыі з рога; бюст А. Міцкевіча; шахматы, выразаныя з дрэва; вазы “Тры сястры: Беларусь, Расія, Украіна”; яркія і эмацыянальныя працы, выразаныя з дрэва – “Распяцце”, абрамленні для люстэркаў, гадзіннікаў, ківаты, прадметы мэблі.

Пры музеі праводзяцца вучэбныя заняткі са студэнтамі па наступных накірунках: разьба па дрэве, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, народныя мастацкія рамёствы, габелен, бацік, вышыўка, вязанне, работа са скурай, методыка выкладання працоўнага навучання і інш. У музейны комплекс факультэта ўваходзіць таксама выставачая зала кафедры выяўленчага мастацтва. Музей праводзіць выязныя выставы.

Выставачая зала мастацка-графічнага факультэта

Адчынена ў в 2002 годзе. Штогод адбываюцца 8–10 калектыўных і персанальных выстаў сучаснага беларускага і замежнага мастацтва (Кітай, Латвія, Расія). Экспануюцца найлепшыя працы студэнтаў, выкладчыкаў кафедры, а таксама мастакоў горада і вобласці. Праводзяцца персанальныя выставы (П.М. Явіча, А.Ф. Карпана, А.А. Скавародкі і іншых віцебскіх мастакоў), экспануюцца работы з дзіцячых пленэраў.

Адрас: Маскоўскі праспект, 33а, корпус мастацка-графічнага факультэта

Тэл. +375 (212) 21-58-70

E-mail: hgfsenko@vsu.by

Сайт: www.hgf.vsu.by/

Часы наведвання: 8.00–17.00; у суботу 9.00–12.00

Выходны: нядзеля

Экскурсія праводзіцца па папярэдняй дамоўленасці

Музей гісторыі педагагічнага факультэта

Утвораны ў межах святкавання 50-годдзя педагагічнага факультэта ВДУ (2004). Урачыстае адкрыццё адбылося ў снежні 2006 г.

Экспазіцыя прысвечана гісторыі стварэння і развіцця педагагічнага факультэта ВДУ, гісторыі развіцця адукацыі ў Беларусі ў цэлым і на Віцебшчыне ў прыватнасці. На сямі стэндах адлюстраваны асноўныя этапы развіцця факультэта. Паказаны асноўныя накірункі дзейнасці факультэта ў навучальнай, выхаваўчай, навуковай працы, спартыўныя дасягненні студэнтаў. Асобны стэнд прысвечаны міжнародным сувязям з замежнымі ВНУ, а таксама П.М. Машэраву ў час яго вучобы на рабфаку (1934–1935) і фізіка-матэматычным факультэце (1935–1939).

Адрас: г. Віцебск, вул. Чэхава, 11/44.

Тэл. +375 (212) 23-02-43

E-mail: pedfakultet@gmail.com

Часы наведвання: 8.00–17.00

Выходныя: нядзеля

Экскурсія праводзіцца па папярэдняй дамоўленасці

Музей алімпійскай славы пры факультэце фізічнай культуры і спорту

Знаходзіцца на першым паверсе факультэта фізічнай культуры і спорту ў асобным памяшканні. Экспазіцыя складаецца з 29 стэндаў, аформленых у адным ключы і размешчаных на двух сценах. Памяшканне выкарыстоўваецца для правядзення заняткаў.

Музей прысвечаны алімпійскім гульням – буйнейшым міжнародным спартыўным спаборніцтвам, якія праводзяцца раз на чатыры гады. Першая частка экспазіцыі прысвечана гісторыі ўзнікнення і правядзення антычных алімпійскіх гульняў. На карце старажытнай Грэцыі адзначаны гарады і правінцыі, якія з'яўляліся цэнтрамі спартыўных спаборніцтваў, частак панэлінскіх гульняў – Алімпійскіх, Піфійскіх, Істмійскіх, Нямейскіх.

Распавядаецца пра спаборніцтвы, якія ладзіліся на антычных алімпійскіх гульнях: бегу на стадыю (192 м), дваіны бег (дзве стадыі), на 7 стадый (1344 м), бег ва ўзбраенні (384 м), адзінаборствы (кулачны бой, панкратыён (рукапашны бой), барацьба); штурханне кап'я, дыска; пентатлон (пяцібор'е), які ўключаў бег на стадыю, штурханне дыска, штурханне кап'я, скачок у даўжыню і барацьбу; конныя спаборніцтвы (скачкі на калясніцах), а таксама спаборніцтвы трубачоў і герольдаў. Прыводзяцца правілы гульняў, расклад іх правядзення па днях.

Адлюстравана гісторыя аднаўлення гульняў ў XIX ст., іх развіццё ў XX і XXI ст. Асобна прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя алімпійскаму руху на Беларусі і Віцебшчыне. Можна ўбачыць першыя правілы гульні ў футбол, дэманструюцца фотаздымкі гонак на прыз “лепшага ездака на веласіпедзе” Віцебска 1894 г., першай беларускай веласіпедысткі – А. Серафімовіч і інш. Асобна прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя сімваліцы Алімпійскіх гульняў у нумізматыцы, фалерыстыцы.

Змешчаны фотаздымкі выкладчыкаў, выпускнікоў факультэта, чэмпіёнаў, пераможцаў спаборніцтваў розных часоў. На асобным стэндзе – імёны студэнтаў ВДУ, якія выканалі нарматыў майстра спорту і майстра спорту міжнароднага класа. Асобныя стэнды прысвечаны віцэблянам – чэмпіёнам і прызёрам Алімпійскіх гульняў – Т. Лазаковіч, С. Лаўрэнаву, Г. Аляшчуку, С. Быкоўскаму і іншым. Адлюстроўваецца і гісторыя кафедры тэорыі і методыкі фізічнай культуры і спорту, асвятляецца валанцёрская дзейнасць Віцебскага маладзёжнага клуба адаптыўнай культуры “АФІС”.

Адрас: вул. Чапаева, 30.

Тэл. +375 (212) 24-21-43

Часы наведвання: 8.00–17.00

Выходны: нядзеля. Экскурсія праводзіцца па папярэдняй дамоўленасці

Музеі Віцебскай ордэна “Знак Пашаны” дзяржаўнай акадэміі ветэрынарнай медыцыны

Музей гісторыі ўстановаў

Адчынены ў 1977 г. змяшчаецца ў будынку бібліятэкі. Экспазіцыйная плошча – больш за 100 м². У фондах захоўваецца больш за 4 тыс. экспанатаў. У экспазіцыі можна вылучыць некалькі сэнсавых частак. У першай распаўядаецца пра стварэнне навучальнай установы. Прадстаўлены падручнікі, прэпараты, абсталяванне, мадэлі, фотаздымкі, апісанне навуковага, дыягнастычнага, лячэбнага, лабараторнага абсталявання. Можна ўбачыць партрэты рэктараў, вядомых вучоных, якія працавалі ў акадэміі, стваральнікаў навуковых школ у галінах ветэрынарыі, заатэхніі. Прыводзяцца дадзеныя пра выдатных выпускнікоў установы.

У асобнай частцы адлюстраваны вынікі навукова-педагагічнай працы вучоных. Змешчана інфармацыя пра кафедры клінічнага, перадклінічнага, сацыяльна-гуманітарнага, агульнаадукацыйнага профіляў і структурныя падраздзяленні ўстановы. У цэнтры экспазіцыі змешчаны сцягі, ордэны, медалі, ганаровыя граматы і іншыя ўрадавыя ўзнагароды, якімі адзначаны ўклад установы і яе супрацоўнікаў у развіццё народнай гаспадаркі краіны. Сяброўскія

сувязі акадэміі адлюстроўваюць віншавальныя адрасы, сувеніры, падарункі ветэранаў, выпускнікоў, калег з розных навучальных устаноў.

У акадэміі маецца 8 кафедральных музеяў, якія з'яўляюцца структурнымі навукова-даследчымі і вучэбнымі падраздзяленнямі. Некаторыя з іх маюць вузкую спецыялізацыю і наведванне іх будзе цікавым толькі спецыялістам ці аматарам навукі. Іншыя, такія як анатамічны, заалагічны, ветэрынарна-санітарнай экспертызы ці віварый будуць цікавыя шырокаму колу наведвальнікаў.

Анатамічны музей

Афіцыйна створаны ў 1925 г. як шкілетная майстэрня. Значную ролю ў развіцці музея адыграў першы рэктар – Я.Ф. Алонаў, які з'яўляўся стваральнікам ветэрынарна-заалагічнага музея, што паўстаў у ветэрынарным адзеле віцебскага губернскага земства ў 1915 г. Большая частка экспанатаў загінула ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Збор новых калекцый пачаўся ў пасляваенны перыяд. У фондах утрымліваецца больш за 1,5 тыс. экспанатаў.

У музеі экспануецца адзіны ў Беларусі шкілет слана, дакладней сланіхі Нэлі, якая пражыла 46 гадоў у Мінскім цырку. Да цікавых экспанатаў, якія варта ўбачыць, аднясем чучала каня генерала П.Х. Вітгенштэйна, героя вайны 1812 г., корпус якога вызваляў Віцебшчыну ад французаў. Чучала любімага каня пароды гюнтэр рабілі адмыслова выкліканыя з Францыі таксідэрмісты. Цікавасць уяўляе і шкілет арлоўскага рысака “Гром”, які ў 1930-я гг. с поспехам выступаў на віцебскім іпадроме. Мала дзе можна ўбачыць у нашай краіне і чучалы тыгра, вярблюда, дэльфіна, кракадзіла і іншых экзатычных і, наадварот, звычайных для нашай мясцовасці звяроў.

Адрас: вул. 1-я Даватара, 7/11.

Тэл.: +375 (212) 36-09-55

Заалагічны музей

Утвораны ў 1924 г. як энтамалагічны і заалагічны музей Беларускага ветэрынарнага тэхнікума. У аснову легла калекцыя выдатнага натураліста, энтамолага У.А. Плюшчык-Плюшчэўскага, якая налічвала 60 тыс. экспанатаў – узораў флоры і фаўны, пераважна Віцебшчыны, а таксама з розных куткоў Еўропы, Азіі, Амерыкі. На жаль, у гады вайны яна была страчана, а стварэнне новай экспазіцыі пачалося ў пасляваенны час.

У экспазіцыі музея больш за 70 чучал, больш за 350 вільгасных прэпаратаў, больш за 700 мікрапрэпартаў, 45 калекцый. Прадстаўлены каля 50 відаў экзатычных жывёл, сярод якіх зялёныя ігуаны, чырвона-

хвостыя ўдавы, леопардавыя зублефары, павукі-птушкаеды, дэкаратыўныя тхары. Самы стары экспанат – вільгасны прэпарат “Кашачая акула – катран”.

Разам з наведваннем зааалагічнага музея варта пабываць і ў экзатэрыуме. Ён ўяўляе сабой жывы куток, у якім жывуць экзатычныя жывёлы, а таксама ёсць калекцыя акварыумных рыбак. Прадстаўлены істоты з усіх кантынентаў, за выключэннем Антарктыды, усе адзелы заалогіі, пачынаючы з малюскаў і заканчваючы млекакормячымі. Сярод найбольш цікавых – лютучы сабака – прадстаўнік сямейства рукакрылых з Афрыкі.

Паталагаанатамічны музей

Стварэнне пачалося ў 1926 г., калі выкладчык А.Д. Бальзаменаў падрыхтаваў калекцыю гісталагічных і музейных экспанатаў для практычнага курса па паталагічнай анатоміі. У музеі прадстаўлены прэпараты, якія адлюстроўваюць агульныя патамарфалагічныя працэсы, а таксама паталагічныя змены, якія адбываюцца пры розных хваробах у сельскагаспадарчых і дамашніх жывёл. Зберагаюцца прэпараты па хваробах коняў, буйной рагатай жывёлы, свіней, птушак, сабак, коз, авечак, трусоў. Тут захоўваюцца, вывучаюцца і экспануюцца каля 2 тысяч макрапрэпаратаў, а таксама малюнкi, схемы, слайды.

Музей кафедры паразіталогіі і інвазіўных хвароб

Заснавальнік – І.А. Шчарбовіч. Асновай з’яўляецца калекцыя паразітычных чарвей (гельмінтаў, глістоў) жывёл, птушак, амфібіяў, рыб. На цяперашні момант вядома больш за 200 хваробаў, узбуджальнікі якіх могуць перадавацца ад жывёл да чалавека. У экспазіцыі больш за 700 макрапрэпаратаў і больш за 5 тыс. мікрапрэпаратаў, якія прадстаўляюць узбуджальнікаў гельмінтозаў чалавека і жывёл. Экспануюцца таксама розныя насякомыя, кляшчы, малюскі, ракаабразныя, якія з’яўляюцца пераносчыкамі шэрагу хвароб. Паразіталагічны музей з’яўляецца адным з буйнейшых у краіне.

Музей кафедры ветэрынарна-санітарнай экспертызы імя Х.С. Гарагляда

Знаходзіцца ў будынку на вул. Савецкай пабудаваным у 1903 г. Утвораны ў 1930-я гг., калі кафедру мясазнаўства ўзначальваў вядомы вучоны акадэмік Х.С. Гарагляд, які пачаў стварэнне музея паталогіі мяса і мясапрадуктаў, рыбы, малочных вырабаў, тлушчаў, прадуктаў расліннага паходжання. У гады вайны экспанаты не пацярпелі.

Разам з прэпаратамі, якія адлюстроўваюць хваробы жывёл, змяшчаюцца 84 муляжы дакладнай копіі прадукцыі, якая вырабляецца

на прадпрыемствах перапрацоўчай прамысловасці. На стэндах 34 сарты сыру, 9 сартоў каўбасы, 9 відаў грыбоў, садавіны, гародніны, 15 відаў круп, 13 тлушчаў расліннага і жывёльнага паходжання.

Цікавымі з'яўляюцца ўзоры харчовай прадукцыі, якая выраблена з някаснай сыравіны. Галоўным чынам гэта прадукты забраныя ветсанэкспертамі з крамаў і вытворчасцяў. 3

Музей тапанімічнай анатоміі пры кафедры агульнай прыватнай і апэратыўнай хірургіі

Заснаваны ў 1983 г. Асноўныя экспанаты – шкілеты, на якіх абазначаны кропкі абязбольвання, асноўныя крывяносныя і нервовыя магістралі. З дапамогай экспанатаў студэнты наглядна вывучаюць асноўныя прынцыпы правядзення хірургічных аперацый.

Музей кафедры эпізааталогіі

Створаны ў 2007 г. экспануюцца ўзоры біяпрэпаратаў, выданні розных часоў (падручнікі, дапаможнікі, метадычныя распрацоўкі, рэкамендацыі, інструкцыі, манаграфіі, узоры навукова-тэхнічнай дакументацыі).

Для дзяцей, якія часта за жыццё не бачылі сельскагаспадарчых жывёл, цікавым будзе наведванне **віварыя**, створанага ў 1950-я гг. У ім утрымліваюцца нутрыі, сабакі, цяляты, парсюкі, ягняты, індкі, качкі, гусі, куры. У планах стварэнне мінітрусафермы, птушніка, пітомніка для дробных лабараторных жывёл.

Экспедыцыі праводзяцца па папярэдняй дамоўленасці

Музеі Віцебскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта

Музей гісторыі ВДМУ

Створаны ў 1974 г. па рашэнні рэктарата ВНУ. Знаходзіцца ў памяшканні канферэнцзала. У фондах утрымліваецца больш за 3000 адзінак захоўвання. Знаходзіцца ў галоўным корпусе ўніверсітэта.

Экспазіцыя прысвечана гісторыі развіцця медыцыны і вышэйшай медыцынскай адукацыі на тэрыторыі Беларусі. Прадстаўлена гісторыя стварэння ВНУ, дасягненні яго выкладчыкаў і студэнтаў у навуковай, педагагічнай, доктарскай, грамадскай дзейнасці. На стэндах прадстаўлены фотаздымкі, манаграфіі, падручнікі, дысертацыі, аўтарэфераты дысертацыі, падрыхтаваныя супрацоўнікамі, патэнты, асабістыя рэчы, ваенныя, працоўныя, спартыўныя ўзнагароды, альбомы выпускнікоў. Атмасферу савецкіх часоў перадаюць карціны, вображ, вымпелы і ўзнагароды мінулае эпохі.

З мэтай правядзення тэматычных выстаў выкарыстоўваецца вестыбюль галоўнага вучэбнага корпуса. Наведванне музея карысна асобам, якія цікавяцца гісторыяй медыцыны, школьнікам, якія хочуць стаць урачамі.

Адрас: вул. Фрунзе, 27.

Тэл.: +375 (212) 24-94-38; 24-30-38

Экскурсіі праводзяцца па папярэдняй дамоўленасці

Анатамічны музей кафедры анатоміі ВДМУ

Заснаваны ў 1937 г. праф. В.І. Ашкадэравым¹³⁰. У гады Вялікай Айчыннай вайны быў разбураны. Аднаўленне пачалося ў 1949 г. Сучасная экспазіцыя створана ў 2010–2012 г. Дызайн распрацаваны загадчыкам кафедры А.К. Усовічам. Знаходзіцца на першым паверсе марфалагічнага корпуса ўніверсітэта. Размяшчаецца ў 4-х пакоях. Агульная плошча – 450 м². Асноўны фонд – больш за 1000 экспанатаў. Створаны з мэтай падрыхтоўкі студэнтаў, але дазволены доступ шырокай публіцы.

Першая частка прысвечана эвалюцыі і развіццю чалавека. Гэта адлюстроўваюць мадэлі, муляжы, стэнды. На сцяне прадстаўлены стадыі эмбрыягенеза (этапы развіцця немаўля).

Асобую ўвагу наведвальнікаў мае зала тэтралогіі (уродстваў). Сярод іншых экспанатаў дэманструюцца дзіця з дзвюма галавамі, цыклоп, дзіця, у якога адсутнічае вялікі мозг, косці звода чэрапа і іншыя.

Кабінет № 103 прэзентуе апарат руху. Тут прадстаўлены прэпаратыраваныя косці, суставы, мышцы, 2 муміі. Дзве рэнтгенвітрыны, дазваляюць рабіць візуалізацыю розных аддзелаў чалавечага арганізма ў ультрагукавым, рэнтгенаўскім, магнітра-рэзанансным сканаванні. У кабінэце створаны мемарыяльны куток прафесара В.І. Ашкадэрава. Ён уключае ў сябе стэнд, на якім змешчана інфармацыя пра жыццёвы, педагагічны і навуковы шлях выдатнага даследчыка, а таксама бюст вядомага навукоўцы. Кабінет № 102 арыентаваны ў большасці для студэнтаў стаматалагічнага факультэта. Тут дэманструюцца прэпараты сківіца-чалюсной зоны, у тым ліку мадэлявання зубоў. Прадстаўлены розныя этапы развіцця зубоў, паталогіі, шляхі іх карэкцыі. У кабінэце створаны мемарыяльны куток прафесара З.І. Ібрагімавай, якая 31 год з'яўлялася загадчыцай кафедры. На стэндзе дэманструюцца яе ўзнагароды, асабістыя рэчы, некаторыя прэпараты, створаныя ёю.

Кабінет № 101 прысвечаны галаўному мозгу. Тут прадстаўлены прэпараты, якія адлюстроўваюць розныя ўчасткі мозга, яго паталогіі і

¹³⁰ Чеботарева Т. "Экспонат" всегда мертв [Электронный ресурс] // Сайт "Советская Белоруссия" 10.01.2004. Рэжым доступу: <http://sb.by/post/33700/>

нормы развіцця. Анатомія ўнутраных органаў прадстаўлена ў кабінцеце № 111. Прэпараты па сардэчна-сасудзістай сістэме сабраны ў зале № 110, прэпараты спіннага мозга і перыферычнай нервовай сістэмы змяшчаюцца ў зале № 109. Увогуле, у залах выстаўляюцца прэпарава-ныя органы, якія адлюстроўваюць галоўныя сістэмы жыццядзейнасці чалавека: апорна-рухавы апарат чалавека, мочаполавы апарат, страва-вальную, лімфатычную, нервовую, сардэчна-сасудзістую, дыхальную, эндакрынную сістэмы арганізма і органаў адчуванняў. Уздоўж сцен ва ўсіх залах музея змешчаны рэнтгенвітрыны, якія дазваляюць рабіць візуалізацыю розных адзелаў чалавечага арганізма ва ўльтрагукавым, рэнтгенаўскім, магнітна-рэзанансным сканаванні.

Экскурсіі праводзяцца выкладчыкамі кафедры.

Унікальнасць музея ў тым, што студэнты самастойна могуць працаваць з прэпаратамі. У музеі змяшчаюцца практычна ўсе прэпа-раты, якія маюцца ў анатамічных атласах.

Адрас: вул. Фрунзе, 27

Час працы: 8.00–19.00.

Выходныя: субота, нядзеля

E-mail: admin@vgmu.vitebsk.by

Тэл.: +375 (212) 24-81-62

Музей патанатоміі пры кафедры патанатоміі

Створаны ў 1935 г. па ініцыятыве заг. кафедры С.В. Вайнберга. У гады вайны калекцыя загінула. Аднаўленне пачалося пасля вайны. Музей знаходзіцца ў асобным памяшканні на 3-м паверсе марфалагічнага корпуса. Прадстаўлены прэпараты, якія адлюстроўваюць паталогіі развіцця сардэчна-сасудзістай, нервовай, дыхальнай, эндакрыннай сістэм арганізма. У калекцыі прадстаўлены больш за 500 макра- і больш за 2 тысячы мікрапрэпаратаў.

Адрас: вул. Фрунзе, 27

Час працы:

E-mail: admin@vgmu.vitebsk.by

Музей кафедры медыцынскай біялогіі і агульнай генетыкі

Створаны ў 1960-я гг. па ініцытыве дацэнта А.М. Зубінай. Знач-ную ролю ў зборы калекцыі адыграў член-карэспандэнт НАН Беларусі прафесар Я.Л. Бекеш. Знаходзіцца ў асобным памяшканні на першым паверсе марфалагічнага корпуса ўніверсітэта.

У шклянках шафах экспануюцца прэпараты, якія адлюстроўваюць розныя этапы антропагенезу, эмбрыянальнага і по-стэмбрыянальнага развіцця. Прадстаўлена параўнальная сістэма органаў пазваночных. Напрыклад, у 10 ёмкасах можна ўбачыць стадыі развіцця зародыша ад 6 тыдняў да 6,5 месяцаў з інтэрвалам 2–

3 тыдні. Сярод цікавых экспанатаў, якія захоўваюцца ў музеі, адзначым бівень і частку бярцовай косткі маманта, знойдзеныя ў кар’еры “Тралёва” непадалёк ад Віцебска. У асобнай шафе дэманструюцца гельмінты – плоскія, круглыя чэрві і захворванні, якія яны выклікаюць: альвакакоз, эхінакакоз, фасцыялэз і іншыя. У вітрынах можна пабачыць розныя тыпы членістаногіх, пазваночных, безпазваночных. Як важны практычны матэрыял, які вывучаецца на тэме “Атрутныя істоты” дэманструюцца атрутныя жывёлы: тарантул, каракурт, скарпіён, скалапендра, саламандра, гюрза, эфа, гадзюка і іншыя.

У калідорах кафедры размешчана больш за 50 планшэтаў, якія адлюстроўваюць розныя тэмы з гісторыі медыцыны, развіцця жыцця на Зямлі, генныя захворванні, інвазіўныя захворванні і інш.

Адрас: вул. Фрунзе, 27

Час працы:

E-mail: admin@vgmu.vitebsk.by

Музей кафедры судовай экспертызы

Адрас: вул. Фрунзе, 27. E-mail: admin@vgmu.vitebsk.by

Музеі Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта

Музей гісторыі Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта (ВДТУ)

Музей знаходзіцца ў вучэбным корпусе № 4, у аўдыторыі № 301. Створаны ў 1994 г. У 2007 г. праведзена рээкспазіцыя. У музеі распавядаецца пра заснаванне навучальнай установы, яе будаўніцтва, арганізацыю вучэбнай, навуковай і выхаваўчай працы ў 1960-я – 1980-я гг. Экспануюцца матэрыялы, прысвечаны першым выкладчыкам, студэнтам, дасягненням у мастацкай самадзейнасці, спорце, пра знакавыя падзеі гісторыі ўстановы, яе матэрыяльна-тэхнічную базу. Змешчана інфармацыя пра факультэты і іх спецыялізацыю, якая дае магчымасць пазнаёміць наведвальнікаў з верагоднымі перспектывамі і кар’ерным ростам у абранай прафесіі. Асобны гонар – узнагароды з розных конкурсаў і фестываляў моды, у тым ліку “Белая амфара”, “Мельница моды”, “Завадны апельсін” і іншых прэстыжных мерапрыемстваў.

Выставачная зала. Пры музеі маецца асобная выставачная зала, у якой праводзяцца выставы студэнтаў і выкладчыкаў кафедры дызайну. На іх можна ўбачыць дыпломныя і курсавыя работы навучэнцаў па розных галінах: афармленне ўпакоўкі, адзення, абутку, рэчаў са скуры, тканін, керамікі, лялек, прадуктаў харчавання, напояў, касметыкі, будаўнічых матэрыялаў, паліграфічных выданняў, выстаў і рэкламы (камунікатыўнаму дызайну), аб’ёмнаму дызайну, дызайну

прадметна-прасторавых комплексаў. Загадчык музея Дарафеева Ірына Анатольеўна.

Адрас: 210035, Маскоўскі праспект, 72, вучэбны корпус № 4, кабінет № 301.

Тэл.: + 375 (212) 47-71-68

Часы наведвання: 8.00–17.00, перапынак на абед 13.30–14.30

Выходныя: субота, нядзеля

Экспурсіі праводзяцца па папярэдняй дамоўленасці.

Асобная зала выдзелена для **экспанавання вынікаў навуковых распрацовак і вынаходніцтваў**, якія былі зроблены выкладчыкамі і студэнтамі ўніверсітэта.

Прадстаўлены дасягненні па асноўных накірунках навуковых даследаванняў, якія праводзяцца ва ўніверсітэце: абсталяванне для лёгкай і тэкстыльнай прамысловасці, тэхналогіі і абсталяванне для перапрацоўкі прамысловых адходаў, тэхналогіі выпрацоўкі вырабаў пражы і нітак, тэхналогіі выпрацоўкі тканых і трыкатажных вырабаў, медыцынскіх трыкатажных вырабаў і іншыя распрацоўкі.

Сярод найбольш цікавых экспанатаў – спецыяльныя ніткі, якія не гараць у агні, для пашыву вопраткі супрацоўнікам пажарных разлікаў, тканіны, якія выкарыстоўваюцца ў медыцыне пры аперацыях на сэрцы і іншыя.

Адрас: Маскоўскі пр-т, 72, вучэбны корпус № 4, кабінет № 303.

Экспазіцыя беларускай народнай творчасці пры кафедры дызайна.

Створана ў 1975 г. пры заснаванні кафедры. Знаходзіцца ў 2 кабінетах у вучэбным корпусе ВДТУ № 2. У кабінете № 41 экспануюцца ўзоры беларускага народнага ткацтва. На працягу шэрагу гадоў выкладчыкі кафедры з мэтай пашырэння прафесійнага майстэрства праводзілі экспедыцыі па розных раёнах Віцебскай і Брэсцкай вобласці Беларусі. У выніку быў сабраны ўнікальны матэрыял па розных напрамках народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва: ручнікі, узоры вышыўкі, вязання, ткацтва, выцінанкі і інш. Значная частка яго выкарыстоўваецца ў навучальным працэсе, пры распрацоўцы ўзораў для айчынай прамысловасці, падрыхтоўцы студэнцкіх работ. Разам з прадметамі з тэкстылю, выкананымі ў тэхніцы пераборнага ткацтва, у кабінете дэманструюцца і прадметы, якія выкарыстоўваліся ў тэхналогіі падрыхтоўкі тканіны: кросны, калаўрот. Памяшканне выкарыстоўваецца як вучэбная аўдыторыя.

У кабінете № 22, экспануюцца ўзоры беларускага традыцыйнага мужчынскага і жаночага народнага касцюма: кашулі, пасы, хусткі, андаракі і інш. Разам з аўтэнтчнымі рэчамі, якія датуюцца 1-й пал. XX ст., прадстаўлены і лепшыя дыпломныя работы кан. XX – пач.

XXI ст., створаныя выпускнікамі ВДТУ у тэхніцы традыцыйнага народнага ткацтва.

Асобна адзначым вялікую і цікавую калекцыю лялек, якая захоўваецца ў музейным пакоі. Адзначым, што куклы вырабляюцца студэнтамі не дзеля збавы, а з мэтай распрацоўкі касцюма, стварэння яго вобраза і афармлення ў матэрыяле.

Адрас: вул. Праўды, 59, № 41, 22. Вучэбны корпус № 2.

Наведванне магчыма толькі па папярэдняй дамоўленасці.

Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі гір і гіравога спорту (музей гір)

У трэнажорнай зале інтэрната ВДТУ № 2 маецца экспазіцыя, прысвечаная гіравому спорту. Стваральнік экспазіцыі – майстар спорту міжнароднага класу па гіравым спорце, трэнер секцыі ВДТУ па гіравым спорце і армрэсліngu Аляксандр Іванавіч Дзянісюк. У памяшканні захоўваецца калекцыя з 17 спартыўных гір. Ёсць 2 двухпудовыя гіры дарэвалюцыйнай вытворчасці. Ёсць гіры з нестандартнай формай – прамавугольныя, з падоўжанымі ручкамі, разборныя.

Адрас: інтэрнат ВДТУ № 2 (Маскоўскі праспект), трэнажорная зала.

Наведванне магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

2.4. Музеі і выставачныя залы ўстаноў адукацыі (СШ, цэнтры пазашкольнай адукацыі, ліцэі, каледжы, школы мастацтва)

Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі гімназіі № 1

У канцы 1970-х гг. віцебскім мастаком Ю.С. Чарняком у СШ № 15 (сёння гімназія № 1) былі створаны некалькі экспазіцый, прысвечаных ВЛКСМ, ЛКСМБ, У.І. Леніну, гісторыі савецкага грамадства. Са зменамі, якія адбыліся ў нашым грамадстве, яны перасталі адпавядаць часу і былі ўбраны з рэкрэацый.

Новая экспазіцыя створана ў 2000-я гг. Змяшчаецца ў рэкрэацыі і кабінэце гісторыі. Адлюстравана гісторыя стварэння СШ № 15, гімназіі № 1. Дэманструюцца дакументы, фотаздымкі па даваеннай і пасляваеннай гісторыі школы. Асобна экспануюцца матэрыялы, прысвечаныя вучням і настаўнікам – удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны. На зменнай выставе “Яны здабывалі гонар Бацькаўшчыны” дэманструюцца матэрыялы пра слаўтых ураджэнцаў горада і тых, хто сваёй працай забяспечыў яму і краіне дабрабыт і працвітанне, у тым ліку М. Каспяровіча, Ж. Алфёрава.

Адрас: вул. Даватара, 10/2

Тэл.: +375 (212) 37-23-12; 37-01-29

E-mail: gimn1_vit@tut.by

На дадзены момант музей знаходзіцца на рэканструкцыі

Музей малалетніх вязняў у гімназіі № 3 (былая СШ № 1)

Знаходзіцца на 3-м паверсе школы ў памяшканні вучэбнага класа. Музей створаны ў 2007 г. па ініцыятыве Віцебскага аддзялення арганізацыі малалетніх вязняў, а таксама былога дырэктара гімназіі Н.І. Жаваранкавай. Утвораны з мэтай захаваць памяць пра дзяцей, якія перанеслі жахі ваеннага часу, захаваць сувязь паміж пакаленнямі.

У экспазіцыі змешчаны матэрыялы, у якіх распавядаецца пра сістэму фашысцкіх канцэнтрацыйных лагераў, апавядаецца пра тыя, у якіх змяшчаліся малалетнія вязні – ураджэнцы і жыхары цяперашняй Віцебскай вобласці: Майданэк, Дахаў, Асвенцым, Саласпілс, Патуліцэ і іншыя. Экспануюцца дакументы, якія сведчаць пра нялюдскую сістэму знішчэння людзей, арганізаваную фашыстамі ў Віцебску і Віцебскай вобласці: канцэнтрацыйны лагер “Пяты полк”, каля так званых “Архірэйскай дач”, гета і іншыя месцы масавага знішчэння.

Пры арганізацыі экспазіцыі выкарыстаны матэрыялы, якія збіраліся на працягу некалькіх дзесяткаў гадоў. У фондах і на вітрынах захоўваецца больш за 200 экспанатаў: успаміны, лісты, малюнкi, дакументы, плакаты, анкеты, рэчы, зробленыя вязнямі па памяці, макеты абутку, які выкарыстоўваўся ў канцлагерах. Кабiнет, абсталяваны тэхнічнымі сродкамі, выкарыстоўваецца як вучэбны. Маецца відэатэка.

Штогод, 11 красавіка, у Міжнародны дзень малалетніх вязняў, у музейным пакоі адбываюцца сустрэчы.

Адрас: вул. Праўды, 57

Тэл.: + 375 (212) 48-14-90, 28-18-46

E-mail: Vgim3@mail.ru

Музей баявой славы 39-й Арміі ў гімназіі № 5 (былая СШ № 32)

Адчынены ў 1979 г. у СШ № 32 г. Віцебска. Знаходзіцца ў асобным памяшканні. Агульная плошча 120 м². Прысвечаны баявому шляху 39-й Арміі, а таксама падраздзяленням, якія ўваходзілі ў яе склад у час вызвалення Віцебшчыны: 139-й артбрыгадзе, 262-й, 91-й, 19-й, 17-й, 164-й, 158-й, 251-й стралковым дывізіям, 28-й танкавай брыгадзе, медыцынскай службе Арміі.

Экспазіцыя змяшчаецца ў трох залах. У першай зале распавядаецца пра гісторыю стварэння музея, пошукавую працу, праведзеную настаўнікамі і вучнямі, а таксама ветэранамі. Прадстаўлены ўзнагароды музея, змешчана карта-схема баявога шляху 39-й Арміі. Другая частка зала прысвечана пачатку вайны. У час экскурсіі выкарыстоўваецца гуказапіс паведамлення Савінфармбюро аб нападзе Германіі на СССР. Вітрыны адлюстроўваюць баявыя аперацыі, у якіх брала ўдзел Армія – Маскоўскай бітве, Ржэўска-Вяземскай, Смален-

скай, пачатку вызвалення БССР. Асобую цікавасць уяўляе дыярама “Танкавы бой за горад Ржэў”.

Другі раздзел першай залы прысвечаны гісторыі падрыхтоўкі і правядзення аперацыі “Баграціён” па вызваленню БССР, а таксама Віцебскай аперацыі. Дэманструюцца матэрыялы, якія адлюстроўваюць удзел падраздзяленняў і асобных байцоў, якія вызначыліся пры вызваленні горада, у тым ліку Ф. Блахіна, М. Яглінскага, У. Смятаніна. Змешчана дыярама “Першы дзень у вызваленым Віцебску”, а таксама матэрыялы пра воінскія часткі і злучэнні, якія былі ўзнагароджаны за ўдзел у Віцебскай аперацыі. У зале экспануюцца рэчы, знойдзеныя пошукавымі атрадамі на месцах баёў: часткі зброі, гільзы, каскі, асабістыя рэчы салдат. Прадстаўлены муляжы зброі. У цэнтры зала бюст камандуючага 39-й Арміі генерал-палкоўніка І.І. Люднікава. Можна ўбачыць ягонныя асабістыя рэчы: тэчку, нагрудныя знакі.

У трэцім зале змешчана скульптурная галерэя бюстаў Герояў Савецкага Саюза, якія атрымалі гэта высокае званне за ўдзел у вызваленні Віцебска. Асобная частка трэцяй залы прысвечана ўраджэнцам Віцебшчыны – якія бралі ўдзел у вайне ў Афганістане. Тут жа змешчаны стэнд, на якім прадстаўлена інфармацыя пра выпускнікоў школы, якія абралі прафесію афіцэра. Зал прыстасаваны для правядзення ўрачыстых мерапрыемстваў, сустрэч.

У музеі праводзяцца урокі міласэрнасці, урокі памяці, тэматычныя бяседы прысвечаныя ў Дню абаронцаў Айчыны, дню Перамогі, дню вываду савецкіх войскаў з Афганістана. У 2001 г. атрымаў званне “Народны”.

Адрас: вул. Чкалава, 19а

Тэл.: + 375 (212) 22-20-52, 22-17-74

E-mail: gimnasia5@tut.by

Экспазіцыя, прысвечаная экалогіі і энергаберажэнню ў гімназіі № 6 (былая СШ № 41)

Створана ў 2006 г. па ініцыятыве дырэктара гімназіі Г.В. Іванова і заг. кафедры экалогіі ВДУ імя П.М. Машэрава А.М. Дарафеева. Экспазіцыя размешчана ў калідоры на 1-м і 3-м паверхах гімназіі, канферэнц-зале і кабінетах біялогіі і хіміі. Экспазіцыя, прысвечаная экалогіі і энергаберажэнню створана за кошт віцебскай абласной інспекцыі навакольнага асяроддзя і прыродных рэсурсаў. Фінансаванне адбывалася таксама за кошт сродкаў міністэрства аховы прыроды Галандыі.

У калідоры на першым паверсе размешчаны стэнды, якія распаўсюджаюць пра асновы энергаберажэння для дзяцей малодшага ўзросту. На трэцім паверсе экспануюцца стэнды з матэрыяламі пра сістэму асобных ахоўваемых тэрыторый Рэспублікі Беларусь (запаведнікаў,

заказнікаў, нацыянальных паркаў), Чырвоную кнігу Беларусі, асноўныя паняцці і тэрміны экалогіі. У канферэнц-зале (былы пакой юнатаў) на стэндах змяшчаюцца звесткі пра асноўныя пагадненні ў галіне аховы прыроды, сістэму аховы прыроды ў краіне, асноўныя міжнародныя экалагічныя арганізацыі, кароткія звесткі пра раку Дзвіна. Зала абсталявана сродкамі мультымедыа, мае некалькі дзесяткаў крэслаў, круглы стол, які дазваляюць праводзіць у ёй заняткі, канферэнцыі, семінары, імпрэзы рознага характару.

Улічваючы, што гімназія знаходзіцца на беразе Дзвіны, экалагічны накірунак у развіцці навучальнай установы першапачаткова планавалася стварэнне ў ёй музея ракі Дзвіна. Вельмі пажадана стварэнне такога музея ў перспектыве.

Адрас: вул 3-ая Ціраспальская, 9

Тэл.: + 375 (212) 23-92-98

E-mail: ecogimn@tut.by

Музей Сям'і у гімназіі № 7 (былая СШ № 39)

Створаны ў 2004 г. да 60-годдзя вызвалення Беларусі. Праца па арганізацыі пачалася з 2000 г. Экспазіцыя размяшчаецца ў 2-х вучэбных кабінетах, асобнай зале і калідоры гімназіі. Агульная плошча 273 м². Плошча экспазіцыі: 105 м². У фондах больш 500 экспанатаў. Прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя гісторыі, традыцыям, звычаям, культуры беларускай сям'і. Змешчана таксама інфармацыя пра сямейныя адносіны, досвед сямейнага выхавання, рэліквіі сем'яў дзяцей, якія вучацца ў гімназіі.

У асобным кабінете змяшчаецца экспазіцыя прысвечаная Вялікай Айчыннай вайне, якая мае некалькі тэматычных накірункаў: “Лёс сям'і у лёсе краіны”, у якой адлюстраваны гісторыі дзядуль, якія ваявалі на фронце, унукі якіх вучацца ў гімназіі. “Ветэраны жывуць побач” прысвечана ветэранам, якія пражываюць на тэрыторыі мікрараёна. “У небе над Радзімай” – адлюстроўваюцца лёсы ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, якія служылі лётчыкамі: П.В. Шкіндзера, В.П. Шпакава, П. Цурбанава. Апошні, палкоўнік П. Цурбанаў, служыў разам са славутым лётчыкам-асам, тройчы Героям Савецкага Саюза – І.М. Кажадубам.

У кабінете № 108 размешчаны тэматычныя экспазіцыі “Адкуль наш род”, “Побыт і сямейныя традыцыі беларусаў”. Разам з друкаванымі матэрыяламі тут экспануюцца рэчы, якія выкарыстоўвалі нашы продкі ў жыцці: рушнікі, посцілкі, прасы, ночвы, пранікі, батлейка (створаная ў нашы дні) і іншыя рэчы.

Кабінет № 106 прэзентуе экспазіцыю, якая адлюстроўвае сутнасць сям'і, як унікальнай грамадскай з'явы. Яе раскрываюць наступныя тэмы: “Рэліквіі маёй сям'і”, “Прафесіі нашых бацькоў”, “Свет

зацікаўленняў маёй сям’і”. Тут захоўваюцца рэчы, створаны рукамі дзяцей і бацькоў у тэхніцы вышыўкі, вязання, выцінанкі, разьбы па дрэве. У галоўнай зале музея, зале Сямейнай славы можна даведацца пра сям’і, якія выхавалі сваіх дзяцей так, што імі ганарыцца ўся краіна. Цікава і фотаэкспазіцыя “Ад зацікаўлення да прафесіі”, якая распавядае пра выпускнікоў школы.

У калідоры першага паверху змешчана экспазіцыя, якая адлюстроўвае гісторыю навучальнай установы, яе працоўныя будні, грамадскае жыццё, асноўныя дасягненні, сімваліку. Разам з фотаздымкамі творчых калектываў, побытавых момантаў жыцця школы тут экспануюцца граматы, дыпломы, кубкі, сімвалічны ключ ад навучальнай установы. Фотаэкспазіцыя “Сямейны партрэт у школьным інтэр’еры” змешчана ў калідоры і прысвечана розным бакам узаемадзеяння школы і сям’і.

Адной з важных частак працы музея з’яўляецца складанне радаводаў, знаёмства з сямейнымі традыцыямі, рэліквіямі, зацікаўленнямі. Знаёмства з экспазіцыяй дае магчымасць дзецям паіншаму зірнуць на дарослых – сваіх бацькоў, настаўнікаў і лепш разумець іх. Бацькам, у сваю чаргу, – мець больш зносінаў з дзецьмі. Наведванне музея спрыяе выхаванню будучага сям’яніна, які разумее каштоўнасці сямейнага жыцця.

Адрас: праспект Перамогі, 29а.

Тэл.: + 375 (212) 21-61-33, 21-00-32, 21-00-52

Экспазіцыю можна наведаць пасля 14.00

E-mail: gimnazium7_vit@tut.by

Музей баявой славы 43-й Арміі гімназіі № 9 (былая СШ № 36)

Музей знаходзіцца на другім паверсе ў спецыяльным памяшканні. Створаны ў 1984 г. у гонар 40-годдзя вызвалення БССР і г. Віцебска. Аўтар праекта – віцебскі мастак Ю.С. Чарняк¹³¹. У 1984 г. святкавалася 40-годдзе вызваленне БССР, Віцебска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У горад на святочныя мерапрыемствы павінны былі прыехаць ганаровыя госці. Улічваючы, што ВАКМ на той час быў зачынены на рамонт, кіраўніцтвам горада было прынята рашэнне арганізаваць музей прысвечаны 23-й Арміі, якая вызваляла Віцебск у СШ № 36. Стварэнне адбывалася ў вельмі сціслы тэрмін, намаганнямі дзесяткаў прадпрыемстваў горада, пад асабістым кантролем кіраўнікоў віцебскага абласнога камітэта КПБ і аблвыканкама.

Музей мае тры залы. У першай распавядаецца пра пачатак Вялікай Айчыннай вайны, захоп тэрыторыі БССР, усталяванне акупа-

¹³¹ Чарняк Ю.С. “Мае музеі – мае дзеці...” // Культура. – 2007. – 5–11 мая. – С. 3.

цыйнага рэжыму, разгортванне партызанскай барацьбы на тэрыторыі краіны і на Віцебшчыне ў прыватнасці.

Другая зала прысвечана асвятленню баявога шляху 43-й Арміі і падраздзяленняў, якія ўваходзілі ў яе склад: 145, 204, 334-й стралковым дывізіям, 317-му асобнаму супрацьтанкаваму батальёну і іншым. Адлюстраваны ўдзел злучэння ў галоўных аперацыях вайны, а таксама ў вызваленні Віцебшчыны.

Трэцяя зала – “Зал Перамогі” прысвечана ветэранам. У цэнтры знаходзіцца бюст камандуючага 43-й Арміяй генерала А.П. Белабародава, на стэндах змешчаны фотаздымкі, асабістыя рэчы салдат, сяржантаў, старшын, афіцэраў-ветэранаў, якія служылі ў 43-й Арміі, прасочаны іх баявыя і мірныя лёсы. У асобных альбомах сабраны матэрыялы пра сотні ўдзельнікаў вызвалення Віцебска. Акрамя стэндаў, у экспазіцыі змешчана шмат рэчаў, знойдзеных пошукавымі атрадамі пры археалагічных працах на месцах баёў: калючы дрот, каскі, фрагменты ўзбраення, асабістыя рэчы байцоў і іншыя. Экспазіцыя густоўна аформлена.

Адрас: Маскоўскі пр-т, 41а

Тэл: +375 (212) 22-52-22 (вахта); 22-04-97

E-mail: school36_vit@tut.by

Музейны пакой, прысвечаны 18-му Гвардзейскаму авіяцыйна-знішчальнаму палку ў СШ № 2

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе школы. У 1970-я гг. у школе віцебскім мастаком Ю.С. Чарняком была створана некалькі экспазіцый прысвечаных ВЛКСМ, У.І. Леніну. У асобным класе мелася экспазіцыя створаная ў гонар вызвалення Віцебшчыны. Усе яны былі страчаны ў 1990-я гг.

Новая экспазіцыя створана ў 2010 г. Значную ролю ў яе арганізацыі адыграў ветэран Узброеных сіл СССР І.А. Паўлаў. Экспазіцыя складаецца з 6 тэматычных вітрын і стэндаў, у якіх адлюстравана гісторыя 18-га Гвардзейскага знішчальнага авіяпалка. Першы “Начало боевога пути” прысвечаны фарміраванню воінскага злучэння. У іншых – “В небе Подмосковья”, “Нам дороги эти позабыть нельзя”, “В небе Белоруссии” адлюстроўваецца баявы шлях палка на працягу Вялікай Айчыннай вайны. Усяго за гады вайны лётчыкамі палка былі збіты 427 фашысцкіх самалётаў. У баях загінулі 42 савецкіх лётчыка. У раздзеле “В небесах мы летали одних” распавядаецца пра лётчыкаў-французаў, якія ваявалі ў складзе авіяцыйнага палка. На стэндзе “С миссией доброй воли” адлюстраваны ўдзел лётчыкаў палка ў Карэйскай вайне 1950–1953 гг. Знішчальнікамі былі збіты 91 самалёт праціўніка, страты палка склалі 8 лётчыкаў і 18 экіпажаў. У інтэр’еры экспануюцца мадэлі самалётаў, створана дыярама. Асобна прадстаўлены баявы шлях воінскага злучэння.

Стэнды багата ілюстраваны фотаздымкамі паветраных баёў, ваеннай тэхнікі, лётчыкаў. Дэманструюцца прыборы, якімі карыстаюцца лётчыкі ў час палётаў. У экспазіцыі прадстаўлены кнігі на тэматыку ваенна-паветраных сіл, у тым ліку І.А. Паўлава “Не крылья в небо поднимают самолеты”.

Адрас: вул. Белабародава, 6
Тэл.: +375 (212) 36-99-97; 36-90-75
Інтэрнэт адрас: www.school2.tut.su
E-mai: vitebsk_school2@extra.by

Экспазіцыя прысвечаная Герою Савецкага Саюза Л. Беліцкаму ў СШ № 3

У 1960-я гг. настаўнік-краязнаўца М.С. Рыўкін арганізаваў музей, у якім змяшчаліся экспанаты, прысвечаныя гісторыі гісторыі горада, школы. Страчаны ў 1990-я гг. У 2012 г. рыхтуецца адкрыццё экспазіцыі, прысвечанай Герою Савецкага Саюза Леаніду Беліцкаму, які ў 1973 г. скончыў СШ № 3. Званне Героя Савецкага Саюза атрымаў за выкананне інтэрнацыянальнага абавязку ў Афганістане.

Адрас: пр-т Люднікава, 2
Тэл.: +375 (212) 24-49-53 +375 212 24-48-53

Музейны пакой 27-й Омскай двойчы Чырвонасцяжнай стралковай дывізіі ў СШ № 5

Знаходзіцца ў асобным пакоі на другім паверсе. Утвораны ў 2002 г. па ініцыятыве ветэрана А.М. Аўчыннікава. Прысвечаны гісторыі 27-й Омскай стралковай дывізіі, якая ў міжваенны час дыслацыравалася ў Віцебску, у раёне сучаснага парка Мазурына.

Першая частка экспазіцыі прысвечана стварэнню воінскага злучэння, баявым аперацыям у якіх брала ўдзел дывізія ў гады Грамадзянскай вайны на Усходнім фронце: абароне Пермі, Омскай, Златавустаўскай, Варшаўскай аперацыі (чэрвень–жнівень 1920 г.). У другой частцы адлюстроўваецца ўдзел у баях у складзе Заходняга фронту ў чэрвені 1941 г. Асобны стэнд прысвечаны вядомым камандзірам, якія камандавалі дывізіяй, а таксама праходзілі службу ў яе радах. Сярод іншых – вядомыя “красныя” героі Грамадзянскай вайны С.С. Вастрацоў, І.Ф. Блажэвіч, П.М. Шаранговіч, І.М. Хабараў і інш. У 1920 г. камандзірам дывізіі з’яўляўся В.К. Путна, у гонар якога ў Віцебску названа вуліца.

Адрас: вул.Гагарына, 85
Тэл.: +375 (212) 23-23-32; 23-21-37; 23-21-62
E-mai: 5_schoolvit@mail.ru

Музей гісторыі школы ў СШ № 6

У 1984 г. віцебскім мастаком Ю.С. Чарняком былі створаны экспазіцыі прысвечаныя аднаму з палкоў, які вызвалілі Віцебск у 1944 г., а таксама У.І. Леніну. Экспазіцыі размяшчаліся ў рэкрэацыі. У канцы 1990-х гг. была распрацавана новая экспазіцыя, прысвечаная народнай традыцыйнай культуры і побыту беларусаў. У яго арганізацыі значную ролю адыгралі настаўнікі школы: А.А. Сахарова, Т.Дз. Шыліна, В.А. Сяргеева, Г.І. Ландычэнка. Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе. Мае багатую калекцыю этнаграфічных матэрыялаў, сабраных па Віцебскай вобласці.

Знаходзіцца на рэканструкцыі. Мяркуецца стварэнне дзвюх залаў. Першы прысвечаны гісторыі школы, другі – роднаму краю. Адкрыццё плануецца на 2013 г.

Адрас: вул.Лазо, 15

Тэл.: +375 (212) 24-22-28; 24-37-09

E-mail: vitebskschool6@mail.ru

Экспазіцыя прысвечаная беларускім народным традыцыйным промыслам у СШ № 7

Экспазіцыя змешчана ў калідоры. Прысвечаная беларускім народным традыцыйным промыслам, галоўным чынам ткацтву. Складаецца з 4-х устроеных у нішы ў сценах вітрын, на якіх размешчаны ўзоры народных промыслаў, галоўным чынам сабраныя вучнямі школы ў сваякоў: ручнікі, поцілкі, выцінанкі, сурвэткі, падузорнікі, карункі і іншыя. Прадстаўлены ў большасці матэрыялы 2-й паловы ХХ ст.

Адрас: вул.Я. Коласа, 39

Тэл.: +375 (212) 36-43-91; 36-39-83

Музейная экспазіцыя “Гісторыя Савецкай дзяржавы” у СШ № 8

Знаходзіцца ў калідоры на другім паверсе школы. На стэндах, вырабленых на пачатку 1980-х гг. адлюстравана гісторыя станаўлення сацыялістычных ідэй і светапогляду, падзей палітычнай барацьбы ХІХ – пачатку ХХ ст.

Другая частка распавядае пра стварэнне СССР, як дзяржавы працоўных і сялян. Адлюстраваны асноўныя этапы гісторыі краіны: Грамадзянская вайна, НЭП, сацыялістычныя пераўтварэнні 1920-х – 1930-х гг., Вялікая Айчынная вайна, аднаўленне, перыяд будаўніцтва “развітога сацыялізму”.

Нягледзячы на пэўную састарэласць некаторай часткі матэрыялаў, асобныя стэнды ўяўляюць пэўную цікавасць. Напрыклад, матэрыялы пра ўзнікненне народніцкага руху, фарміраванне рабочай партыі ў Расійскай імперыі (РСДРП). На стэндах галоўным чынам

змяшчаюцца фотаздымкі, цытаты, лозунгі з мінімумам тэкставай інфармацыі. Сярод цікавых матэрыялаў – здымкі дзеячаў рабочага, сацыялістычнага руху, дзеячаў Расійскай сацыял-дэмакратычнай партыі (бальшавікоў).

Адрас: вул. К. Маркса, 37/2

Тэл.: +375 (212) 34-22-51; 34-31-63

E-mail: 8school@tut.by

Музей партызанскай славы ў СШ № 9

Знаходзіцца ў вучэбным класе. Створаны 24.06. 1964 г. як музей 1-й Віцебскай партызанскай брыгады. Ініцыятарам і стваральнікам з'яўляўся настаўнік фізічнай культуры Вярхоўскай СШ А.Ганчароў. Аднак, з часам значная частка экспанатаў была згублена. У 2010 г., пасля рэканструкцыі адбылося адкрыццё абноўленай экспазіцыі. Адлюстроўвае гісторыю станаўлення партызанскага злучэння, якое дзейнічала на тэрыторыі паўночна-усходняй часткі Віцебскага, Гарадоцкага і Суражскага раёнаў. На стэндах фотаздымкі, копіі дакументаў, якія распавядаюць пра асноўныя падзеі барацьбы з фашыстамі ад ўтварэння партызанскага атрада пад кіраўніцтвам І.Д. Буцьянава і А.П. Аўраменкі, да фарміравання 1-й Віцебскай партызанскай брыгады пад кіраўніцтвам М.Ф. Біруліна і злучэння яе з войскамі Чырвонай Арміі ў лістападзе 1943 г. Прадстаўлены таксама матэрыялы, прысвечаныя вызваленню Віцебшчыны ў летам 1944 г.

Сярод найбольш цікавых матэрыялаў, якія экспануюцца на вітрынах прыгадаем: супрацьтанкавыя міны, касці, штык ад вінтоўкі Мосіна, мінамётныя міны, гільзы, засцерагальны шчыток ад кулямёта Максім, кулямётныя ленты. Цікавасць выклікаюць падручнік па арыфметыцы для пачатковай школы (выданне 1933 г.), кніга “Кузьма Минин” (1945), лістоўкі, групавыя і індыўідуальныя фотаздымкі, нацельная рубаха, ручны гадзіннік, якія належалі аднаму з партызан, сапагі камандзіра 1-й Віцебскай партызанскай брыгады М. Біруліна і інш. экспанаты.

Асобны стэнд прысвечаны гісторыі пасёлка. На ім адлюстраваны сувязь Вярхоўя з жыццём і дзейнасцю вядомых асоб: доктарам Карлам Гюбенталем, якому належала мястэчка, мастаком Іллэй Рэпіным, які напісаў для слабадскай царквы дзве іконы.

Адрас: г.п.Руба-2 (Вярхоўе), вул. Школьная, 4

Тэл.: +375 (212) 29-03-59; 21-13-12

Музей гісторыі школы СШ № 10

Музей адкрыты ў 1987 г. Дэманструюцца матэрыялы, прысвечаныя гісторыі школы па асноўных перыядах ад заснавання, удзелу вучняў і настаўнікаў у Вялікай Айчыннай вайне да сучаснасці. Сабра-

ны матэрыялы аб настаўніках і выдатных выпускніках навучальнай установы. Праект распрацаваны віцебскім мастаком Ю.С. Чарняком.

Цяпер знаходзіцца на рэстаўрацыі. Адкрыццё запланавана арыенціровачна на 9.05. 2012 г.

Адрас: вул. Путна, 3

Тэл.: +375 (212) 36-22-14; 36-98-27

E-mail: s10vitebsk@narod.ru

Музей Ганаровых грамадзян г. Віцебска ў СШ № 12.

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе ў корпусе пачатковай школы. Створаны ў 2010 г. Ініцыятарам і стваральнікам выступіла настаўніца пачатковых класаў Алена Пятроўна Маўсесян. Плошча экспазіцыі – 17,5 м². У фондах больш за 500 экспанатаў, з іх 264 – асноўны фонд.

Першапачаткова планавалася, што экспазіцыя будзе прысвечана славытым землякам. Быў сабраны значны матэрыял па тэме, праведзены кансультацыі са спецыялістамі Мастацкага музея, Віцебскага гарвыканкама. У выніку, было вырашана стварыць музей прысвечаны ганаровым грамадзянам г. Віцебска.

Пры пабудове экспазіцыі выкарыстаны храналагічны прынцып. Экскурс пачынаецца з 1964 г., калі Віцебскім гарвыканкамам было прынята рашэнне аб стварэнні “Кнігі ганаровых грамадзян г. Віцебска” і палажэння аб наданні звання ганаровага грамадзяніна. Перад уваходам дэманструюцца копіі гэтых пастановаў гарвыканкама. На першым стэндзе прадстаўлены фотаздымкі і інфармацыя пра першых ганаровых грамадзян горада: Ф.Ц. Блахіна, М.П. Шмырова, М.І. Дружынiна, М.І. Мацэнка. Першым Ганаровым грамадзянінам Віцебска стаў 26 чэрвеня 1964 г. Герой Савецкага Саюза былы камандзір 1-й Беларускай партызанскай брыгады Мінай Піліпавіч Шмыроў, легендарны “бацька Мінай”. Прадстаўлены матэрыялы пра Героя Сацыялістычнай працы, ветэрана працы фабрыкі “Сцяг індустрыялізацыі” Марыю Мацэнка, Героя Савецкага Саюза, сапёра, Фёдара Блахіна, узвод якога пры вызваленні Віцебска выратаваў падрыхтаваны фашыстамі да падрыву мост праз Дзвіну, Героя Савецкага Саюза, генерал-палкоўніка Міхаіла Дружынiна, удзельніка баёў за вызваленне горада ў чэрвені 1944 г.

Калі ў 1964 г. ганаровымі грамадзянамі сталі ў большасці асобы, якія зрабілі важкі ўклад у вызваленне Віцебска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, то ў 1967 г. гэта былі лепшыя камуністы, якія адыгралі важную ролю ў аднаўленні і развіцці эканомікі і гаспадаркі горада: М.А. Макараў, М.М. Міхайлаў, А.Н. Салоха, С-Т.Д. Пескіна.

У музеі сабраны матэрыялы пра 49 грамадзян, якія маюць званне Ганаровага грамадзяніна г. Віцебска. Сярод іх – 12 Герояў Савецка-

га Саюза. У экспазіцыі прадстаўлены матэрыялы пра людзей розных прафесій і лёсаў. Але аб'ядноўвае іх адно – значны ўклад у развіццё горада. Сярод Ганаровых грамадзян – ураджэнец Віцебска, Нобелеўскі лаўрэат, дырэктар фізіка-тэхнічнага інстытута РАН Жарэс Алфёраў, народны артыст БССР, загадчык кафедры кампазіцыі Беларускай акадэміі музыкі А.В. Багатыроў, былы старшыня віцебскага гарвыканкама Пётр Драздоў.

У вітрынах дэманструюцца аўтэнтчныя экспанаты – капялюш легендарнага партызанскага камбрыга – М.П. Шмырова, граматы і медалі заслужанага трэнера СССР і БССР, заслужанага дзеяча фізкультуры Вікенція Дзмітрыева, баксёрскія пальчаткі заслужанага трэнера СССР Валерыя Кандраценкі, які падрыхтаваў алімпійскага чэмпіёна Сеульскай алімпіяды 1988 г. Вячаслава Яноўскага, лента “Ганаровы грамадзянін горада Віцебска” заслужанага будаўніка БССР Мікалая Мядзведскага.

Прадстаўлены таксама асабістыя рэчы іншых ганаровых грамадзян: Сяргея Шабашова – удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, былога першага сакратара віцебскага абкама партыі, Мікалая Самаркіна – былога камандзіра партызанскай брыгады імя У.І. Леніна, актрысы З. Канапелькі. Генерал Мікалай Зайцаў доўгі час з’яўляўся камандзірам 337 палка паветрана-транспартнай авіяцыі, які абслугоўваў Віцебскую 103 паветрана-дэсантную дывізію і базіраваўся ў Віцебску. На вітрыне прадстаўлены ягоны нагрудны знак “Парашутыст-інструктар”, чарнільная ручка, генеральскія пагоны. Ёсць на вітрынах цікавыя гадзіннікі: кішэнны Фёдара Шмакава – народнага артыста СССР і Рэспублікі Беларусь і наручны гадзіннік былога кіраўніка гаркама КПБ В.В. Міхельсона, які ён атрымаў у памяць пра ўдзел у XXV з’ездзе КПСС у 1976 г.

Музей мае аўдыятэку з запісамі ўспамінаў Ганаровых грамадзян і іх сваякоў.

У савецкія часы школа мела комплекс экспазіцыій, распрацаваных мастаком Ю.С. Чарняком: музей камсамола, экспазіцыю, прысвечаную маладагвардзейцам, а таксама гісторыі савецкага грамадства, якія размяшчаліся ў рэкрэацыі.

Адрас: вул.П.Броўкі, 7

Тэл.: +375 (212) 22-32-41; 22-09-94

E-mail: school12_vit@tut.by

Музей Ганаровых грамадзян г. Віцебска ў СШ № 12

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе ў корпусе пачатковай школы. Створаны ў 2010 г. Ініцыятарам і стваральнікам выступіла настаўніца пачатковых класаў Алена Пятроўна Маўсесян.

Плошча экспазіцыі – 17,5 м². У фондах больш за 500 экспанатаў, з іх 264 – асноўны фонд.

Першапачаткова планавалася, што экспазіцыя будзе прысвечана славетным землякам. Быў сабраны значны матэрыял па тэме, праведзены кансультацыі са спецыялістамі Мастоцкага музея, Віцебскага гарвыканкама. У выніку, было вырашана стварыць музей прысвечаны ганаровым грамадзянам г. Віцебска.

Пры пабудове экспазіцыі выкарыстаны храналагічны прынцып. Экскурс пачынаецца з 1964 г., калі Віцебскім гарвыканкамам было прынята рашэнне аб стварэнні “Кнігі ганаровых грамадзян г. Віцебска” і палажэння аб наданні звання ганаровага грамадзяніна. Перад уваходам дэманструюцца копіі гэтых пастаноў гарвыканкама. На першым стэндзе прадстаўлены фотаздымкі і інфармацыя пра першых ганаровых грамадзян горада: Ф.Ц. Блахіна, М.П. Шмырова, М.І. Дружынiна, М.І. Мацэнка. Першым Ганаровым грамадзянінам Віцебска стаў 26 чэрвеня 1964 г. Герой Савецкага Саюза былы камандзір 1-й Беларускай партызанскай брыгады Мінай Піліпавіч Шмыроў, легендарны “бацька Мінай”. Прадстаўлены матэрыялы пра Героя Сацыялістычнай працы, ветэрана працы фабрыкі “Сцяг індустрыялізацыі” Марыю Мацэнка, Героя Савецкага Саюза, сапёра, Фёдара Блахіна, узвод якога пры вызваленні Віцебска выратаваў падрыхтаваны фашыстамі да падрыву мост праз Дзвіну, Героя Савецкага Саюза, генерал-палкоўніка Міхаіла Дружынiна, удзельніка баёў за вызваленне горада ў чэрвені 1944 г.

Калі ў 1964 г. ганаровымі грамадзянамі сталі ў большасці асобы, якія зрабілі важкі ўклад у вызваленне Віцебска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, то ў 1967 г. гэта былі лепшыя камуністы, якія адыгралі важную ролю ў аднаўленні і развіцці эканомікі і гаспадаркі горада: М.А. Макараў, М.М. Міхайлаў, А.Н. Салоха, С-Т.Д. Пескіна.

У музеі сабраны матэрыялы пра 49 грамадзян, якія маюць званне Ганаровага грамадзяніна г. Віцебска. Сярод іх – 12 Герояў Савецкага Саюза. У экспазіцыі прадстаўлены матэрыялы пра людзей розных прафесій і лёсаў. Але аб’ядноўвае іх адно – значны ўклад у развіццё горада. Сярод Ганаровых грамадзян – ураджэнец Віцебска, Нобелеўскі лаўрэат, дырэктар фізіка-тэхнічнага інстытута РАН Жарэс Алфёраў, народны артыст БССР, загадчык кафедры кампазіцыі Беларускай акадэміі музыкі А.В. Багатыроў, былы старшыня віцебскага гарвыканкама Пётр Драздоў.

У вітрынах дэманструюцца аўтэнтычныя экспанаты – капялюш легендарнага партызанскага камбрыга – М.П. Шмырова, граматы і медалі заслужанага трэнера СССР і БССР, заслужанага дзеяча фізкультуры Вікенція Дзмітрыева, баксёрскія пальчаткі заслужанага трэнера СССР Валерыя Кандраценкі, які падрыхтаваў алімпійскага

чэмпіёна Сеульскай алімпіяды 1988 г. Вячаслава Яноўскага, лента “Ганаровы грамадзянін горада Віцебска” заслужанага будаўніка БССР Мікалая Мядзведскага.

Прадстаўлены таксама асабістыя рэчы іншых ганаровых грамадзян: Сяргея Шабашова – удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, былога першага сакратара віцебскага абкама партыі, Мікалая Самаркіна – былога камандзіра партызанскай брыгады імя У.І. Леніна, актрысы З. Канпелькі. Генерал Мікалай Зайцаў доўгі час з’яўляўся камандзірам 337 палка паветрана-транспартнай авіяцыі, які абслугоўваў Віцебскую 103 паветрана-дэсантную дывізію і базіраваўся ў Віцебску. На вітрыне прадстаўлены ягоны нагрудны знак “Парашутыст-інструктар”, чарнільная ручка, генеральскія пагоны. Ёсць на вітрынах цікавыя гадзіннікі: кішэнны Фёдара Шмакава – народнага артыста СССР і Рэспублікі Беларусь і наручны гадзіннік былога кіраўніка гаркама КПБ В.В. Міхельсона, які ён атрымаў у памяць пра ўдзел у XXV з’ездзе КПСС у 1976 г.

Музей мае аўдыятэку з запісамі ўспамінаў Ганаровых грамадзян і іх сваякоў.

У савецкія часы школа мела комплекс экспазіцый, распрацаваных мастаком Ю.С. Чарняком: музей камсамола, экспазіцыю, прысвечаную маладагвардзейцам, а таксама гісторыі савецкага грамадства, якія размяшчаліся ў рэкрэацыі.

Адрас: вул.П. Броўкі, 7

Тэл.: +375 (212) 22-32-41; 22-09-94

E-mail: school12_vit@tut.by

Музей “Памяць” у СШ № 15 (г.п. Руба)

Музей адкрыты ў 1987 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні. Створаны па ініцыятыве былога дырэктара, настаўніка гісторыі А.М. Аглушэвіча. Пачатак паклаў ліст, які даслаў у школу ў 1981 г. журналіст У.І. Літвіноў, у якім прасіў сабраць матэрыялы і адлюстраваць лёсы дзяцей, якія ў гады вайны былі вывезены фашыстамі ў канцлагеры. Асноўную працу па апытанню былых малалетніх вязняў, разам з вучнямі школы ўзяла на сябе настаўніца В.А. Рыдлінская. У выніку актыўнай збіральніцкай працы былі сабраны значныя матэрыялы пра жыццёвыя лёсы некалькіх дзесяткаў жыхароў Рубы, якія аказаліся ў фашысцкім палоне. Музей аформлены на высокім мастацкім узроўні. У асноўным фондзе больш за 500 экспанатаў, у дапаможным – больш за 300.

Музей мае 6 залаў. Першы прысвечаны пачатку вайны, абарончым баям на тэрыторыі Беларусі. У асобнай вітрыне экспануюцца макеты савецкай і нямецкай зброі, змешчаны матэрыялы пра эвакуацыю прамысловых прадпрыемстваў, танкавую бітву ў ліпені 1941 г. пад Сянно, абаронцаў Брэсцкай крэпасці – ураджэнцаў Віцебскай вобласці

(Б.Н. Сурына, А.А. Чувікава, С.Л. Каранеўскага, Я.М. Фаміна, Т.Л. Ткачова). У цэнтры змешчана панно “Перамога”. У другой зале “У нямецкай няволі” экспануюцца фотаздымкі больш за 40 жыхароў Рубы, якія, будучы дзецьмі, аказаліся вязнямі фашыскіх канцлагаў, распавядаецца пра іх жыццёвыя лёсы.

Трэцяя зала “Дарогамі франтавікоў” прысвечана рубаўчанам-франтавікам, якія ваявалі на франтах сусветнай вайны, працавалі ў тыле. Чацвёртая зала адлюстроўвае партызанскую барацьбу ў фашысцкім тыле. Змешчаны матэрыялы пра 3 партызанскія брыгады, якія ваявалі ў наваколлях Рубы: 1-ю Беларускаю, 1-ю Віцебскую і імя Ленінскага камсамола. Асаблівую цікавасць выклікае макет зямлянкі, схема вядомага Буёўскага боя, які вялі партызаны з карнікамі. Пятая зала прысвечана вызваленню БССР. У шостаў экспануюцца матэрыялы пра землякоў-франтавікоў, якія дайшлі да Берліна. Тут жа знаходзяцца стэнды прысвечаныя рубаўчанам, якія выконвалі інтэрнацыянальны абавязак у Афганістане, у тым ліку верталётчыку В.А. Дольнікаву, які загінуў у гэтай вайне.

Адрас: 211321, г.п. Руба, вул.Цэнтральная, 12

Тэл.: +375 (212) 29-18-55; 29-16-42; 29-22-88

Час працы: аўторак: 15.30– 6.30; пятніца: 14.30–15.30

Дабрацца ў г.п.Руба можна на гарадскім аўтобусе № 2, 26 і 26 “а”.

Музей 335-й штурмавой авіядывізіі ў СШ № 17

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе новага корпуса школы. Асноўны фонд – каля 700 экспанатаў, дадатковы – больш 1,3 тыс. экспанатаў.

Першая экспазіцыя, прысвечаная гісторыі Віцебска, была створана ў 1972 г. мастаком Ю.С. Чарняком. Пазней тэматыка была пашырана. Яшчэ ў 1978 г. на адрас Віцебскага абласнога аб’яднання пазашкольнай працы прышоў ліст з матэрыяламі ад ветэранаў 335-й авіядывізіі. Яны прапаноўвалі стварыць на базе якой-небудзь школы музей авіязлучэння. Значную збіральніцкую працу правяла метадыст аб’яднання Р.А. Зейфман. Ініцыятарам стварэння выступіла дырэктар школы Н.А. Шаўчэнка, якая арганізавала часовую выставу і запланавала ўладкаванне музейнага пакоя ў новым будынку школы. У 1995 г. музей быў створаны. Арганізатарам стала Л.П. Паўлава. Агромную ролю адыграў начальнік Віцебскага аддзялення Беларускай чыгункі М.Х. Крылоў. Чалавек, неабыхавы да гісторыі сваёй малой радзімы, (дапамог у стварэнні музэя ў СШ у в. Дабрамыслі, Крынкі Лёзненскага раёна) ён прапанаваў розным падраздзяленням віцебскага чыгуначнага вузла паўдзельнічаць у стварэнні музея, аргументаваўшы гэта тым, што ў школе вучацца дзеці чыгуначнікаў, якія павінны ведаць гісторыю горада, памятаць, якім коштам далася перамога ў Вялікай

Айчыннай вайне. Тэматыка была некалькі пашырана і музей атрымаў статус музея народнай славы.

Экспазіцыя адлюстроўвае баявы шлях 335-й Віцебскай штурмавой ордэнаў У.І. Леніна, Чырвонага Сцяга і Суворова II ст. авіядывізіі, баі на тэрыторыі Віцебшчыны ў гады вайны. Асобна прадстаўлена інфармацыя пра падраздзяленні, якія ўваходзілі ў склад авіядывізіі: 6-ы Маскоўскі штурмавы авіяполк, 683-ы Полацкі штурмавы авіяполк, 826-ы Віцебскі штурмавы авіяполк. За паўтара гады ў 826-ы Віцебскі штурмавы авіяполк 39 лётчыкаў былі ўганараваны званнем Героя Савецкага Саюза. Сярод найбольш цікавых фактаў, прывядзем інфармацыю пра аднаго з лётчыкаў дывізіі – Уладзіміра Гуляева, які быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Баявога сцяга, пасля вайны стаў кінаакцёрам, здымаўся у больш за 40 кінафільмах, у тым ліку “Брыльянтавая рука”.

У экспазіцыі дэманструюцца баявыя ўзнагароды, фрагменты баявога ўзбраення (каска, кірасы, шчыток ад кулямэта “Максім”, флягі, супрацьтанкавая стрэльба, макеты аўтаматаў), побытавыя рэчы лётчыкаў, лісты, фотаздымкі, кнігі, газеты, часопісы пра Вялікую Айчынную вайну.

У музеі маюцца раздзелы, у якіх адлюстравана гісторыя горада ад старажытнасці да нашых часоў. Частка экспазіцыі прысвечана выпускнікам школы – удзельнікам вайны, а таксама гісторыі партызанскага і падпольнага руху на Віцебшчыне.

Музей падтрымлівае сувязі з музеем 6-й Маскоўскага штурмавога авіяпалка ў СШ № 692 г. Масквы. Маецца бібліятэка. Праводзяцца пасяджэнні метадычных аб’яднанняў выкладчыкаў Чыгуначнага раёна г. Віцебска.

Адрас: вул. Някрасава, 3.
Тэл.: + 375 (212) 34-82-42

Музейны пакой Героя Савецкага Саюза М.І. Кузняцова ў СШ № 23
Знаходзіцца ў асобным пакоі па 3-м паверсе. Утвораны ў 1969 г. Праект музея, а таксама экспазіцыі, прысвечанай гісторыі савецкага грамадства, распрацаваў віцебскі мастак Ю.С. Чарняк, але выкананне праводзілася іншым мастаком. Значную ролю адыграла настаўніца беларускай мовы і літаратуры Рыма Пятроўна Ісакава. Нягледзячы на тое, што музей носіць імя М.І. Кузняцова, ён мае комплексны характар.

Цэнтральная частка прысвечана дзейнасці Мікалая Іванавіча Кузняцова (1911, в. Зыранка, Свярдлоўскай вобл. – 9.03.1944, с. Барацін, Бродаўскага раёна Львоўскай вобл.), савецкага разведчыка, Героя Савецкага Саюза (5. 11.1944) які ў часы Вялікай Айчыннай вайны дзейнічаў на тэрыторыі захопленай фашыстамі Украіны.

Праяўляючы незвычайную адвагу і вынаходлівасць, дасканала валодаючы нямецкай мовай, дзейнічаў пад выглядам нямецкага оберлейтэнанта Паўля Зіберта. Асабіста ім былі ліквідаваны 11 генералаў і важных чыноўнікаў акупацыйнай адміністрацыі нацысцкай Германіі. У тым ліку: галоўны суддзя Украіны Функ, імперскі дарадчык рэйхскамісарыята Украіна Галь, віцэ-губернатар Галіцыі Баўэр, камандуючы карнымі войскамі на Украіне генерал Ільген. На працягу значнага часу прадстаўляў камандаванню важныя разведвальныя звесткі.

На стэндах змешчаны матэрыялы пра дзейнасць дыверсійнай групы (партызанскага атрада) “Победители”, папличнікаў разведчыка, асобныя факты з дзейнасці групы, Указ аб ўзнагароджванні М.І. Кузняцова званнем Героя Савецкага Саюза. У цэнтры аб’ёмны гіпсавы партрэт разведчыка, які выкананы віцебскім скульптарам А. Гвоздзікавым.

Другая частка экспазіцыі мае краязнаўчы характар. У ёй падаюцца матэрыялы пра асноўныя падзеі гісторыі Віцебска. Значная ўвага надаецца мікрараёну Маркаўшчына. Дэманструюцца пано “Свята-Троіцкі Маркаў мужчынскі манастыр”, “Віцебск”, стэнд “Вуліцы Маркаўшчыны расказваюць”, макет “Цэрквы Маркавага манастыра” вырабленыя настаўнікам школы У.Ф. Шалудкевічам. Змяшчаюцца матэрыялы па геральдыцы горада. Сярод цікавых экспанатаў – супрацьтанкавая стрэльба, гільзы ад снарадаў, макеты гранат, каскі часоў Вялікай Айчыннай вайны. Матэрыялы краязнаўчага характару экспануюцца ў калідорах школы, напрыклад стэнд “Пазнай Маркаўшчыну”, на якім змешчана карта мікрараёна, фотаздымкі найбольш цікавых аб’ектаў, кароткая інфармацыя пра іх і адзначаны месцы знаходжання.

Трэцяя частка прысвечана гісторыі школы. Тут экспануюцца матэрыялы, прысвечаныя настаўнікам і вучням навучальнай установы. Ёсць стэнды “Яны стаялі ля вытокаў школы”, “Дырэктары школы”. Цікавым прадстаўляецца стэнд “Яны вярнуліся ў другім статусе”, дзе падаюцца фотаздымкі вучняў, якія сталі настаўнікамі і вярнуліся на працу ў родную школу. Асабліва цікавы экспанат “Граніт навукі – камень ведаў”, які уяўляе сабой вялізны камень з надпісам, перададзены выпускнікамі 1995 г. будучым вучням.

У кабінце дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва змешчана экспазіцыя “**Матуліна скарбонка**” у якой праводзяцца выставы вышыўкі, вязання, вырабаў з саломкі, падручных матэрыялаў. У цэнтры знаходзіцца макет пячы, калаўрот. На сцяне намалявана схема складання радавода.

У рэкрэацыі другога паверха змешчаны стэнд “Экалагічная сцяжына Маркаўшчыны”, на якім адлюстраваны аб’екты якія найбольш уплываюць на экалагічны стан мікрарэгіёна: прадпрыемства

“Віцебскія дываны”, камбінат шоўкавых тканін, водазабор “Маркаўшчына”, СШ № 23, рака Дзвіна.

У пераходзе паміж 2-м і 3-м паверхам размешчана **выстава** былога настаўніка **У.Ф. Шалудкевіча**. На карцінах можна ўбачыць пейзажы і вуліцы мікрараёна Маркаўшчына розных часоў.

Адрас: вул.Горкага, 61-а

Тэл.: + 375 (212) 34-37-13, 34-06-72

E-mail: school23Vitebsk@yandex.ru

Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі пасёлка Тарны ў СШ № 24

Знаходзіцца ў калідоры на трэцім паверсе. Матэрыялы змешчаны на самаробных стэндах. На стэндзе “Тарны – мая малая Радзіма” змешчаны пейзажныя фотаздымкі наваколляў, выявы асноўных прадпрыемстваў мікрараёна: мясазавода, футравай фабрыкі, ачышчальных збудаванняў. Стэнд “Гісторыя школы” распавядае пра гісторыю навучальнай установы, настаўнікаў, выдатных выпускнікоў. Фота розных часоў адлюстроўваюць разнастайныя старонкі жыцця ўстановы, перадаюць атмасферу 1950-х – пач. XXI ст. Расповяд пра гісторыю пасёлка пачынаецца ад маэнтка Цялятнікі (адлюстраваны на карце-схеме сяр. XIX ст.), вядзецца да стварэння ў 1930-я гады тарнабудаўнічага камбіната, даводзіцца да сучаснага дня мікрараёна. Асобны стэнд “Іх імёнамі названы вуліцы Тарнага” прысвечаны ўраджэнцам Віцебшчыны, якія загінулі пры выкананні інтэрнацыянальнага абавязку ў Афганістане ў 1978–1988 гг.

Адрас: вул.2-я Прыбярэжная, 1

Тэл.: + 375 (212) 26-84-61, 26-84-93

E-mail: school_24_v@tut.by

Комплекс музеяў і экспазіцый мастацка-эстэтычнай накіраванасці ў СШ № 25 (музей ДПМ, паперапластыкі, І. Салерцінскага, Малая мастацкая галерэя)

У 1982 г. у школе быў адкрыты **музей Віцебскай гарадской камсамольскай арганізацыі**. Меў больш за 2 тыс. экспанатаў. Знаходзіўся ў асобным памяшканні. Адлюстроўваў гісторыю камсамольскай арганізацыі ад стварэння першых ячэек на ільнопрадзільнай фабрыцы “Дзвіна” і прафтэхшколе абуткоўцаў і стварэння ў чэрвені 1918 г. гарадской Віцебскай камсамольскай арганізацыі да 1980-х гг. Экспазіцыя мела раздзелы: “Камсамол горада ў XI пяцігоддзі”, “Камсамол горада на XX з’ездзе ВЛКСМ”, “Камсамол горада выконвае рашэнні XVII з’езда КПСС”. Праводзіліся экскурсіі “Месца службы – Афганістан”, “Гісторыя камсамола ў з’ездах камсамола”, “Твае героі – камсамол”. На 1987 г. захоўвалася больш 2,5 тыс экспанатаў: узнагароды, камсамольскія пуцёўкі, білеты, фотаздымкі. Сярод найбольш

рэдкіх – нумары газеты “Юный творец”, органа Віцебскага губернскага райкама РКСМ (май 1921 г.). На жаль, музей страчаны.

У адпаведнасці з мастацка-эстэтычным накірункам, які мела школа да сяр. 2000-х г. у ёй назапашаны багаты матэрыял, які экспануецца ў выглядзе некалькіх музеяў і экспазіцый, створаных пры майстэрнях.

а) **Музей дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.** Знаходзіцца ў асобным памяшканні на 3-м паверсе. Створаны ў сяр. 1980-х гг. Таццянай Уладзіміраўнай Пятровай. Дэманструюцца лепшыя працы, выкананыя ў розных тэхніках па розных накірунках дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва: рэчы з саломкі, скуры, тэкстылю, гліны, такарныя вырабы, разьба па дрэве, вышыўка, вязанне, ткацтва, габелен, бацік, экібана, фларыстыка. Экспануюцца паменшаныя мадэлі храмаў, карціны, створаныя з пялёсткаў кветак. У музеі змяшчаюцца і рэчы матэрыяльнай культуры кан. XIX – 2-й пал. XX ст.: калаўрот, куфар, колы, прасы, газавыя лямпы і іншыя рэчы.

б) **Экспазіцыя пры кабінце паперапластыкі.** У кабінце маецца экспазіцыя лепшых экспанатаў, вырабленых вучнямі і майстрамі школы. Экспануюцца рэчы, вырабленыя з паперы, сярод найбольш цікавых: аб’ёмныя мадэлі аўтамабіляў (джып “Хамер”, пажарная машына, экскаватар, гоначныя баліды, цяжкавагавы грузавік), самалётаў і верталётаў, зброі (АК-47, кулямёт “Максім”, трохлінейная вінтоўка Мосіна, вінтоўка М-16, СВД, аўтаматы ППШ, “Шмайсер”, пісталеты розных мадэляў), посуду (кубкі, талеркі, самавар). Усе мадэлі працуючыя. Асаблівае захапленне выклікае гадзіннік і рыцар у поўным узбраенні. Цікавасць выклікаюць паменшаныя копіі помнікаў архітэктуры: Віцебскай, Мінскай ратушы, Успенскага сабора, іншых храмаў Беларусі, але гонар калекцыі – копіі Эйфелевай, Пізанскай, Астанкінскай башняў, вырабленых амаль у чалавечы рост. Для маленькіх дзяцей распрацавана падрыхтоўка лялек з паперы. Маецца макет веласіпеда, у якім ўсе часткі рухаюцца. Здаецца, калі б быў невялічкі чалавек зусім маленькай вагі, то ён бы мог пакатацца на тым самакаце! Люстры, забаўныя пчолкі, вырабленыя з паперы і падвешаныя пад столлю, могуць палепшыць настрой любой аўдыторыі. Большасць мадэляў размаляваны і іх часта цяжка адрозніць ад сапраўдных рэчаў. На працягу шэрагу гадоў кабінетам паперапластыкі кіруе І.А. Баталка.

в) **Экспазіцыя** лепшых прац у **кабінце лепкі.** Дэманструюцца вылепленыя з гліны фігуркі, цацкі, вазы, кубачкі, скарбонкі, пано, наскенныя талеркі, карціны.

г) **Музейны пакой І.І. Салерцінскага.** Размяшчаецца ў асобным памяшканні на другім паверсе, у класе для заняткаў музычным

мастацтвам. Дэманструюцца музычныя інструменты (піяніна, цымбалы, акардэон, балалайка, баян, бубен, бразготкі, лыжкі), карта аб'ектаў музычнай культуры г. Віцебска. У шафах захоўваюцца рэфераты і матэрыялы па музычнай культуры Беларусі: “Беларускія народныя інструменты”, “Музыка Беларусі ХХ ст.”, “Фартэпіянае мастацтва Беларусі ХХ ст.”, “Вянок беларускіх народных мелодый” і іншыя. У пакоі праводзяцца заняткі, мерапрыемствы.

д) **Малая мастацкая галерэя.** Размяшчаецца ў кабінце рускай мовы і літаратуры. Некалькі разоў на год праводзяцца зменныя выставы жывапісу на розныя тэмы. Сярод апошніх часоў: “Сын чалавечы: Мастакі свету пра Хрыста”, “Мадоны Рафаэля”, “Вобраз Богамаці ў рускай іконе”, “Ефрасіння Полацкая: Вяртанне”, “Тэма Раства (Калядаў) у рускім і еўрапейскім жывапісе і паэзіі”, “Архітэктурныя помнікі і храмы Беларусі”, “Вобраз анёла ў жывапісе” і іншыя. Арганізатарам выстаў выступаюць ініцыятыўная група творчай інтэлігенцыі Віцебска, супрацоўнік Віцебскага абласнога інстытута развіцця адукацыі В.І. Маісеенка і настаўніца СШ № 25 Тамара Сямёнаўна Сокатава.

Практычна ўсе рэкрэацыі, калідоры выкарыстоўваюцца для размяшчэння часовых выстаў.

Цікавасць выклікае і касцюмерная, у якой маецца больш 400 касцюмаў.

Адрас: вул. Чкалава, 22

Тэл.: + 375 (212) 22-78-71, 22-16-06

E-mail: sc25perv@tut.by

Выстава дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва “Скарбонка народных рамёстваў” у СШ № 28

У 1980-я гг. віцебскі мастак Ю.С. Чарняк распрацаваў і выканаў праект музея У.І. Леніна. У 1990-я страчаны. Школа на працягу існавання мела мастацка-эстэтычны накірунак. У 2003 г. было прынята рашэнне, аб стварэнні выставы, галоўнымі мэтамі якой з’яўляюцца: дэманстрацыя лепшых работ вучняў, зберажэнне традыцыйнага мастацтва беларускага народа, спрыянне эстэтычнаму выхаванню навучэнцаў. Галоўную ролю ў стварэнні адыгралі Таццяна Віктараўна Мастыка і Святлана Анатольеўна Кампут. Знаходзіцца ў асобным памяшканні на першым паверсе школы. Плошча 60 м².

У экспазіцыі прадстаўлены рэчы, вырабленыя ў тэхніцы як традыцыйных беларускіх народных рамёстваў, так і сучасных: контурная і геаметрычная разьба па дрэве, вязанне кручком, традыцыйная і сюжэтная вышыўка, ласкутнае шыццё, аплікацыя з саломкі (аб’ёмная і

пласкасная), выраб лялек, бісерапляценне, вышыўка лентамі, габелены, бацік. Асабліва ўражваюць вышываныя ручнікі і кашулі.

Асобна адзначым пано, прысвечанае беларускай традыцыйнай народнай сімволіцы. У цэнтры кампазіцыі фігуры хлопчыка і дзяўчынкі ў нацыянальных строях. Па баках ад іх размешчаны сімвалы каляндарна-абрадавых і сямейна-абрадавых святаў: Багач, Ярыла, Купала, Масленіца, Русалка, Васьмірог, Маці-Зямля і інш.

Рэчы размешчаны на сценах, а таксама на стылізаваных плятнях і тумбах. У афармленні выставы выкарыстаны і аўтэнтчныя рэчы XIX ст. – каромысла, скалка, ганчарныя вырабы і іншыя вырабы.

Адрас: вул. Праўды, 43

Тэл.: + 375 (212) 47-50-02, 47-22-52

E-mail: schooll-28@yandex.ru

Музей гісторыі школы ў СШ № 29

Музей адкрыты ў 1991 г. у гонар святкавання 50-годдзя школы, якое адзначалася ў 1990 г. Знаходзіцца ў памяшканні на 3-м паверсе, якое выкарыстоўваецца для заняткаў музыкай. У фондах каля 1 тыс. экспанатаў. У экспазіцыі, якая адлюстроўвае працоўны шлях навучальнай установы фотаздымкі, лісты былых вучняў, запісы ўспамінаў настаўнікаў, некаторыя асабістыя рэчы.

Гісторыя і будні школы адлюстраваны ў стэндах: “Нашы медалісты”, “Педагагічныя традыцыі школы”, “Ветэраны педагагічнай працы”, “Школа сёння”, “Выпускнікі школы – абаронцы Айчыны”. На стэндзе “Імі ганарыцца школа” змешчана інфармацыя пра вядомых выпускнікоў школы, сярод якіх І. і А. Куржалавы, В. Дашкевіч, Э. Давыдоўская, Дз. Коўба, З. Стагурская і іншыя.

Асобны стэнд прысвечаны былому дырэктару школы – Людміле Васільеўне Бараноўскай, якая з’яўлялася членам вышэйшай палаты беларускага парламента – Савета Рэспублікі, займала значныя пасады ў міжпарламенцкім аб’яднанні Расіі і Беларусі. На стэндзе прадстаўлены фотаздымкі розных перыядаў жыцця, дэпутацкія значкі, пасведчанне дэпутата, узнагароды, нататнік Л.В. Бараноўскай. Яшчэ адзін стэнд прысвечаны Герою Савецкага Саюза В.В. Піменава. З 1961 па 1971 гг. ён вучыўся ў 29-й школе, скончыў Разанскае вышэйшае наветрана-дэсантнае вучылішча, звязаў сваё жыццё з войскам. Званне Героя Савецкага Саюза атрымаў у 1984 г. за аказанне інтэрнацыянальнай дапамогі ў Афганістане. У памяць аб выдатным выпускніку 29-я школа носіць імя В.В. Піменава. У вітрыне змешчаны кіцель з зоркай Героя Савецкага Саюза, копія ўзнагароднага ліста, дыплом, пасведчанне аб адукацыі, наручны гадзіннік і іншыя рэчы.

Адрас: завулак 26 Чэрвеня, 6. Тэл.: + 375 (212) 55-15-37; 55-23-54

Музей гісторыі школы ў СШ № 31 і экспазіцыя “Віцебшчына ў Вялікай Айчыннай вайне”

Створаны на аснове вядомага ў горадзе і краіне музея У.І. Леніна, адчыненага ў 1970 г. у гонар стагоддзя са дня нараджэння правадыра. Займае асобнае памяшканне на першым паверсе. Уключае наступныя раздзелы: гісторыя стварэння ўстановы, выдатныя вучні (былы дырэктар перадаў фотаздымкі ўсіх выпускнікоў ад заснавання школы), настаўнікі (па прадметах і накірунках). Сярод найбольш цікавых экспанатаў – друкарская машынка, партатыўны праігрывацель, бюсты дзеячаў камуністычнай партыі СССР і краін свету, узнагароды за працоўныя і спартыўныя дасягненні, а таксама прыклады шпаргалак і прыстасаванняў для паспяховага, але нелегальнай здачы экзаменаў.

У рэкрэацыі каля музея змешчана экспазіцыя “Віцебшчына ў Вялікай Айчыннай вайне”. Адчынена ў 1972 г. На драўляных стэндах прадстаўлена інфармацыя прысвечаная гісторыі Віцебшчыны ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У тым ліку разгортванню партызанскага і падпольнага руху ў вобласці. Змешчаны фотаздымкі камандзіраў першых партызанскіх атрадаў, партызанаў, якія вызначыліся ў баях з ворагам. Асобны стэнд прысвечаны выдатнай дачцэ беларускага народа, змагарцы за нацыянальнае вызваленне Заходняй Беларусі ў 1920–1930-я гг. В.З. Харужай. У 1942 г. яна была адным з арганізатараў падпольнага партыйнага цэнтра ў Віцебску, аднак схапленая фашыстамі і пасля катаванняў у засценках турмы СД была растрэляная. Асобныя стэнды распавядаюць пра вызваленне Віцебска ў чэрвені 1944 г., удзел у аперацыі “Баграціён” 17-й, 19-й гвардзейскіх стралковых дывізій, а таксама французскага знішчальнага палка “Нармандыя-Неман”, пра помнікі, якія ўзвёў беларускі народ у гонар вялікай Перамогі.

Адрас: Маскоўскі пр-т, 15

Тэл.: + 375 (212) 21-01-51

E-mail: perv_sc31@tut.by

Музей “Беларуская хатка” у СШ № 34

Быў створаны ў 1995 г. Інцыятарам і арганізатарам быў настаўнік беларускай мовы і літаратуры Аляксей Іванавіч Піменаў. Большая частка экспанатаў была сабрана ім у выніку паходаў па родным краі. Некаторую частку перадалі бацькі і сваякі вучняў. Сабраныя экспанаты ляглі ў аснову экспазіцыі, якая была аформлена ў кабінце беларускай мовы і літаратуры. Частка сцяны была аформлена пад традыцыйную беларускую хату пач. ХХ ст. Захоўваліся побытавыя рэчы сялянскага абыходу: маслабойка, ночвы, прасы, дзяжа і іншыя. Кніга ўліку паступленняў не вялася. Экспазіцыя актыўна выкарыстоўвалася на ўроках літаратуры, асабліва пры вывучэнні паэмы Я. Коласа “Но-

вая зямля”, твораў У. Караткевіча, І. Мележа і іншых беларускіх пісьменнікаў.

З сыходам настаўніка ў 2006 г. на пенсію музей патроху пачаў прыходзіць ў запусценне. Зараз знаходзіцца на рэканструкцыі. Большая частка экспанатаў знаходзіцца ў асабістым архіве А.І. Піменава.

Адрас: вул. Праўды, 63

Тэл.: + 375 (212) 48-12-27, 47-32-37

E-mail: vitebsk-school34@tut.by

Музей Героя Савецкага Саюза Ю.В. Смірнова ў СШ № 35

Музей прысвечаны Герою Савецкага Саюза Ю.В. Смірнову. Радавы 77 гвардзейскага стралковага палка 26-й стралковай дывізіі 11-й гвардзейскай арміі 3-га Беларускага фронту вызначыўся пры прарыве варожага абароны на поўдзень ад Оршы. 24.06.1944 г. у складзе танкавага дэсанту прарваўся ў тыл ворага каля в. Шалашына. У начным баі быў цяжка паранены і трапіў ў палон. Нягледзячы на зверскія катаванні, ён не выдаў ворагу ваеннай тайны. Нічога не дабіўшыся, фашысты расцялі яго. Пахаваны ў г.п. Арэхаўск. Званне Героя Савецкага Саюза пасмяротна нададзена 6.10.1944 г.

Музей знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе. Піянерская дружына мела ганаровае званне Ю. Смірнова. У выніку збору матэрыялаў, перапіскі з саслужыўцамі, сваякамі быў утвораны куток, на аснове якога ў 1979 г. арганізаваны музей. Значную ролю адыграў дырэктар школы Я.Л. Бродскі.

Экспазіцыя складаецца з 9 стэндаў, на якіх адлюстраваны жыццёвы шлях Ю. Смірнова, абставіны подзвігу, помнікі, мемарыялізацыя памяці пра Героя. У цэнтры экспазіцыі бюст Героя Савецкага Саюза Ю.В. Смірнова, карціна “Ю. Смірнова на допыце”. Сярод матэрыялаў дэманструюцца фотаздымкі Ю. Смірнова, Указ Вярхоўнага Савета СССР аб наданні яму звання Героя Савецкага Саюза, клятва воінаў 26-й гвардзейскай дывізіі і іншыя. Асобны стэнд прысвечаны юбілею вызвалення БССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, ветэранаў, якія пражываюць у мікрараёне школы. У 1970-я гг. мастак Ю.С. Чарняк распрацаваў і выканаў некалькі экспазіцый: “Па ленінскіх месцах”, У.І. Леніна, якія размешчаліся ў рэкрэацыйных школах.

Адрас: вул. 11-я Сацыялістычная, 1

Тэл.: + 375 (212) 34-00-22, 34-00-03

E-mail: pervsc35@tut.by

Музей “Дзяцінства, апаленае вайной” у СШ № 38

Знаходзіцца на другім паверсе будынка школы ў асобным памяшканні. Адкрыты ў 1991 г. Мае каля 400 экспанатаў. Прысвечаны малалетнім вязням фашысцкіх канцлагераў. На стэндах прадстаўлена

інфармацыя пра ўсталяванне нямецкага акупацыйнага рэжыму, палітыку генацыду, страты, якія панёс ад яе савецкі народ. Паказаны механізм знішчэння мільёнаў мірных грамадзян Еўропы, і ў першую чаргу СССР на прыкладзе канцлагаў Асвенцым, Майданэк, Трасцянец. Дэманструецца карта Віцебскай вобласці з нанесенымі месцамі масавага знішчэння грамадзян і колькасцю закатаваных людзей па раёнах і гарадах.

У экспазіцыі распавядаецца пра ўдзел дзяцей у супраціве фашыстам, пра ўдзел у партызанскай і падпольнай барацьбе, прыводзяцца фотаздымкі, апісанні подзвігаў піянераў-герояў на Віцебшчыне. Па замове праводзяцца экскурсіі на тэмы “Дзеці – вязні канцлагаў”, “Удзел дзяцей у вызваленні Віцебскай вобласці”, “Дзеці на франтах Вялікай Айчыннай вайны” і іншыя.

Адрас: Маскоўскі пр-т, 45а

Тэл.: + 375 (212) 21-49-28 (прыёмная)

E-mail: Sc38__perv@mail.ru

Музей Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова ў СШ № 43

Знаходзіцца ў асобным памяшканні. Музей адкрыты ў 1965 г. У 2004 г. была праведзена рээкспазіцыя. Плошча 40 м². У асноўным фондзе больш за 200 экспанатаў, у дадатковым – каля 300.

У экспазіцыі прадстаўлены матэрыялы прысвечаныя жыццю выдатнага партызанскага камандзіра М.П. Шмырова. Яны змешчаны ў храналагічным парадку: дзіцячыя гады, удзел у Першай сусветнай вайне, праца ў міжваенны час, арганізацыя партызанскага атрада на Суражчыне і пачатак барацьбы супраць фашыстаў. Асобна прадстаўлены матэрыялы пра партызанскі побыт, папличнікаў “бацькі Міная”, пасляваеннае жыццё М.П. Шмырова. Сярод найбольш цікавых экспанатаў, прадстаўленых у экспазіцыі – асабістыя рэчы партызанскага камандзіра, дэпутацкія кніжкі, тэлефонны апарат, капляюш Міная Піліпавіча. Цікаvasць уяўляюць паставы віцебскага гарадскога выканкама аб наданні вуліцы Прамой Крупскай імя М.П. Шмырова (1950), а таксама аб наданні СШ № 43 імя М.П. Шмырова (1965). На жаль, найбольш цікавыя экпанаты – 45-і міліметровая гармата, узоры ўзбраення часоў Вялікай Айчыннай вайны, рэшткі самалёта Як-9 былі із’яты супрацоўнікамі спецслужб у 2011 г. Музей мае статус народнага (2005, пацверджаны ў 2010).

Асабліваю цікаvasць наведвальнікаў выклікае башня танка Т-70, змешчаная ва двары школы. У жніўні 1990 г. яна была паднята са дна р. Лучоса з удзелама вучняў – членаў пошукавага атрада.

Адрас: вул. Шмырова, 30

Тэл.: + 375 (212) 27-02-23; 22-79-82

Музейны пакой “Беларуская хатка” у СШ № 44

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на першым паверсе школы. Былая лабаранцкая аформлена як сялянская хата пач. ХХ – першай паловы ХХ ст. Сцены распісаны пад бярвенне, у цэнтры размешчана імітацыя рускай печы, у красным куце змешчана ікона з набожнікамі. Уздоўж сцен размешчаны рэчы, якія былі ў побытавым абыходзе беларускіх сялян. Афармленне экспазіцыі праводзіла В. Шыцік.

Пакой быў створаны ў 2007 г. па ініцыятыве настаўніцы беларускай мовы і літаратуры Вольгі Георгіеўны Тылец. У аснову экспазіцыі пакладзены рэчы бабулі настаўніцы, якія яна збірала на пасаг: посцілкі, ручнікі, набожнікі, падузорнікі, люстэрка і іншыя. Пазней у экспазіцыю былі ўключаны іншыя рэчы, якія прыносілі настаўнікі і вучні школы: калаўрот, прасы, каромысла, маслабойка, рубель, пранік і іншыя. Асабліва цікавы экспанат – услончык, пры дапамозе якога маленькае дзіцятка вучылася хадзіць.

У калідоры каля пакою знаходзіцца пастаянная выстава творчых работ вучняў па прадмеце “Тэхнічная і абслугоўваючая праца”. У 6 вітрынах змешчаны работы, якія зрабілі хлопцы на занятках у тэхніцы разьбы, тачэння, металаапрацоўкі, металапластыкі, мадэляванні, а таксама дзяўчаты: вязанне, вязанне кручком, вышыўка, вышыўка бісерам, саломаяпляценне, арыгамі, роспіс па дрэве, вырабы мяккіх цацак і інш.

Адрас: пр.Фрунзэ, 96

Тэл.: + 375 (212) 24-58-56; 24-39-98

E-mail: School-44Vitebsk@yandex.ru

Музей арганізацыі “Чырвоны Крыж” у СШ № 45

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на другім паверсе школы. Створаны ў 2008 г. Аформлены ў выглядзе стэндавых планшэтаў, якія размешчаны па абедзвух сценах пакоя.

Экспазіцыя мае 5 тэматычных раздзелаў. Адлюстроўвае гісторыю стварэння грамадскай арганізацыі Чырвоны Крыж, яе віцебскага аддзялення. Асобна распавядаецца пра гісторыю і прычыны стварэння арганізацыі ў сяр. ХІХ ст. Адлюстроўваюцца асаблівасці з’яўлення філіялаў на беларускіх землях у гады руска-турэцкай вайны 1876–1877 гг., калі ў губернскіх гарадах утвараюцца школы для падрыхтоўкі сясцёр міласэрднасці, праводзіліся акцыі па збору сродкаў для параненых. Прадстаўлены матэрыялы аб дзейнасці Чырвонага Крыжу ў гады сусветных войнаў. У раздзелах “Вывучаем гуманітарнае права”, “Работа з бежанцамі”, “Нашы валанцёры” распавядаецца аб гуманітарным праве, дзейнасці Віцебскай абласной арганізацыі, яе супрацоўніках і валанцёрах. У памяшканні музейнага пакоя праводзяцца часовыя выставы, на якіх экспануюцца работы

вучняў – удзельнікаў конкурсаў, якія ладзяцца арганізацыяй. Асобна экспануюцца працы пераможцаў тэматычных конкурсаў, прысвечаных барацьбе са СНІДам, праблемам бежанцаў, гвалту ў сям’і і іншым.

Адрас: вул. Чкалава, 47-а
Тэл.: + 375 (212) 25-39-96; 25-29-10
www. strix.etodesign/museum.com
E-mail: HPervsc45@tut.by

Выставачная зала Віцебскай дзіцячай мастацкай школы № 1 (вул. Суворова, 3)

Размяшчаецца ў асобным памяшканні на другім паверсе школы. Экспазіцыйная плошча – 70 м². У выставачнай зале праводзяцца выставы работ вучняў і выкладчыкаў навучальнай установы, а таксама іншых дзіцячых мастацкіх школ горада. Экпануюцца жывапісныя, графічныя, скульптурныя, дэкаратыўна-прыкладныя работы. Будынак школы – адметны помнік архітэктуры кан. XIX ст., а таксама помнік гісторыі. У 1920–1930-я гг. тут размяшчаўся віцебскі мастацкі тэхнікум (вучылішча), у якім вучыліся выдатныя дзеячы беларускай культуры: З. Азгур, С. Селіханаў, У. Кароль, А. Бембель, В. Быкаў, аб чым сведчаць памятныя дошкі, прымацаваныя на сценах будынка. Будынак мае вельмі цікавы і арыгінальны выгляд дзякуючы высокаму вільчыку з наверхам у форме шыпованага шара, што робіць яго запамінальным.

Адрас: вул. Суворова, 3
Тэл.: + 375 (212) 37-02-60

Музей пошукавых атрадаў пры УА “Дзяржаўнае абласное аб’яднанне па арганізацыі назапашальнай працы з дзецьмі і падлеткамі” (былая ўстанова “Віцебскае абласное аб’яднанне назапашальнай працы”)

Знаходзіцца на трэцім паверсе ў асобным памяшканні. Музей адкрыты ў 1992 г. на аснове матэрыялаў і як вынік дзейнасці пошукавых атрадаў навучальных устаноў Віцебскай вобласці. Адлюстравана гісторыя развіцця пошукавага руху ў Беларусі і на Віцебшчыне пасля Вялікай Айчыннай вайны, удзеле ў Вахтах Памяці, пошукавых лагерах, экспедыцыях, разведках.

Значная частка экспазіцыі прысвечана баям за горад і мае наступныя раздзелы: “Абарона Віцебска ў 1941 годзе”, “Віцебск у час акупацыі”, “Прарыў абароны ворага ў 1943 годзе”, “Аперацыя “Баграціён” у чэрвені 1944 года”. Раздзел “Мы вярнулі іх імёны з забыцця” прысвечаны тым салдатам і афіцэрам, імёны якіх удалося высветліць у выніку правядзення пошукавых мерапрыемстваў.

Значную частку экспанатаў складаюць рэліквіі, знойдзеныя пошукавікамі на месцах баёў. Асобна дэманструюцца медальёны, узнагароды і асабістыя рэчы, па якіх былі высветлены прозвішчы і імёны загінуўшых. Сярод цікавых аб'ектаў, якія прыцягваюць увагу наведвальнікаў – панарама бою за Віцебск, макет бліндажа, карта баёў за вызваленне Віцебскай вобласці. На жаль, большасць цікавых экспанатаў была забраны ў сувязі з падзеямі 11.04. 2011 г., напрыклад, кулямёт “Максім”, макеты ўзбраення і інш.

Адрас: пр-т Фрунзе, 94, Віцебскае абласное аб'яднанне пазашкольнай работы

Тэл.: + 375 (212) 24-30-26, 27-63-11

Музей 6-га Дальнебамбардыровачнага Берлінскага ордэна Кутузава III ступені авіяцыйнага палка пры дзяржаўным цэнтры пазашкольнай працы Кастрычніцкага раёна г. Віцебска.

Быў створаны ў СШ № 13 г. Віцебска. Пасля ліквідацыі школы экспазіцыя перанесена ў аддзел пазашкольнай працы Кастрычніцкага раёна, дзе музей працягнуў сваю працу. Знаходзіцца ў асобным памяшканні на першым паверсе.

У музеі прадстаўлена інфармацыя пра баявы шлях палка, які браў удзел у савецка-фінскай, Вялікай Айчыннай вайне і вайне з Японіяй у 1945 г. Змяшчаюцца матэрыялы пра ўдзел у баявых аперацыях, напрыклад, аб бамбардзіроўках Берліна, пра лётчыкаў палка – Герояў Савецкага Саюза. У экспазіцыі шмат мадэляў самалётаў і авіяцыйнай тэхнікі, рэчы, знойдзеныя ў час правядзення пошукавых мерапрыемстваў на палях былых баёў. Загадчык музея – Н.Н. Савіцкая.

Адрас: вул. Жасткова, 19.

Тэл.: + 375 (212) 27-20-69

Музей мастацка-тэхнічнай творчасці пры Віцебскім дзяржаўным політэхнічным прафесіянальным ліцэі № 2 (былое ПТВ № 16)

Створаны на аснове працы гуртка ПТВ № 16 у пачатку 1980-х гг. Значную ролю ў стварэнні і развіцці экспазіцыі адыграла Святлана Іванаўна Швялёва. Знаходзіцца ў спецыяльна адведзеным памяшканні на другім паверсе ліцэя. У экспазіцыі прадстаўлены ўзоры правільна і эстэтычна аформленых кулінарных страваў. На сталах змешчаны наглядныя дапаможнікі – узоры-муляжы страў (як павінны выглядаць прыгатаваныя стравы ў сталовай, рэстаране, на банкете). У музеі экспануецца і захоўваецца ў фондах больш за 200 высокамастацкіх аб'ектаў, створаных з воску майстрамі і студэнтамі ліцэя.

Большасць прац аўтарскія. Падзяляюцца на некалькі раздзелаў: “Банкетны стол”, “Гарачыя стравы”, “Рыбныя стравы”, “Халодныя закускі”, “Бутэрброды”, “Салаты”, “Караваі”, “Кандытарскія вырабы”. Арыгінальна выглядаюць экспанаты выставы “Віцебск у стравах”. Тут можна ўбачыць стравы (торты, салаты, гарачыя, халодныя закускі), арыгінальна прыгатаваныя ў форме галоўных і пазнавальных сімвалаў горада – ратушы, вакзала, храмаў і касцёлаў, гістарычных будынкаў, помнікаў гісторыі і культуры. Канешне, кожнаму наведвальніку запомніцца сваё, і маладым гаспадыням, і вопытным і дасведчаным кухаркам. З найбольш цікавых і запамінальных экспанатаў прыгадаем: фаршыраваных пад жаніха і нявесту шчупакоў, смажаных парасят у выглядзе лася, зубра; ружу, скручаную з кавалачкаў каўбасы; страву з панарамай Віцебска, дзе ўсе будынкі і элементы пейзажа можна з’есці – амфітэатр, “Духаўскі круглік”, Васкрасенскую царкву, торт са ўзбітымі вяршкамі і суніцамі, торт-пернік “Скабніца ведаў” у выглядзе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, торты “Скрыпка Шагала”, “Крылаты час”, “Два зубры”, у выглядзе віцебскай ратушы, Успенскага сабора і іншыя.

Адрас: вул. Леніна, 8.

Тэл.: + 375 (212) 37-03-78 (прыёмная)

Музей баявой славы 953-га штурмавога авіяцыйнага Віцебскага палка ў прафесійна-тэхнічным ліцэі № 1 (былое ПТВ № 96)

Музей адкрыты ў чэрвені 1984 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні, мае дзве залы. Ініцыятарам і арганізатарам стварэння музея з’яўлялася Л.Н. Бруева. Прысвечаны баявому шляху 953-га штурмавога авіяцыйнага палка, які на працягу значнага перыяду часу змагаўся за вызваленне г. Віцебска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. За ўдзел у вызваленні горада яму была нададзена ганаровае званне “Віцебскі”.

У фондах каля 10 тысяч экспанатаў. Сярод іх фотаздымкі, дакументы, макеты, узоры ўзбраення, асабістыя рэчы, дзённікі часоў вайны. Экспануюцца таксама рэчы, знойдзеныя ўдзельнікамі клуба “Іскагель” на месцах баёў і франтавых аэрадромаў палка. Сярод іх рэшткі самалёта, узнятага са дна Бернскага возера, асабістыя рэчы членаў экіпажа гэтага самалёта: лётчыка В.А. Федароўскага і стралка М.Г. Аншукова.

У 1991 годзе музею прысвоена званне “Народны”. У музеі сабраны і экспануюцца матэрыялы па гісторыі вучылішча, яго дасягненнях, пра настаўнікаў і выпускнікоў навучальнай установы.

Па ініцыятыве ветэранскай арганізацыі, уладаў вобласці, актыву музея лётчыкам 953 штурмавога авіяпалка быў ўсталяваны помнік на

10-м кіламетры шашы Віцебск – Масква, непадалёк ад в. Вароны, дзе 3.02. 1944 г. было збіта 7 экіпажаў гэтай воінскай часці.

Адрас: вул. Лазо, 103а., кабінет № 42

Тэл.: + 375 (212) 24-34-12 (вахта), 24-20-36 (прыёмная)

Музей баявой і працоўнай славы пры Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі № 4 лёгкай прамысловасці (былое ПТВ-46)

Створаны ў 1978 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні на 4-м паверсе вучэбнага корпуса. Складаецца з 2-х залаў. Экспазіцыя першага распавядае аб гісторыі вучылішча пачынаючы з 1932 г. да нашых дзён. У музеі можна даведацца аб прафесіях, па якіх вялася і вядзецца падрыхтоўка маладых працаўнікоў для прадпрыемстваў горада: панчошна-трыкатажнага камбіната «КІМ», дывановага вытворчага аб'яднання, камбіната шаўковых тканін і камбіната бытавога абслугоўвання насельніцтва. Прадстаўлены матэрыялы аб навучэнцах, выкладчыках вучылішча і іх творчасці. На стэндах можна ўбачыць фотаздымкі выпускаў розных гадоў, вядомых выпускнікоў (уганараваных дзяржаўнымі ўзнагародамі), ветэранаў вучылішча, яго кіраўнікоў

На асобных вітрынах прадстаўлены ўзоры вырабаў, якія створаны навучэнцамі ліцэя. У цэнтры зала – тумба, на якой дэманструюцца ўзнагароды за вучэбныя, спартыўныя і культурныя дасягненні навучэнцаў і выкладчыкаў, падарункі на юбілей, у тым ліку сімвалічны ключ ад вучылішча, падораны яму ў гонар 50-годдзя установы, швейная машынка “Зінгер”, прэзентаваная прадпрыемствам “Ільмельда”. У афармленні экспазіцыі выкарыстаны матывы, у якім ключавым сімвалам выступае лён – прадукт, які з’яўляецца галоўнай сыравінай для лёгкай прамысловасці. На сцяне змешчана карціна з беларускім пейзажам, на якім адлюстравана ільняное поле, побач з ёй усталяваны снапы ільну.

Другая зала прысвечана гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. На стэндах – карты і інфармацыя пра асноўныя паспяховыя аперацыі Чырвонай Арміі: Маскоўскую, Сталінградскую, Курскую, па вызваленні Украіны, БССР і іншыя. Выклікае цікавасць плакат, прысвечаны салдатам і афіцэрам, якія атрымалі званне Героя Савецкага Саюза за вызваленне Віцебшчыны. Распрацаваны ён ідэалагічным аддзелам Віцебскага прамысловага абкама КПБ і Віцебскім абласным краязнаўчым музеем у 1959 г. Асобна адлюстраваны баявы шлях і сувязі з ветэранамі 225-га асобнага супрацьтанкавага артылерыйскага дывізіёна, які вызваляў Віцебск.

У асобным памяшканні знаходзіцца творчы **цэнтр гісторыка-нацыянальных традыцый “Вытокі”**. Створаны ён С.М. Ляўковіч. Экспазіцыя прысвечана народнай беларускай традыцыйнай культуры. Тут

можна ўбачыць шмат рэчаў, якія былі ў карыстанні ў 1-й палове ХХ ст.: калаўрот, прасы, посцілкі, рушнікі, вырабы з гліны, ухваты, іконы і інш. Сярод найбольш цікавых экспанатаў прыгадаем кросны, куфар, шафу, жорны, калядную зорку і інш. Экспазіцыя густоўна аформлена.

Адрас: вул. Залатагорская, 30,

Тэл.: + 375 (212) 34-22-82

Час працы: панядзелак: 14.00 – 16.15

Музеі ў Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі (былое ПТВ-19)

Музей баявой славы Віцебскай Чырвонасцяжэннай ордэна Суворова 251-й стралковай дывізіі ў Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі

Адкрыты ў 1988 г. Прысвечаны баявому шляху 251-й стралковай дывізіі ў гады Вялікай Айчыннай вайны і на Віцебшчыне ў прыватнасці. Знаходзіцца на 4-м паверсе ў калідоры вучылішча. Складаецца з 16 тэматычных вітрын, стэндавых матэрыялаў. Экспазіцыйная плошча 2400 м². У фондах каля 8 тыс. экспанатаў. Музей – вынік шматгадовай працы ваенна-патрыятычнага клуба “Пошук” пад кіраўніцтвам стваральніка музея А.А. Бурдо.

У экспазіцыі распавядаецца пра асноўныя этапы гісторыі дывізіі ад фарміравання ў 1941 г., баях Масквой, на Ржэўска-Сычоўскім выступе, па вызваленні Віцебшчыны, у Прыбалтыцы, Усходняй Прусіі, да ўдзелу ў Парадзе Перамогі на Чырвонай плошчы ў Маскве ў чэрвені 1945 г. Адлюстраваны ўдзел у баях розных падраздзяленняў дывізіі (стралкоў, артылерыстаў, сувязістаў, разведчыкаў, медыкаў і інш.), салдат, сяржантаў, старшын, афіцэраў.

У экспазіцыі прадстаўлены асабістыя рэчы, узнагароды, дакументы ветэранаў. Значная колькасць экспанатаў знойдзена на месцах баёў членамі клуба “Пошук”, які дзейнічае пры ПТВ № 19: узнагароды, медальёны, асабістыя рэчы з імёнамі салдат і афіцэраў, па якіх удалося высветліць імёны шэрагу загінуўшых абаронцаў Айчыны. Можна ўбачыць таксама фотаздымкі, копіі узнагародных лістоў, лістоў з фронту. У асобнай вітрыне экспануюцца асабістыя рэчы камандзіраў дывізіі розных часоў – генерал-лейтэнанта Ф.Я. Салаўёва, палкоўніка С.І. Арэстава. Прэзентуюцца матэрыялы, прысвечаныя пасляваенным лёсам ветэранаў дывізіі, праца па ўвекавечанні памяці аб загінуўшых.

У музеі праводзяцца тэматычныя выставы, звязаныя з ваеннай і пошукавай тэматыкай. У асобным памяшканні знаходзяцца перапіска, якая вялася са сваякамі загінуўшых, некаторыя рэчы, іншыя матэрыялы.

Адрас: вул. Кірава, 11.

Тэл.: + 375 (212) 36-05-72, 36-50-45 (прыёмная)

Музей гісторыі Віцебскага ПТВ № 19 у Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі

Знаходзіцца на 4-м паверсе ў калідоры вучылішча. Створаны ў 1980-я гг. мастаком Ю.С. Чарняком. Складаецца з тэматычных вітрын, стэндавых матэрыялаў, размешчаных на сценах. Прысвечаны гісторыі стварэння і дзейнасці ПТВ № 19, якое адыгрывала значную ролю ў падрыхтоўцы кадраў для прамысловасці г. Віцебска, БССР і СССР. У вучылішчы можна было атрымаць прафесію механіка па рамонту швейных машын, слесара па рамонце складанай бытавой тэхнікі, цырульніка, закройшчыка і сапожніка па пашыву абутку, швачкі, партнога, закройшчыка індывідуальнага пашыву верхняй вопрадкі, вышывальшчыцы мастацкай вышыўкі. У вітрынах змешчаны ўзоры прадукцыі, якую выраблялі выпускнікі, узнагароды, атрыманыя за прафесійнае майстэрства на розных конкурсах, у тым ліку “Беларускі вянок”, “Арт-вакацыі”, “Млын моды” і інш.

На некалькіх дзесятках стэндаў прадстаўлена інфармацыя пра педагогаў, майстроў, выхавацеляў, выпускнікоў навучальнай установы. Два стэнды прысвечаны дзейнасці клуба “Пошук”, які дзейнічаў у ПТВ № 19.

Адрас: вул. Кірава, 11.

Тэл.: + 375 (212) 36-05-72, 36-50-45 (прыёмная)

Музейная экспазіцыя гісторыі каледжа сувязі і ўдзелу сувязістаў у Вялікай Айчыннай вайне ў каледжы сувязі

Знаходзіцца на другім паверсе вучэбнага корпуса ў асобным памяшканні. Утвораны як музей гісторыі навучальнай установы. Вялікая роля ў стварэнні музея належыць Наталлі Васільеўне Азаркевіч. Адлюстравана гісторыя стварэння і развіцця навучальнай установы ад тэхнікума да каледжа, распавядаецца пра асноўныя дасягненні, выкладчыцкі састаў, найбольш паспяховых выпускнікоў. Пэўнае месца адводзіцца прафесіянальнай арыентацыі моладзі.

Значная частка экспазіцыі прысвечана баявому шляху воінаў-сувязістаў у гады Вялікай Айчыннай вайны і ваенных канфліктаў другой паловы XX ст. У экспазіцыі прадстаўлены ўзоры сродкаў сувязі, якія выкарыстоўваліся для забеспячэння бяздольнасці падраздзяленняў. Асобна прасочаны баявы шлях некаторых воінскіх злучэнняў, якія вызвалілі Віцебшчыну. Экспануюцца рэчы, знойдзеныя ў час палявых даследаванняў пошукавым атрадам, які дзейнічаў у каледжы ў 1980–1990-я гг.

Адрас: вул. Ільінскага, 45.

Тэл.: + 375 (212) 36 52 84

Музей гісторыі ўстановы “Віцебскі палітэхнічны каледж”

Знаходзіцца ў асобным памяшканні – адасобленай рэкрэацыі на трэцім паверсе. Прысвечаны гісторыі ўстановы. На пачатку экспазіцыі дэманструецца загад Міністэрства аб стварэнні ў 1964 г. віцебскага радыётэхнічнага тэхнікума (палітэхнічны з 1965 г.), сімвалічны ключ ад навучальнай установы, фотаздымкі дырэктараў, выкладчыкаў, выпускнікоў тэхнікума. Шмат матэрыялаў зберагаецца ў форме альбомаў.

Сярод найбольш цікавых экспанатаў, якія захоўваюцца ў музеі – сцяг віцебскага радыётэхнічнага тэхнікума, дыплом з адзнакай і сертыфікат (Evaluation Service), падпісаны Білам Гейтсам, які атрымаў выпускнік тэхнікума Алег Агурок.

З мэтай правядзення прафесійнай арыентацыі, наведвальнікі могуць азнаёміцца са спецыяльнасцямі, якія атрымліваюць выпускнікі тэхнікума: “Праграмае забеспячэнне інфармацыйных тэхналогій”, “Праектаванне і вытворчасць радыёэлектронных сродкаў”, “Праектаванне і вытворчасць прыбораў і апаратаў”, “Электразабеспячэнне”.

На асобных стэндах прадстаўлена інфармацыя пра найбольш вядомых выпускнікоў установы, прадпрыемствы, на якія працаўладкоўваюцца былыя студэнты, Чырвоныя сцягі за перамогі ў сацыялістычным спаборніцтве, кубкі і прызы за спартыўныя дасягненні.

У раздзеле “Яны змагаліся за Радзіму” экспануюцца матэрыялы пра вядомых партызан і падпольшчыкаў, якія змагаліся ў гады Вялікай Айчыннай вайны на Віцебшчыне – П. Машэрава, М. Сільніцкага, Е. Зянькову, В. Харужую, М. Шмырова і іншых.

Адрас: пр-т Чарняхоўскага, 14

Тэл.: + 375 (212) 21 30 91 (прыёмная)

Музей аддзялення “дэкаратыўна-прыкладное мастацтва” у Віцебскім дзяржаўным тэхналагічным каледжы (былое ПТВ № 147)

Створаны ў 2011 г. па ініцыятыве адміністрацыі каледжа з мэтай захавання і экспанавання выніковых і дыпломных работ студэнтаў аддзялення “дэкаратыўна-прыкладное мастацтва” каледжа, павышэння ўзроўня майстэрства навучэнцаў. Знаходзіцца на другім паверсе ў будынку вучэбна-вытворчых майстэрняў. У фондах захоўваецца некалькі соцень работ.

У экспазіцыі прэзентуюцца работы па асноўных відах апрацоўкі матэрыялаў, па якіх праводзіцца навучанне на аддзяленні: рэчы з дрэва, саломкі, лазы, гліны, тканіны.

Кожны наведвальнік можа знайсці цікавае для сябе. Сярод найбольш цікавых экспанатаў прыгадаем раму для лостэрка “Лясное возера”, падсвечнік “Пад белымі крыламі”, аўтарскае выкананне шахмат

“Грунвальд”, дзе фігуры выразаны ў адпаведнасці з гістарычнымі дэталямі як войска ВКЛ і каралеўства Польскага, так і войска Тэўтонскага ордэна. Любога паляўнічага ўразіць дэкаратыўная кампазіцыя, якая ўяўляе сабой галовы паляўнічых жывёл: лася, зубра, дзіка, мядзведзя, выразаных з дрэва. Высокамастацкі вырабленыя свяцільнікі, керамічныя сасуды, вазы, столік “Версаль”.

Экспазіцыі, якія ўключаюць у сябе лепшыя працы па накірунку дзейнасці, стэнды з асноўнымі тэарытычнымі правіламі і метадычнымі парадамі ёсць у кожнай майстэрні, у тым ліку: разьбы, лозапляцення, саломапляцення; ткацтва; керамікі (ручная лепка); кераміка (ганчарнае фармаванне); ювелірная.

Адрас: вул. Гагарына, 41

Тэл.: +375 (212) 23-39-30; 23-12-60

Час працы: час вучобы у каледжы: 8.00 – 17.00. Перапынак з 13.00 – 14.00.

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці

Выстава дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва навучэнцаў пры індустрыяльна-педагагічным каледжы

У 1980-я гг. у індустрыяльна-педагагічным тэхнікуме быў створаны музей гісторыі ўстановы. Ён знаходзіўся ў асобным памяшканні на чацвёртым паверсе. Пасля рамонт, памяшканне перароблена пад залу пасяджэнняў. Шэраг матэрыялаў захоўваецца. У будучым, плануецца аднаўленне экспазіцыі, прысвечанай гісторыі навучальнай установы. Пакуль, у асобным памяшканні на другім паверсе створана пастаянная экспазіцыя, у якой дэманструюцца лепшыя ўзоры работ студэнтаў па профілям навучання.

Ва ўстанове можна атрымаць спецыяльнасці швачкі, цырульніка, кулінара. У экспазіцыі можна ўбачыць узоры-муляжы кулінарных страваў (па-мастацку аформленыя торты і кулінарныя вырабы). Цікавасць уяўляюць карціны, якія выкананы ў розных тэхніках, вырабы, створаныя з салёнага цеста, рэчы, выкананыя з прасованага картону, бісеру, акрылу, а таксама вітражнае шкло. Найбольшы гонар экспазіцыі – пасціжэрныя вырабы і канікалоны (прычоскі, створаныя са штучнага воласу). Тут можна ўбачыць жаночыя прычоскі, якія адпавядаюць розным гістарычным перыядам, былі папулярны ў розных краінах, а таксама эксперэментальныя работы, якія з’яўляюцца вынікам творчасці і фантазіі навучэнцаў. Прадстаўлены работы, якія перамаглі ў прэстыжных выставах цырульнага мастацтва: “Неўскія берагі”, “Ружа вятроў”, “Залаты падснежнік”, чэмпіянаце рэспублікі. Сярод найбольш цікавых работы: “Марскія матывы”, “Папараць-кветка”, “Сусвет”, “Пяшчота”, “Акварэль” і іншыя.

Адрас: вул. Церашковай, 20.

Тэл.: +375 (212) 24-07-83

Выставачная зала Інстытута развіцця адукацыі
Аформлены ў пач. 1990-х віцебскім мастаком Ю.С. Чарняком.
У зале праводзяцца часовыя выставы шырокай тэматыкі.

Выставачная зала Цэнтра этэтычнага выхавання
“Маладзiк” – школы мастацтваў № 3

Адрас: вул. Воінаў-інтэрнацыяналістаў, 19 (Поўдзень-7)
Тэл.: +375 (212) 25-39-65; 25-36-16

2.5. Прыватныя музеі

Мастацкі салон-галерэя “Сцяна”

Галерэя знаходзіцца ў былой мастацкай майстэрні віцебскага мастака Мікалая Дундзіна, у будынку, які з’яўляецца помнікам архітэктуры канца XIX ст. У галерэі праводзяцца персанальныя, калектыўныя, юбілейныя, дзіцячыя выставы. У галерэі экспануюцца творы жывапісу, графікі, мастацкай і традыцыйнай керамікі, аўтарскія лялькі, вырабы са скуры, берасты, саломы і іншых матэрыялаў. Праводзяцца выставы-продажы прац сучасных віцебскіх мастакоў: В. Шылко, А. Крошкіна, А. Скавародкі, В. Шчаснага, Н. Рызо, А. Малея, А. Дасужава, С. Сотнікава, А. Захарэвіча, А. Літвіна, а таксама мастакоў з іншых рэгіёнаў краіны і замежжа.

Па меркаванні ўладара галерэі М. Дундзіна, назва салона сімвалічная, т.я. мае некалькі значэнняў, якія сімвалізуюць галоўную ідэю галерэі: “Стена – это форма, созданная из множества различных кирпичей, камней, соединенная раствором в единое целое, это защитное ограждение от холода, ветра, зверей и врагов, это то, с чем мы сталкиваемся в жизни: непонимание, зависть, бездушие, человеческая глупость, это плоскость, на которой висят картины. В конце концов, это когда звучит “Пинк Флойд”! Наша “Стена” должна помирить всех художников”.

Адрас: вул. Леніна, 16

Тэл.: +375 (212) 36-02-79; +375 (29) 292-00-75 (МТС)

Час працы: 9.00–19.00

Сайт: www.stena.vitebsk.by

E-mail: gallery_stena@mail.ru

Салон “Лера” – творчая майстэрня мастакоў Рудэнка

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на цокальным паверсе будынку па вуліцы Суворова. Таццяна і Юры Рудэнка, беларускія мастакі, якія працуюць у розных тэхніках: габелен, батык, вышыўка, жывапіс, вітражны роспіс, ювелірнае мастацтва. Творчая майстэрня

выступае адначасова і як выставачная зала і стол замоў. Тут можна азнаёміцца з творчасцю мастакоў, набыць створаныя мастакамі рэчы, замовіць выраб па сваім гусце. Экспазіцыйны рад пастаянна абнаўляецца, звычайна шырока прадстаўлена сувенірная прадукцыя, малая скульптурная пластыка, габелен, батык і інш.

Адрас: вул. Суворова, 18

Час працы: 11.00–18.00

Тэл.: 8029 6366528

www. http://rudenko-vitebsk.com/

E-mail: art@rudenko-vitebsk.com

Мастацкі салон-крама “Ольга”

Утвораны ў 1991 г. як філіял Цэнтра культуры “Віцебск”. У асартыменце прадстаўлены: жывапіс (масла, гуаш, акварэль, змешаная тэхніка, аўтарская тэхніка); графіка; скульптура (метал, разьба па дрэве, шкло, кераміка, інш.); антыкварныя і кустарна-мастацкія вырабы, вырабы дэкаратыўна-прыкладной творчасці; керамічныя, фарфоровыя, шклянныя вырабы; скурагалантарэйныя вырабы, вырабы з дрэва, саломкі, бісера; сувеніры.

Адрас: вул. Леніна, 28

Тэл.: + 375 (212) 37-34-65

Час працы: 10.30–18.30.

Мастацкі салон “Фэст” аддзела культуры Віцебскага гарадскога выканкама

Знаходзіцца на першым паверсе будынка па вуліцы Суворова. Прадстаўляе шырокі выбар жывапісных работ, сувенірнай прадукцыі, вырабаў з саломкі, гліны, метала, дрэва і іншых матэрыялаў, выкананых у розных тэхніках.

Адрас: вул., Суворова, 3

Тэл.: + 375 (212) 36-61-23

Час працы: 10.00–18.00, перапынак 14.00–15.00; 10.00–15.00 (субота)

Выходны: нядзеля

2.6. Музеі, якія знаходзяцца непадалёк ад Віцебска

Віцебскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей

Знаходзіцца ў в. Акцябрская Віцебскага раёна. Пачаў працу ў сакавіку 2004 г. У фондах захоўваецца больш за 12 тыс. прадметаў (11 тыс. асноўнага, больш за 1,5 тыс. навукова-дапаможнага).

Экспазіцыя мае 2 раздзелы. Першы – “Старонкі гісторыі” – прысвечаны гісторыі і культуры краю ад старажытнасці да нашых

дзён. У экспазіцыі прадстаўлены матэрыялы раскопак гарадзішча і селішча каля в. Лужасна, гарадзішча каля в. Баронікі, выявы пячатак віцебскіх князёў, гербы г. Віцебска, Суража, м. Янавічы, матэрыялы, якія адносяцца да жыцця і дзейнасці славытых землякоў: А.І. Абрамовіча, М. Лынькова, М.Я. Нікіфароўскага, Ф.А. Сурганова і інш. Вялікую цікавасць усіх наведвальнікаў выклікае інфармацыя пра ўраджэнца Віцебскага павета Ф. Махнова, які меў рост 265 см. (па іншых звестках 285 см.), такім чынам, з'яўляўся адным з самых высокіх людзей на нашай планеце. У музеі дэманструецца фотарэканструкцыя волата, на фоне якой можна сфатаграфавалася. Асобны стэнд распавядае пра школу-камуну, якая існавала ў 1920-я гг.

Значная частка экспазіцыі адведзена тэме Вялікай Айчыннай вайны ў гісторыі раёна. На вітрынах змешчаны баявыя ўзнагароды, дакументы, фотаматэрыялы, прысвечаныя партызанскай барацьбе, падполлю, баям за вызваленне Віцебска, асабліва сцям правядзення аперацыі “Баграціён” у наваколлях Віцебска. Шырока прадстаўлены дакументы і матэрыялы савецкага перыяду ў гісторыі раёна: узнагароды, нагрудныя знакі, граматы, фотаздымкі. Цікавасць выклікаюць касцюмы народнага ансамбля танца “Колас”, які доўгі час з'яўлялася “культурнай візіткай” Віцебскага раёна.

У другой зале “Віцебскі раён. Быт і культура ХХ ст.” прадстаўлены побытавыя рэчы, якімі карысталіся нашы дзядулі і бабулі 100 гадоў таму. Сярод іншых: прылады працы, шафа, ложка, прасы, маслабойка, венчык, калаўрот, швейная машынка, радыё, радыёла, люстэрка і іншыя.

У рэкрэацыі праводзяцца часовыя тэматычныя выставы.

Адрас: г. Віцебск, в. Акцябрскі, вул. Сонечная, 1а.

Тэл.: + 375 (0212) 20-03-36

Час працы: 10.00–19.00. перапынак 14.00–15.00

Дабірацца ад цэнтра: на прыгарадным аўтобусе ці маршрутных таксі ад станцыі Віцебск – в. Акцябрская,

У адным будынку з музеямі, на першым паверсе, знаходзіцца **Цэнтр народных мастацкіх рамёстваў “Адраджэнне”** Віцебскага раёна.

Тут працуюць гурткі па саломалляцтву, ткацтву, вышыўцы, а таксама ганчарны гурток. Пры жаданні можна паўдзельнічаць у майстар-класе па навучанні ўпадабанаму рамяству, сваімі рукамі зрабіць рэч ці проста паглядзець, як рабілі ўзоры сапраўднага мастацтва нашы продкі. Пры жаданні можна набыць сувенір у гандлёвым пункце “Варвара”, які створаны пры Цэнтры рамёстваў.

Тэл.: + 375 (212) 20-04-34

Музей “Гісторыя Заронаўскага краю”

Знаходзіцца ў в. Заронава Віцебскага раёна. Адкрыты ў 1986 г. Размешчаны ў асобным будынку. Экспазіцыя складаецца з 5 залаў. Першая зала – этнаграфічная. У ёй адлюстраваны побыт селяніна канца XIX – другой паловы XX ст. У сапраўднай сялянскай хаце адноўлены інтэр’ер, змешчаны прылады працы, побытавыя рэчы. Можна ўбачыць прылады працы селяніна, каваля, цесляра, сталяра, у тым ліку цэп, граблі, серп, каромысла, капыл, рэзгіны (прыстасаваня для пераносу скошанай травы) і іншыя. На прыкладзе некаторых экспанатаў можна прасачыць развіццё тэхнічнага прагрэса і моды (старажытныя прасы, прасы на вулях, прас партнога, электрычны прас). Асобна прадстаўлены ручнікі, арнамент якіх нясе глыбокі сэнс. Як “працуючы” экспанат у зале знаходзіцца сапраўдная печ, у якой можна прыгатаваць, ці замовіць стравы традыцыйнай беларускай кухні.

У другой зале прадстаўлены экспанаты, якія адлюстроўваюць гісторыю вёскі і бліжэйшых наваколляў ад старажытнасці да сучаснасці. У экспазіцыі можна ўбачыць крамянёвыя прылады працы, знойдзеныя ў наваколлях. Асобныя стэнды распавядаюць пра Жарэбыцкую воласць, у склад якой уваходзіла ў канцы XIX – пач. XX ст. Заронава, сацыялістычныя пераўтварэнні, якія адбываліся ў міжваенны перыяд, калектывізацыю. Прадстаўлены цікавыя матэрыялы аб Заронаўскім падполлі, пра баявыя дзеянні на тэрыторыі Заронаўскага сельсавета ў гады Вялікай Айчыннай вайны, па гісторыі саўгаса і школы. У музеі захоўваецца перапіска са сваякамі загінуўшых воінаў, з ветэранамі вайны, удзельнікамі вызвалення, копіі дакументаў, прадметы быту сельскіх жыхароў, узоры ваеннай амуніцыі, узбраення.

Трэцяя зала мае назву “Настальгія, альбо вяртанне ў СССР”. Тут адноўлены тыповыя пакой сялянскай хаты 1970-х пач. – 1980-х гг., так званага перыяду “застою”. У шафе змяшчаюцца ўзоры тагачаснага адзення, якое пры жаданні можна прымерыць і сфатаграфавання. Чацвёртая зала аддадзена пад разнастайныя калекцыі: музычных інструментаў, навагодніх упрыгожванняў, вылічальнай тэхнікі (ад шчотаў і арыфмометраў да першых ЭВМ і вылічальных машынак), фотаапаратаў, значкоў, ручак і пішучых прадметаў, календароў, друкарскіх машынак, пляшак, ліхтароў. Пятая зала называецца “Хатачытальня”. Яна прыстасавана пад бібліятэку і залу, дзе можна праводзіць тэматычныя заняткі. У ёй таксама можна праводзіць прыёмы дэлегацый. У планах стварэнне экспазіцыі, прысвечанай народнай міфалогіі на аснове прац вядомага віцебскага краязнаўцы другой паловы XIX ст. М.Я. Нікіфароўскага, а таксама рэканструкцыя фрагмента паэмы “Тарас на Парнасе”, падзеі якой адбываліся непадалёк ад За-

ронава – каля былой вёскі Пуцявішча. Невялікая калекцыя рэчаў гаспадарчага ўжытку змешчана на вуліцы каля музея.

У 1996 годзе музею прысвоена ганаровае званне “Народны”. Загадчык музея – Людміла Канстанцінаўна Нікіціна.

Адрас: 211311, Віцебскі раён, в. Заронава, вул. Прыазёрная

Тэл.: + 375 (212) 20-65-49 (школа-сад), 26-66-99 (хатні)

Час працы: 8.00–16.30

Абед: 12.30–13.00

Як дабрацца.

Аўтобусам: Ад аўтобусага вакзала на аўтобусе ці маршрутным таксі “Віцебск–Заронава”

Аўтамабілем: па Стараполацкай дарозе, ад мікрараёна Ціраспаль у накірунку Сіроціна, да в. Заронава

Пажадана папярэдняя дамоўленасць.

Гісторыка-краязнаўчы музей Старасельскай СШ

Знаходзіцца ў асобным памяшканні на першым паверсе школы. Адкрыты ў 1982 г. Адным са стваральнікаў і кіраўнікоў з’яўлялася М.Дз. Юшкевіч. У асноўным фондзе ўтрымліваецца каля 1500 экспанатаў, у дапаможным – каля 3000 адзінак захоўвання.

У першым раззеле “Гісторыя ўзнікнення Старога Сяла і бліжэйшых населеных пунктаў, этнаграфія, дарэвалюцыйны перыяд” можна пабачыць рэшткі керамікі, знойдзеныя ў раёне гарадзішча і селішча днепра-дзвінскай культуры, якія ў свой час раскопваў заснавальнік беларускай, рускай, украінскай археалогіі, фалькларыстыкі – З. Даленга-Хадакоўскі, прадметы хатняга ўжытку, кавалак ядра і крамянёвая стрэльба перыяду вайны 1812 г. Уяўляюць цікавасць даваенныя фотаздымкі царквы, сялянскіх хат, сядзібнага дома генерала ад кавалерыі І.А. Андрыянава, уладальніка мясцовага маёнтка.

Сярод найбольш цікавых экспанатаў можна прыгадаць раму ад ложка самага вялікага чалавека ў свеце – Фёдара Махнова, які нарадзіўся і жыў непадалёк ад Старога Сяла, а таксама матэрыялы аб велікане, рост якога быў (па розных дадзеных) 265 ці 285 см.

У раззеле “Гісторыя даваеннага перыяду (1918–1941 г.)”, расправаецца пра першыя камуны, якія ўтварыліся на тэрыторыі мікрарэгіёна, гісторыю лесазавада “Пралетарый”, калгасы, іпадром. Прадстаўлена і складаная тэма рэпрэсій 1933–1937 гг., якая захапіла Старасельшчыну. Асобныя раздзелы прысвечаны гісторыі Старасельскай школы, бальніцы, аптэкі, пошты, чыгункі на старасельскім адрэзку, саўгаса імя У.П. Краева, школы ручной працы.

Вялікае месца ў экспазіцыі займаюць матэрыялы аб Вялікай Айчыннай вайне. З канца 1943 г. па чэрвень 1944 г. камандаванне савец-

кай арміі пыталася захапіць Віцебск. У наваколлях вёскі жорсткія баі ішлі больш за палову года. У экспазіцыі змешчаны сапраўдныя дакументы Герояў Савецкага Саюза У.П. Краева, Ф.П. Ерзікава, М.А. Ніканава, Дз.М. Пятрова. У музеі захоўваюцца асабістыя рэчы воінаў, галерэя малюнкаў франтавога мастака В.І. Зотава, баявыя ўзнагароды.

Музей мае шмат матэрыялаў аб установах, якія знаходзіліся на тэрыторыі сельскага савета. Асаблівы гонар – этнаграфічная калекцыя, якая ўключае ў сябе шэраг побытавых і гаспадарчых рэчаў канца XIX – першай паловы XX ст.: косы, граблі, ступы, прасы, мянташкі, верацёны калаўроты, бароны і іншыя рэчы. У 1994 г. музею прысвоена ганаровае званне “Народны”.

Адрас: Віцебскі раён, в. Старае Сяло

Тэл.: + 375 (212) 29-82-37, 20-03-64

e-mail: stselo@yandex.ru

Як дабрацца.

На цягніку: Ад чыгуначнага вакзала на прыгарадным цягніку Віцебск–Полацк, Віцебск–Шуміліна да прыпынка Старае Сяло.

Аўтобусам: Ад аўтобуса на вакзала на аўтобусе ці маршрутным таксі Віцебск – Старае Сяло, Віцебск – Шуміліна, Віцебск–Полацк.

Аўтамабілем: па шашы Віцебск – Полацк, да в. Старае Сяло

Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музей ў дзяржаўнай агульнаадукацыйнай гімназіі № 1 Віцебскага раёна ў в. Акцябарская

Быў створаны ў 1975 г. у будынку школы на аснове аб’яднаных экспазіцыій Сялюцкай і Нікрапольскай школ. У выніку недагляду частка экспанатаў была страчана, частка перададзена ў Віцебскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей. У 2012 г. створана новая экспазіцыя. Складаецца з 2-х залаў. У першай адлюстроўваецца гісторыя вёскі, мікрараёна, школы. Змешчаны гістарычная схема і карта мікрараёна, фотаздымкі настаўнікаў, выпускнікоў школы.

У другой плануецца стварыць пастаянную экспазіцыю, прысвечаную нацыянальным меншасцям, якія пражываюць на тэрыторыі раёна. У зале дэманструюцца жаночыя святочныя вопраткі народаў, якія ўваходзілі ў склад СССР (былыя сцэнічныя касцюмы народнага ансамбля танца “Колас”, перададзены з запаснікаў ВРГКМ). Цікавасць выклікаюць некаторыя рэчы, якія засталіся ад музея У.І. Леніна, што дзейнічаў у Нікрапольскай школе: паменшаныя макеты дома ў Сімбірску, дзе нарадзіўся У.І. Ульянаў-Ленін, дом у с. Шушанскім, дзе будучы правадыр сусветнай рэвалюцыі знаходзіўся ў ссылцы, шалаша у Разліве, дзе У. Ленін перахоўваўся летам 1917 г. ад пераследвання Часовага ўраду і іншыя.

Адрас: г. Віцебск, в. Акцябрская, вул. Акцябрская, д.8, корп. 1
Тэл.: + 375 (212) 20-03-78, 20-03-64

Як дабрацца.

Эл. пошта: oktshcool@yandex.ru

Аўтобусам: Ад аўтобусага вакзала на аўтобусе ці маршрутным таксі Віцебск – Акцябрскі.

Аўтамабілем: па шашы Віцебск – Старааршанская шаша
Экскурсія магчыма па папярэдняй дамоўленасці.

Музеі Лужаснянскага аграрнага каледжа

Музей гісторыі Лужаснянскага аграрнага каледжа

Знаходзіцца ў галоўным корпусе каледжа. Займае памяшканне на другім паверсе. У стварэнні музея значную ролю адыграла А.А. Бабічава. Экспазіцыя размешчана ў трох залах.

Першы прысвечаны гісторыі стварэння і адкрыцця Лужаснянскай земляробчай школы ў 1909 г., яе дзейнасці ў 1920-я гг., рэарганізацыі ў 1929 г. у Дзяржаўны ільнопяньковы тэхнікум, яго дзейнасці ў 1930-я гг. На стэндах змешчана гістарычная даведка, копія артыкула ў “Віцебскіх губернскіх ведамасцях”, у якім распавядаецца пра стварэнне школы, груповаыя фотаздымкі выпускнікоў 1920–1930-х гг.

Другі зал распавядае пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны. На стэндах змяшчаецца інфармацыя пра пачатак вайны, усталяванне акупацыйнага рэжыму, вызваленне БССР у выніку аперацыі “Багратыён”. Можна ўбачыць фотаздымкі ветэранаў – выкладчыкаў тэхнікума, жыхароў пасёлка. Асобны стэнд адлюстроўвае дзеянні Першай Віцебскай партызанскай брыгады, падзвіг партызана М. Сільніцкага, у гонар якога на чыгуначнай станцыі Лужасна ўсталявана мемарыяльная стэла. На вітрынах размешчаны ўзоры баявой зброі і боепрыпасаў.

Трэці зал, самы вялікі, прысвечаны гісторыі ўстановы ў пасляваенныя гады. У цэнтры размешчаны аб’ёмны макет пасёлка (1975). Стэнды, альбомы распавядаюць пра аб’яднанне дзвюх навучальных устаноў – Лужаснянскага аграрнага і Бігосаўскага зааветэрынарнага тэхнікумаў у 1970 г. Прыводзяцца статыстычныя звесткі пра поспехі навучэнцаў каледжа. На вітрынах змешчаны дыпламы, граматы, сімволіка савецкіх часоў: сцягі, вымпелы, памятныя сувеніры, падарункі ад гасцей, наведвальнікаў і былых выпускнікоў, кубкі, ўзнагароды за працоўныя, вучэбныя і спартыўныя дасягненні. Асобная частка экспазіцыі прысвечана славутым выпускнікам навучальнай установы – былому старшыні Віцебскага аблвыканкама, кіраўніку Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу – У. Андрэйчанку, акадэміку АН БССР А.І. Лапо і, канешне, Ф.А. Сурганаву, імя якога насіў тэхнікум у 1980–1990-я гг.

Фёдар Анісімавіч Сурганаў, вядомы дзяржаўны і партыйны дзеяч БССР скончыў Лужаснянскі сельскагаспадарчы тэхнікум (1928). У часы Вялікай Айчыннай вайны з'яўляўся адным з арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху на Беларусі. У 1971–1976 гг. займаў пасаду Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР (што па сучасных мерках эквівалентна пасаде старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь). Адначасова Ф.А. Сурганаў з'яўляўся і вельмі высокім чыноўнікам у структуры урада СССР і ўваходзіў у правячую эліту гэтай вялікай краіны. Так, ён з'яўляўся намеснікам старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, членам ЦК КПСС, дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР (1954–1976), намеснікам Старшыні Савета Нацыянальнасцяў Вярхоўнага Савета СССР (1962–1966). Трагічна загінуў у аўтакатастрофе 26.12.1976 г. У музеі навучальнай установы знаходзіцца бюст выдатнага палітычнага дзеяча нашай краіны.

Адрас: 211311, Віцебскі раён, п. Лужасна, Лужаснянскі аграрны каледж

Тэл.: +375 (212) 29-52-21 (прыёмная)

Адрас ў Інтэрнэце: www.agrokoledj.vitebsk.by

Эл. пошта: agr-vgavm@tut.by

Як дабрацца.

Аўтобусам: Ад аўтобусага вакзала на маршрутным таксі № 55, 56, 76 да прыпынку тэхнікум

Аўтамабілем: па Ленінградскай шашы да паварота на Лужасна

Доступ магчымы ў час вучэбнага года па папярэднй дамоўленасці.

Анатамічны музей Лужаснянскага аграрнага каледжа

Адкрыты ў 1970 г. Знаходзіцца ў асобным памяшканні клінічнага корпуса Лужаснянскага аграрнага каледжа. Ініцыятарам і арганізатарам музея стала выкладчык анатоміі М.К. Панцюхова. Музей створаны з мэтай лепшай падрыхтоўкі ветэрынарных фельчараў на ветэрынарным аддзяленні тэхнікума. Для гэтага была праведзена значная праца па стварэнні наглядных дапаможнікаў і анатамічных прэпаратаў. Большасць макрапрэпаратаў і дапаможнікаў былі створаны студэнтамі і практыкантамі на занятках анатамічнага гуртка.

За час існавання музея было зроблена больш за 1000 вільгасных, сухіх, эластычных прэпаратаў па ўсіх раздзела прадмета “Анатомія і фізіялогія хатніх жывёл”. Сярод складаных для вырабу і рэдкіх прэпаратаў можна адзначыць шкілет каня лева- і правастаронняга распілу, у якім усе раздзелы падпісаны па-лацінску і вызначаны рознымі колерамі для лепшага запамінання; шкілеты каровы, авечкі, казы, свінні, сабакі, кошкі, труса з мэтай вывучэння параўнальнай

анатоміі; сухія і вільгасныя матэрыялы па вывучэнні мышц. Можна ўбачыць самыя маленькія косткі ў арганізме чалавека і жывёл: мала-точак, накаваленка, стрэмечка.

Улічваючы, што вялікую частку захворванняў у сельскагаспадарчых жывёл выклікаюць гельмінты, у экспазіцыі прадстаўлена шмат прэпаратаў, у якіх можна ўбачыць ўзбуджальнікаў такіх захворванняў: власаглаваў, аскарыд, мятлушак. З мэтай ілюстрацыі таго, да чаго могуць давесці нямытыя рукі, змешчаны прэпараты, у якім гельмінты знаходзяцца ва ўнутраных органах: “Лёгкае кошкі, напоўненыя аскарыдамі”, бычы цэпень даўжынёй 5 метраў.

З мастацкім густам і па матывах твора Івана Шамякіна выкананы прэпарат “Сэрца на далоні” (розныя раздзелы сэрца расфарбаваны, выдзелены вянозная і артэрыяльная сістэмы, абазначаны жалудачкі, прадсердзія, клапаны. Ёсць у музеі і тэраталагічныя прэпараты. Напрыклад, можна ўбачыць цыплёнка з трыма нагамі, цяля з дзвюма галавамі.

Прадстаўляе цікавасць экспазіцыя, прысвечаная фаўне Беларусі, у якой можна ўбачыць чучалы жывёл (янотападобны сабака, заяц, бабёр, тхор, гарнастай), птушак (сойка, дрозд, шпак, сарока, сыч, вадзяная курачка), рыб, земнаводных Віцебскага раёна і вобласці. Цікавыя прэпараты не мясцовага паходжання: марскія канькі, марскія зоркі, каралы, галатуры, ракавіны.

На сценах змешчана калекцыя рагоў лася, якая адлюстроўвае ўзроставыя змены ад аднаго да дванаццаці гадоў (вядома, што адзін адростак адпавядае аднаму году жыцця жывёлы).

Доступ магчымы ў час вучэбнага года па папярэдняй дамоўленасці.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

На працягу некалькіх апошніх стагоддзяў музеі Віцебска прайшлі складаны шлях ад з'яўлення першых прыватных калекцый, збораў пры навучальных установах у XVIII ст. да дзейнасці шматструктурнай сістэмы дзяржаўных і грамадскіх музеяў рознай падначаленасці ў пачатку XXI ст. Першыя зборы, калекцыі, якія яшчэ складана лічыць музеямі існавалі ў Віцебску пры рызніцах цэркваў і манастыроў, княжацкіх палатах. Можна меркаваць, што калекцыі меліся ў прадстаўнікоў буйной шляхты, якія пражывалі ў горадзе (Агінскія, Сапегі, Храпавіцкія), багатых купцоў, а таксама пры езуіцкім калегіуме.

У XIX ст. у межах Віцебскай губерні з'явіўся шэраг даследчыкаў-аматараў, якія вывучалі Прыдзвінне і мелі ўласныя калекцыі: Зіноўеў, М. Борх, М. Кусцінскі, М. Плятэр, барон Транзее, К. Шмідт. Прыватныя зборы мелі памешчыкі, якія пражывалі ў Віцебскай губерні на пачатку XIX ст.: Ігнатовіч, Румяноўскі, Лісоўскі, Клімовіч, Шаўман і іншыя.

Другая палова XIX ст. становіцца новым этапам у развіцці музеяў горада. Разам з рэформамі 1861–1874 гг. актыўна пачынае развіцця гістарычная навука, калекцыі пачынаюць збірацца і афармляцца па правілах і патрабаваннях новага часу. Дэмакратызацыя грамадскага жыцця, з'яўленне праслойкі разначынцаў, уплыў еўрапейскіх тэндэнцый, рост цікавасці да гісторыі сталі прычынай павелічэння колькасці калекцыянераў і калекцый у горадзе. Найбольш вядомымі збіральнікамі другой паловы XIX ст. г. Віцебска з'яўляліся Караль Бергнер, Васіль Валковіч, А.М. Семянтоўскі, А.П. Сапуноў, Е.Р. Раманаў, Л.Ю. Шапялевіч. Самыя значныя ў горадзе зборы мелі В.П. Федаровіч і Г.А. Тэадаровіч.

У 1868 г. пры Віцебскім губернскім статыстычным камітэце быў адчынены першы ў Віцебску музей. У 1893 г. у Віцебску было адкрыта царкоўна-археалагічнае старажытнасховішча (епархіяльны музей старажытнасцяў). На пачатку XX ст. гэтыя зборы разам з ахвяраваннямі мясцовых крязнаўцаў ляглі ў аснову музея Віцебскай вучонай архіўнай камісіі. Увядзенне земстваў на Віцебшчыне станоўча адбілася на з'яўленні ў ёй ведамасных музеяў. Парадаксальна адбіліся на музейным будаўніцтве Віцебска падзеі Першай сусветнай вайны. У горадзе ў выніку эвакуацыі аказалася музейная калекцыя вядомага віленскага збіральніка А.Р. Брадоўскага і збор Віленскага вайсковага сходу.

Сярод негатыўных тэндэнцый ў развіцці музеяў у XIX – пач. XX ст. адзначым неадназначнае стаўленне уладаў, адсутнасць сістэмнасці, маладаступнасць віцебскіх музеяў. Кепска адбівалася на вывучэнні

краю адсутнасць вышэйшых навучальных устаноў. Значнай праблемай з’яўлялася складаная сітуацыя захавання рэчаў, знойдзеных на Віцебшчыне. Большасць іх, знойдзеныя пры раскопках перадаваліся ў Эрмітаж, Віленскі музей, Віленскую археалагічную камісію, Гістарычны музей у Маскве, музеі Кракава. Неадназначна адбівалася на станаўленні музеяў горада ідэалагічная і канфесійная барацьба рускага і польскага ўплываў. Напрыклад, дзейнасць створанага з мэтай пашырэння ўплыву праваслаўнай царквы і доказу “спрадвечнай рускасці краю” царкоўна-археалагічнага музея праз некаторы час амаль прыпынілася. Адной з прычын быў той факт, што большасць экспанатаў мелі ўніяцкае паходжанне, што не адпавядала мэтам, якія закладаліся пры стварэнні музею.

Новым этапам у музейным будаўніцтве горада стала іх развіццё у міжваенныя гады ў складзе спачатку РСФСР, а потым БССР. Арганізацыя музеяў у 1918–1924 гг. (час уваходжання Віцебшчыны ў склад РСФСР) звязана з дзейнасцю Віцебскай губернскай камісіі па ахове помнікаў даўніны і мастацтва. Гэтаму перыяду ўласцівы новыя падыходы ў афармленні экспазіцый, падачы матэрыялаў. У гэты час ў горадзе быў утвораны першы дзяржаўны музей (Віцебскі губернскі музей). У горадзе існавала больш 10 ведамасных музеяў, у тым ліку ветэрынарна-заалагічны, натуральна-гістарычны (прыроды), музей сучаснага мастацтва, музей сельскай гаспадаркі, санітарнай асветы і гігіены, эканамічна-прамысловы і іншыя. У выніку нацыяналізацыі, рабаўніцтва, рэпатрыяцыі амаль перасталі існаваць прыватныя зборы. Калекцыя В. Федаровіча, пасля некалькіх спроб арганізаваць на яе аснове музеі (Музей Федаровіча, Музей беларуска-польскай даўніны) была ўключана ў 1924 г. у склад Віцебскага філіяла Беларускага дзяржаўнага музея, дзе практычна, стала адной з яго асноў. 1930-я гг. сталі вельмі складаным часам для віцебскіх музеяў. Большасць спецыялістаў музейшчыкаў былі рэпрэсаваны, экспазіцыі падлягалі перагляду і пераробцы. У гэты час акрамя Віцебскага сацыяльна-гістарычнага музея, у горадзе былі антырэлігійны музей і мастацкая галерэя імя Ю. Пэна.

У першае пасляваеннае дзесяцігоддзе музеі развіваліся ў складаных умовах адсутнасці памяшканняў, недахопу падрыхтаваных спецыялістаў, рэшткавага прынцыпу фінансавання. З другой паловы 1950-х гг. назіраецца небывалы дасюль рост грамадскіх музеяў, які быў абумоўлены лібералізацыяй культуры выкліканай у сваю чаргу палітыкай “адлігі”. Найбольшае распаўсюджанне атрымалі музеі баявой і працоўнай славы, гісторыі прадпрыемстваў, школьныя музеі. Тэндэнцыя працягвалася ў 1960 – першай палове 1980-х гг. У 1970-я гг. музей стаў разглядацца не толькі як сродак адукацыйнага ўздзеяння, але і як месца адпачынку, баўлення вольнага часу, папу-

лярны аб'ект турызму. Аднак, што тычыцца дзяржаўных музеяў, то да пачатку 1990-х у горадзе было толькі два – Віцебскі абласны краязнаўчы музей і музей Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова.

Падаўляючая большасць музеяў горада былі ці ведамасныя, ці знаходзіліся ў падпарадкаванні навучальных устаноў. Сярод лепшых адзначым музей гісторыі віцебскага трамвая, Віцебскага аддзялення Беларускай чыгункі, пажарна-тэхнічную выставу Віцебскага абласнога ўпраўлення МНС, музей фабрыкі “Чырвоны Кастрычнік”, Віцебскага дывановага камбіната, фабрыцы “Сцяг індустрыялізацыі”. Добрыя музеі дзейнічалі на станкабудаўнічым заводзе ім. Камінтэрна, заводзе заточных станкоў, заводзе “Эвістр”, ВА “Маналіт”.

Не толькі вучэбную, але вялікую асветніцкую працу вялі музеі пры ВНУ горада. Сярод найлепшых прыгадаем музеі Віцебскага педінстытута (біялагічны, літаратурны, гісторыі ўстановы, мемарыяльны пакой-музей П.М. Машэрава), Віцебскага ветэрынарнага інстытута (анатамічны, заалагічны, паталагаанатамічны, пры кафедры ветэрынарна-санітарнай экспертызы, гісторыі акадэміі), анатамічны музей медінстытута, экспазіцыю беларускай народнай творчасці пры кафедры дызайну тэхналагічнага інстытута.

З 1985 г. пачынаецца новы этап у музейным будаўніцтве горада. У храналогіі гэтага перыяду варта вылучыць некалькі падперыядаў: 1985–1991 гг.; 1991 г. – па цяперашні час. Першаму ўласціва панаванне сацыялістычнай ідэалогіі, зараджэнне п'юралізму выкліканага палітыкай галаснасці, узняцце пытанняў адраджэння нацыянальнай культуры, спробы кіраўніцтва краіны вырашыць іх у межах існуючага ладу. Распрацаваная праграма музейнага будаўніцтва, як у горадзе, так і вобласці, у значнай ступені адпавядала задачам нацыянальна-культурнага развіцця грамадства.

Другі перыяд пачынаецца з распадам СССР, які характарызуецца эканамічным і палітычным крызісам рэзкім пагаршэннем фінансавання сферы культуры, адцягваннем увагі грамадства ад праблем музеяў. Аднак менавіта ў гэты складаны перыяд у Віцебску стварыліся экспазіцыі, якія сёння з'яўляюцца “візітовымі” карткамі горада: Віцебскі гарадскі музей воінаў-інтэрнацыяналістаў, музей прыватных калекцый, дом-музей і Арт-цэнтр М. Шагала. З пераадоленнем крызісных з'яў ў музейным будаўніцтве горада адбываецца “другое” дыханне. У горадзе ствараюцца дзесяткі музейных экспазіцый. Праўда, у большасці гэта ведамасныя музеі, ці музеі навучальных устаноў. У канцы XX – пачатку XXI ст. у горадзе з'явіліся музей спажыўкааперацыі пры аблспажыўсаюзе, куток гісторыі Віцебскай мытні, музей гісторыі газіфікацыі Віцебскай вобласці ў УП “Віцебскаблгаз”, музей гісторыі віцебскай энергасістэмы РУП “Віцебскэнэрга”, музейна-выставачная экспазіцыя Галоўнага

ўпраўлення Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь па Віцебскай вобласці, музей міліцыі пры ўпраўленні ўнутраных спраў Віцебскага аблвыканкама, музейная экспазіцыя УП “Кінавідэапракат” Віцебскага аблвыканкама, Зала спартыўнай славы Віцебскай вобласці і іншыя. Працягваюць стварацца і новыя музеі ў школах і навучальных установах горада.

У той жа час трэба адзначыць, што сітуацыя далёкая ад ідэальнай. Калі на пачатку ХХ ст. Віцебск быў прызнаным лідэрам у краязнаўчых даследаваннях, то цяпер першынства гэтае страчана. Многія экспазіцыі маюць патрэбу ў мадэрнізацыі. На жаль, у ВАКМ пакуль няма паўнаважнай краязнаўчай экспазіцыі, у якой бы адлюстроўвалася спецыфіка Віцебскай вобласці. Няма музея, у якім была б прадстаўлена гісторыя абласнога цэнтра. Так і не ажыццявіўся да канца план музейнага будаўніцтва, распрацаваны яшчэ ў канцы 1980-х гг., які прадугледжваў стварэнне шэрагу музеяў, якія б адлюстроўвалі развіццё ўсіх сфер дзейнасці жыхароў горада [Дадатак: Прапановы па развіццю музеяў у гарадах і раёнах Віцебскай вобласці на перыяд да 2000 г. г. Віцебск].

На музейную справу паўплывалі змены ў каштоўнасных арыенцірах, якія адбыліся з распадам СССР і крызісам савецкай ідэалогіі. Музеі, не ўлічваючы буйныя музейныя цэнтры, застаюцца некамерцыйнымі ўстановамі. Правінцыйным музеям цяжка прапанаваць такія паслугі, якія б прабудзілі ў наведвальнікаў пастаянны попыт на іх паслугі. Цяжар аказання платных паслуг адыгрывае неадназначную ролю ў развіцці музеяў. З аднаго боку, ён ускладняе працу музейшчыкаў, якія павінны займацца неўласцівымі для сваёй працы функцыямі. З другога боку, павышаецца роля кіруючых структур, спецыялістаў у галіне музейнага менеджменту, маркетынгу, рэкламнай дзейнасці. Яны, у сваю чаргу, падштурхоўваюць работнікаў музеяў да пошуку новых форм і метадаў працы з наведвальнікамі. Такімі, напрыклад, з’яўляюцца масавыя гулянні, тэатралізаваныя экскурсіі, фальклорныя і музычныя фестывалі. З новым тысячагоддзем у музеі прыходзяць інтэрактыўныя тэхналогіі.

З вялікімі цяжкасцямі, але з’яўляецца спонсарства, мецэнацтва, ідзе пошук пазабюджэтных крыніц фінансавання. Музеі з’яўляюцца ініцыятарамі і актыўна ўдзельнічаюць у праграмах і праектах, у якіх бяруць удзел розныя ведамствы і ўстановы, нават далёкія ад сферы культуры.

Музеі, гэта не толькі экспанаты ці экспазіцыі. Гэта і людзі, якія іх праектавалі, стваралі, афармлялі, захоўвалі, развівалі. Адзначым некаторых асоб, якія зрабілі значны ўклад у стварэнне сучаснай сістэмы дзяржаўных і грамадскіх музеяў горада. Сярод іх музейныя работнікі, мастакі-афарміцелі, работнікі аддзела культуры Віцебскага

гарвыканкама, упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, краянаўцы-аматары, мецэнаты: В.І. Акуневіч, М. Дундзін, В.М. Кірылава, Я.М. Кічына, Л.Д. Кузьменка, А.В. Куржалаў, І.А. Навумчык, С.М. Казлова, А.У. Русецкі, М.С. Рыўкін, Г.У. Савіцкі, Н.А. Сулецкая, Л.У. Хмяльніцкая, Ю.С. Чарняк, В.А. Шышанаў і іншыя.

На пачатак XXI ст. у Віцебску маецца больш за сотню рознага ўзроўню, тэматыкі, падначаленасці і распрацаванасці музеяў і экспазіцый. У горадзе ёсць музеі, падобных якім няма ў краіне і нават свеце – Віцебскага трамвая, воінаў-інтэрнацыяналістаў, прыватных калекцый, літаратурны (зачынены на невядомы час). Гонар горада – музеі, якія адлюстроўваюць яго багатую культуру – Віцебскі абласны краянаўчы, музей-сядзіба І.Я. Рэпіна, Марка Шагала, віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва. Сапраўдным упрыгожваннем з’яўляюцца ведамасныя музеі. Наведванне гэтых музеяў заўсёды цікава шырокаму колу публікі.

З часам, думаецца, колькасць музеяў у горадзе пабольшыцца. Як дзяржаўных, так і пры ведамствах, прадпрыемствах, навучальных установах. Напрыклад, віцебскі лікёра-гарэлачны завод плануе стварэнне музея, прысвечанага гісторыі свайго прадпрыемства. Запланавана стварэнне музея пры маслаэкстракцыйным заводзе. Добры праект распрацаваны прадпрыемствам “Віцебскія электрасеткі”. Навіны ёсць адносна былога палаца губернатара, які на цяперашні момант займае Упраўленне КДБ па Віцебскай вобласці. Для контрвыведчыкаў узводзіцца новы будынак, а былы палац можа быць перададзены музейшчыкам, для стварэння ў ім музейнага комплексу. Зноў актуалізавалася ідэя, якая ўпершыню паўстала на пачатку 1970-х гг., аб стварэнні на аснове СШ № 2, што знаходзіцца каля плошчы Перамогі музейнага комплексу, прысвечанага гісторыі Віцебска і Вялікай Айчыннай вайне.

Напрыканцы прывядзем спіс тых музеяў, якія планавалася стварыць да канца XX ст., а таксама тыя, якія на нашу думку могуць упрыгожыць горад, стаць месцам адпачынку і развіцця гараджан, спрыяць наведванню турыстаў, дапамогуць фарміраванню пазітыўнага вобраза Віцебска [Дадаткі: Спіс музеяў перспектывных для стварэння ў Віцебску].

СПІС “МУЗЕІ ВІЦЕБСКА ПАЧАТКУ ХХІ СТ.”

Дзяржаўныя музеі

1. Віцебскі абласны краязнаўчы музей (ВАКМ)
2. Віцебскі Мастацкі музей (філіял ВАКМ)
3. Віцебскі Літаратурны музей (філіял ВАКМ)
4. Музей прыватных калекцый (філіял ВАКМ).
5. Музей-сядзіба І. Рэпіна “Здраўнёва” (філіял ВАКМ)
6. Экспазіцыя памяці патрыётаў Віцебшчыны (філіял ВАКМ)
7. Віцебскі абласны музей Героя Савецкага Саюза М.П. Шмырова
8. Віцебскі гарадскі музей воінаў-інтэрнацыяналістаў
Музей Марка Шагала
9. Дом-музей Марка Шагала
10. Арт-цэнтр Марка Шагала
Музей “Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва”
11. Выставачная зала Віцебскага цэнтра сучаснага мастацтва
12. Выставачная зала “Музычная гасціная” Віцебскага цэнтра сучаснага мастацтва
13. Выставачная зала Цэнтра культуры “Віцебск” “Духаўскі круглік”
14. Выставачная зала Культурна-гістарычнага комплексу “Залаты пярсцёнак горада Віцебска “Дзвіна”
15. Выставачная зала абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці

Музеі, якія знаходзяцца ў дзяржаўных установах і арганізацыях

Музеі арганізацый

16. Музей гісторыі віцебскага трамвая трамвайна-тралейбуснага ўпраўлення
17. Музей Віцебскага аддзялення Беларускай чыгункі
18. Пажарна-тэхнічная выстава Віцебскага абласнога ўпраўлення Міністэрства надзвычайных сітуацый
19. Музей гісторыі віцебскага водаправода пры ВА “Водаканал”
20. Музей спажыўкаоперацыі пры Віцебскім аблспажыўсаюзе
21. Куток гісторыі Віцебскай мытні
22. Музей гісторыі міліцыі пры ўпраўленні ўнутраных спраў Віцебскага аблвыканкама
23. Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі дарожнай аўтаінспекцыі (ДАІ)
24. Музей кіно (музейная экспазіцыя УП “Кінавідэапракат” Віцебскага аблвыканкама)

25. Музейна-выставачная экспазіцыя Галоўнага ўпраўлення Нацыянальнага Банка Рэспублікі Беларусь па Віцебскай вобласці

26. Музей гісторыі віцебскай энэргасістэмы рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Віцебскэнерга”

27. Музей гісторыі газіфікацыі Віцебскай вобласці УП “Віцебскаблгаз”

28. Зала спартыўнай славы Віцебскай вобласці

29. Пакой працоўнай славы аўтатранспартнага прадпрыемства № 1 (АТП № 1)

30. Куток працоўнай славы аўтобуснага парка № 1 г. Віцебска

31. Музей гісторыі адукацыі пры ўпраўленні адукацыі Віцебскага аблвыканкама (“Гісторыі адукацыі ў Віцебскім рэгіёне”)

32. Экспазіцыя ў тэатры “Лялька”

33. Галерэя працоўнай славы ўстановы аховы здароўя “Віцебскі абласны клінічны анкалагічны дыспансер”.

34. Экспазіцыя “Віцебшчына прафсаюзная” пры Віцебскім абласным аб’яднанні прафсаюзаў

35. Хол Віцебскай абласной бібліятэкі

36. Царкоўна-археалагічны музей (кабінет) Віцебскай епархіі

Музей прадпрыемстваў

37. Народны музей працоўнай славы ААТ (фабрыкі) “КІМ”

38. Музей прадпрыемства Віцебскага станкабудаўнічага завода “ВІСТАН”

39. Музей баявой і працоўнай славы фабрыкі “Сцяг індустрыялізацыі”

40. Музей фабрыкі “Чырвоны Кастрычнік”

41. Выставачная зала Віцебскага дывановага камбіната

42. Музей працоўнай славы прадпрыемства “Вісас”

43. Музей баявой і працоўнай славы прадпрыемства “Маналіт”

44. Музей гісторыі ААА “Віцебскдрэў”

45. Выставачная зала ААА “Віцязь” (Віцебскага тэлевізійнага завода)

46. Экспазіцыя на матора-рэмонтным заводзе

Музеі ВНУ

Музеі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава

47. Музей гісторыі УА “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”

48. Мемарыяльны пакой-музей П.М. Машэрава

49. Літаратурны музей кафедры беларускай літаратуры філалагічнага факультэта

50. Біялагічны музей кафедры заалогіі біялагічнага факультэта

51. Музей дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва мастацка-графічнага факультэта

52. Выставачная зала мастацка-графічнага факультэта

53. Музей гісторыі педагагічнага факультэта

54. Музей алімпійскай славы пры факультэце фізічнай культуры і спорту

Музеі Віцебскай ордэна “Знак Пашаны” дзяржаўнай акадэміі ветэрынарнай медыцыны

55. Музей гісторыі ўстановаў

56. Анатамічны музей

57. Заалагічны музей

58. Патолагаанатамічны музей

59. Музей кафедры паразіталогіі і інвазіўных хвароб

60. Музей кафедры ветэрынарна-санітарнай экспертызы імя Х.С. Горагляда

61. Музей тапанімічнай анатоміі пры кафедры агульнай прыватнай і апэратыўнай хірургіі

62. Музей кафедры эпизааталогіі

Музеі Віцебскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта

63. Музей гісторыі Віцебскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта

64. Анатамічны музей кафедры анатоміі

65. Музей патанатоміі пры кафедры патанатоміі

66. Музей кафедры медыцынскай біялогіі і агульнай генетыкі

67. Музей кафедры судовай экспертызы

Музеі Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта

68. Музей гісторыі Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта

69. Выставачная зала, для экспанавання вынікаў навуковых распрацовак і вынаходніцтваў

70. Экспазіцыя беларускай народнай творчасці пры кафедры дызайна

71. Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі гір і гіравога спорту (Музей гір)

Музеі і выставачныя залы ўстаноў адукацыі

(СШ, цэнтры пазашкольнай адукацыі, ліцэі, каледжы,

школы мастацтва)

72. гімназія № 1 Экспазіцыя, прысвечаная гісторыі гімназіі № 1

73. гімназія № 3 Музей малалетніх вязняў

74. гімназія № 5 Музей баявой славы 39-й Арміі

75. гімназія № 6 Экспазіцыя прысвечаная экалогіі і энергазберажэнню

76. гімназія № 7 Музей Сям’і
77. гімназія № 9 Музей баявой славы 43-й Арміі
78. СШ № 2 Музейны пакой, прысвечаны 18 Гвардзейскаму авіяцыйна-знішчальнаму палку
79. СШ № 3 Экспазіцыя прысвечаная Герою Савецкага Саюза Л. Беліцкаму
80. СШ № 5 Музейны пакой 27-й Омскай двойчы Чырвонасцяжнай стралковай дывізіі
81. СШ № 6 Музей гісторыі школы *на рэканструкцыі. Адкрыццё плануецца на 2013 г.*
82. СШ № 7 Экспазіцыя прысвечаная беларускім народным традыцыйным промыслам
83. СШ № 8 Музейная экспазіцыя “Гісторыя Савецкай дзяржавы”
84. СШ № 9 Музей партызанскай славы (Руба-2, Вярхоўе)
85. СШ № 10 Музей гісторыі школы *на рэканструкцыі. Адкрыццё арыентыроўваецца на 9.05. 2012 г.*
86. СШ № 12 Музей Ганаровых грамадзян г. Віцебска
87. СШ № 15 Музей “Памяць” (р.п. Руба)
88. СШ № 17 Музей 335-й штурмавой авіядывізіі
89. СШ № 23 Музейны пакой Героя Советского Союза М.І. Кузнецова
90. СШ № 24 Экспазіцыя прысвечаная гісторыі пасёлка Тарнага
91. СШ № 25 Комплекс музеяў і экспазіцый мастацка-эстэтычнай накіраванасці (музей дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, экспазіцыі пры кабінетах паперапластыкі, лепкі, музейны пакой І. Салерцінскага, Малая мастацкая галерэя)
92. СШ № 28 Выстава дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва “Скарбонка народных рамёстваў”
93. СШ № 29 Музей гісторыі школы
94. СШ № 31 Музей гісторыі школы і экспазіцыя “Віцебшчына ў Вялікай Айчыннай вайне”
95. СШ № 34 музей “Беларуская хатка” *на рэканструкцыі. Дата адкрыцця невядома.*
96. СШ № 35 Музей Героя Савецкага Саюза Ю.В. Смірнова
97. СШ № 38 Музей “Дзяцінства, апаленае вайной”
98. СШ № 43 Музей М.П. Шмырова
99. СШ № 44 Музейны пакой “Беларуская хатка”
100. СШ № 45 Музей арганізацыі “Чырвоны Крыж”
101. Выставачная зала Віцебскай дзіцячай мастацкай школы № 1
102. Музей пошукавых атрадаў пры Віцебскім абласным аб’яднанні пазашкольнай работы

103. Музей 6-га Дальнебамбардыровачнага Берлінскага ордэна Кутузава III ступені авіяцыйнага палка пры дзяржаўным цэнтры пазашкольнай працы Кастрычніцкага раёна г. Віцебска.

104. Музей мастацка-тэхнічнай творчасці пры Віцебскім дзяржаўным політэхнічным прафесіянальным ліцэі № 2 (былое ПТВ № 16)

105. Музей баявой славы 953-га штурмавога авіяцыйнага Віцебскага палка ў прафесійна-тэхнічным ліцэі № 1 (ПТВ № 96)

106. Музей баявой і працоўнай славы пры Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі № 4 лёгкай прамысловасці (былое ПТВ-46)

107. Музей баявой славы Віцебскай Чырвонасцяжнай ордэна Суворова 251-й стралковай дывізіі ў Віцебскім дзяржаўным прафесіянальна-тэхнічным каледжы (былое ПТВ № 19)

108. Музей гісторыі ПТВ № 19 у Віцебскім дзяржаўным прафесіянальна-тэхнічным каледжы (былое ПТВ № 19)

109. Музейная экспазіцыя гісторыі каледжа сувязі і ўдзелу сувязістаў у Вялікай Айчыннай вайне ў каледжы сувязі

110. Музей гісторыі ўстановы “Віцебскі політэхнічны каледж”

111. Музей аддзялення “дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва” у Віцебскім дзяржаўным тэхналагічным каледжы

112. Выстава дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва навучэнцаў пры індустрыяльна-педагагічным каледжы

113. Выставачны зал Інстытута развіцця адукацыі

114. Выставачны зал ГА “Маладзёк”

Прыватныя музеі і экспазіцыі

115. Мастацкі салон-галерея “Сцяна”

116. Салон “Лера” творчая майстэрня мастакоў Рудэнка

117. Мастацкі салон-крама “Ольга”

118. Мастацкі салон “Фэст” аддзела культуры Віцебскага гарадскога выканкама

Музеі, якія знаходзяцца непадалёк ад Віцебска

119. Віцебскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (пас. Акцябрскі)

120. Музей “Гісторыя Заронаўскага краю” (в. Заронава Віцебскага раёна)

121. Гісторыка-краязнаўчы музей Старасельскай СШ (в. Старае Сяло Віцебскага раёна)

122. Музей ў гімназіі № 1 Віцебскага раёна ў в. Акцябарская

123. Музей гісторыі Лужаснянскага аграрнага каледжа (в. Лужасна)

124. Анатамічны музей Лужаснянскага аграрнага каледжа (в. Лужасна)

ЛІТАРАТУРА

1. 90 гадоў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі. Матэрыялы навуковай канферэнцыі 24 лістапада 1999 г., Віцебск. – Мінск: БелНДДАС, 2000. – 92 с.
2. 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – 424 с.
3. Абрамава, І. Музейны збор В.П. Федаровіча ў Віцебску / І. Абрамава // Беларуска-рускае культурнае ўзаемадзеянне канца XIX – пачатку XX ст. Матэрыялы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 150-годдзю з дня нараджэння І.Я. Рэпіна, і 100-годдзю знаходжання мастака на Беларусі. – Віцебск: Друкарня імя Камінтэрна, 1995. – С. 64–65
- Акуневич, О.И. 1930-е годы – новый, своеобразный период в истории ВОКМ / О.И. Акуневич // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 184–199.
4. Абрамова, И. История Витебских музеев / И. Абрамова // ВК. – 1998. – № 39. – С. 3.
5. Абрамова, И. Прогулка по бывшей Лобазной / И. Абрамова // Віцебчы. – 2006. – 7 кастр. – С. 3.
6. Абрамова, И. История витебской милиции / И. Абрамова // Віцебчы. – 2008. – 9 лютага. – С. 12.
7. Абрамава, И. Судьба коллекции В.П. Федоровича / И. Абрамава // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 57–58.
8. Антаненка, Н. Запрашае музей алімпійскага гонару / Н. Антаненка // Народнае слова. – 2008. – 25 снежня. – С. 4.
9. Артемова, Т. Первый в своем роде / Т. Артемова // Віцебскі рабочы. – 2005. – 8 снежн. – С. 15.
10. Бамбешка, І.І. Фарміраванне сеткі музейных устаноў Віцебска ў XIX – пачатку XX ст. / І.І. Бамбешка // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 169–176.
11. Банкіры адкрылі музей // Беларусь. – 2007. – № 10. – С. 15.
12. Бородулин, М. Ровестники века / М. Бородулин, Д. Петров, Г. Рябушев. – Мн.: Беларусь, 1969. – 104 с. [дыванова-плюшавы камбінат].
13. Бялінскі, М. Музей віцебскіх чыгуначнікаў / М. Бялінскі // Віцебскі рабочы. – 1966. – 4 ліст. – С. 2.

14. Бялінскі, М. Клічуць бацькоўскія сцягі / М. Бялінскі // Віцебскі рабочы. – 1977. – 28 кастр. – С. 3.
15. Бялінскі, М. Калектыўны прапагандыст слаўных традыцый / М. Бялінскі // Віцебскі рабочы. – 1981. – 29 кастр. – С. 4.
16. Бялявіна, В.М. Музеі / В.М. Бялявіна // Сучасныя этнакультурныя працэсы / Г.І. Каспяровіч [і інш.]; Нац. акад. навук Беларусі; Ін-т маст., этнагр. і фальк. Імя К. Крапівы. – Мн.: Беларус. навука, 2009. – С. 439–445.
17. Букіна, А. Музей Антона Брадоўскага ў Віцебску / А. Букіна // Віцебскі Сшытак. – 2000. – № 4. – С. 202–205.
18. Букіна, А. Музейная спадчына Віцебска / А. Букіна // Віцебскі Сшытак. – 2000. – № 4. – С. 206
19. Быньков, А. Героям спорта слава и честь / А. Быньков // Народнае слова. – 2009. – 5 снежн. – С. 2.
20. В Витебске открылась новая галерея. [Электронны рэсурс] // Сайт “Mart. Современное белорусское искусство” [Рэжым карыстання]. <http://www.mart.by/2010/07/15/v-vitebske-otkrylas-novaya-art-galereya/>
21. Васілевіч, Я. Віцебскі Дзяржаўны культурна-гістарычны музей / Я. Васілевіч // Віцебшчына. – Віцебск, 1928. – Т. 2. – С. 197–203.
22. Витебск: энцикл. справ. – Минск: БелСЭ, 1988. – 408 с.
23. Витебская обувная фабрика “Красный Октябрь”. – Минск: Полымя, 1985. – 17 с.
24. Витебский народный музей боевой славы 39-ой Армии [Электронны рэсурс] // Сайт “Победа. Витебск” [Рэжым доступу] <http://www.pobeda.witebsk.by/memory/museum/39a/>
25. Витебский школьный музей боевого пути 335-ой Витебской ШАД [Электронны рэсурс] // Сайт “Победа. Витебск” [Рэжым доступу] <http://www.pobeda.witebsk.by/memory/museum/17sh/>
26. Віцебскі раён: краязнаўчыя нарысы / І.А. Абрамава [і інш.]; уклад. М. В. Півавар. – Мінск: Паркус плюс, 2008. – 328 с.
27. Все музеи Санкт-Петербурга. – СПб, 2005. – 446 с.
28. Музеи академии // Витебская ордена “Знак почета” государственная ветеринарная академия ветеринарной медицины: история и современность (к 85-летию со дня основания) / под общ. ред. Н.И. Ятусевича. – Витебск: ВГАВМ, 2009. – С. 466–484.
29. Витебск: энцикл. справ. – Минск: БелСЭ, 1988. – 408 с.
30. Витебский областной музей Героя Советского Союза М.Ф. Шмырева : краткий путеводитель. – Мн: Полымя, 1970. – 27 с.
31. Витебскому телевизионному заводу – 25 лет. – Витебск: типография РУПП «Витязь», 2001. – 134 с.
32. Віцебскія старажытнасці : матэрыялы навук. канф., прыс-

веч. 50-годдзю знаходкі берасцяной граматы ў Віцебску і 150-годдзю з дня нараджэння А.Р. Брадоўскага, 22 – 23 кастрыч. 2009 г., Віцебск / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.]. – Мінск: “Медысонт”, 2010. – 320 с.

33. Все музеи Санкт-Петербурга. – СПб, 2005. – 446 с

34. Гапеева, Н. Пра росквіт, заняпад і надзею на Адраджэнне. У Віцебску ствараюць музей музычнай культуры / Н. Гапеева // ЛіМ. – 1991. – 13 снежн. – С. 10–11.

35. Глазырын, Я.У. Полацк – горад музеяў / Я.У. Глазырын // Беларускі гістарычны часопіс. – 2007. – № 8.

36. Голесник, С. Доцент из Витебска собрал коллекцию гирь / С. Голесник [Электронный ресурс] // [Рэжым карыстання] Бойцовский клуб

<http://www.fightclub.by/forum/viewtopic.php?t=2786&sid=81cd758cd902e414f58c567885c1f5f2>

37. Горнова, Т. Неизвестное об известном / Т. Горнова // Рабочее слово [газета ВТЗ]. – 1997. – 27 чэрвеня. – С. 3.

38. Гужалоўскі, А.А. Музеі Беларусі (1918–1941 гг.) / А.А. Гужалоўскі. – Мінск: НАРБ, 2002. – 176 с.

39. Гужалоўскі, А.А. Музеі Беларусі (1941–1991 гг.) / А.А. Гужалоўскі. – Мінск: НАРБ, 2004. – 218 с.

40. Гурьянова С.А. Роль частных собраний в становлении и развитии музеев г. Витебска в XIX–XX вв. / С.А. Гурьянова // 90 год Віцебскаму абласнаму краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 176–184.

41. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. – Ф. 2797,

42. Добренький, С.И. Московские музеи / С.И. Добренький. – М: АНО МИМЦ «Русская филология», 2008. – 32 с.

43. Дорофеева, И.А. Музей истории учреждения образования «Витебский государственный технологический университет» / И.А. Дорофеева // Адукацыя на Віцебшчыне: гісторыя і сучаснасць: матэрыялы рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 сакавіка 2010 г. / Віц. дзярж. уні-т; рэдкал.: В.У. Акуневіч (адк. рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2010. – С. 204–208.

44. Закон “Аб музеях і Музейным фондзе Рэспублікі Беларусь” (12 снежня 2005 г. № 70-3) [Электронны рэсурс] // [Рэжым доступу] Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь // <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=N10500070&p2={NRPA}>

45. Захавальнікі спадчыны. Зборнік матэрыялаў у дапамогу кіраўнікам этнаграфічных музеяў навучальна-выхаваўчых устаноў Віцебшчыны / А.У. Куржалаў [гал. рэд.], Н. Зайцава укладанне. – Віцебск (саматужн. выданне), 2001. – 46 с.

46. История витебского трамвая. – Витебск: ВОУТ им. Коминтерна, 1998. – 128 с.
47. История электрического транспорта Витебска : 1898–2003 гг. – Витебск: ВОУТ, 2003.
48. История и возрождение Витебского Церковно-археологического музея // сайт “Одигитрия”. Электронны рэсурс. Дата доступу: 22.10.2008. [Рэжым доступу] <http://www.odigitria.by/2008/10/22/istoriya/>
49. Кадушка, В. У гаишников области есть свой музей / В. Кадушка // Народнае слова. – 2004. – 13 ліпеня. – С. 2.
50. Казакевіч, Зм. Вакол капелюша Якуба Коласа / Зм. Казакевіч // Народнае слова. – 2007. – 6 кастр. – С. 5.
51. Конохова, Н. Унікальны музей: хто вы, Почетны граждадзін? / Н. Конохова // Электронны рэсурс: сайт газеты “Віцьбічы”. [Рэжым доступу] <http://vitbichi.vitebsk.biz/post/2129/> 24.06.2010
52. Краснянский, В. Краткий очерк музейного строительства в Витебске / В.Краснянский // Віцебскі сшытак. – 2004. – № 4. – С. 206–211.
53. Курылёнак, В. Музеі-запаведнікі Беларусі / В. Курылёнак // Беларускі гісторычны часопіс. – 2003. – № 9.
54. Маркова-Барановская Е. С огорода напрямик в музей / Е. Маркова-Барановская // Народнае слова. – 2009. – 7 лютага. – С. 8.
55. Маслоўскі, С. Музеі Віцебскай вобласці / С. Маслоўскі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2000. – № 2.
56. Матвеева, Т. Открылся музей Красного креста / Т. Матвеева // Витебский проспект. – 2008. – 5 июня. – С. 4.
57. Мемориальный музей П.М. Машерова. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1989. – 15 с.
58. Метла, А. Музей ГАИ / А. Метла // Витебский курьер. – 2004. – 13 июля. – С. 2
59. Моранова Т. Быть или не быть музею авиаторов / Т. Моранова // Віцьбічы. – 2003. – 1 ліпеня. – С. 2.
60. Московские музеи для всей семьи. – М: ООО «Радис-РРЛ», б.г. – 34 с.
61. Музеі Беларусі. Музеи Беларуси: Энцыклапедычны даведнік. – Мінск: БелЭн імя П. Броўкі, 2008. – 559 с.
62. Музеі школ і ПТВ Віцебскай вобласці: даведнік / склад. А.В. Куржалаў. – Віцебск: друкарня ім. Камінтэрна, 1995. – 95 с.
63. Музей боевой славы Витебской Краснознамённой ордена Суворова 251-ой стрелковой дивизии [Электронны рэсурс] // Сайт “Победа. Витебск” [Рэжым доступу] <http://www.pobeda.witebsk.by/memory/museum/251sd/>

64. Музей боевой славы 953-го Витебского штурмового авиаполка / сост. Л. Бруева. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1987. [буклет].
65. Музей витебской городской комсомольской организации // Витебск: энцикл. справ. – Минск: БелСЭ, 1988. – С. 254.
66. Музей В.И. Ленина народный // Витебск: энцикл. справ. – Минск: БелСЭ, 1988. – С. 255.
67. Музей истории Витебского трамвая [буклет]. – Минск: Старпринт, б.г. – 18 с.
68. Падліпскі, А. Заснавальнік Віцебскага музею / А. Падліпскі // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі (ПГіКБ). – 1980. – № 2. – С. 19.
69. Падліпскі, А. З любоўю да роднага краю / А. Падліпскі // ПГіКБ. – 1981. – № 2. – С. 29.
70. Падліпскі, А. Краязнаўца і даследчык / А. Падліпскі // ПГіКБ. – 1985. – С. 28.
71. Падліпскі, А. Падліпскі, А. Буйнейшы калекцыянер // ПГіКБ. – 1986. – № 4. – С. 14–15.
72. Памятка посетителю музея. – 2-е изд. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1969. – 27 с.
73. Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка Віцебск: у 2-х кн. – Кн. 1. – Мінск: БелЭн, 2002. – 648 с.
74. Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка Віцебск: у 2-х кн. – Кн. 2. – Мінск: БелЭн, 2003. – 680 с.
75. Пастанова Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь “Аб зацвярджэнні Палажэння аб музеі навучальна-выхаваўчай установы” (4 снежня 2002 г. № 52) і Палажэнне аб музеі ўстановы адукацыі [Электронны рэсурс] // [Рэжым доступу] Банк законаў. Інфармацыйны портал Беларусі http://www.bankzakonov.com/republic_pravo_by_2010/blocku8/rtf-y1k8j0.htm
76. Пастернак, Т. Витебский городской центр народных ремесел и искусств «Задвинье» отметил 15-й день рождения / Т. Пастернак // Народнае слова. – 2009. – 3 снежн. – С. 16.
77. Пастернак, Т. Салон Татьяны и Юрия Руденко / Т. Пастернак [Электронны рэсурс] // Сайт газеты “Народнае слова” [Рэжым доступу] <http://nspaper.by/khoroshaja-novost/525-salon-tatjany-i-jurija-rudenko.html>
78. Півавар, М.В. Даследчыкі Полацка-Віцебскай даўніны XVI ст. – 1944 г.: даведнік / М.В. Півавар. – Віцебск: Віцебск. абл. друк., 2006. – 176 с.
79. Краязнаўцы Віцебшчыны 2-й пал. XX – пач. XXI ст. / М.Півавар. – Мінск: Кнігазбор, 2010. – 372 с.

80. Писаренко, Н. Есть и такие музеи / Н. Писаренко // Віцьбічы. – 1991. – 27 ліпеня. – С. 8.
81. Писаренко, Н. Школа как экспонат / Н. Писаренко // Віцьбічы. – 2009. – 3 верасня. – С. VII.
82. Плысов, В. По тропинкам олимпийской славы / В. Плысов // Віцьбічы. – 2009. – 19 верасн. – С. 5, 7.
83. Подлипский, А.М. Краевед Владимир Краснянский / А.М. Подлипский. – Витебск:, 1997. – 32 с.
84. Подлипский, А.М. Я поведу тебя в музей... / А.М. Подлипский // Народнае слова. – 2001. – 17 мая. – С. 8.
85. Подлипский, А. Счастливые люди – собиратели коллекций // А. Подлипский // Народнае слова. – 2006. – 4 лістап. – С. 6.
86. Подлипский, А. Был и такой музей / А. Подлипский // Народнае слова. – 2007. – 11 снежня. – С. 6.
87. Полацк музейны: фотаальбом / аўт.-склад. Т.А. Джумантаева, М.М. Ільніцкі. – Мінск: «Беларусь», 2006. – 283 с.
88. Потребительская кооперация Витебской области. – Витебск: Дизайн-центр, б.д. – 11 с.
89. Прусаков, Н. История и возрождение Витебского церковно-археологического музея / Н. Прусаков // Наше Православие. – 2006. – № 6. – С. 23.
90. Пужліс, Л. Музей у Лужасна / Л. Пужліс // Віцебскі рабочы. – 1976. – 7 студз. – С. 2.
91. Ровесник века [Электронны рэсурс] // [Рэжым доступу] УП «Витебскводоканал» http://www.vitebskvodokanal.by/history_part4/
92. Русецкий, А.В. Художественная культура Витебска с древности до 1917 года / А.В. Русецкий. – Минск: БелЭн., 2001. – 288 с
93. Рылько, Г.А. Цэнтр выхаваўчай работы [гісторыя стварэння музея Віцебскай гар. камсамольскай арганізацыі] / Г.А. Рылько // Народная асвета. – 1987. – № 3. – С. 29–31.
94. Савіцкі, Г.У. Віцебскаму абласнаму краязнаўчаму музею – 90 гадоў / Г.У. Савіцкі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – № 10. – С. 21–26.
95. Савицкий, Г.В. Частный музей В.П. Федоровича в г. Витебске / Г.В. Савицкий // I Машеровские чтения: материалы региональной научной конференции студентов, магистрантов и молодых ученых, 5 мая 2005 г., г. Витебск / ВГУ им. П.М. Машерова. – Ч. 2. Гуманитарные науки. – С. 181–182.
96. Салаўёва, Н.В. Універсітэцкія музеі горада Віцебска / Н.В. Салаўёва // Моладзевыя ініцыятывы ў сацыяльна-гуманітарнай сферы [артыкулы]. – Віцебск–Варшава, 2005 – С. 62–65.

97. Сімакова, І.М. Вучэбныя калекцыі Віцебскай гімназіі / І.М. Сімакова // Адукацыя на Віцебшчыне: гісторыя і сучаснасць: матэрыялы рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 сакавіка 2010 г. / Віц. дзярж. уні-т; рэдкал: В.У. Акуневіч (адк. рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2010. – 30–33.

98. Справочник музейной деятельности школьных музеев / сост. Т.П. Марчик. – Витебск: Витебский областной государственный институт повышения квалификации и переподготовки руководящих работников и специалистов образования, 2008. – 48 с.

99. Сцяпанаў Ю. Музей цвярозасці ў Мосары // Наша Ніва. – 2003. – 5 снежня. – С. 11.

100. Трудовой славы, народный музей Витебского ордена трудового Красного знамени станкостроительный завод им. Коминтерна. – Витебск: тип. им. Коминтерна, 1988. [плакат].

101. Усович, А.К. История создания, перспективы развития и использование исторического музея ВГМУ для учебных и просветительских целей / Усович А.К., Трясучев П.М., Бурак Г.Г. // Научная организация деятельности анатомических кафедр в современных условиях : материалы международной научно-практической конференции руководителей анатомических кафедр и институтов Вузov СНГ и Восточной Европы, посвященной 75-летию УО ВГМУ, 3–4 ноября 2009 г. – Витебск, 2009.

102. Хмельницькая, Л. Об одной идее Марка Шагала: от городского художественного музея к музею современного искусства в Витебске // Бюлетень музея Марка Шагала. – Вып. 16–17. – Минск: Рифтур, 2008. – С. 102–114.

103. Хмяльніцкая, Л. З гісторыі Віцебскага царкоўна-археалагічнага музея / Л. Хмяльніцкая // Віцебскі сшытак. – 1995. – № 1.

104. Хмяльніцкая, Л. Віцебскі царкоўна-археалагічны музей / Л. Хмяльніцкая // Архіўная спадчына Віцебшчыны як крыніца вывучэння гісторыі краю: Матэрыялы архіўных чытанняў, прысвечаныя 150-годдзю з дня нараджэння А.П. Сапунова. 6–7 чэрвеня 2001 г. – Віцебск. – Мн.: БелНДІДАС, 2002. – С. 4–14.

105. Хмяльніцкая, Л. Віцебскі царкоўна-археалагічны музей / Л. Хмяльніцкая // З глыбі вякоў. Наш край: гісторыка-культуралагічны зборнік. – Мн., 1997. – Вып. 2. – С. 4–15.

106. Хруцкая, Н.Н. Штрихи к портрету коллекционера И.Д. Галькевича / Н.Н. Хруцкая // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысон, 2009. – С. 199–204.

107. Художественный салон-галерея «Стена» открылся в Витебске [Электронный ресурс] // Сайт «Навіны» [Режим доступа] http://naviny.by/rubrics/culture/2010/07/22/ic_news_117_342726/
108. Чайковская, Дом кино – это не просто кинотеатр // На экранах. – 2010. – № 3. – С. 14–15
109. Чарняк, Ю.С. «Мае музеі – мае дзеці…» // Культура. – 2007. – 5–11 мая. – С. 3.
110. Чеботарева Т. "Экспонат" всегда мертв [Электронный ресурс] // Сайт «Советская Белоруссия» 10.01.2004. Режим доступа: <http://sb.by/post/33700/>
111. Шамовка, Н. Потребкооперация на Витебщине / Н. Шамовка // Віцебчы. – 2006. – 16 мая. – С. 3
112. Шарковская, Н.Ю. Археологическая коллекция ВУАК в фондах Витебского областного краеведческого музея / Н.Ю. Шарковская // 90 гадоў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі. Матэрыялы навуковай канферэнцыі 24 лістапада 1999 г., Віцебск. – Минск: БелНДІДАС, 2000. – С. 58–61.
113. Шишанов, В.А. Витебский музей современного искусства: история создания и коллекция (1918–1941) / В.А. Шишанов. – Минск: Медисонт, 2007. – 144 с.
114. Шишанов, В.А. Музей и нумизматическая коллекция А.Р. Бродовского / В.А. Шишанов // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею : матэрыялы навуковай канферэнцыі, Віцебск, 30–31 кастрычніка 2008 г. / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.] – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 184–199.
115. Шишанов, В.А. Штрихи к биографии А.Р. Бродовского / В.А. Шишанов // Віцебскія старажытнасці : матэрыялы навук. Канф., прысвеч. 50-годдзю знаходкі берасцяной граматы ў Віцебску і 150-годдзю з дня нараджэння А.Р. Бradoўскага, 22 – 23 кастрыч. 2009 г., Віцебск / рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.]. – Мінск: «Медысонт», 2010. – С. 236–240.
116. Щеринская, С.М. История Витебского областного краеведческого музея [Дыпломная работа]. – Віцебск, 2004. – 57 с.
117. «Это наша с тобой биография» // Транспортный вестник. – 2008. – 10 январ. – С. 23.
118. Brezgo V. Muzea Witebskie. Warszawa: Druk. Jan Świątoński I S-ka, Kopernika 34, 1926. – 31 s.
119. International Council of Museums (ICOM, Міжнародны савет музеяў) / ICOM, Maison de l'UNESCO/ – Paris, 2008-2010. – Режим доступа: www.icom.museum.

ДАДАТКІ

1. Музеі Віцебскай губерні на 14.11. 1923 г.
2. Прапановы па развіццю музеяў у гарадах і раёнах Віцебскай вобласці на перыяд да 2000 г. г. Віцебск
3. План развіцця сеткі музеяў у г. Віцебску да 2000 г.
 1. Рапшэнне Віцебскага гарвыканкама № 446 ад 26 кастрычніка 1988 г.
 2. Рапшэнне Віцебскага гарвыканкама № 163 ад 29 красавіка 1993 г.
4. Музеі, музейныя пакоі, экспазіцыі і выставачныя залы дзяржаўных адукацыйных устаноў г. Віцебска (*СШ, гімназіі, цэнтры пазашкольнай адукацыі, ліцэі, каледжы, школы мастацтва*)
5. Спіс музеяў, перспектывы для стварэння ў Віцебску

ДАДАТАК 1

Музеі Віцебскай губерні на 14.11. 1923 г.

№ п/п	Назва музея	Заўвагі
1.	Гісторыка-археалагічны музей	
2.	Музей Беларуска-Польскай даўніны	Былы Архірэйска дом
3.	Царкоўна-археалагічны музей	Перададзены Педінстытуту
4.	Музей сучаснага мастацтва	Не разгорнуты, з прычыны недастатковасці памяшканняў
5.	Сельскагаспадарчы музей	Ствараецца ў ДOME селяніна
6.	Ветэрынарна-заалагічны	Вул. Смаленская, 29 пры ветэрынарным адзеле, адзін з лепшых у Расіі
7.	Музей санітарнай асветы і гігіены	Вул. Замкавая. Адзін з лепшых
8.	Эканамічна-прамысловы	Вул. Талстога, пры эканамічна-прамысловым тэхнікуме
9.	Заалагічны	Пры сельскагаспадарчым тэхнікуме, у будынку Сялянскага банку
10.	Музей Р.К.П.	Вул. Замкавая, былы Дзяржаўным банку (Губпарт)
11.	Музей старажытнасцяў, Орша	Не сістэматызаваны, звёрнуты, мяркуецца перадача ў Віцебск
12.	Полацкі музей	Незначны, мала экспанаў,

[Фонд 1947. – Воп. 1. – Спр. 12. – Арк. 25, 25 аб. Справка “Музеи Ви-тебской губернии...”]

**Прапановы па развіццю музеяў у гарадах і раёнах Віцебскай
вобласці на перыяд да 2000 г.
г. Віцебск**

Н/п	Назва музея	Верагоднае месца стварэння, адрас	Мяркуемы час стварэння
1.	Абласны мастацкі музей	г. Віцебск, пл. Свабоды, будынак абкама КПБ	1991
2.	Выставачная зала выяўленчага мастацтва (філіял ВАКМ)	г. Віцебск, вул. Леніна, у рэстаўраванай Пакроўскай царкве і манастырскіх будынках	1991–1993
3.	Абласны літаратурны (з аддзяленнем гумара і сатыры)	г. Віцебск, вул. Талстога, 3	1991– 1994
4.	Гісторыі горадабудаўніцтва (філіял ВАКМ)	г. Віцебск, у адноўленым будынку Дабравешчанскай царквы	1993–1995
5.	Экспазіцыя “Антыфашысцкі рух на Віцебшчыне ў комплексе з мемарыялам “Камера фашысцкай турмы СД”	г. Віцебск, вул. Крылова, 7	1991–1993
6.	Абласны музей этнаграфіі і прыкладнога мастацтва	пас. Лужасна, будынак адрэстаўраванай царквы	1991–1992
7.	Мемарыяльна-ландшафтны музей І.Я. Рэпіна (філіял ВАКМ)	в. Здраўнёва Віцебскага раёна	1989–1990
8.	Музей тэатральнага мастацтва (з аддзелам лялек народаў СССР)	г. Віцебск, вул. Я. Купалы, 19	1990–1991
9.	Музей “Віцебская кафля” (філіял ВАКМ)	г. Віцебск, вул. Даватара, 20	1993–1996
10.	Музей “Кераміка і шкло” (філіял ВАКМ)	г. Віцебск, вул. Даватара, 18	1992–1995
11.	Экспазіцыя “Старадаўняя зброя” (філіял ВАКМ)	г. Віцебск, вул. Фрунзе, у адноўленай Нарожнай вежы	1990–1991

12.	Музей “Жалезных спраў майстры” (філіял ВАКМ)	г. Віцебск, вул. Рэвалюцыйная, 3	1993–1996
13.	Экспазіцыя “Віцебская модніца” (філіял ВАКМ)	г. Віцебск, вул. Суворова, 4	1995–1997
14.	Адзел нумізматыкі ВАКМ	г. Віцебск, вул. Суворова, 2 (падвалы)	1993
15.	Музей заснавальнікаў Віцебскай мастацкай школы	г. Віцебск, вул. Праўды, 5а	1993–1995
16.	Дом народных рамёстваў	г. Віцебск, вул. Кастрычніцкая, 3	1995
17.	Музей гісторыі Віцебскага трамвая	г. Віцебск, вул. Фрунзе, 13	
18.	Зала-экспазіцыя “У.І. Ленін у выяўленчым мастацтве”		1994–1995
19.	Народны музей У.І. Леніна	г. Віцебск, вул. Леніна, 71	

Крыніца: Прапановы па развіццю музеяў у гарадах і раёнах Віцебскай вобласці на перыяд да 2000 г. // Віцебскі рабочы. – 1990. – 7 красавіка.

План развіцця сеткі музеяў у г. Віцебску да 2000 г.

№ п/п	Рашэнне Віцебскага гарвыканкама № 446 ад 26 кастрычніка 1988 г.	Рашэнне Віцебскага гарвыканкама № 163 ад 29 красавіка 1993 г.
1.	Абласны мастацкі музей	Абласны мастацкі музей
2.	Абласны літаратурны музей	Літаратурны музей
3.	Музей-сядзіба І.Я. Рэпіна	Музей-сядзіба І.Я. Рэпіна
4.	Музей тэатральнага мастацтва	Музей тэатральнага мастацтва
5.	Экспазіцыя “Антыфашысцкі рух на Віцебшчыне	Музей патрыятычнага руху на Віцебшчыне ў гады Вялікай Айчыннай вайны
6.	Музей заснавальнікаў Віцебскай мастацкай школы	Музей заснавальнікаў Віцебскай мастацкай школы
7.	Музей старадаўняй зброі ў “Духаўскім кругліку”	Музей старадаўняй зброі ў “Духаўскім кругліку”
8.	Музей фальклора і народнай творчасці (вул. Маякоўскага, 3а)	Музей фальклору і народнай творчасці ў складзе цэнтра народных рамёстваў і мастацтваў (вул. Чайкоўскага, 3)
9.	Музей “Віцебская кафля (изразцы)” (вул. Даватара, 20)	Музей воінаў-інтэрнацыяналістаў
10.	Музей гісторыі горадабудаўніцтва (Дабравешчанская царква)	Музейны комплекс мастака М. Шагала
11.	Археалагічны музей з павільёнамі “Абарончы вал XII ст” і “Старажытны Віцебск XIII–XIV ст.”	Музей прыватных калекцый
12.	Экспазіцыя “Віцебская модніца”; экспазіцыя нумізматыкі (вул. Суворова, 4)	Музей-майстэрня рэзчыка Ф. Максімава (вул. Суворова)

13.	Дом народных рамёстваў (вул. Суворова, 31, абласны навукова-метадычны цэнтр культасветработы і народнай творчасці)		
14.	Выставачная зала выяўленчага мастацтва (Пакроўская царква)		
15.	Гарадскі музей-клуб “Іскравец”. Экспазіцыя “Ленін у выяўленчым мастацтве” (вул. Леніна, 71)		
16.	Музей савецка-польскага сяброўства (вул. Дзімітрава, 25)		
	У рашэнні ад 26.12. 1988 г. – 16 музеяў		У рашэнні ад 29.04. 1993 г. – 12 музеяў

Крыніца: Рашенне Витебскаго горисполкома № 446 от 26 октября 1988 г. “О развитии сети музеев в г. Витебске и № 163 от 29 апреля 1993 о ходе его выполнения”.

**Музеі, музейныя пакоі, экспазіцыі і выставачныя залы
дзяржаўных адукацыйных устаноў г. Віцебска
(СШ, гімназіі, цэнтры пазашкольнай адукацыі, ліцэі, каледжы,
школы мастацтва)
СШ, гімназіі**

1. СШ № 2 музейны пакой, прысвечаны 18 Гвардзейскаму авіяцыйна-знішчальнаму палку
2. СШ № 3 Экспазіцыя прысвечаная Герою Савецкага Саюза Л. Беліцкаму
3. СШ № 5 Музейны пакой 27-й Омскай двойчы Чырвонасцяжнай стралковай дывізіі (Гагарына, 85). Быў Ленінская зала і музей Ю. Гагарына
4. СШ № 6 Музей гісторыі школы на рэканструкцыі. Адкрыццё плануецца на 2013 г.
5. СШ № 7 Экспазіцыя прысвечаная беларускім народным традыцыйным промыслам
6. СШ № 8 Музейная экспазіцыя “Гісторыі Савецкай дзяржавы”
7. СШ № 9 музей баявой славы (Руба-2, Вярхоўе)
8. СШ № 10 Музей гісторыі школы на рэстаўрацыі. Адкрыццё арыентавана на 9.05. 2012 г
9. СШ № 12 Музей Ганаровых грамадзян г. Віцебска
10. СШ № 15 Музей “Памяць” (р.п. Руба)
11. СШ № 17 Музей 335-й штурмавой авіядывізіі
12. СШ № 23 Музейны пакой Героя Советского Союза М.І. Кузнецова
13. СШ № 24 Экспазіцыя прысвечаная гісторыі пасёлка Тарнага
14. СШ № 25 **Комплекс музеяў і экспазіцый мастацка-эстэтычнай накіраванасці** (музей дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, экспазіцыі пры кабінетах паперапластыкі, лепкі, музейны пакой І. Салерцінскага, Малая мастацкая галерэя)
15. СШ № 28 Выстава дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва “Скарбонка народных рамёстваў”
16. СШ № 29 Музей гісторыі школы
17. СШ № 31 Музей гісторыі школы і экспазіцыя “Віцебшчына ў Вялікай Айчыннай вайне”
18. СШ № 34 музей “Беларуская хатка на рэканструкцыі. Дата адкрыцця невядома
19. СШ № 35 Музей Героя Савецкага Саюза Ю.В. Смірнова
20. СШ № 38 Музей “Дзяцінства, апаленае вайной”
21. СШ № 43 Музей М. Ф. Шмырова

22. СШ № 44 Музейны пакой “Беларуская хатка”
23. СШ № 45 Музей арганізацыі “Чырвоны Крыж”
24. гімназія № 1 Экспазіцыя прысвечаная гісторыі
25. гімназія № 3 Музей малалетніх вязняў
26. гімназія № 5 (СШ № 32) Народны музей баявой славы 39-ай Арміі
27. гімназія № 6 Вучэбна-метадычны цэнтр “музей экалогіі і энэргазберажэння”
28. гімназіі № 7 (СШ № 39) Музей Сям’і
29. гімназіі № 9 (СШ № 36) Музей баявой славы 43-й арміі
- Цэнтры пазашкольнай адукацыі, школы мастацтва*
30. Музей 6-га Дальнебамбардыровачнага Берлінскага ордэна Кутузава III ступені авіяцыйнага палка пры дзяржаўным цэнтры пазашкольнай працы Кастрычніцкага раёна г. Віцебска.
31. Музей пошукавых атрадаў пры Віцебскім абласным аб’яднанні пазашкольнай работы
32. Выставачная зала Віцебскай дзіцячай мастацкай школы № 1
- Ліцэі, каледжы*
33. Музей мастацка-тэхнічнай творчасці пры Віцебскім дзяржаўным політэхнічным прафесіянальным ліцэі № 2 (былое ПТВ № 16)
34. Музей баявой славы Віцебскай Чырвонасцяжнай ордэна Суворова 251-й стралковай дывізіі пры Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі
35. Музей гісторыі ПТВ № 19 пры Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі
36. Музей баявой славы 953-га штурмавога авіяцыйнага Віцебскага палка ў прафесійна-тэхнічным ліцэі № 1 (былое ПТВ № 96)
37. Музей баявой і працоўнай славы пры Віцебскім дзяржаўным прафесіянальным ліцэі № 4 лёгкай прамысловасці (былое ПТВ-46)
38. Музей каледжа сувязі
39. Музей гісторыі ўстановы віцебскі політэхнічны каледж
40. Музей гісторыі ўстановы ў індустрыяльна-педагагічным каледжы
41. Музей аддзялення “дэкаратыўна-прыкладное мастацтва” у Віцебскім дзяржаўным тэхналагічным каледжы (былое ПТВ № 147)

**Спіс музеяў,
перспектыўных для стварэння ў Віцебску**

1. Музей гісторыі Віцебска
2. Музей гісторыі горадабудаўніцтва
3. Музей тэатра
4. Музей “Віцебская кафля”
5. Экспазіцыя “Кераміка і шкло”
6. Музей / экспазіцыя старадаўняй зброі
7. Музей “Жалезных спраў майстры”
8. Экспазіцыя “Віцебская модніца”
9. Музей гісторыі медыцыны
10. Музей этнаграфіі і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва
11. Музей фальклора і народнай творчасці
12. Музей-майстэрня рэзчыка Ф. Максімава
13. Кватэра-музей мастакоў А. і З. Астаповіч
14. Музей сельскай гаспадаркі/земляробства (пас. Лужасна (адміністрацыйны будынак былой Земляробчай школы)
15. Музей гісторыі Віцебскага трамвая (перавод у цэнтр горада і змена статусу і экспазіцыі)
16. Музей заснавальнікаў віцебскай мастацкай школы (можа паўстаць на аснове ВЦСМ)
17. Музей музычнай культуры
18. Музей медыцыны
19. Музей савецкага перыяду развіцця краіны / “Эпоха Леніна”
20. Музей археалогіі “Старажытны Віцебск”
21. Музей / Экспазіцыя беларуска-польскіх сувязяў і сяброўства
22. Экспазіцыя “Латышы на Віцебшчыне”
23. Экспазіцыя “Яўрэі на Віцебшчыне”
24. музей ракі Дзвіна
25. музей вады
26. музей рыбалкі
27. музей дзівацтваў
28. музей народнай міфалогіі (на аснове прац М.Я. Нікіфароўскага)
29. музей хлеба
30. музей сапожнага майстэрства
31. музей дарог
32. музей цвярозасці
33. музей лёну
34. музей сувеніраў
35. музей гастронаміі і кулінарыі
36. музей валуноў
37. музей гігіены

Навуковае выданне

ПІВАВАР Мікалай Васільевіч

МУЗЕІ ВІЦЕБСКА НА ПАЧАТКУ ХХІ СТ.

Манаграфія

Тэхнічны рэдактар

Г.У. Разбоева

Камп'ютэрны дызайн

А.У. Малнач

Падпісана ў друк

2012. Фармат 60x84¹/₁₆. Папера афсетная.

Ум. друк. арк.

. Ул.-выд. арк.

. Тыраж

экз. Заказ

.

Выдавец і паліграфічнае выкананне – установа адукацыі

“Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.

ЛВ № 02330 / 0494385 ад 16.03.2009.

Надрукавана на рызографе ўстанова адукацыі

“Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.

210038, г. Віцебск, Маскоўскі праспект, 33